

DRAGA MAJKO BOSNO

Irfan Ajanović

"INDAS" SARAJEVO
1996.

Recenzenti:
Prof. dr. Muradif KULENOVIĆ
Enes KIŠEVIĆ, književnik
Dr. Muhidin ALIĆEHAJIĆ

Tehnički urednici:
Nedim DIZDAR
Jasmin KARABEGOVIĆ

Lektori:
Dr. Remzija HADŽIEFENDIĆ
(za prozni dio knjige)
Prof. Sabina KAJMAKOVIĆ
(za poeziju)

Korektor:
Hana IMAMOVIĆ

Likovno rješenje naslovnice:
Adis FEJZIĆ, akademski kipar
Nedžad PRELDŽIĆ

Autor grafika u boji "Elementi Bosne":
Danis FEJZIĆ

DTP
Nedim DIZDAR
Jasmin KARABEGOVIĆ
Salih KARAHMET

Tiraž: 2000 primjeraka
Štamparija: "INDAS" - Sarajevo

CIP - Katalogizacija u publikaciji, Narodna univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo

UDK 886.4-1

886.4-94

AJANOVIĆ Irfan, DRAGA MOJA MAJKO BOSNO; Autor grafika u boji "Elementi Bosne" Danis Fejzić; Sarajevo: INDAS, 1996. - 362 strane, 18 kolora, tvrdi uvez, 17x24 cm.

IRFAN AJANOVIĆ

DRAGA MOJA MAJKO BOSNO

INDAS - SARAJEVO, 1996.

BILJEŠKA O PISCU

Irfan Ajanović rođen je 04.02.1942. godine u Žepču u bošnjačkoj, plemićkoj porodici... Po ocu Ibrahimbegu potomak je tešanjskih AJANA i žepačkih Malićbegovića.

Gimnaziju je pohađao u Zavidovićima i Rijeci. Pravni fakultet završio je u Sarajevu. Još u ranoj mladosti iskazivao se kao pisac - pjesnik. Poeziju je objavljivao u časopisima i zbirkama. Kao glazbenik, na svoje stihove komponirao je melodije za niz, u narodu veoma prihvaćenih pjesama koje je na nosačima zvuka izvodio kao kantautor osobno, ili su ih izvodili poznati bosanski interpreti: Beba Selimović, Zekerijah Đezić, Nedžad Salković i drugi...

Kao pravnik radio je u Sarajevu, a kao samostalni privrednik u Žepču. Osamdesetih godina javno zastupa ugrožene interese Muslimana (Bošnjaka) u Bosni i Hercegovini i u Jugoslaviji i biva u više navrata isljeđivan i maltretiran od strane organa UDB-e i komunističkog režima SFRJ...

26. maja 1990. godine učesnik je Osnivačke skupštine Stranke demokratske akcije (S D A) u sarajevskom hotelu HOLIDAY INN.

14. jula 1990. godine zajedno sa grupom žepačkih intelektualaca i ljudi iz bošnjačkog naroda osniva općinski ogranak SDA u Žepču, te biva izabran za prvog predsjednika Općinskog ogranka SDA Žepče.

03. novembra 1990. na vanrednoj skupštini SDA u Brčkom biva izabran u Izvršni odbor SDA, a potom na istoj skupštini i za generalnog sekretara SDA.

Na prvim višestranačkim i demokratskim izborima, održanim 18. novembra 1990. godine izabran je za poslanika u Vijeće građana Skupštine Bosne i Hercegovine, a 14. februara 1991. godine, kao poslanik Savezne skupštine izabran je za podpredsjednika Saveznog parlamenta bivše SFR Jugoslavije...

I u Republičkoj skupštini Bosne i Hercegovine i u Saveznoj skupštini Jugoslavije jedan je od bezkompromisnih i najžustrijih boraca za demokratska prava Muslimana (Bošnjaka) i za samostalnost i suverenost Republike Bosne i Hercegovine. Kao podpredsjednik Saveznog paralmenta, podpredsjednik Savezne ustavne komisije SFRJ, te član raznih saveznih "ad hoc" tijela, a posebno DRŽAVNE KOMISIJE za kontrolu primirja u Hrvatskoj, 1991. godine, prvi je političar u bivšoj Jugoslaviji koji je sa nivoa svoje visoke savezne funkcije rekao pravu istinu o agresiji Srbije i Crne Gore, zajedno sa bivšom JNA, na Republiku Hrvatsku i o pripremama agresije na Bosnu i Hercegovinu... Evropska zajednica u svojoj Rezoluciji o Jugoslaviji, donesenoj u Briselu 27. avgusta 1991. godine, gotovo doslovno je "prepisala" stavove Ajanovića, iznesene u njegovom saopćenju o OTKAZU na članstvo u DRŽAVNOJ KOMISIJI...

Agresije Srbije, Crne Gore i JNA na Bosnu i Hercegovinu zatekla ga je na službenom putu u inozemstvu, gdje je zajedno sa bošnjačkim intelektualcima u Zagrebu osnovao KRIZNI ŠTAB za pomoć Bosni i Hercegovini. Krajem aprila 1992. godine kao član bošnjačke delegacije, sudjeluje na prvim pregovorima o ustavno-političkom ustrojstvu Bosne i Hercegovine u Lisabonu zajedno sa predsjednikom Alijom Izetbegovićem, Salimom Šabićem i Harisom Silajdžićem...

Krajem maja 1992. godine zajedno sa Harisom Silajdžićem sudionik je drugih lisabonskih pregovora. Na prijemu u članstvo Organizacije Ujedinjenih Naroda, 22. maja 1992. godine, član je delegacije Bosne i Hercegovine zajedno sa Harisom Silajdžićem, Nedžibom i Muhamedom Šaćirbegovićem...

Sa aktivistima SDA u dijaspori (Evropi, SAD, Kanadi) vrlo efikasno organizira pomoć dijaspore borbi bošnjačkog i drugih naroda za oslobađanje Bosne i Hercegovine, za uspostavu državnosti, samostalnosti i suvereniteta Bosne i Hercegovine...

U Sarajevu boravi od decembra 1992. do kraja aprila 1993. godine, kada noću, pretrčavajući aerodromsku pistu zajedno sa borcima i ofi-

cirima Armije BiH, izlazi na slobodne prostore Bosne i Hercegovine radi pripreme skupštinske sjednice u Zenici, zakazane za 11. maja 1993. godine, u povodu prihvaćanja "Vens-Ovenovog plana za BiH"...

Zbog sukoba Armije RBiH sa HVO BiH više se nije mogao vratiti u Sarajevo putevima kojim je iz njega izišao... Između 23. i 30. juna 1993. godine s puškom u ruci, zajedno sa braniteljima Žepča, sudjeluje u odbrani Žepča koje su udruženo napadali ekstremisti HVO i četnici iz Teslića i sa Ozrena.

30. juna HVO ga zarobljava, a sutradan, 01. jula 1993. godine predaje četnicima...

U četničkim kazamatima, u osam četničkih zatvora, od prvog do zadnjeg dana, pod neviđenom torturom provodi u zatočeništvu pune dvije i po godine...

Ova knjiga domoljubna je ispovijest o patnjama Bošnjaka u četničkim kazamatima i ljubav prema Bošnjačkom narodu i domovini Bosni i Hercegovini koju Irfan Ajanović naziva BOSNOM, njenim hiljadugodišnjim povijesnim imenom, misleći pri tome na Bosnu i Hercegovinu...

Ova knjiga je poziv na zajedništvo naroda u Bosni i Hercegovini i na reintegraciju Bosne i Hercegovine...

Kao svoj ulog zajedništvu pisac ove potresne knjige ulaže svoje teško opisive patnje i 907 mučeničkih dana provedenih u četničkim samicama. Ljubav prema domovini i svojoj braći i sestrama, Bošnjacima i Bošnjakinjama Irfan Ajanović je želio izraziti kao pjesnik i kao prozni pisac, kazivatelj svoje paćeničke sudbine i kao kroničar i sudionik povijesnih zbivanja u najburnijem vremenu kroz koje mu je prolazila domovina Bosna i Hercegovina, a i on s njom zajedno. Patnja Bosne preslikala se u njegovoj patnji, a njegova patnja bila je personifikacijom ukupne patnje bosanske...

Ljubav prema domovini i svome bošnjačkom narodu iskazivao je i

esejističkim pristupom svoga kazivanja i promišljanja, ali i tanahnim, literarnim, plemenitim, kakvo se rađa i zrači iz unesene poetske duše kojom Irfan Ajanović neosporno zrači u neposrednoj komunikaciji sa ljudima, ali i u komunikaciji koju izražava ovom knjigom...

Zato kazivanje Irfana Ajanovića kao malo koje, kao malo čije, odiše i dokumentarnim, argumentiranim pristupom vrsnog pravnika i političara, ali i nježnošću ponesene literarne duše, lirskim nabojem pjesnika, liričara koji čitatelja ponese iskrom svjetlucavom što zaiskri u oku...

U patnji Irfana Ajanovića, pisca ove knjige prepoznaje se patnja Bosne i Hercegovine, patnja svakog Bošnjaka, Bošnjakinje...

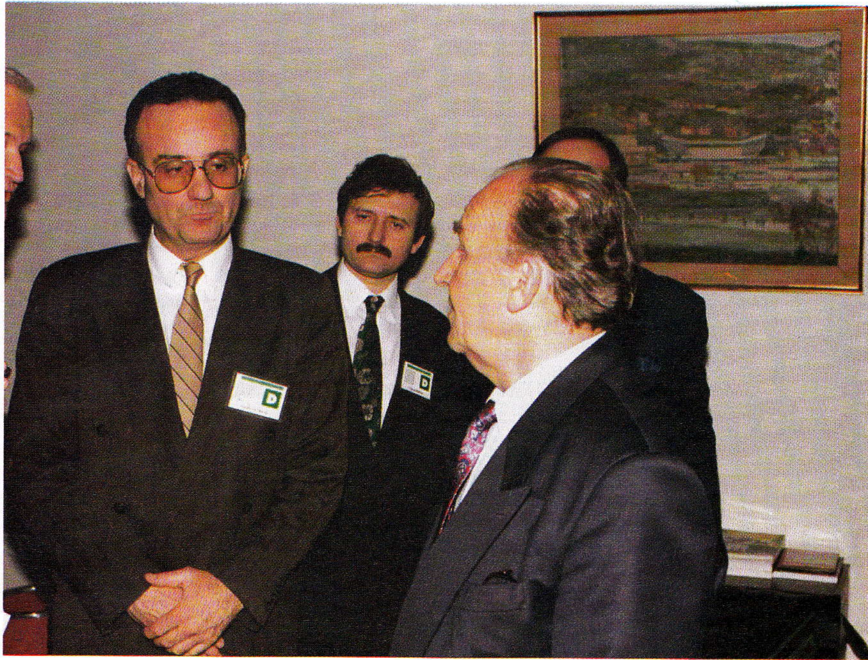
Ljubav prema Bosni, prema majci koja je zbog njega bila šest mjeseci zatočena u četničkom zatvoru i umrla, ne dočekavši oslobađanje sina, nije edipovska ljubav, već ljubav koja iznikla iz patnje, stopila se sa patnjom, posta još intenzivnijom, gotovo nadnaravnom. Pisca ove knjige najbolje mogu, ili samo mogu, razumjeti ljudi koji su patili i u patnji voljeli, pa im se ljubav patnjom oplodila, izdigla se, uznijela se iznad patnje, podredila patnju sebi - ljubavi.

Ova je knjiga o Ajanovićevom poimanju, njegovom doživljavanju bosanske tragedije, tragedije bošnjačkog naroda, koja je i po duhovnom poimanju, poimanju Objave Božije, a i po dijalektičkom, bila neminovna nužnost za buđenje, osvješćivanje zaspalog bošnjačkog duha, uz sve žrtve bez kojih se kazna ne može obratiti u nagradu, zasijati njom - Božijom.

U svojoj knjizi Ajanović u više navrata podvlači da su žrtve bile ogromne, ali da žrtve moraju biti u srazmjeri sa zaslugom... Ogroman je bio i ponor u koji se bio strmoglavio bošnjački devastirani, opustošeni duh. Veliki broj čitatelja, čitateljki, prepoznati će u ovoj knjizi i svoju sudbinu, te tako oplemeniti PORUKU koju isijava ova predivna i potresna knjiga...

Hana Imamović

Imamović

UČINJENA LJUBAV ISTINI

Da li bi ikada svijet ugledao ovu nasušnu knjigu, da Irfan Ajanović nije preživio četničke granate i tamnice. Autor kao da je izabran od Stvoritelja da u ime tisuće i tisuće nesretnika progovori kroz svoju rođenu muku.

Nema te samice na svijetu koja može zatočiti slobodnu misao Irfanovu, koja može zatočiti njegovu ljubav prema Bosni, njegovu pjesmu koja u suzi, u rosi Irfanove duše, svijetli.

Slamati jedan takav blistavi duh, isto je što i slamati svjetlost. U to su se uvjerili i krvnici.

Ovom knjigom, slobodno se može reći, pisac je u potpunosti ispunio svoj smisao rađanja, završio svoj veliki dio posla na zemlji i učinio veliku ljubav i radost Istini, a nadasve svojoj domovini Bosni i Hercegovini.

A to mogu samo izabrani, samo oni koji sliče svojim riječima.

Enes Kišević

PASIJA* PO IRFANU AJANOVIĆU
(Zapis o knjizi "Draga moja majko Bosno")

Moje znanje o djelatnosti, interesima i prije svega o osobnosti autora knjige Irfana Ajanovića, veoma je manjkavo. Gotovo da do nedavno nisam znao ništa o njegovom životu prije rata, osim dva podatka: jedan se odnosi na smjelu, do tada jedinstvenu izjavu u početku rata, a ta se odnosi na JNA kao agresora na Hrvatsku; i drugi: a on se opet odnosi na njegovo brutalno hapšenje i tajnovit nestanak na mjestu, gdje su tobož ratovale, umjesto da se kaže drugovale dvije zaraćene strane. Oba podatka govore o emotivnoj snazi, hrabrosti i ljudskoj dosljednosti i iznad svega vjeri Irfana Ajanovića. Postupak autora je neuobičajen za ove predjele i prepredenosti, gdje odavna vlada dvoličnost, podmuklost i odsustvo svakog poštenja u političkim, a pogotovo ratnim prilikama.

U činu predaje Irfana Ajanovića od strane HVO-a četnicima otjelotvoruje se sve beznađe najljepših nada za prijateljski život. Prosto je nevjerojatno da se najboljeg prijatelja baci u ralje krvožednih četnika. S ova dva podatka počeo sam čitati knjigu "Draga moja majko Bosno". Usprkos sve snage duha mučenika Irfana Ajanovića, moram podsjetiti da su ljubav i vjera poslužili autoru kao obrana u nesnosnim prilikama neljudskog iscjeđivanja u toku mučenja, posljednjih mogućnosti egzistencije i duše i tijela. Nekim čitaocima će to biti strano i pripisat će autoru razne primisli iz psihičke sfere što ne odgovara njegovoj tadašnjoj psihologiji. Ona je sva u religijskom ozračju. Njegovo ponašenje i osjećaji u krajnje neljudskim, izbezumljujućim okolnostima predstavljaju jedinu realnost koju čovjek može da izdrži. To je realnost mučenika i svetaca, uvijek skoro religijski intonirana, bez obzira na vrstu sadržaja psihičke obrane u nepodnošljivim uvjetim torture.

Knjiga je obimno štivo od 400 stranica i pruža mogućnost čitaocu da mnogo sazna o autoru, njegovoj naravi i odnosima, i što je bitno knjiga

---

* *Muka*

otkriva njegovo porijeklo i odgoj, tako, da sam osobno nadoknadio sva ranija neznanja i dobio, za mene kao liječnika, sve vrijedne podatke za kasniju dedukciju i rekonstrukciju razloga njegove naravi i ponašanja.

Očito je, da se uz sve ostalo radi o nadarenom i poetski nadahnutom čovjeku, koji je umio da na veoma plastičan način približi i sebe i svoje mučenike i rijetke supatnike. On je s rijetkom sposobnošću i milosrđem uspio ipak nepristrano približiti stvarnost robije i u nekim detaljima dotjerati svoj izraz i iskaz do vrijednog umjetničkog pripovjedanja.

U knjizi po svemu sudeći, dolaze i do izraza bitne značajke njegove naravi i njegovog izuzetnog osobnog afirmiranja u heroici Bošnjačkog naroda. To je jedinstvena osobna žrtva sa jednakom sviješću, da se to čini za svoj narod i njegovo egzistencijalno preživljavanje. Ova knjiga treba mnogima otkriti zapretane potencijale Bošnjačke heroike koji su visoko vrijedni i realni i da ih u primjerenom obliku približi novim naraštajima Bošnjačkog naroda.

Iskrenost i dosljednost autora nikada nije dovedena u pitanje i u najtežim trenutcima njegove muke. Znao je kao čovjek posustati, i to nam otkriva, znao je zapasti u krize beznađa, ali bi se pomoću svoje vjere i ljubavi vraćao k svojim realnim određenjima i životu koji je tada bio bezizlazno okrutan, nemilosrdan i u svim vidovima prijetvoran. Život u tim kratkim razdobljima vraćanja iz fizičke nesvijesti nije nudio nikakvo izvodivo ljudsko niti stvarno riješenje.

Knjiga "Draga moja majko Bosno" jeste emfatična ekstaza mučeničke biografije, ali uz to nedvojbeno predstavlja dokument o zločinima, izdaji i mučenju koje su izvršili susjedi nad nedužnim Bošnjačkim narodom. Razlozi mučitelja su za dvadeseto stoljeće užasno neprihvatljivi i bez ikakvog opravdanja. Radilo se o nezajažljivosti susjeda da povećavaju prostore svojih država, a jedini način je bio fizičko uništenje Bošnjaka, tobož u ime povijesnih i nacionalnih prava. Kakva blasfemija za kraj drugog milenijuma!

Zbog svega toga, knjiga Irfana Ajanovića dobiva veliku vrijednost. Njegova sudbina, umjetničko pripovijedanje, ljudska ljubav, nepatvorena islamska i bošnjačka vjera, može, još jednom naglašavam, poslužiti kao inspiracija i poticaj za buduće bošnjačke naraštaje, ali vjerujem, da je ona i upozorenje i mogućnost osvješćenja mnogih starijih Bošnjaka, koji su zaboravili svoju izvornost u himbenosti zanosa "bratstva i jedinstva".

Od pisca pasije može se neposredno učiti iz njegova primjera i uvjerljivo saznavati iz njegova sadržaja, bošnjačku posebnost i neponovljivu postojanost, koja je od mnogih potisnuta navalom ideologije asimilacije.

Irfan Ajanović je svojim držanjem i duhovnom pribranošću, vjerujem nezaboravno ostao u sjećanju svojih mučitelja i nastranih nacionalista. Uvijek mi ostaje neobjašnjiva tajna, mržnja srpskih nacionalista i izdaja hrvatskih ekstremista i to na kraju 20 vijeka, kada je dinamika povijesti već doživjela i odigrala krvave procese i ovdje se tako jadno i primitivno ponovila.

Pasija po Irfanu je knjiga, izuzetna u Bošnjačkoj literaturi, gotovo da tako nešto u njoj i ne nalazimo. Irfanovo mučenje je neprimjereno dugo i od brojnih ljudi, što ga čini još više optužujućim i skoro neponovljivim u uvjetima legalnih ljudskih zajednica. U stvari, knjiga Irfana Ajanovića "Draga moja majko Bosno" je stravičan solilokvij, koji je zabilježen pisanom riječi, u povijesnim uvjetima, koji traju nekoliko stoljeća za Bošnjake u kojima su uvijek nasjedali lažnom humanizmu i prijateljstvu susjeda.

Autor u konačnoj, oslobađajućoj emotivnoj završnici, podliježe jednoj emociji, a to je opet dijelom insistiranje "na bratstvu i jedinstvu" i upućivanje na prijatelje, bez kojih je skoro život i postojanje nemoguće, bez kojih se propada. Naravno, narod onda propada, kada sebe dovede u takve prilike i odnose gdje biva obeshrabren. Ova autorova završnica je osjećaj autora, možda retencija ranijih obmana, ali moram primjetiti, narod, koji veže svoj život za milost drugoga naroda, propada, on je beziznimno osuđen na propast. U ovome ratu, ali to nije prvi puta, bili smo

tragično izigrani i bili smo beznadno sami, ali zahvaljujući samo snazi duha i vjeri, prošli smo na ispitu. Naš narod je produžio život, a sada treba da ga samosvijesno i uvjerljivo nastavi.

Knjiga u svim svojim beskrajno bolnim tonovima, predstavlja opijelo, requiem za "humanizam bratstva i jedinstva". Autor je pokazao da Bošnjaci imaju osjećaj, poštenje i prijateljstvo. Da bi preživjeli kao poseban narod, oni moraju prihvatiti oprezan odnos sa svim, u interesu snažnih humanističkih zasada, koje u segmentima njeguje čovječanstvo. Nas su nerijetko prevarili ljudi i iz "Gajreta"i iz"Narodne uzdanice". Svugdje smo bili, kao i u socijalizmu, prikraćeni za svoju posebnost i u svijetu rijetku kulturnu i ljudsku osebujnost.

Knjiga "Draga moja majko Bosno", ostaje snažan i svjež dokument. Sličan nije zabilježen u ovom obliku. Irfan Ajanović je u svim paklenim krugovima mučenja ostao svoj. Postao je simbol bošnjačke drame i jedan od njenih nezaboravnih mučeničkih aktera. Iskren je i odan domovini. To nas obavezuje da knjigu učinimo pristupačnom svakome, jer ona je upozorenje i optužba, ona je simbol neophodnog otriježnjenja na principima koji su autoru pomogli da preživi, a to je domovina, ljubav i vjera.

Prof. dr. Muradif Kulenović

M. Kulenović

RIJEČ - RIJEKA
ŠTO BLIŽA UŠĆU - SVE SNAŽNIJA

Pred nama je djelo visokog umjetničkog naboja, ispovijest mučenika, sužnja četničkih kazamata, koji ni za 907 dana robijanja u njima, ništa nije izgubio od svog bitka, borca i pravednika.

Knjiga se zametnula i klijala u tamnici, tamnim i ledenim samicama četničkih zatvora, a zatim je u magnovenju trenutka, zrela i odrasla, došla na ovaj svijet.

Od početka do kraja čitanja stiče se dojam da je knjiga napisana u jednom dahu, kao kad se porod desi u jednom dahu, odjednom...

Sve teče glatko i uvjerljivo. Čitalac skupa sa piscem skoro u potpunosti doživljava njegove patnje, osjećaj hladnoće, ustajalost i smrad ćelije i prijetnju, koja kao Damoklov mač visi nad glavom utamničenog...

Tim osjećanjem pripovjedač i pjesnik Irfan Ajanović nadrasta zaborav. On ga nadrasta svojom izdržljivošću, čvrstom nadom, vjerom i ljubavlju prema čovjeku i rodnoj Bosni.

Knjiga je pisana biranim i najljepšim riječima bosanskog jezika.

Pisac svoju golgotu opisuje i kao posmatrač i kao neposredni sudionik u njoj, iznad svega istinito i upečatljivo. Njegov iskaz je bujan i bogat, pun dramatike i ritma.

Pisac se čini jako osjetljivim, krhkim kao vrbova mladica, pa ipak sve scile i haribde na svom patničkom putu uspješno pretura preko glave i iz njih izlazi još jači, još pravedniji, bez trunke osvetoljubivosti.

Njegov položaj u zatvoru je neodređen, misteriozan. U zatvoru mu je već prvog dana oduzeto njegovo ime... Ulaskom u četničke samice njegov život je trebao biti i duhovno i fizički uništen... Ali nije, nije dopustila njegova neuništiva snaga i što istinski treperi u dubini njegovog bića...

On i u ćeliji kao na najžešćoj vatrenoj liniji, na frontu, uspijeva da se žestoko i uspješno brani i odbrani, a da zatim djelotvorno napada. Svaki pisac ima svoju zvijezdu vodilju. Irfan ima svoju Bosnu i u njoj svoju majku, porodicu, prijatelje, a iznad svega svoj bošnjački narod.

Irfan Ajanović je svjestan da su pravda i istina spore, ali i dostižne. Svjestan je da je pisanje u okrutnom zatočenju hrabar čin. To čine ljudi čvrstog i jakog karaktera. On iznosi dokaze i argumente o zločinu nad bošnjačkim narodom u želji da se zločin ne zaboravi, da se ne ponovi, da mu se sudi. On to iskazuje svojim neslomljivim duhom koji ne poznaje mržnju i osvetu.

Oplemenjen beskonačnom patnjom njegova riječ je neposredna, nježna, topla, ali puna dramskog naboja. Proza mu izrasta u divnu poeziju o patnji, ljubavi i slobodi... Čitajući ga čitalac traži odgovor na pitanje da li će Irfan izdržati, preživjeti...

Bez obzira kako je Irfan zamislio svoje kazivanje, po svom duhu, toku i načinu izlaganja, ono se doima kao dnevnik, tečno, bistro poput rijeke... Što je bliža utoku sve je veća i snažnija. To je plodna, snažna rijeka što natapa, oplođuje, obećava i život donosi sobom. Njegova priča prožima i duh i um plemenitim ljudskim osjećanjima...

Irfan Ajanović žrtvovao je četiri stvari ovovremene za četiri izvanvremene: "nagradu za farz, formu za suštinu, svijet za dušu i govor za djela", kako je znao govoriti Ebbu Bekr El Verrak...

U svemu se ponaša kao pravi vjernik, musliman, jer iz poštovanja ne isključuje nikoga, pa čak ni neprijatelja. U susretu istorijskih okolnosti istina se može potiskivati, skrivati, odgađati, ali nikada ubiti...

Dr. Muhidin Alićehajić

Muhidin Alićehajić

FATIHA ŠEHIDIMA

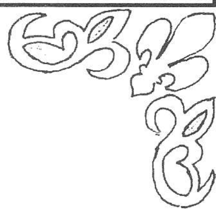
(Posvećeno SVIM ŠEHIDIMA uz sjećanje
na rahmetli SAFETA HADŽIĆA)

S bolom i tugom, duboko u duši
pognute glave kraj mezara šehida,
s nijetom iskrenim u srcu,
ponizno i smjerno Fatihu proučih
dragom jaranu, saborcu, bratu.

Nešto u meni, snaga neka,
kao tuđa da je,
u biću mom' skrivena
s t i š a n a,
ruku mi desnu diže, vodi
i dlan mi stavlja na tjeme,
na vrh nišana...

Dok blago dotičem nišana tjeme
na dlanu mi drhte sjećanja...
Rukom ih iskrena želja nosi,
da kao živog brata, jarana,
pomilujem nježno po kosi.

Dišem dugim, dubokim dahom,
smirujem čuvstva iskrena, topla,
ne dam da me u grlu, grudima,
sapnu, sputaju, stegnu
tuga i bolna uspomena...

U oku stežem suzu, mušku,
t e š k u,
molim je iz oka da ne kane...
Molim je da se niz obraz ne slije,
u oku suznom da se pritaji,
od srca moga da se sakrije...

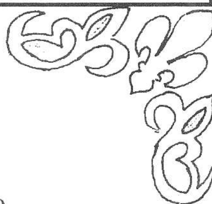
Oko mezarja trava k'o Bosna zelena,
ljiljani bijeli izdigli se,
bosanskim prkosom procvjetali...
Mezarje proljetno k'o Džennet da je.

. . . .

U isti mah duša mi uzavri
i sjetom, tugom i ponosom...

Rahmet duši nek ti je šehidski
jarane dragi, saborče brate,
u miru vječnom jer 'zalud nisi pao...
Dušman prokleti, četnički, mrski,
prekinu ti slobodarski san...
Al' zato ljiljani zlatni, bosanski
uz tebe bdiju noć i dan...

. . . .

O, Bože milosni, da l' tako si htio,
o šehidi svijetli, presretni,
da li ste i vi tako htjeli,
kad padoste, da li ste mogli znati,
oko mezara vaših,
oko nišana bijelih,
iz krvi vaše šehidske,
bosanski ljiljani prelijepi, čisti,
slobodom da će procvjetati...

Ne mogu se sjetiti ko me je tog ranog jutra probudio. Znam samo da mu nije trebalo mnogo truda...

Spavao sam. Usnio sam. Bio sam u nekoj vrsti polusna...

Kao da sam mu čuo korak, kao da sam ga vidio, čekao ga... Kad mi je prilazio, kao da sam mu i sam vodio ruku mome ramenu... U polumraku, ogrnutom zadahom živih ljudi i zapahom znoja i krvi, zgrušane na umornim i ranjenim tijelima, vidio sam lice prijatelja...

Danas, kada se u mislima, u sjećanju selim u to rano jutro, u tu zoru, u taj 1. jul 1993. godine, sjećam se samo da je to bio neko od Žepčaka, neko ko mi je i prije toga bio jako drag. Bio je to neko od mojih dragih komšija... Možda nekad i saznam? Možda mi se i javi ako ovu knjigu pročita, ako se knjiga ova rodi, ako mu živom u ruke dođe kao pozdrav, poruka ili poziv, ako iz zatočeništva četničkog iznesem na slobodu ovu namjeru, nijet, ovaj naum, ako se oglasim svojom istinom, svojim kazivanjem o jednom vremenu, o jednom prostoru na zemlji, koga Bosnom nazvaše, o jednoj, o svojoj sudbini... Ako izađem kao čovjek, da sretnem se s ljudima, s njihovom istinom, ako se moja i njihova istina poklone jednoj jedinoj. Jer samo je jedna, uzvišena, čista, nepatvorena... Zašto ovo kažem, zašto ovako govorim? Uz pitanja, brojna, otkud još i ovo??? Zato što se i meni i drugim ljudima, i meni i mojim Bošnjacima na tako malom prostoru, u tako malo dana i godina, steklo toliko, toliko pitanja, dilema i istina. Bog nas Milosnik dariva iskušenjem kakvim je darivao nekoliko generacija ljudi na većem prostoru, u pokretu, u hodu, da im lakše bude... A nama? Zašto toga toliko u tako malo vremena, u nekoliko godina. Je li to dug neki davni, daleki, je li to taksirat??? Kako god da bilo, hvala Ti Milosni Bože. Neka je bilo ovako brzo, neka se desilo baš nama ovoliko suza, ovoliko krvi, jer zaslužismo ih. Iz svježe rane, iz vlažnog oka, iz patnje samo radost cvjeta. Osmjeha ne bi bilo, nit bi mu znali ime da nas ne zajmi, da nas ne potkači tuga pregolema...

Bog nas Milosnik dariva iskušenjem

I sada svodimo račune sami sa sobom, u sebi i između sebe, a i ti

sa svakim od nas, ponaosob, i sa nama skupa jer sve nas dariva i kaznom istom i nagradom... A nagrada samo iz kazne pravedne i opomene niče...

- Majku su ti, Irfane, doveli, eno je ispred hangara... - tihim glasom obrati mi se, s rukom na ramenu mi, prijatelj znan. Iznenađen i uzbuđen upitah ga ko je u logor doveo moju staru, slijepu majku, kada... Jučer sam zamolio komšije preko puta moje kuće, porodicu Ivice Barbarića da ostane kod njih, da je pripaze. Mi, branitelji Žepča, sa borcima žepačke 319. brigade Armije Bosne i Hercegovine morali smo na zborno mjesto kod silosa, ispred komande. Tamo smo se trebali okupiti sa građanstvom, pa krenuti ka logoru po izvršenoj predaji ekstremistima Hrvatskog vijeća odbrane i četnicima sa Ozrena i iz Teslića koji su se bili udružili protiv nas, Bošnjaka... Nadao sam se da naše zarobljavanje neće dugo trajati, da će doći do primirja, da će nam doći obećana pomoć iz pravca Zenice, iz pravca Zavidovića...

Majku su ti, Irfane, doveli

Komšije Barbarići primili su mi majku, znam. Nadao sam se da će je zaštititi. Obećali su mi. U vrijeme sedmodnevnog sukoba bili su sa svojim gostima, porodicom Čondrić, prognanim ispred četnika iz Doboja, zajedno sa našim ženama, djecom i starcima, u skloništima kod naše ratne bolnice uz rječicu Krajnjaču, na rubu Žepča. Ekstremisti žepačke brigade Hrvatskog vijeća odbrane, posebno oni koji su pobjegli ispred četnika iz prostora Slatine i Komušine kod Teslića, zapalili su i kuću porodice Barbarić, hrvatsku kuću, misleći vjerovatno da je i ona muslimanska, jer je bila u našoj mahali. Cijelo vrijeme sukoba su nam kuće, koje su bile barikade naše odbrane, gađali isključivo zapaljivim mecima. U svojim orgijama Lozančićeva vražija kopilad zapalila je na prostoru Žepča preko pet stotina bošnjačkih kuća, ali nisu mogli skršiti naš otpor dok u pomoć nisu pozvali četničku, ozrensku kopilad sa tenkovima i veoma efikasnim oružjem tzv. Jugoslavenske narodne armije za agresivna djelovanja...

I ne čekajući odgovor ustah sa hladnog betona, sa prazne papirne vreće na kojoj me je pred zoru, umorna, iscrpljena, prevario prvi lo-

goraški, zatočenički san...

Do mene, na starom, dugom kaputu spavao je moj sestrić Adis Fejzić. Nisam htio buditi umornog, usnulog momka. Digao sam se. Papirnu cementnu vreću na betonu ispod sebe i drugu, koja je bila na meni, stavio sam na njega, pokrio sam ga...

U hangaru na hladnom betonu, u polumraku tog ranog jutra, 1. jula 1993. godine, svoj prvi logoraški san dijelilo je između sebe još oko 500 Bošnjaka, Žepčaka, Šeheraca, boraca Maglajske i Žepačke brigade Armije Bosne i Hercegovine. Zrak je bio vlažan i ustajao, prezasićen zadahom ljudi. Na betonu, sa po jednom praznom cementnom vrećom pod sobom i drugom na sebi, ležali su ljudi... Bošnjaci, Žepčaci, Šeherci...

Jesu li znali, jesu li bili svjesni što im se događa, što ih čeka od tog 1. jula 1993. godine, što će doživjeti u narednih godinu dana, dvije...

Narod na svome izmaku i zamiranju

Izišao sam iz hangara. Svitao je dan, tipičan ljetni, bosanski, svjež. Sa istoka, iznad Kleka, iznad Zavidovića, sunce se pomaljalo stidljivo. Polje žepačko umivalo se ljetnom rosom, a izlazećim suncem kao peškirom sušilo je, milovalo svoje jarke boje života...

Života i smrti u istom jutru, u istom trenu. Na betonu između hangara sunce je dugom jutarnjom sjenom ocrtavalo sjenu logorske žice, sliku logora, sliku zatočeništva, sliku podmukle latinske izdaje, još jednu sliku sulude bošnjačke naivnosti i opustjelog, devastiranog duha jednog naroda, koji je i to, ali i gotovo da više nije, koji je bio postao ljigava, bezlična masa na tlu, spremna, podatna da je gazi ko i koliko hoće, narod na svome izmaku i zamiranju, kome je podanički, sluganski odnos obuzeo sva čula, svo biće... Sunce je tog 1. jula zatvaralo jedan, a otvaralo novi krug bošnjačke naivnosti... A iz nje, devete, desete, rađala se, opet je cvjetala do krika, do jauka, deveta, deseta bošnjačka patnja; a sa njom čemer, gorčina i jad bošnjački...

Vidim majku. Sjedi pognuta starica na dvorišnom betonu, na komadu

kartona. Prilazim majci, gledam je vlažnim, zamagljenim očima. Kupam ih osjećanjem sina zatočenika prema majci, zatočenici. Gledam majku kao sliku patnje, prognaništva, zatočeništva. Gledam je kao sliku opomene, ali i kao sliku prkosa bošnjačkog, neuništivog...

Izdržat ćemo, majko, možemo, moramo. Iz ove slike, tamnosive, rodiće se ružičasta, proljetna, iz gubitka samo dobitak se rađa... - govorim u sebi, samome sebi, i sjećam se krvavog bijeljinskog Bajrama 4. aprila 1992. godine, što preslikao se pred Zagrebačkom džamijom, kao u suzi kad uslika se cvijet radosti, u smrti i nestanku novi život, nastanak uvijek novi...

U mislima se selim pred Zagrebačku džamiju petnaest mjeseci prije. Stih se mislima plete, uznosi, oslobađa...

Gledam majku kao sliku patnje

STEĆAK POD ŠAMIJOM

Gledam je i molitvu Bogu
u očima i prstima joj čitam.
Molitva k'o pjesma titra u zraku,
povija se nijemo i plete.
Zahvala Bogu iz živog stećka,
iz kamena, tvrda izdiže se
i vjerom zrači tvrdom, iskrenom,
uranja u muziku postojanja
i drhti joj licem staračkim
nadom i prkosom...

A oči joj blage, velike,
kurbanske...

. . . .

Šestog aprila devedeset druge
iza šamije život se predug,
tegoban, bošnjački,
sam sa sobom, u oku snenu,
sa mukom svojom,
sudbinom oporom razgovara...

. . . .

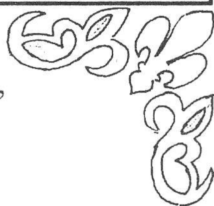
Staricu prognanicu gledam,
zgurenu, povijenu...

Džamija ZAGREBAČKA iza nje
bjelinom je svojom ogrće,
pogledom nemuštim, kamenim
preko brda južnih
sudbinu oporu, Bosnu
molitvom u sebi grli...

. . . .

Duša bosanska tisućljetna
iz sebe molitvu Bogu zrači.
Kulinbanov stećak postojan
u dimijama pred ZAGREBAČKOM DŽAMIJOM...
Ne da se majka Bosanka,
ne da se kamen prognan, pod šamijom.

Iza šamije, iz oka majke
prkosnim ognjem Bosna sija.
I muka i ponos i sabur i tuga
i bolni krik i pjesma djevojačka,
neugasla, nepresahla, duga...

Ne da se kamen, ne da se majka,
ne da se duša gorda bosanska.
Ispod šamije ne plače, već pjeva
Bosna majka sa hiljadu srca.
U majci prognanici čelik zenički,
u kamenu stećku pod šamijom
bošnjačko srce plemenito kuca...

Šestog aprila devedeset druge,
pred džamijom zagrebačkom,
treći dan Bajrama je bio...
Staricu majku, k'o rođenu svoju
bez daha nijemo gledam,
u drhtaju ruke čitam joj želju.
I od sebe same tugu i bol
htjela bi da skrije,
sjećanje moje stih mi ovaj piše...
Starica majka Bosanka
krajičkom šamije, kerane čiste
i svoju i moju suzu briše...

Gledam majku prognanicu
i u njoj i kroz nju Bosnu vidim,
pred ogledalom uspravljanja
kao da sam...
Oči majčine ćilim tkaju bosanski.
Zelen lišće goru kiti,
titra u magličastoj slici,
u bašči bosanskoj, džennetskoj
zora slobode sviće...
A pjesma bosanska, tanahna
iz nje, iz patnje i bola niče...

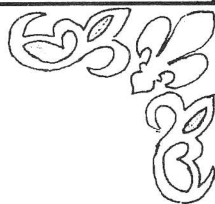
Patnja zemlje i čovjeka
najjačoj riječi rodište je i stihu.
Riječ najjača, nijema, postojana
iz tuge krade i upija svjetlo,
iz muke tvrde se napaja...
Iz riječi se prkos pjesma
plodi do ganuća.
Na njoj, krilatoj
do sunca, do zvijezda letim,
do ljudskog postignuća...

. . . .

Stojim pred staricom majkom,
pred Bosnom prognanom,
pred stećkom tvrdim, kamenim,
postojanim, živim...
Pred odlukom stojim, što nameće se
i nemušta se zbori iskrom iz kremena:
"Izaberi put, odluči se Bošnjače,
na raskrsnici žvota i vremena..."

. . . .

U stotinu bora na čelu visoku
muka se sobom sama ispisala...
... Ali i vedrina s čela,
pjesma razigrana sija.
Iz gorčine duše iznikla,
sevdalinka sjetna, prkosna,
ka suncu se, ka životu,
ka slozi bošnjačkoj izvija...

Gledam majku prognanicu
i u njoj i kroz nju Bosnu vidim.
U kamenu stećku živom,
u isto vrijeme,
Bosna i umire i ponovo se rađa...
u dimijama pod šamijom
koščatim prstima u kamenu drhti
i opet, opet se Bosna događa...
. . . .

Tuga, čemer, patnja i jad...
Na vjetru razmeđa
drhtav se povija prut,
po deveti, deseti,
po ne znam koji,
al' sigurno, sigurno, posljednji put...

. . . .

Gledam majku. Prilazim joj tiho. Ako je dirnem, ako joj ruku stavim na rame, znat će ko je kraj nje, čija ruka joj dodirom impulse zrači. Slijepa starica majka korak sina izdaleka prepoznaje, osjeća, miris sina sluša, ćuti...

Prilazim majci i milujem je po sijedoj kosi. Ni riječ jednu ne zborim. Ako bih, to bi samo vrisak bio pokraj 77 njenih pognutih, poniženih godina. Gutam nešto u ustima, u grlu, prazno, u isto vrijeme olovno teško. Dugim udisajem gušim sakatu, iščašenu riječ što se u grlu stekla... Pa bi da izađe, da procvjeta jaukom...

Zlikovci, Lozančićeva vražija kopilad sa đavoljom, ozrenskom kopiladi "oslobodili" su, kažu, Žepče!? Sinoć su urlikali i vražiji bijes oslobađali iz sebe. Vražija Lozančićeva kopilad zaboravila, ili bi da zaboravi, ili bi da ubije istinu da su je preci naši ne tako davni, doveli s kamena u pitominu žepačku, u Žepče, Maglaj, Doboj, Tešanj, Zenicu, u Bosnu, nakon pogroma, nakon kuge 1716. godine... Od koga "oslobodili"? Od Bogumila Bošnjaka i od nas, njihovih potomaka, što Bosnu i ime joj, i miris patnje, tuge i radosti škrte, u sebi, u imenu svome, nose i žive stoljećima... Što puls, bilo su, supstanca Žepča, Bijeljine, Livna, Trebinja, Cazina... Bosne.

Nema više ni jednog balijskog uha

Milujem slijepu majku i korake lahke čujem iza sebe...

- Je li to i Adis s tobom sine? Jeste li spavali imalo - pita me majka, prepoznajući korak svog unuka...

- ... Sve smo očistili, bojniče. Nema više ni jednog balijskog uha niti u jednoj kući. Žepče je sada hrvatsko Žepče... - čujem kreštav glas bojovnika u potpuno crnoj odjeći na sebi. Crne nisu samo poniklovane nitne na širokom opasaču i futroli pištolja. Na leđima mu sablja, jatagan. Podsjeća na južnoameričku mačetu za krčenje trske i raslinja u džungli.

Hrvatsko Žepče!? Može li biti sve hrvatsko u općini u kojoj je po popisu stanovništva 1991. godine živjelo 50% Bošnjaka, 10% Srba i 40% Bosanskih Hrvata? Može li biti Žepče hrvatsko, ako je u njemu, u "čaršiji", u samome gradu, živjelo 2% Srba, 10% Hrvata, a 88% Bošnjaka? Može li u Bosni išta biti potpuno srpsko, ili potpuno hrvatsko?

Ako je nešto hrvatsko u Bosni, onda je doneseno u Bosnu iz Hrvatske, onda je došlo u Bosnu iz Hrvatske... Ako je pak po mišljenju nekoga u Bosni nešto hrvatsko, ako je neki prostor ili dio Bosne i Hercegovine hrvatski, srpski ili možda talijanski, onda je u pitanju negiranje Bosne i Hercegovine i njenog suvereniteta. I u Hrvatskoj ne može ništa biti bosansko ako iz Bosne u nju nije došlo ili iz Bosne u Hrvatsku doneseno... Ako je nešto hrvatsko u Bosni, onda nije bosansko, bošnjačko, onda je tuđe, strano, inozemno, onda negira Bosnu i bošnjačko, jer Bosna je jedna domovina i majka svim sinovima i kćerima svojim, koje povijest burna na njoj, na razmeđu prostora i vremena, kultura i civilizacija, izdijeli duhovno po načinu, riječima i slovu obraćanja Bogu jednom, Stvoritelju zajedničkom i gospodaru... Da ne budemo svi potpuno isti, jednoga duha i imena, da na bašči bosanskoj, na kamenu i oko kamena ne cvjeta samo jedan cvijet, da u šumi bosanskoj, u gaju, jutrom ne pjeva samo jedna ptica... Zato je Bosna Bosnom za primjer svijetu, svima, za pokudu, za kušnju i za ponos... Jer Bog Milosnik tako hoće. Zato je Bosna Bosnom svima koji njome dišu, pa makar se neki u njoj u 200 godina zadnjih i ne zvali njome, ne zvali više Bošnjacima, kao što su do tad' jer im je i čukundjedov čukundjed u Bosni nikao i travom se bosanskom nebu bosanskom, iz zemlje bosanske javio, procvjetao...

Bosna je jedna domovina i majka

Od koga to moje komšije, ili bratija im po đavoljem djelu "oslobodiše" Žepče, Zvornik, Vlasenicu, Foču, Trebinje, Prijedor? Da li od moje majke, slijepe starice Bošnjakinje, begovice, koju gledam na kartonskom papiru na betonu 1. jula 1993. godine, istjeranu iz naše kuće, sa ognjišta, topraka Hadžimaličbega Maličbegovića i kćeri mu Dževahirhanume i sina joj Ibrahimbega Ajanovića, oca mi rahmetli...

Gledam majku Nisvethanumu, koju cijelo Žepče zna samo pod imenom Begovica, gledam Bosnu pognutu, pogrbljenu, slijepu na betonu... Lozančićevi bojovnici uz pomoć četnika, iz kuća njihovih istjerali, u logor zatvorili Žepčake, od Žepčaka oslobodili Žepče, u žicu uvezali Aliju Maličbegovića i ženu mu Raziju, Osmana Agića, Sulejmana Bilalovića i druge starine...

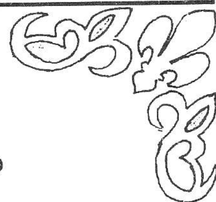
Od koga to komšije Žepče moje oslobodiše? Da li od suživotnog duha i naše bošnjačke tolerantne, podatne prirode, od našeg merhameta i dobrosusjedstva prema svima koji se stoljećima namjeravaše u Bosnu i ostaše u njoj zajedno sa nama... Jevreji - Sefardi u Bosni našoj, kraj nas, utočište nađoše pred španskom inkvizicijom i saživješe se s nama strpljivi i gordi paćenici, dok ih fašizam istoga duha, kao što je bio i onaj u petnaestom stoljeću, ne sasiječe, pregazi polovinom ovog, što sa stidom pred Bogom i samima sobom ispraćamo u suru i oporu bošnjačku povijest...

Da bi i ime i duh zaboravili

I svima dobri bivasmo kroz povijest svoju burnu, svima na korist, u korist vlastite štete, da bi i ime i duh zaboravili, pod noge da bismo svoje i pod noge tuđe sve vrijednosti svoje podmetnuli, odrekli ih se kiteći se tuđim... A ljudi, a zajednice, a narodi diljem svijeta i povijesti za njih se rađaju, žive i umiru.

PREPOZNASMO SE U MUCI I PATNJI

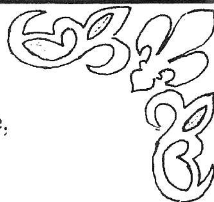
Tražismo se u vremenu postiđenosti,
u godinama svojim,
u imenu,
koje nam ne bi blještav štit...
Sve naše, što roda nam je biljeg,
prije nego što se i zakitismo
sa nas stidnih poskidaše,
a knjigu svoju,
u krvotok nam, u dušu,
osmijehom Danajaca ubrizgaše.

Tražismo se i tamo gdje drugi davno
sebe sretne su našli...
Crni, pa oni malo manje,
pa crveni, plavi, žuti...
I pjevasmo s njima njihove pjesme,
kao naše da su
kao jedna majka da nas rodi...
Kad ne znadosmo kakva je naša
radovasmo se s njima,
njihovoj slobodi...
. . . .

A kad nam jedinu spališe Bosnu,
jer Bosna se imena i roda
stidila nikad nije,
već ponos su joj nemuštoj bili,
kad poniziše nam uspomenu
dječačku, nevinu, krotku,
u stidu djece svoje prepoznasmo se
i njihove,
što sutra će doći...
U svome živom prepoznasmo se odjeku...

U vremenu ovom, neumitnom,
što moralo je jednom doći,
patnje i muke naše u sebi su
ime nam i čast umjesto nas nosile.
One su knjigu i biljeg naš
za osvješćenje bolno
u sebi za nas prosile.

U odjeku vremena prohujalog
godine svoje naivne, brojimo stidne,
ogledamo se i tražimo u njima.
U odsjaju godina minulih,
u bljesku radoznalosti,
prepoznajemo sebe začuđene...

Prepoznasmo se u patnji bošnjačkoj...
Kad dušman isuka sablju zla,
kad smrtne prijetnje izusti glas,
na sve što čovjeku je sveto
i čega svjestan biva,
tek u patnički, odsudni čas...

Prepoznasmo se u bolnom kriku
ojađene majke, ponižene sestre,
i u njihovim prepoznasmo se mukama,
u izgubljenom pogledu starca,
u sleđenom bolu
na nevinim dječijim usnama...

. . . .

A ja se prepoznah u pjesmi ovoj,
baš ovoj,
što odnekud iz mene
zaspala se budi
i hoće sestri mi i bratu
da sestru svoju,
njihovu pjesmu istu,
izmami, izvuče
iz njihovih procvalih grudi...

. . . .

Prepoznasmo se i u pjesmi otegnutoj,
sevdalinki staroj,
što ne pjeva se,
već bićem cijelim drhti,
što neuništiva,
k'o feniks ptica oslobođena,
nad voljenom zemljom,
životu pjeva, a prkosi smrti...

Sunce bošnjačko skrio je bio
oblak tamni što iz nesloge se
bratske
koban tvori...
Ali ono se, evo ponovo rađa
i budi nas pospane...
. . . .

Hvala ti Bože,
što nas sebi samim otkri,
što to učini u pravi čas,
što prepoznasmo se u sebi
i samo u sebi
POBJEDE ČUSMO GLAS...

. . . .

Dok razmišljam i sudbinu našu bošnjačku varim u mislima cijelim svojim bićem, iz susjednog hangara polahko izlaze Bošnjaci, djeca, žene, starci. Izvode ih ekstremisti Hrvatskog vijeća odbrane, Lozančićevi bojovnici što u svojoj nemoći da nas pokore u poštenoj i otvorenoj borbi, zapaljivim mecima spališe Žepče, pa onda u pomoć pozvaše braću, ozrenske četnike. Vražija kopilad udruži se sa đavoljom... Sinoć su nas razdvojili od porodica. Borci, branitelji Žepča i svojih kućnih, bošnjačkih ognjišta, svi ispod 55 godina odvojeni su bili u jedan, a djeca, žene i starci u drugi hangar... Među nama su i Šeherci, narod i borci, prognani Bošnjaci sa svojih višestoljetnih ognjišta iz susjednog Novog Šehera. Povukli su se ispred teslićkih, dobojskih i ozrenskih četnika...

Hrvatski ekstremisti, pripadnici žepačke brigade Hrvatskog vijeća odbrane, nakon podmuklog i neuspješnog napada na dijelove jedinica 319. žepačke brigade Armije Republike Bosne i Hercegovine, sa kojima su do 23. juna 1993. godine branili Žepče i Maglaj prema srbočetnicima na Tesličko-Maglajskom frontu, 30. juna su propustili četničku Ozrensku brigadu sa 17 tenkova u Novi Šeher i Žepče. Tako su pali Novi Šeher i Žepče. Tako su Maglaj i Tešanj odsječeni od slobodne teritorije koja se preko Žepča vezala dolinom Bosne za Zenicu, Kakanj, Visoko, za Lašvansku dolinu...

Vražija kopilad udruži se sa đavoljom...

U Žepču, na malom prostoru naslikala se crna slika Bobanovog, Lozančićevog i velikosrpskog fašizma koja se kao crni oblak nadnosila nad cijelu Bosnu i Hercegovinu... Ono što su smišljali Bosni i Bošnjacima na podmuklim i tajnim pregovorima u Karađorđevu, Gracu, Londonu, Parizu, na najplastičniji, najtransparentniji način čelnici Bobanovog i velikosrpskog fašizma pokazali su, udruživši se, ruku pod ruku, baš u mome rodnom gradu, u mome Žepču. Žepče je tako bilo paradigmom, obrascem velikodržavne otrovne i podmukle hipokrizije i ciničnog šovinizma prema Bosni i Hercegovini, prema nama Bošnjacima, koji smo inkarnacija, utjelovljenje, supstanca i bit Bosne i Hercegovine, prvi autohtoni

segment njene hiljadugodišnje samobitnosti i državnosti.

Iz prvog hangara izlaze ljudi, borci, muškarci, iz drugog žene, djeca, starci. Bojovnici dozvoljavaju kontakt članovima porodica. Na platou između hangara miješaju se ljudi, polahko se stvara gomila. Nekoliko hiljada ljudi zbijeno na malom prostoru... Bojovnici odvode borce, branitelje na koje sumnjaju da su u vrijeme borbi bili snajperisti. Pronose se glasovi da ih tuku, premlaćuju do besvjesti, do smrti. Oko logora, oko logorske ograde postavili su brojno osiguranje. Izmiješali se sa ozrenskim, teslićkim, dobojskim četnicima. Piju s njima, loču, pjevaju, urliču... Ali u pjesmi, u urlikanju nema sjaja, nema likovanja. Sve je prazno, potmulo, tupo. U zraku se osjeća potišteni vrisak zlikovaca, ali i praznina koja se pretvara gotovo u nemoć. Morali su se udružiti sa četnicima, morali su se uslikati sa braćom po zlu. Nisu mogli sami sa nama. Nisu nas porazili, iako su imali i brojnije ljudstvo, opremljenije jedinice, desetostruko bolju opremu od naše, deset puta više municije od nas. Branili smo se klasičnom, konvencionalnom municijom, a oni su provodili zaluksuz, pucali su na nas, na naše kuće, na naš imetak, isključivo zapaljivom, da orgije budu plamteće, da spale sve pred sobom, pred svojom nezajažljivom mržnjom...

Ali u pjesmi, u urlikanju nema sjaja

Zajedno smo se od početka rata borili protiv četnika, zajedno iskopali i popunili rovove prema teslićkim i maglajskim četnicima. U toku petnaest mjeseci zajedničke odbrane, samo nekoliko pojedinačnih incidenata između naših boraca i bojovnika nisu bili razlogom za zabrinutost. Razlozi za incidente u nekoliko navrata bile su zastave na punktovima i Lozančićeva bolesna prepotencija, bahatost na punktovima. Palo je i nekoliko boraca na obje strane. Uveliko se po Žepču bilo pričalo o saradnji zapovjednika brigade HVO Ive Lozančića sa četničkom komandom u Doboju, o njegovim čestim odlascima u Doboj i susretima sa četnicima. Uz njega sa četnicima aktivno je sarađivao i drugi čovjek HVO Žepče Drago Dragičević. Komanda Žepačke brigade Armije Republike Bosne i Hercegovine u više navrata upozoravala je komandu Trećeg armijskog korpusa u Zenici o saradnji četničkih vojvoda i Bobanovih žepačkih glavešina,

tražeći adekvatni odgovor i pomoć iz Zenice i Zavidovića...

Nekoliko sedmica prije sukoba i sam sam osobno prisustvovao sastancima u Žepču koje je organizirao Avdo Hebib, tada pomoćnik ministra unutrašnjih poslova Republike Bosne i Hercegovine. Sastancima su prisustvovali predstavnici armije i policije iz Žepča, civilnih vlasti i Stranke demokratske akcije, predstavnici Centra službi bezbjednosti iz Zenice na čelu sa Asimom Fazlićem, načelnikom Centra. Dogovoreno je bilo da se iz Zenice u Žepče uputi jedna jedinica policije kao ispomoć žepačkoj policiji i armiji... Tako je bilo i učinjeno. U Žepče je bila stigla jedinica policije, upućena iz Zenice, ali je na intervenciju, tada pukovnika Armije Republike Bosne i Hercegovine Stjepana Šibera vraćena u Zenicu. Šiber je u nekoliko navrata dolazio u Žepče da smiri tenzije i spriječi sukob između HVO i ARBiH. Na tim sastancima je bilo dogovoreno da se sâmo središte Žepča djelimično demilitarizira, da se iz grada izmjeste, dislociraju neke jedinice, da u gradu bude što manje vojske. Išlo se u susret filozofiji "manje vojske, manje sukoba...". Tako se dogodilo da znatan broj pripadnika Žepačke brigade Armije Republike BiH bude izmješten u improviziranu kasarnu u Begovom Hanu, 15 kilometara prema Zenici. Time je znatno oslabljena odbrana Žepča, ukoliko bi došlo do sukoba između Bošnjaka i Hrvata u samom mjestu Žepče. Hrvatski bojovnici, međutim, ostali su na svojim ranijim punktovima u gradu...

Time je znatno oslabljena odbrana Žepča

Upoznavši se sa ovim stanjem nastojao sam da do sukoba u Žepču ne dođe, a ako do njih i dođe, da naši ljudi, žepačka 319. brigada Armije Republike BiH bude spremna na adekvatan odgovor...

U dva navrata sam sudjelovao na sastancima koji su bili organizirani s nivoa republičke vlasti Bosne i Hercegovine. Na sastancima je zdušno insistirao i na njima sudjelovao, vodio ih i dr. Ejup Ganić, član Predsjedništva BiH, osobno se zalažući da do sukoba ne dođe. Sastancima su, prema prethodnim dogovorima, trebali prisustvovati i predstavnici HDZ i HVO. Na prvom sastanku, međutim, nisu se bili pojavili, iako su bili svi u Žepču. Drugi sastanak organizirali smo u Dekanatu katoličke crkve

za Zeničko-dobojsku regiju sa sjedištem u Žepču. Pored naših predstavnika, civilne i vojne vlasti, sastanku su prisustvovali dekan katoličke regije sa svećenicima.

Ispred HDZ i HVO sastanku je, i to sa vidnim zakašnjenjem prisustvovao samo Ivo Lozančić, zapovjednik Žepačko-maglajske brigade HVO. Iako smo zaključili da se tenzije u odnosima pripadnika Armije Republike BiH i bojovnika Hrvatskoj vijeća odbrane trebaju smiriti, osobno sam u to sumnjao. Osnov za sumnju, prije svega, bio mi je indolentan odnos prema tim naporima, izražen od strane prvog čovjeka HDZ i HVO Ive Lozančića...

Pripadnici HVO mučki su upali u naše rovove

Zbog svega toga sam u tri navrata odvojeno išao u Zenicu i Visoko sa predsjednikom Ratnog predsjedništva Skupštine općine Žepče Šefikom Zvekićem, sa komandirom policije Žepča Vedadom Šečićem, te sa komandantom 319. brigade Armije Republike BiH Galibom Dervišićem. Tražili smo od vojnih i policijskih predstavnika pomoć u ljudstvu i svaku drugu logističku pomoć, ukazujući na tenzije u odnosima između Armije i HVO na prostoru Žepča. Dobivali smo samo verbalnu podršku. Svjesni smo bili blokada u kojima se nalazio cijeli slobodni prostor pod kontrolom Armije Republike BiH, ali smo tražili i nadali se da ćemo pomoć dobiti makar u ljudstvu, što bi prije svega imalo psihološku težinu i snagu, u pozitivnom smislu prema našim efektivima u Žepču, a u negativnom, odvraćajućem smislu, prema HVO Žepče... Pomoć nam nije stigla... 23. juna 1993. godine pripadnici HVO mučki su upali u naše rovove na liniji odbrane, koju smo zajedno s njima držali prema teslićkim i maglajskim četnicima. Sutradan, 24. juna, izbili su sukobi i u samom gradu. Borbe su trajale sedam dana. Dobar dio građanstva uspjeli smo spasiti, evakuirati preko rijeke Bosne na njenu desnu obalu u dio Žepča po imenu Prijeko. Dio 319. brigade sa odredom ZELENIH BERETKI Žepče, te nama -građanima koji su uzeli puške u ruke, ostao je da brani Žepče sabijen u okruženju promjera 200 sa 200 metara. Tu je bila i ratna bolnica i zbjeg za stare i iznemogle i komanda 319. brigade. Borili smo se. Odbranu smo dobro utvrdili. Slušali smo radio. Najavljivana je

pomoć iz pravca Zenice i Zavidovića. Ostali smo bez struje, bez vode. Osposobili smo nekoliko starih bunara, organizirali i postavili ratnu bolnicu koja je prihvatala veliki broj ranjenika. Pao je Novi Šeher. Dio prognanika i boraca iz Šehera bio je s nama. HVO nam nije mogao ništa, iako nas je napadao sa više jedinica. Nadmoćni su bili u ljudstvu, jer se dio 319. brigade Armije BiH nije mogao probiti do nas, pošto je bio dislociran u Begovu Hanu. Brigada HVO je imala i mnogo bolje naoružanje od nas. No, sve to nije im bilo dovoljno i realizirali su dogovor sa četnicima. Propustili su četnike i njihove tenkove i združeno sa njima, sedmog dana borbi bili su nas prisilili na predaju. Tu vijest iz komande 319. brigade teško smo primili. Morali smo na zborno mjesto za predaju zajedno sa građanima, sa ženama, sa djecom, sa starcima. Tako je HVO Žepče u saradnji sa četnicima "oslobodio" Žepče od Žepčaka...

Propustili su četnike i njihove tenkove

Dok razmišljam o svemu, dok konfuzne misli bruje mi glavom, u isto vrijeme spopada me i nekakvo osjećanje apatije, bespomoćja ali i dostojanstva, ponosa. U logoru smo, zarobljeni smo, poniženi od dojučerašnjih komšija, ali oni nas nisu pobijedili, nisu nas porazili. Nisu mogli. Tek kada su četnike i njihove tenkove pozvali u zločinačku pomoć, kada su spalili Žepče, mi smo bili primorani na predaju. Možda smo mogli izdržati još dan, dva, ali komandant naše brigade Galib Dervišić je postupio ispravno. Nije dozvolio nastavak razaranje i paljenja Žepča i ljudske gubitke. Učinio je ono što bi svaki normalan komandant učinio. Izvršio je predaju. Vrijeme i pravedna povijest kazat će je li bio u pravu, je li učinio sve što se trebalo prije sukoba, kako je vodio odbranu u toku sukoba, je li ispravno postupio na kraju sukoba. Vrijeme i pravedna povijest kazat će što su učinili, a šta nisu oni koji su odgovorni za odbranu Žepča na nivou Trećeg korpusa Armije Republike BiH sa sjedištem u Zenici, šta su mogle učiniti brigade iz susjednih mjesta, iz Zavidovića, Zenice, Maglaja, Tešnja...

Pišem ovo kao moje saznanje, kao svoju istinu, svoje svjedočenje, kao svoj prilog povijesti, kao sudionik burnih događanja u vremenu kada su se Bosna i Bošnjaci poginjali, klecali, podizali, uspravljali, gledali otvo-

rena oka jedni u druge, popunjavali svoju supstancu, svoje tkivo energijom i nadahnućem koji samo iz muke i patnje izviru... Pišem ovo i kao svoje literarno osjećanje, kao izraz svoga emocionalnog, duševnog raspoloženja, ali i kao dokument, da iz svega izvučem, da svi izvučemo, da zapišemo pouku, sebi i djeci svojoj u nama, što iz nas našim mislima i jezikom govore, da nam se zlo i prognaništvo, muhadžirluk, nikada više ne ponove, da se zbližimo, da se sjedinimo, složimo, da se uhvatimo za ruke, da puške prvo u srce ugradimo i vjeru jednu, našu, zajedničku, iz koje iznikosmo, uz koju opstasmo, da se dignemo sa tla, da postanemo ljudi...

KO SMO, ŠTO SMO MI ...

K'o tijelo ranjeno mi smo
sa mnogo nezacjeljenih rana,
što umire, a ni smrt ga neće,
jer i ona pita i hoće da zna:
"Znadeš li, ko si čovječe smrtniče?

Znadeš li ko si
i preci tvoji ko su,
odakle si, povjest koja ti je,
koje ti je ime, kojega si soja?
U što život pust ti prođe,
za djecu, za pokoljenja
što si učinio svoja?"

K'o stablo mi smo bijedno, bezimeno
sa mnogo osušenih grana,
što umire, a ni smrt ga neće,
jer smrt i drvo pita, hoće da zna:
"Koja si voćka biljko,
divlja, jalova, il' plodna?"

"K'o obrano mlijeko mi smo..."
brat nam POSLAN devedeset prve reče:
"..surutka vodnjikava, gotovo bistra,"
bez vjere, stida i srama,
pa baš zato bez slobode i bez sreće...

Bez Bosne svoje mi smo
k'o ptica bez krila,
bez zakona svoga, imena, vjere,
pa zato i bez sreće i slobode...
... O, koja to snaga kadra bi bila
jedinstvu da nas vrati,
ka slozi da nas povede?

U nama ta je snaga,
na pitanje odgovor je pravi,
u duhu našem, u zaspaloj vjeri...
Trgni se brate, trgni se sestro!
Iz stoljetnog sna, evo,
dušman nas isti ponovo budi...
U sebi brate snagu potraži,
pomozi sestru, ona će tebe,
rod svoj pomozi, duh mu kuraži.

U ljubavi, slozi, jedinstvu i vjeri
čelična snaga vječno se krije.
Zbijmo se braćo, vratimo se sebi,
budimo svoji,
budimo složni,
k'o djedovi naši stoljećima prije.

Bez mirisa, bez okusa i bez boje
da l' živjeti može biljka?
Da li iza ničeg može ići sjena,
da li rahmet čovjek ima
bez imena, bez korijena?

I MI SMO OPET LJUDI

Iz daha nam se vrelog
sloboda rađa,
istina to je od nektara, slađa
zvijezda za zvijezdom,
sreća za dobrotom...
Ponovo smo složni, ponovo smo svoji,
blistamo slobodarskim sjajem,
istinom, čistotom...

Iz krvi nam se vrele
evo opet zemlja plodi,
grana za granom, plod za plodom,
iz punih bedara, iz punih njedara...
Sve je izvjesno, sve je čisto.
Ponovo se zemlja iz pepela rodi,
novi krug života se otvara...

Iz snage nam rodiše se brda naša,
u planine do neba rastu,
propinju se, dižu kosmosu...
Umjesto korova ljiljan i trnoruža.
Radost smijenjuje tugu,
sestru prkosnu,
u nedogled izvjesnost se pruža...

Iz trena u tren,
vjera zaspala u nama se budi...
O, Bože svemoćni,
o, Bože milosni,
hvala ti,
I MI SMO OPET LJUDI.

. . . .

I dok su žepački poslušnici Mate Bobana i njegovog sponzora, suglasno dogovoru postignutom u Gracu između njega i Radovana Karadžića, u opijenom zagrljaju sa četnicima proslavljali sramnu pobjedu nad nenaoružanim žepačkim i novošeherskim civilima, ženama i starcima, dok su ih mučili po žepačkim logorima, dotle su Bobanovi mostarski poslušnici, udruženi sa regularnom Hrvatskom vojskom, rušili i palili Mostar, klali i ubijali sve što se zove bošnjačkim, muslimanskim imenom, pa makar to bili i nedužni, nejaki, djeca, žene i starci.

Neviđenom medijskom propagandom i lažima putem novina, radija i televizije, svoja divljanja, svoj fašizam, svoju mržnju, pripisivali su nama Bošnjacima, uporno ih nazivajući muslimanima, mudžahedinima, islamistima, želeći i na taj način osigurati podršku licemjerne Evrope za smišljen zločin prema prvom autohtonom narodu u Bosni i Hercegovini, Bošnjacima.

Neviđenom medijskom propagandom Svoju mržnju, pripisivali su nama

Bošnjaci su tada, od jula mjeseca 1993. pa do februara 1994. godine bili u totalnoj blokadi udruženog Velikosrpskog i Velikohrvatskog fašizma... Svoj velikodržavni fašizam udruženo su pripisivali zajedničkoj žrtvi nenaoružanim i izgladnjelim Bošnjacima...

Sve se to zorno, očito, transparentno vidi iz novinskih napisa iz novinske, medijske propagande, iz emisija radija i televizije, posebno onih kreiranih u Zagrebu.

U ovoj knjizi objavljujem samo neke od ortodoksnih laži koje su u to vrijeme objavili VJESNIK i VEČERNJI LIST iz Zagreba, te radio i televizija - Hrvatske (HRT)... Ponavljam, objavljujem samo neke, jer toliko ih je da će mi trebati vrijeme i raspoloženje da ih sve priložim uz svoj komentar u posebnoj knjizi koju uskoro pripremam izdati...

HVO-a, a od tada do danas traje na ovim prostorima nezapamćen rat.

Muslimanskim snagama u samom Žepču, koje su napad počele nepripremljene, u pomoć su počele stizati snage islamskih fanatika 305. i 7. muslimanske brigade, te »specijalci« muslimanske policije iz Zenice. Ubrzo su se sukobi proširili i na prostore Zavidovića, Maglaja i osobito Novog Šehera, koje su napali »ratnici đihada« iz Tešnja. U svom bezglavom pohodu muslimanske se snage, koriste najprljavijim metodama ratovanja, paleći i ubijajući sve što im se nađe na putu.

Nakon tri dana teških borbi, bojovnici 111. brigade HVO-a uspijevaju osloboditi Novi Šeher, dotad jako muslimansko uporište, u kojemu je bilo oko 800 dobro naoružanih vojnika. Predaja Novog Šehera ubrzala je uspješno završavanje operacija čišćenja samog Žepča, u kojemu su hrvatski borci razvili svoj stijeg 30. lipnja.

Tokom dosadašnjih borbi legendarna 111. brigada izgubila je u svojoj zoni odgovornosti, dakle, u Žepču, Zavidovićima, Maglaju i Novom Šeheru, ukupno 40 hrabrih hrvatskih vitezova, dok ih je 100 ranjeno. Broj civilnih žrtava na obje je strane veliki. Borci HVO-a zarobili oko 3000 Muslimana, s kojima postupaju sukladno međunarodnim konvencijama.

Trenutačno se borbe još uvijek vode u hrvatskim selima oko Zavidovića, a HVO je poduzeo kontraofenzivu. Cilj tih pokreta je oslobađanje lijeve obale rijeke Bosne, odnosno protjerivanje islamskih fanatika daleko prema Zenici.

S. Lovrenović

JUL 03 '93 20:29

Republika Bosna i Hercegovina
Opština Žepče
Štab Armije RBiH (!?)
Broj 01/345-2
Dana 20.06.1993 god.

VOJNA TAJNA
STROGO POVJERLJIVO
Primjerak 1

Na osnovu Zapovijedi komandanta 3. korpusa ARBiH donosim:

N A R E Đ E NJ E

1. Jedinice ABiH u vezi sa 7. muslimanskom brigadom jačine dvije čete stacionirane u Žepču, Begovom Hanu i Željeznom Polju kojima se pridodaje 1. bataljon iz Travnika imaju zadatak:

1.1 Dana 24.06.1993 godina jedinice A BiH 319.br.Brigade Žepče u 8.00 sati izvršiti napad na ustaške snage (tzv. HVO) iz pravca Željeznog Polja i ovladati TT603 (Bujadinski Vis) .Vis (TT803), Tutnjevac (TT803) spojiti se sa snagama Vitlaci-Ozimice i preko N.Šehera sa snagama Tešnja. Na pravcu napada sve što je ustaško spaliti, djecu i žene pritvoriti u logoru u Vitlacima, a muškarce pobiti.

1.2 Snage 305. Jajačke brigade, 309. Kakanjske, dijela 7. muslimanske iz Kaknja i Visokog izvršiti napad na pravcu Žepačko raskršće- Orahovica -Bukovik- ul.Orlovik- grad Žepče sa ciljem ulaska u grad. Po ulasku u grad spojiti se sa snagama u gradu a specijalni vod MUP-a Zenica odmah prijeći likvidaciji ustaškog zapovjedništva i čelnika HDZ-a.

1.3 Snage koje su u gradu koristeći vjerski praznik i okupljanje ljudi u crkvi do 8.00 sati 24.06.1993. zaposjesti utvrđene zgrade po ranijem planu, sve što se kreće ubijati. Snajperima neutralisati sve istaknute članove komande ustaša, i staviti grad pod kontrolu. Po ulasku naših snaga prijeći na čišćenje grada, žene i djecu zatvoriti u srednju školu Žepče i Osnovnu školu Žepče. Ljudstvo iz stare opštine odmah zaposjesti bolnicu koju drže ustaše i sve ustaše pobiti a medicinsko osoblje zadržati da radi pod kontrolom.

2. Na osnovu ovog naređenja komandanti i komandiri jedinica detaljno razraditi plan akcije i donijet mi ga na odobrenje 22.06.1993 do 20 časova kada ćemo detalje razraditi.

3. Svim brigadama ARBiH dati 2b/K municije, 2 SDO i 0,5 b/K mina za MB.

4. U pripremi ove akcije držati vojničke sastanke na kojem borce upoznati sa svetim zadatkom odbrane jedinstvene, suverene BiH.

Ovo naređenje je strogo povjerljivo i tako se prema njemu morate odnositi.

(VJESNIK 2.7.93) (!?)

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA ... ARMIJE R BiH ŽEPČE

komandant :
Galib Dervišić

Faksimili naređenja Štaba Armije BiH Općine Žepče

Republika Bosna i Hercegovina
Opština Žepče
Štab Armije Bosne i Hercegovine
broj: 03/425-2
dana 23.06.1993. god.

(!?)

VOJNA TAJNA
STROGO POVJERLJIVO

Na osnovu zapovijedi komandanta 319. br. brigade A RBiHbroj 01/345-2 od 20.06.1993. god. donosim :

NAREĐENJE

1. Snage 7.muslimanske brigade kojima pripadaju i snage zelenih beretki imaju slijedeće zadatke dana 24.06.1993.god u 9.00 časova

1.1 Prva grupa na čelu sa Selimović Muhamedom - Manga da zauzme ustašku bolnicu , pobije ustaše i sve ranjene ustaše. Medicinsko osoblje zadržati za rad i omogućiti našim doktorima da pređu iz Doma zdravlja u našu bolnicu i nastave rad.

1.2 Druga grupa na čelu sa Bajrić Salkom zaposijeda gradsku džamiju i postavlja šnajpere i vrši likviddaciju straže oko doma. Drugi dio opkoljava Dom po uvježbanom planu . Vojnik Muslić Samir megafonom poziva ustaše na predaju, a ako neće RPG,RB i tromblonom otvara vatru iz dvorišta gradske džamije i iz parka. Snajperi vrše likvidaciju ustaša koji budu u bjekstvu.

1.3. Treća grupa sa vodom Spahić Amir-om okružuje hotel , Balkan. Postavlja ljude prema ranije uigranom planu. Zadatak: razoružati ili uništiti tzv "ustaške specijalce" u Balkanu a potom nastaviti čišćenje od Krajnjače do zgrade MUP-a gdje se povezati sa četvrtom grupom.

1.4. Četvrta grupa sa Drocić Haris-om opkoljava tzv. vojnu policiju HVO-a , razoružava ili uništava . Posebne zadatke dati sajperstima preko Bečić Esada koji će djelovati iz okolnih zgrada.

1.5 Peta grupa sa vodom vojne policije obezbjeđuje radionicu za izradu oružja Hodžić Tahira i blokira ustaše iz pravca Orahovice..

1.6 Šesta grupa ubacuje se u Cofine žrtve. Voda Zuna Admir postavlja ljude po ranijem rasporedu i sprečava ustaše iz pravca Radovlja.

2. Naše snage na Previli prihvataju sve koji ulaze u Žepče, a snage u Opšeniku i Zeničkom naselju prihvataju snage iz Ž.Polja.

3. Sve ustaše hapsiti, u nemogućnosti odmah ubiti. Žene i djecu voditi u zatvor u Srednju i Osnovnu školu. Djecu i žene ustaških čelnika i čelnika HDZ-a držati kao taoce, maltretirati, ucjenjivati i odvesti na naš radio da zovu na predaju ustaše.

4. Po ovladavanju gradom prije prikupljanja ratnog plijena (bijela tehnika , zlato i drugo) i donosti u džamije, a automobile u omladinski naselje. Hranu prenositi u naš silos.

Vjerni Alahu i našoj slobodnoj i jedinstvenoj ako Alah da islamskoj državi.

ALAH UEKBER

(UDESNIK 2. 7. 93)

komandant
Drocić Narcis

Tijekom dosadašnjih borbi legendarna 111. brigada HVO-a izgubila je u svojoj zoni odgovornosti, dakle, u Žepču, Zavidovićima, Maglaju i Novom Šeheru, ukupno 40 hrabrih hrvatskih vitezova, dok ih je 100 ranjeno. Broj civilnih žrtava na obje je strane velik. Borci HVO-a zarobili su oko 3000 Muslimana, s kojima postupaju sukladno međunarodnim konvencijama

Neuspjela agresija muslimanske vojske na sve što je hrvatsko u Bosni i Hercegovini detaljno je unaprijed planirana i pripremljena. Tko još uvijek dvoji oko toga treba samo da pogleda dokumente do kojih je došao HVO Žepča tijekom najnovijih borbi u tom gradu i njegovom širem području. Glede ciljeva koje sami postavljaju oni koji vode Armiju BiH, dovoljno je upozoriti na završetak zapovijedi »komandanta« Zelenih beretki iz Žepča, stanovitog Narcisa Dročića, u kojemu doslovce stoji »Vjerni Alahu i našoj slobodnoj i jedinstvenoj, ako Alah da islamskoj državi, ALAH UEKBER«.

Žepče je, inače, napadnuto 24. lipnja 1993. iz pravca Zenice, Kaknja i Željeznog polja. U planiranju ovog napada, kako to pokazuju zaplijenjeni dokumenti, vodilo se računa o tome da se toga dana hrvatski katolički puk spremao slaviti veliki vjerski blagdan, Sv. Ivu. U prvom naletu razularene muslimanske rulje smrtno su stradala dva bojovnika

Zagrebački VJESNIK 2. jula 1993. objavio je na svojim udarnim stranicama ove natpise, čije faksimile objavljujem u ovoj knjizi i napravio je veliku grešku. Objavivši ih, VJESNIK je razotkrio Lozančićeve fašističke laži, dajući priliku čitateljima da to i sami zaključe, jer:

- u vokabularu, zvaničnom riječniku Armije Republike Bosne i Hercegovine ne postoji termin NAREĐENJE, već NAREDBA,

- u preambuli, uvodu za izreku, dispozitiv, Lozančićev falsifikator barata riječju "Zapovijedi". Ako je ustaljena riječ ZAPOVIJED, onda ne stoji nastavak: "komandanta" 3. korpusa..."

Trebalo bi stajati: "zapovjednika..."

-u naslovu iznad preambule, u tzv. legitimaciji, zaglavlju za Komandu 319. brigade ne stoji tekst, niti redoslijed teksta, kako je to Lozančićev falsifikator falsificirao za fašističku medijsku propagandu uperenu protiv bošnjačkog naroda.

Infantilni falsifikat

Ispod naslova: "Republika Bosna i Hercegovina" po redoslijedu se ne stavlja (a to se može vidjeti uvidom u svu dokumentaciju i akte Armije RBiH) tekst: "Opština Žepče". U aktu Armije RBiH ispod naziva države ne ide naslov "Opština Žepče", već armijski naslov. Ovako, fasifikator je u žurbi upisao naslov BiH, pa ispod njega naslov Opština Žepče, pa tek ispod opštine stavio je naslov: Štab Armije RBiH, što je opet očigledni dječiji - infantilni falsifikat, jer i to je potpuno netačan Armijski naslov,

- u naslovu nigdje nema naziv - naslov TREĆEG ARMIJSKOG KORPUSA, što čitatelju daje na znanje, da naredbu izdaje Opština Žepče putem Štaba Armije RBiH koga falsifikator stavlja u niži nivo od općine.

- U naslovu nigdje nema oznake TREĆEG KORPUSA ispod koga se nalazi 319. brigada čiji komandant potpisuje naredbu,

- u naslovu nema ni oznake brigade, a da neuki, infantilni falsifikator zašećeri, zasladi svoju glupu djetinjariju, pored pečata, žiga koji glasi na

"ZELENE BERETKE" potpisuje (falsificira) potpis komandanta 319. BRIGADE TREĆEG KORPUSA ARMIJE RBiH. Ide li pečat, žig "ZELENIH BERETKI" uz potpis i naslov KOMANDE 319. BRIGADE. Pri ovome posebno podvlačim, citiram tačku broj 1. falsificiranog naređenja komandanta ZELENIH BERETKI koja glasi: "1. Snage 7. muslimanske brigade kojima pripadaju i snage zelenih beretki..." iz koje se bjelodano vidi da tzv. snage ZELENIH BERETKI ne pripadaju komandi 319. brigade Armije RBiH, već tzv. 7. muslimanskoj brigadi. Osim toga falsifikator ZELENE BERETKE u citiranoj tački 1. piše malim slovima i ne naziva ih njihovim pravim, zvaničnim imenom a ono glasi ODRED ZELENIH BERETKI ŽEPČE.

Lozančićeve fašističke laži

Nadalje, VJESNIK Zagreb je razotkrio Lozančićeve fašističke laži i u tački 1. falsificiranog naređenja, stavljajući pod nadležnost i komandu komandanta 319. brigade Galiba Dervišića i SEDMU MUSLIMANSKU BRIGADU, te njen 1. bataljon iz Travnika...

Lozančić je putem svog neukog i infantilnog falsifikatora uz pomoć raspamećenog novinara Smiljka Šagolja podmetnuo VJESNIKU Zagreb kukavičije jaje...

Sve što je falsifikator napisao u falsificiranom naređenju uradili su, ne pripadnici Armije RBiH, već Lozančićevi bojovnici zbog čega će Lozančić kao ratni zločinac odgovarati pred Međunarodnim sudom za ratne zločine u Hagu...

Jedan sam od osnivača PATRIOTSKE LIGE i ZELENIH BERETKI u Bosni i Hercegovini, a sa Narcisom Drocićem i neposredni osnivač odreda ZELENIH BERETKI Žepče. Odred je u vrijeme sukoba brojao 25 boraca naoružanih lahkim pješadijskim naoružanjem bez dovoljno municije.

U 4 tačke falsificiranog naređenja koga potpisuje kao Narcis Drocić, Lozančićev falsifikator daje naređenje snagama Zelenih beretki raspoređenih u šest grupa, navodeći i snage na Previli. I laiku, djetetu, kada pročita ovakvo naređenje, u svijesti se stvara slika o velikom broju boraca za izvršenje svih navedenih borbenih zadataka. Kada su u pitanju na-

padna, ofanzivna dejstva, kao pješadijski kapetan I klase u rezervi bivše tzv. JNA, danas procjenjujem da bi bilo potrebno najmanja 250 do 300 boraca sa veoma ubitačnim ofanzivnim pješadijskim naoružanjem i odgovarajućom artiljerijskom podrškom da bi se izvršili navedeni zadaci. Da li je Narcis Drocić mogao izdati takvu naredbu? Jeste, ali samo ovakvu, Lozančićevu falsificiranu...

Pored već istaknutih falsificiranih pogreški, sa osobitim zadovoljstvom i uživanjem podvlačim slijedeću:

I u naređenju koje Lozančićev falsifikator potpisuje Narcisa Drocića, zaglavlje, naslov je isti kao i kod zaglavlja naređenja koje falsifikator potpisuje potpisom Galiba Dervišića. Sve je poredano istim, netačnim redoslijedom što sam i ranije istakao. I opet uz ovakvo zaglavlje ide pečat, žig ZELENIH BERETKI što je potpuno inkompatibilno, nespojivo, da ne kažem infantilno, nerazumno, glupo.

Može li Narcis Drocić u TEKBIRU upisati samo jedno slovo "L"

Osim toga, u ovom zaglavlju broj glasi: "03/425-2" (!?)

U prvih šest mjeseci 1993. godine jedan odred ZELENIH BERETKI mogao je izdati najviše stotinjak pismenih, protokoliranih akata, naredbi... Pa neka ih je izdavao svaki dan mogao ih je izdati najmanje do 200. Otkud onda broj 425, otkud onda povlaka, pa broj 2, ukoliko Lozančićev falsifikator nije želio da bude ubjedljiviji i "administrativniji"...

I na kraju sve zaslađujem najpikantnijim detaljem na ovim falsifikatima Lozančićeve fašističke i zločinačke propagande, postavljajući pitanje čitateljima VJESNIKA Zagreb i ove knjige: "Može li Narcis Drocić, komandant Odreda Zelenih beretki kao islamski obrazovan intelektualac, kao "borac za "Islamsku" Bosnu i Hercegovinu" što mu spočitava Lozančićeva fašistička propaganda, u zadnjoj rečenici "svoga" naređenja riječ Allah koju i polaznik mekteba, prvoškolske vjerske pouke sa svojih 6 godina izgovara i piše sa dvostrukim LL, upisati u naredbi samo sa jednim slovom 'L", može li u TEKBIRU koga izgovara svakodnevno više od stotinu puta, moleći se Allahu džellešanuhu, također upisati samo jedno slovo

"L", a slovo "U" umjesto na kraj prve riječi staviti na početak druge riječi. I kršćani koji čitaju, koji su pismeni znaju da se TEKBIR i izgovara i piše kao "ALLAHU EKBER", a ne kao ALAH UEKBER, kako stoji u ovom falsifikatu.

Sve ovo je primjetio i zagrebački tjednik GLOBUS i sa podsmjehom i porugom na račun Lozančića i njegova falsifikatora objavio u svome broju, objavljenom polovinom jula mjeseca 1993. godine.

. . . .

Međutim, već 6. jula 1993. zagrebački VJESNIK objavljuje nove laži producirane u Bobanovoj i Lozančićevoj propagandnoj mašineriji pod krupnim naslovom "UHIĆENI LENDO I IRFAN AJANOVIĆ".

Zagrebački VJESNIK objavljuje nove laži

Uz obilje laži, ustaljenim, prepoznatljivim vokabularom, riječnikom, Bobanovi sljedbenici a s njim zajedno sponzorovi podanici svoju agresivnost i poraze pripisuju borcima Armije Republike Bosne i Hercegovine...

Refika Lendu, komandanta Operativne grupe "Bosna" Trećeg korpusa Armije RBiH mogli su vidjeti kada je pretrčavao most preko rijeke Bosne u centru Zavidovića, da bi građanstvu na drugoj obali saopćio da se putem radio stanice HVO Zavidovići emitiraju najobičnije laži, da nije tačno da su jedinice HVO ušle u Zavidoviće, kako je to javljao radio HVO Zavidovići.

Refik Lendo nikada nije uhvaćen od strane agresora. Naprotiv, proslavio se u slamanju agresije HVO u Centralnoj Bosni.

Bili su u pravu kada su objavili vijest da sam ja zarobljen od strane ekstremnih bojovnika HVO. Nisu, međutim objavili, da su me dan po zarobljavanju predali svojim saveznicima, ozrenskim četnicima. Uz vijest o mome hapšenju objavili su i pridjev "BIVŠI" član užeg vodstva SDA, nadajući se da sam od strane četnika likvidiran... Naime, kroz isljeđivanje kod četnika saznao sam da me je Lozančić putem Drage Dragičevića pre-

dao četnicima uz dogovor da me nakon trodnevnog isljeđivanja ovi i likvidiraju...

Objavljujem faksimil vjesnikovog napisa od 6. jula 1993., kao i faksimil vjesnikovog napisa od, 24. augusta 1991. pod naslovom: "AJANOVIĆ NAJAVIO OSTAVKU" iz kojih se najbolje vidi licemjerje - hipokrizija jedne nekonzistentne politike prema nužnosti zajedništva Bošnjaka i Hrvata koja se najočitije iskazala kroz moju sudbinu... Niti jedan strani političar nije obilatije i efikasnije pomogao Hrvatsku i hrvatski narod od mene u uspostavi suvereniteta i nezavisnosti Republike Hrvatske.

Svoju zahvalnost za taj moj učinak Bobanovi i Lozančićevi ekstremisti izrazili su na svoj način otpočevši "Žepački rat" sa dijelom 319. brigade Armije RBiH u Žepču, upravo tako što su na osnovu prethodno dobro određenih koordinata iz minobacača prvom granatom pogodili upravo moju-roditeljsku kuću u Žepču "točnim" pogotkom u njen krov.

Pomogao sam hrvatski narod

Pomogao sam hrvatski narod da uspostavi svoju nezavisnost, svoj suverenitet. Razotkrio sam veliko-srpski fašizam u agresiji na Hrvatsku 1991. godine.

Ekstremni bojovnici HVO međutim, 1993. godine predaju me u ruke četnika da me oni likvidiraju baš zato što sam pomogao hrvatski narod kada su četnici dvije godine ranije izvršili agresiju na Hrvatsku.

Objavljujem u tom smislu jedan, samo jedan napis iz hrvatskog tiska koji to najplastičnije izražava.

Novi udari muslimanskog agresora na Hrvate

Uhićeni Lendo i Irfan Ajanović

Opći napad na Busovaču i Kiseljak. Hrvatski narod u Srednjoj Bosni i dolini Neretve izložen zločinačkim napadima muslimanske vojske. Borbe u Mostaru, Bijelom Polju, Fojnici, Žepču, Maglaju, Novom Travniku i drugdje

MOSTAR — Muslimanska vojska i dalje nastavlja s novim prestrojavanjem i gomilanjima svojih snaga na području Srednje Bosne i u dolini Neretve, što je sasvim znakovita najava novih, još jačih muslimanskih napada već idućih dana na sve što ima hrvatski predznak. Uz to, ne prestaju ni silovite borbe na većini bojišnica gdje hrvatski branitelji pružaju odlučan otpor u obrani hrvatskih prostora pred zločinačkom muslimanskom najezdom.

Silovite, osobito topničke borbe, koje su vođene tijekom cijeloga vikenda na širem području Mostarske kotline, nastavljene su s nešto slabijom jakosti, i uglavnom pješačkim oružjem i tijekom noći na ponedjeljak.

Usklađenom akcijom pripadnika Hrvatskoga vijeća obrane u nedjelju na večer je uništena jedna muslimanska diverzantska skupina, koja je imala zadatak da uništi životne objekte u dubini slobodnog teritorija, a u protekla 24 sata dva pripadnika postrojba HVO-a su ranjena. Prema dojavama, stradao je veći broj vojnika u redovima muslimanskoga agresora.

Kako izvješćuje tzv. ratni studio — muslimanski radio, na lijevoj obali Neretve prilikom proteklih ratnih djelovanja poginulo je više zarobljenih pripadnika HVO-a, koji su u to vrijeme izvođeni na čišćenje ulica. Muslimanska vojska na taj način želi krivicu za likvidaciju zarobljenih hrvatskih branitelja prebaciti na HVO, pa iz informativne službe Zbornog područja jugoistočna Hercegovina upozoravaju da je takav zločinački scenarij muslimanske vojske već viđen u Srednjoj Bosni i da je sve jako daleko od poštivanja odredaba ratnoga prava.

U gradu na Neretvi, inače, i dalje bukte požari na više stambenih zgrada, kao i po okolnim brdima Mostarske kotline. Posljedica je to borbenih djelovanja, kao i strahovite suše koja vlada ovim krajem. Zbog jakosti borba koje se vode, vatrogascima je nemoguće prići do većine mjesta s kojih se dižu plameni jezici.

Na području Žepča, Novoga Šehera, Zavidovića i Maglaja i dalje se vode silovite borbe, a muslimanska vojska ne prestaje s dovlačenjem novih snaga iz smjera Zenice s nakanom povratka izgubljenih položaja. Međutim, hrvatski branitelji odolijevaju svim napadima, a spriječeni su i pokušaji ubacivanja terorističke grupe 305. muslimanske brigade. Već u prvim naletima oko Gornje Papratnice, gdje Muslimani uzaludno pokušavaju pješačke prodore, ubijeno je tridesetak fanatičnih muslimanskih jurišnika, što je unijelo veliku pomutnju u njihove redove.

U zoni odgovornosti žepačke 111. brigade HVO-a tijekom zadnja 24 sata poginula su trojica hrvatskih branitelja, a 11 ih je ranjeno. Na području Žepča i Novoga Šehera, s kojega su protjerani i posljednji neprijateljski vojnici, uhićeni su zloglasni muslimanski zapovjednik Refik Lendo i bivši(?) član užeg vodstva SDA Irfan Ajanović. Iz smjera Vlaškoga brda napada se i dalje Brezova Kosa, a na području Željeznog polja nalazi se oko 50 mudžahedina koji fanatično napadaju položaje 111. brigade HVO-a. Hrvatski branitelji s uspjehom su odbili sve napade.

Zbog silovitih udara Muslimana na području Maglaja postrojbe HVO-a bile su prisiljene napustiti neke položaje na crti obrane prema četnicima kako bi zaštitili neposredno ugrožene živote hrvatskih civila. Zbog toga što su se muslimanske postrojbe usmjerile isključivo na agresiju na HVO i hrvatsko pučanstvo, oko 40 srpskih tenkova probilo se u samo predgrađe Maglaja.

Pašalićeve sulude prijetnje

MOSTAR — Muslimanska strana, bjelodano je, ne bira sredstva kako bi ostvarila svoje mračne nakane u najezdi na hrvatske prostore u Bosni i Hercegovini. Tako muslimanska propaganda nastoji zaplašiti građane Mostara šireći stravične vijesti o uporabi minobacačkih mina s kemijskim punjenjem koje, saznaje se iz obavještajnih izvora, muslimanska vojska proizvodi u Zenici u suradnji s novopristiglim stručnjacima iz islamskih zemalja.

Nije poznato raspolažu li bojovnici zloglasnoga Arifa Pašalića na području u dolini Neretve takvim minobacačkim minama punjenim klorom i bojnim otrovima. Međutim, sasvim je izvjesno, ako ih Pašalić posjeduje da on neće nimalo prezati da ih uporabi u prljavoj borbi protiv HVO-a i hrvatskoga pučanstva u Mostaru. (M. M.)

Konferencija za novinare člana Komisije za nadzor prekida vatre

"Vjesnik" Zagreb,24.8.91.

Ajanović najavio ostavku

Ukoliko Predsjedništvo Jugoslavije odmah ne definira sukobljene strane, dat ću ostavku, rekao je Ajanović. Ovako kako Komisija sad radi, nema nikakvih izgleda da realizira odluku Predsjedništva

IVKICA BAČIĆ
Beograd

Irfan Ajanović, član savezne Komisije za nadzor prekida vatre u Hrvatskoj, najavio je, na konferenciji za domaće i strane novinare u petak, svoju ostavku ukoliko Predsjedništvo Jugoslavije odmah ne definira sukobljene strane. Ovako kako sada radi Komisija, rekao je Ajanović, šetajući se od sela do sela, bez kompetentnih sugovornika s obje strane — jer s jedne strane imamo predstavnike službenih vlasti Hrvatske, a s druge predstavnike mjesnih zajednica koji nikako ne mogu biti kompetentni sugovornici — nema nikakvih izgleda da Komisija realizira odluku državnog Predsjedništva o prekidu vatre.

Na izravno pitanje novinara da imenuje sukobljene snage, Ajanović je odgovorio:

»Predsjedništvo vrlo dobro zna tko su sukobljene strane. Jedino ih ono može imenovati, jer bez toga nema primirja, naša Komisija i dalje će biti blokirana«. Ajanović je novinare upoznao s najnovijim izvještajima JNA i SSUP-a, u kojima se govori o širokim ratnim pripremama na području Hrvatske, o novoj mobilizaciji i pokretu oružanih trupa, o širokih sukobima zadnja dva dana na području Siska, Sunje, Darde, Belog Manastira, Osijeka, Sarvaša, Vinkovaca, Jankovaca, Sida i drugih malih mjesta, o novim zarobljavanjima i hapšenjima. I, najvažnije, o broju poginulih, kojih ima više od 70 otkako je stupila na snagu odluka o bezuvjetnom prekidu vatre.

Više od 200 puta je prekršeno primirje, materijalna šteta je ogromna, zaraćene strane nisu razdvojene, otvorena su nova krizna žarišta. »Sve to me«, kaže Ajanović, »navelo da razmišljam o ostavci, jer želim raditi savjesno i objektivno, a to mi je sad onemogućeno. Iako o tome nisam razgovarao s drugim članovima Komisije, znam da se neki dvoume kao i ja«.

Novinari su saznali i za zaključak savezne Komisije o sukobu kod Okučana. Neposredni sukob građana srpske nacionalnosti i pripadnika MUP-a Hrvatske izbio je »zbog pokreta trupa MUP-a i ZNG«. »Do tog zaključka«, rekao je Ajanović, »Komisija je došla saslušavši sasvim oprečne informacije. Građani Okučana tvrde da su ih napali pripadnici MUP-a, a da su oni jedino bili prisiljeni braniti se. Predstavnici službene Hrvatske kažu da je do sukoba došlo nakon što je napadnuta jedna patrola MUP-a, jedan policajac ubijen, te nakon što je milicija tzv. SAO Krajina pokušala formirati svoju stanicu u Okučanima. Obje sukobljene strane slažu se u konstataciji da je ponašanje tenkovskog bataljona JNA iz Bjelovara bilo korektno, dok o ponašanju ostalih jedinica JNA imaju različita mišljenja«. Što se tiče otvaranja vatre jednica JNA u Osijeku, za koje je čak i admiral Brovet rekao da nije bilo potrebno, Ajanović je napomenuo da je istraga u toku, te da je vode organi JNA.

Novinare je zanimala Ajanovićeva procjena o tome koliko je, u postocima, teritorija Hrvatske zahvaćeno ratom, odnosno pod kotrolom srpskih snaga. »Gotovo 50 posto hrvatskog teritorija«, ističe Ajanović, »obuhvaćeno je ratom, a kada se gleda disperzirano, onda to podsjeća na pojedine karte. U četvrtak smo Bogić Bogićević i ja htjeli razgovarati sa srpskom stranom u Okučanima. Pred Bogićevića je izašao jedan oficir u uniformi kapetana i salutirao mu. Bila je to podvala, jer su svi borci tzv. SAO Krajina bili u vojnim uniformama. Bogićević je mislio da se radi o pripadnicima JNA, primio je raport uz intoniranje jugoslavenske himne. Pri obilasku zbjegova kod Okučana, ispred nas je išlo vozilo tzv. SAO Krajina s vidnim oznakama JNA beogradske registracije. Jedan potpukovnik JNA koji je išao s nama, rekao nam je da to nije njihovo vozilo. Otkud takvo vozilo u rukama tzv. SAO Krajina? Postoji mogućnost da je ukradeno, posuđeno, poklonjeno, ali to državnoj Komisiji mora reći JNA«, glasila je podužа ispovijest Ajanovića. Uslijedilo je pitanje zašto sve to dosad nije ispitano, a Ajanović je kratko odgovori:

»Bogićević i ja tražili smo istragu, a JNA je to preuzela kao obavezu«.

Na izravno pitanje da li misli da je JNA neutralna, Ajanović je dao vrlo zanimljiv odgovor: »Ne želim o tome govoriti, ali vam moram reći da su nam pri obilasku terena predstavnici hrvatskih vlasti predložili da jedinice JNA budu podjednako raspoređene uz obje sukobljene strane. Kada bi se to postiglo, bilo bi manje otvaranja vatre, a i lakše bi se moglo ustanoviti tko krši primirje. Ne mogu vam reći da li se JNA veže samo za srpska sela. Međutim, ako bi ona svojim jedinicama pokrivala obje strane, bio bi to odgovor na vaše pitanje«.

Da li je zabilježen slučaj da je JNA došla u sukob sa srpskom stranom u Hrvatskoj, pitali su novinari. Ajanović je odvratio da takvih primjera dosad nije bilo. »Ja ću predložiti«, rekao je na kraju, »da se jedinice JNA ravnomjerno rasporede na obje strane, kao i da se ispita mogućnost dolaska neutralnih promatrača iz Evropske zajednice. Međutim, sve to je moguće učiniti tek nakon što Predsjedništvo zemlje definira sukobljene strane«.

Hrvatski narod u Hrvatskoj, u Bosni i Hercegovini, u dijaspori znao je to cijeniti. Zna to i danas. Po izlasku iz četničkog zatočeništva u koje su me četnicima predali Ivo Lozančić i posilni mu Drago Dragičević, primio sam putem pošte na stotine pisanih poruka podrške. Od Bošnjaka najviše, a puno i od Hrvata...

Zato u ovoj knjizi, knjizi koja iskazuje sudbine Irfana Ajanovića, Žepča i Bosne i Hercegovine, tri sudbine koje se preslikavaju jedna u drugoj, jer smo i ja i moje Žepče, i Bosna i Hercegovina, doživjeli istu sudbinu, sudbinu agresije i sa srpske i sa hrvatske strane, ne atakujem ni na ukupne snage HVO, na Hrvatsko Vijeće Odbrane kao jednu od institucija hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini, niti na hrvatski narod, već na pobješnjele ekstremiste i fašiste tipa Mate Bobana, Ive Lozančića i Drage Dragičevića... Baš zbog toga što sam zagovarao suživotne odnose između Bošnjaka i Hrvata i bio sam njihovom žrtvom, baš zato što su me voljeli i uvažavali, a i danas je tako, i Bošnjaci i Hrvati, bio sam žrtvom fašista tipa Bobana, Lozančića i Drage Dragičevića...

Ja sam posljednji Bošnjak koji bi se izrazio SRBINOM

Borio sam se i zalagao za suživotne odnose Bošnjaka i Hrvata. To ću činiti i ubuduće, jer je to interes i jednog i drugog naroda, iskazan i potvrđen u našoj burnoj historiji...

Kao takvog me pozna javnost, pa je zato početkom jula 1993. godine Lozančiću bilo teško objasniti zašto je baš mene predao četnicima koje sam razgolitio u toku borbe Hrvatske za svoju nezavisnost i samobitnost... Da bi se opravdao u emisiji Hrvatske televizije SLIKOM NA SLIKU, početkom jula 1993., nekoliko dana pošto me je predao četnicima, IVO LOZANČIĆ laže kao najobičnija fašistička gnjida i javno izjavljuje: "Gospodin Ajanović se nakon što smo ga zarobili sa borcima žepačke brigade, izjasnio SRBINOM i majorom JNA, pa smo ga mi da mu pomognemo, predali Vojsci Republike Srpske..." (?!)

Ja sam posljednji Bošnjak koji bi se izrazio SRBINOM. To je istina u koju vjeruju svi osim četničkog vojvode Ive Lozančića...

U ovoj knjizi objavljujem samo mali dio napisa iz zagrebačkog VJESNIKA, objavljenih u toku 1991.-1993. godine, a koji na svoj način, danas 18. marta 1996. godine, govore o licemjeriju - hipokriziji jedne nekonzistentne politike prema Bosni i Hercegovini i Bošnjacima.

U napisu od 10. jula 1993. Bruno Stojić pohvaljuje žepačku 111. brigadu ZBOG USPJEŠNE ODBRANE "hrvatskih prostora" (u kojima je oduvijek bila bošnjačka većina, ali ih nismo nikada nazivali bošnjačkim prostorima, već prostorima Bosne i Hercegovine, prostorima svih njenih konstitutivnih naroda), te Ivu Lozančića, njenog zapovjednika...

I zaista je sve teklo po planu. Četnici su Lozančića proglasili četničkim vojvodom, a zapovjedništvo HVO-a unaprijedilo ga je u čin generala, a zagrebački sponzor doveo kao zastupnika u Hrvatski Sabor. Haški sud za ratne zločine mađutim, proglasit će ga i osuditi kao RATNOG ZLOČINCA...

Četnici su Lozančića proglasili četničkim vojvodom

U napisu pod naslovom "ŽEPČE KAO VUKOVAR" zagrebački Vjesnik u broju od 18.7.1993. godine priznaje ono što su Žepču učinili četnici sa Ozrena i Lozančićevi bojovnici. Od Žepča su zaista načinili još jedan Vukovar, srušen i spaljen gotovo do temelja. Naši borci ga nisu srušili jer nisu imali čime, a i nebi to mogli učiniti svome gradu u kome su činili gotovo stoprocentnu većinu.

Pohvale 111. žepačkoj brigadi

MOSTAR – Predstojnik Odjela obrane Hrvatskog vijeća obrane Bruno Stojić pohvalio je žepačku 111. brigadu zbog uspješne obrane hrvatskih prostora i hrvatskog pučanstva u općini Žepče te u hrvatskim naseljima u općinama Zavidovići i Maglaj. Stojić je pohvalio i njenog zapovjednika Ivu Lozančića, priopćeno je iz Odjela za informiranje HVO-a HZ Herceg-Bosne.

Zbog značajnog doprinosa uspješnoj obrani tih prostora, Stojić je također pohvalio bojnu »Andrija Tadić« iz pukovnije »Bruno Bušić« te njenog zapovjednika. (Hina) (VJESNIK 10/7.93)

NE PRESTAJU NAPADI MUSLIMANSKIH POSTROJBI (VJESNIK, 18.7.'93)

Žepče kao Vukovar

ŽEPČE – I jučer, 23. dana od početka agresije muslimanske vojske na hrvatske prostore omeđene gradovima Žepčem, Zavidovićima i Maglajem, nisu prestajali napadi 7. zeničke muslimanske brigade, 305. jajačke i 309. brigade iz Kaknja te 318. muslimanske brigade iz Zavidovića i ostataka 319. brigade iz Žepča čija se glavnina, s zapovjednikom Galibom Dervišićem na čelu, predala. Prekjučer u ranim večernjim satima specijalne postrojbe 111. XP brigade HVO-a zaustavile su napad muslimanskih snaga iz Zenice i Kaknja na sektoru Jug iznad hrvatskih sela Bistrica i Orahovica, a u silovitom protuudaru bojovnici HVO-a pomaknuli su crtu obrane na ovome bojištu još oko kilometar naprijed, zauzevši strateški vrlo važne kote.

U Žepču se život postupno normalizira usprkos djelovanju muslimanskih snajperista s obližnjeg brda Orlovika. Usprkos svim naporima, taj nekada lijep gradić izgleda otprilike kao Vukovar u vrijeme kada su ga Srbi »oslobodili«. (I. T.)

... I ubrzo nakon okupacije Žepča od strane ozrenskih četnika i Lozančićevih bojovnika, istina, prava istina, stiže i u svijet. Svijet pravilno i reagira...

Objavljujem napis iz njemačkog dnevnika FRANKFURTER ALLGEMEINE ZEITUNG, prepisan u zagrebačkom Vjesniku u broju od 10. jula 1993. godine, pod naslovom "SURADNJA SA SRBIMA - KOBNA HRVATSKA GREŠKA".

Suradnja sa Srbima — kobna hrvatska greška

(VJESNIK, 10. 7. '93)

Hrvati u Bosni priklonili su se jačoj strani – svom strašnom neprijatelju. Zapad nema nikakvo pravo da ih zbog toga prikiva na sramotni stup. No, suradnja bosanskih Hrvata sa Srbima kobna je greška. Zašto? – piše Johann Georg Reissmüller

Johann Georg Reissmüller piše u frankfurtskom listu: »Nakon neuspjeha Vance-Owenova plana podjele Bosne, zapadne sile i UN prepustili su Bosnu i Hercegovinu na milost i nemilost ratu, dakle u prvom redu Srbima, najjačoj zaraćenoj strani. Srpski osvajački pohod protiv Muslimana i njihove propadajuće sarajevske države ključni je proces u Bosni i Hercegovini. Njegov nusproizvod su sukobi Muslimana i Hrvata.

Muslimani će na kraju prihvatiti taj plan – pokorit će se jer im ne preostaje ništa drugo. Srbi će zauzvrat vjerojatno prihvatiti institucionalni krov nad podijeljenom državom, opravdano očekujući da će on ostati tek obično slovo na papiru. Postoje određeni pokazatelji kako Srbi i Hrvati zamišljaju podjelu BiH. (...)

Zapadni političari možda će naći prikladna obrazloženja takve podjele, napominjući da će muslimansko područje obuhvaćati najveći dio bosanske industrije. No, riječ je o zastarjeloj teškoj industriji koja za Muslimane neće biti bogatstvo već teret. Čuju se već i glasovi koji podsjećaju da su Muslimani pretežno živjeli u gradovima. No, prije rata Muslimani nisu bili stiješnjeni na malim područjima kakva im namjenjuje srpsko-hrvatski plan. Nije potpuno nevažno hoće li njihova gradska naselja imati široko ili zastrašujuće usko zaleđe.

Nitko danas ne zna kako će dva muslimanska područja – veće, u srednjoj Bosni sa Sarajevom, Zenicom i Tuzlom, i manje, na sjeverozapadu oko Bihaća – biti povezana u jedinstvenu državu. Udaljenost je velika – treba i između njih uspostaviti koridor koji će prolaziti kroz srpsko područje? Tko će štititi taj koridor? No, možda planovi samo predviđaju područje pod upravom UN? U tom slučaju treba strahovati da će se ono postupno pretvoriti u srpski protektorat budući da UN pod utjecajem u prvom redu Engleske i Francuske, njeguju veliki politički djelotvoran respekt prema činjenicama koje stvara osvajač Srbija. Stotine tisuća bosanskih Muslimana, izbjeglica koje danas žive u Hrvatskoj, Njemačkoj i ostalim zemljama, ne bi se mogio vratiti u minijaturnu muslimansku Bosnu. Povratak na to područje mogao bi rezultirati njihovom političkom radikalizacijom.

Nije isključena mogućnost da će zapadne sile produžiti embargo na oružje patuljastoj muslimanskoj državi. Srpski plijen stečen podjelom uskoro bi faktički nakon toga i pravno pripao Srbiji – nitko u svijetu ne bi spriječio taj proces. Dio koji bi trebao pripasti bosanskim Hrvatima uskoro bi se priključio Hrvatskoj. Srbija je vojna velesila, a Hrvatska danas ima najpotrebnije oružje. Zar bi Muslimani trebali živjeti u tom okružju bez mogućnosti samozaštite?

FRANKFURTER ALLGEMEINE ZEITUNG

Plan podjele u prvom redu sadrži srpsku želju za prisvajanjem teritorija. Hrvatske vođe sudjelovale su u sastavljanju tog plana. Budući da je svijet hrvatsku državu a potom i bosanske Hrvate prepustio na milost i nemilost srpskom agresoru – posrijedi je traumatsko iskustvo koje će snažno utjecati na političku svijest nekoliko sljedećih generacija hrvatskog naroda – Hrvati u Bosni priklonili su se jačoj strani – svom strašnom neprijatelju. Zapadne sile uistinu nemaju nikakvo pravo da ih zbog toga prikivaju na sramotni stup. No, suradnja bosanskih Hrvata sa Srbima kobna je greška. Najveći dio hrvatskog naroda teško podnosi činjenicu da su hrvatske snage u Bosni postale vojnim saveznikom srpske vojske koja je izvršila genocid nad Hrvatima, popraćen masovnim silovanjem i sakaćenjem.

Hrvatska stvar izgubila je potporu u svijetu. Pojedini političari u Zagrebu izjavit će doduše da ona nikad nije bila odveć velika. To je točno. No, tko ima malo pomagača mora nastojati da njihov broj poraste, a ne da se smanji. Hrvati su zacijelo od samog početka imali poteškoća s bosanskim Muslimanima. Osim toga, suočeni sa srpskim napadom na Bosnu, Hrvati su jednostavno morali organizirati obranu, štiteći neko vrijeme od Srba i Muslimane koji nisu bili spremni boriti se. No, bilo bi bolje da hrvatska strana nije formirala tvorevinu nalik državi u Bosni i Hercegovini koja im nije donijela velike koristi a razljutila je Muslimane.

Na prvi pogled dobit koju bi Hrvati stekli podjelom ne bi bila mala. Hrvatskoj strani pripala bi u prvom redu zapadna Hercegovina, vjerojatno proširena malim dijelovima bosanskog teritorija. No, prijeti velika opasnost da će hrvatski narod na jugu dobiti određena područja, ali će na drugim mjestima izgubiti daleko više te da će zapadne sile Hrvatima reći: postigli ste sporazum sa Srbima o Bosni – sada pregovarajte s njima o okupiranim područjima Hrvatske. U tom slučaju Hrvati bi bili izloženi na milost i nemilost Miloševiću«, upozorava Johann Georg Reissmüller.

Negdje u isto vrijeme, tačnije 10. jula 1993. godine, zagrebački Vjesnik objavljuje napis zapjenušanog Šagoljevca Maria Marušića, punog bijesa, mržnje i laži...

U napisu pod naslovom: "ZLOČINCI ĆE POLOŽITI RAČUNE" Marušić u ime paradržave, niotkog priznate HZ "Herceg Bosna" RATNO PREDSJEDNIŠTVO OPĆINE MOSTAR, inaugurirano na osnovu Ustava Republike Bosne i Hercegovine, priznate članice Organizacije Ujedinjenih Naroda, naziva "PARADRŽAVNIM"... Nelegalno, paradržavno, tijelo legalno i državno tijelo naziva svojim imenom.

"ZLOČINCI ĆE POLOŽITI RAČUNE"

U suludom napisu Marušić nesvjesno optužuje HVO da internira Bošnjake, da puca iz topništva na civilne objekte i civile svojim imenom naziva Bošnjake ("muslimanski fašisti"), kleveće legalnog predsjednika Bosne i Hercegovine lažima iz "dalekih turskih gradova"...

Svoj infantilni i suludi napis Marušić završava riječima: "uskoro će se pridružiti mnogobrojnim muslimanskim ubojicama odgovornim za genocid nad hrvatskim pučanstvom. Klarić i slični položit će račune pred licem pravde..."

I bio je u pravu Marušić. Klarić je položio račune mostarcima koji Mostar ćute, osjećaju zajedničkim gradom, nepodijeljenim gradom. Za svoje zasluge dobio je i odgovorajuća priznanja. Istinski zločinci će zaista položiti račune. I oni iz zločinačke četničke vojske na čelu sa Karadžićem i Mladićem, ali i oni iz ekstremnog dijela HVO na čelu sa Dariom Kordićem, Tihomirom Blaškićem, Ivicom Rajićem i drugima. Među njima, ako bude pravde, naći će se i novinari koji su svojim fašističkim lažima raspirivali međunacionalnu mržnju u Bosni i Hercegovini iz koje su se rodili zločini i zločinci. Bogu Milosnom hvala, među Bošnjacima takvih nema, niti će ih biti...

Zločinci će položiti račune

MOSTAR – U povodu pisma punoga laži kojega je Smail Klarić, samozvani predsjednik paradržavnog ratnog predsjedništva općine Mostar, uputio Predsjedništvu BiH oglasio se odjel za informiranje HVO HZ Herceg-Bosna priopćenjem za javnost, u kojem, među ostalim, stoji:

»U pismu punom mržnje Smail Klarić, koga u Mostaru nitko ne poznaje, optužuje HVO za navodna hapšenja žena, djece i staraca, iako svatko može lako utvrditi da se u zatvorima ne nalazi niti jedna žena ili dijete. Istina je da se HVO susreće s problemom velikog broja zarobljenih Alijinih bojovnika, ljudi koji su fanatično krenuli s puškom i nožem na hrvatsko pučanstvo.

Otvoreno i odgovorno tvrdimo kako interniramo samo ratne zarobljenike koji su okrvavili ruke koristeći najgroznije zločinačke metode u zlostavljanju hrvatskih civila. Ubogi Klarić, oktroirani predsjednik nepostojećeg organa, slično svom kolegi jablaničko-konjičkom Mengeleu – dr. Ćibi, pobjegavši u Mostar iz nekog Sandžaka ili istočnobosanskog sela, umjesto da svoju mržnju okrene protiv onih koji su ga u bijeg natjerali, odlučio se za produbljivanje jaza između Muslimana i Hrvata u Mostaru. (VJESNIK, 10/7.93)

Što je najgore, Klarić i njegov stvoritelj Alija Izetbegović dobro znaju što znači produbljivanje sukoba. Svjesni su kako mostarske Muslimane vode izravno u smrt, kao uostalom mnogobrojne žene i djecu što su ih hotimice izlagali pogibelji provocirajući djelovanje topništva po objektima u kojima su se nalazili civili. Tvoreći propalu strategiju 'narodne žrtve', muslimanski fašisti iskazali su neviđenu brutalnost prema vlastitom narodu, pa onda svi zločini učinjeni hrvatskim civilima izgledaju logična posljedica zločinačkog projekta.

Promovirajući svoju islamsku državu, Izetbegovićevi pijuni tipa Klarić, Ćibo, Lendo i ostali osiguravaju svakodnevno nove snage za fašistička mudžahedinska divljanja, ali svejedno su sve dalje od ostvarenja vlastitih želja. Dok njihov vođa smješta svoju obitelj u sigurnost dalekih gradova u Turskoj, njegovi vjerni sluge ogrezli u zločine približavaju se optuženičkoj klupi. Izrečene laži na račun HVO neće im pomoći u skidanju vlastite odgovornosti. Uskoro će se pridružiti mnogobrojnim muslimanskim ubojicama odgovornim za genocid nad hrvatskim pučanstvom. Klarić i slični položit će račune pred licem pravde«. (M. Marušić)

. . . .

Žepče, 01. jula 1993. godine... Logor Hrvatskog vijeća odbrane, 10 sahata prije podne. Na malom prostoru u žici na ljetnjem julskom suncu 3000 ljudi u gomili. Žagorom, ljudi pišu svoju zajedničku, paćeničku, logarašku, robijašku priču...

- Nisam od jučer ujutro ništa okusila... - čuje se iz mase, iz gomile...

- Nemam šta dati djetetu, a plače, ugušit će se od plača... suznim očima i plačnim glasom i sebi i drugima oko sebe, govori mlada žena...

- Zovite stražare, dajte doktora, eno umire ona žena iz Šehera. Ranjena je. Od sinoć molimo da još pošalju doktora... - čuje se dozivanje starijeg muškarca iz susjednog hangara.

Nemam šta dati djetetu, a plače, ugušit će se od plača

A na 3000 ljudi samo jedna česma, samo jedna slavina... Niko od 3000 zatočenika ni komadić kruha od bojovnika nije dobio. Iz kesa ljudi vade ono malo hrane što su ponijeli kada su pozvani na predaju, ako su uspjeli ponijeti... Iz hangara u kome smo noćili sinoć na betonu (kažem "noćili" da li je to prava riječ za patnju, za moru na javi, na betonu?) čuje se muški vrisak, čuju se tupi udarci batine, zapomaganje... Tuku bojovnici nekog od boraca zato što je branio kućni prag, majku, porodicu, istinu, vjeru, dostojanstvo ljudsko... Čujem iza sebe, neko govori da su odveli velik broj naših boraca. Odveli, čujem, i Velida Čauševića, Haruna Beridana, zvanog "Lazo", momke s kojima sam zajedno sa ostalim borcima - Hačimićem, Maglićem, Fejzićem i drugima - držao liniju u ulici Fadila Jahića - Španca u Žepču. Okrećem se i pitam gdje su ih odveli.

- U sportsku halu osnovne škole. Tamo muče i premlaćuju, ubijaju, kolju - odgovara mi jedan od boraca, zarobljenika. Ubili su hodžu Nedžiba Zgrču iz Begova Hana, - ubili su desetine naših ljudi.

... A kad smo se okupili na zbornom mjestu za predaju, kod silosa i

komande Žepačke brigade Armije Bosne i Hercegovine, prišao mi je bio imam Nedžib Zgrčo, veliki prijatelj, veliki čovjek, imam džamije u Begovu Hanu, zajedno samnom i ostalim prijateljima jedan od osnivača Stranke demokratske akcije u Žepču, član Općinskog odbora SDA, veoma cijenjen u Žepču, Zenici, Zavidovićima, Maglaju, Tešnju...

- Tebe će, Irfane, sigurno pustiti danas ili sutra. Ti si poslanik Skupštine Bosne i Hercegovine. Pregovarač si, član pregovaračke delegacije zajedno sa Alijom, Harisom, Šabićem... Kada te puste, ti idi mojima u Begov Han dok se ne snađeš. Povedi i majku. Njoj će gore kod moje hanume, kod sina mi i snahe, biti najbolje... - govori mi tada a ja ga gledam. Zahvalan sam mu. Tako bih i ja njemu... A gledam ga s nevjericom. Gledam i njega i kroz njega, daleko kroz njega prema polju žepačkom, prema rijeci Bosni. A tamo u polju četiri četnička tenka cijevima okrenutim prema Žepču. Rasporedili se u tenkovski borbeni poredak. Čekaju naredbu za paljbu. Gledam onda Nedžiba a u sebi govorim i sebi i njemu: Iste smo sudbine, moj Nedžibe, i ti i ja. Između udruženih Lozančićević zlikovaca i četnika isto nam se piše. Na istom smo putu, pod istim bajrakom, sa istim nijetom...

Iste smo sudbine, moj Nedžibe

A bili smo i isto godište, vrsnici...

Iz razmišljanja me u stvarnost vrati paćenički plač djeteta u naručju majke i dernjava bojovnika...

Pomolih se Bogu. U sebi proučih Fatihu, krijući od bojovnika, rukama poludignutim, u visini pojasa...

I upravo kada izvrših obraćanje Bogu, sjećajući se dragog prijatelja, prolazeći pored mene jedna žena mi prilično glasno dobaci:

- Za sve ste ovo krivi vi iz SDA. Da nije bilo vas, sada bi moje dijete imalo šta da jede...

Sestrić Adis se obrecnu na nju povišenim tonom i reče joj nešto prili-

čno uvredljivo. Stegnuh mu ruku iznad nadlaktice i zamolih ga da ne reagira na dobacivanja.

Sjetih se da su mi se na sličan način obratile još dvije žene, komšinka Nuna i supruga Ismeta Derlića iz Žepča, dok sam u koloni zarobljenika prolazio pored nje i Ismeta ispred njihove kuće. Dobro se sjećam ona mi je dobacila slijedećim riječima:

- ... Tražili ste, gledajte...

Muslimani (Bošnjaci) kao kičma Bosne i Hercegovine

Zabolilo me je bilo jako to dobacivanje. Sjetio sam se i dijaloga sa jednim Mostarcem, Bošnjakom koji je svoj cijeli radni vijek proveo kao radnik UDB-e. Kada je penzioniran, kao udovac, ili razveden čovjek, oženio se bio mojom komšinkom Hatidžom Bilalović. Komšije Bilalović, roditelje Hatidžine, sestre i braću, jako sam poštivao i volio, kao i sva moja porodica. I baš zbog toga, u povremenom sretanju sa tim čovjekom i prema njemu sam iskazivao ne samo dužno poštovanje već i stanovitu naklonost... Sjećam se, bilo je to u ljeto 1990. godine. Mogao je biti mjesec juni. Sreli smo se u Žepču i pozvao me na sok u Dom penzionera. Prihvatio sam poziv, nadajući se i ugodnom razgovoru. Kada smo sjeli za sto, prijatelj me upita šta to ja radim, kakvu ja to stranku osnivam u Sarajevu i Žepču. Odgovorih mu da smo 26. maja u Sarajevu osnovali Stranku demokratske akcije, da je to stranka koja će se u korektnoj demokratskoj utakmici boriti za interese Muslimana (Bošnjaka), uvažavajući i interese i ostalih naroda u Bosni i Hercegovini, što sa Muslimanima (Bošnjacima) čine njenu konstituciju, da će se zalagati za jugoslovensku zajednicu u kojoj će i Bosna i Hercegovina i Muslimani (Bošnjaci) kao kičma Bosne i Hercegovine, biti ravnopravni sa ostalim republikama, sa ostalim narodima. Rekoh mu da se na svjetskoj pozornici, a posebno u Evropi, od Urala do Jadrana provode historijske demokratske promjene, da je srušen Berlinski zid, da na svjetskoj sceni nema više onih ideoloških razlika koje su dijelile svijet, profilirale i političku i vojnu strategiju... Rekoh mu da u sklopu tih promjena mnoge snage uz nas i oko nas reaktiviraju svoje velikodržavne ambicije na račun Muslimana, na račun

Bosne i Hercegovine, jedine domovine Bošnjaka - Muslimana, da ćemo se zalagati za cjelovitu Bosnu i Hercegovinu u sastavu racionalne i istinske demokratske i pravedne federacije Jugoslavije. Rekoh mu šta nam se sprema još od poznatog "Načertanija" Ilije Garašanina iz polovine devetnaestog stoljeća, pamfleta koji negira i Bosnu i Hercegovinu i Muslimane (Bošnjake). Podsjetih ga na osam ili devet genocida nad Muslimanima (Bošnjacima) u Bosni i Hercegovini, u Sandžaku, nakon odlaska Turaka sa tih prostora, upravo zbog toga što Muslimani (Bošnjaci nisu bili politički organizirani, što su devastirani, opustošeni do te mjere da su se pred ova zbivanja, gotovo i sami, dobrovoljno odricali od politike, od svoje vojske, svoje policije, svoga učitelja, svoje države, da su to prepuštali drugima, a da su prihvatili samo njima nametnutu filozofiju da su jedine vrijednosti svakome čovjeku one vrijednosti za koje se zalažu životinje, a one su one najprizemnije, biološke. Podsjetih ga šta nam je učinjeno 1945. godine, nakon drugog svjetskog rata u kojem smo iskrvarili i ispatili više od bilo kog naroda na prostorima Jugoslavije, a zauzvrat nam je oduzeto pravo na izražavanje nacionalne osobenosti. Rekoh mu šta nam se sprema u burnim vremenima promjena, u kojima se ukazuje šansa srpskim i hrvatskim šovinistima i fašistima za ostvarenje Velike Srbije, Velike Hrvatske na ruševinama takozvane Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, koja je kao državna tvorevina u nominalnom smislu, formalno bila to, a u stvarnom, praktičnom Velika Srbija pod imenom Jugoslavija...

Podsjetih ga šta nam je učinjeno 1945. godine

Tad mi je taj Mostarac rekao zadojen i otrovan boljševičkim komunizmom, da su idejni tvorci SDA bivši robijaši Mladomuslimani - teroristi, koji su u saradnji sa nekim egipatskim organizacijama, a posebno sa nekom koja se zvala "Crna ruka", namjeravali srušiti Jugoslaviju... Ispriča mi čovjek već znanu priču koju je naučio kao slugan, podanik srbokomunista za mrvice ovozemaljskog, prizemnog i biološkog prosperiteta...

Nisam ga htio uvrijediti. Digao sam se i izašao iz Doma penzionera i krenuo prema parku u samom središtu Žepča. Sjećam se dobro, idem trotoarom i razgovaram sam sa sobom, postavljam pitanja samome sebi:

- Što ti ovo treba, Irfane, zašto se zamjerati s ljudima koji ne znaju ni ko su ni što su, koji su izgubljeni, koji ne znaju kome pripadaju, koji su im korjeni, u kakvom okruženju žive, što im se sprema. Sjećam se dobro, na trenutak me bila obuzela neka malodušnost, da bi potom iz dubine duše krenuo neki glas, signal. Kao da ga i sada čujem. Uporan moraš biti, Irfane. Saburom se oboružaj, strpljenjem, vjerom kao istinom i samopouzdanjem. Kreni onima koji te razumiju. Podijeli s njima sve ovo. Nadahni ih snagom, nadom, a i oni će tebe.

Saburom se oboružaj, strpljenjem, vjerom kao istinom i samopouzdanjem

I krenuh u Željezno Polje. Željezno Polje je na području općine Žepče i čini skupinu sela u kojima stoljećima žive isključivo Muslimani (Bošnjaci). I baš zbog toga su zadnji dobili električnu energiju, vodovod, telefon, a ni te 1990. godine nisu imali asfaltirani priključak na magistralnu cestu Doboj - Zenica. Inicijativa za osnivanje SDA došla je bila i do njih, uporedo i neovisno o nama u Žepču, središtu općine. Jednog od njihovih predstavnika na Osnivačkoj skupštini SDA u Sarajevu, Hazima Zvekića, sam poznavao. Drugog im predstavnika Adila Lutvića, prosvjetnog radnika iz Rogatice, tada zaposlenog u osnovnoj školi u Željeznom Polju, do osnivanja SDA nisam ni poznavao. Ideja SDA krenula je uporedo i u Žepču i u Željeznom Polju. Gore kod njih pri osnivanju ogranka SDA rekao sam one riječi koje je u Sarajevu, kao gost Osnivačke skupštine 26. maja, izrekao Janez Pušnik iz Slovenije. On u Sarajevu, a ja u Željeznom Polju: "Ušli smo u demokratske promjene, u stvaranje političke stranke isključivo zato da bismo srušili komunizam..." Otišao sam gore i zaliječio "rane" koje mi verbalno nanese prijatelj Mostarac...

Danas razmišljam o tom kratkom "političkom susretu" 1990. godine. Sjećam se i prvog logoraškog dana i reakcija naših devastiranih, raspamećenih Muslimana (Bošnjaka) i ne zamjeram im, oprostio sam im. Pitao sam se tada, a pitam se i danas. Postavljam pitanje onim koji su mi se tada obratili. Ako smo krivi mi koji smo krenuli da Muslimanima (Bošnjacima) otvorimo oči, da ih opomenemo, da im kažemo što im se sprema, da ih naoružamo snagom i u grudima, a i snagom uz grudi, puškom u srcu, puškom kraj srca, u rukama, ako smo krivi mi, ako je kriva SDA,

ako smo krivi mi, osnivači SDA sa predsjednikom Alijom Izetbegovićem na čelu, onda nije kriva terorističko-fašistička Srpska demokratska stranka, Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine koja je iznjedrila ekstremiste bojovnike. AKO SMO KRIVI MI, ONDA NISU KRIVI ONI, pravilno su onda postupali zločinci i zlikovci Radovan Karadžić, predsjednik Srpske demokratske stranke i fantomske tvorevine takozvane Republike Srpske, Ratko Mladić, zločinački general, ubica više od 100.000 nedužnih Bošnjaka i Hrvata, Momčilo Krajišnik, Nikola Koljević, Biljana Plavšić i svi ostali srbozločinci koje pravedni i pretežniji dio svjetske javnosti optuži za ratne zločine, zbog kojih formira Međunarodni sud za ratne zločine na području bivše Jugoslavije, oni koji pobiše, silovaše, prognaše našu braću, naše sestre... Ako smo krivi mi, ako je kriva SDA što upozori, što kao prst Božji opomenu, što ukaza šta nam se sprema, onda nisu krivi ekstremisti iz hrvatskog nacionalnog kolektiva - Mate Boban, Tihomir Blaškić, Dario Kordić i drugi pod patronatom službenog Zagreba, a mimo znanja i interesa hrvatskog naroda...

AKO SMO KRIVI MI, ONDA NISU KRIVI ONI

Koliko nam je potrebno žrtava, koliko genocida, koliku cijenu treba da platimo, pitam se, pa da se dozovemo pameti, da dođemo sebi, da se vratimo svojim tradicionalnim, izvornim vrijednostima, da se vratimo uputi i Knjizi časnoj???

Sada kada pišem ovu knjigu, kada sam na slobodi, sjećam se tog 01. jula 1993. godine, sjećam se uvredljivih riječi, upućenih meni, na račun ideje, na račun opomene koja nam, hvala Bogu, stiže "pet minuta do dvanaest", koja nas osvijesti, bar pretežniju većinu nas Bošnjaka - muslimana... Opraštam svima onima koji mi to učiniše. Oni su moja braća i moje sestre, oni su dio mog naroda, kao što sam i sâm, onakvog kakav je. Mi smo slika svoga naroda, svoje i njegove sudbine... Jedino što želim, jedino što molim je da knjigu pročitaju Božiju, KUR'AN ČASNI, da knjizi se vrate...

PATNJA NAS NAŠA DARIVA

Da nismo bič poganog zločina
na kičmi svojoj, pognutoj
kao pucanj mržnje čuli,
da nismo zločina kamu,
krvavu, bijesnu
u duši pognutoj osjetili,
miris baruta i smrti da nismo
u oku svom i pamćenju
beskućničkom tugom naslikali,
u drhtaj tijela da nismo utkali,
prognaničke,
paćeničke,
robijaške, uboge studi,
ne bismo se mukom pogledali
okom u oko,
ranom na ranu,
ne bismo se osjetili u sebi,
nit' prepoznali kao ljudi...

Da nismo patili
i patnje uboge oporu gorčinu
u cijelom biću osjetili svom
i kazali je nijemim suzama,
ne bismo nikad znali
kolika ljubav sputana,
zaspala
živi u nama...

Patnja naša probudi je, oslobodi
i ljubav iz nas
miluje sada djedovska ognjišta
zgarišta pusta, bošnjačka...

Brata i sestru, rod svoj, narod,
ljubav probuđena
na zgarišta i njive zove,
da slože se, sjedine
i zemlji je majci kažu iz srca...
A onda na njoj i sa njom
kolo da povedu oko sunca...

. . . .

POBIJEDILI smo se prvo u sebi,
pa onda POMIRILI između sebe...
PATNJA NAS NAŠA DARIVA...

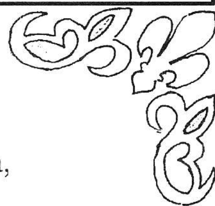
KNJIGU DA SMO ČITALI

KNJIGU da smo čitali samo
da smo je slijedili,
ISTINU umnu, širom otvorenu,
slovo bismo kobno znali,
ISTINU neumitnu, dugovjeku...
PRST I ZNAK bismo prepoznali
što KNJIGA i svi njeni znaci,
u njima davno su se stekli,
u njima, pa potom u čovjeku.

I NEKO, ko to nikad ne bi smio,
KNJIGU da smo čitali samo,
po čelu nas pognutom
dlanom poganim udario ne bi.

. . . .

I NEKO, ko to nikad ne bi smio,
i otac mu pogan i djed,
u kobnom povijesnom slijedu,
kraj KNJIGE spaljene umne,
to isto i ocu nam i djedu...
I ne bi se ponovili u nama,
i patnja im nezačuđena,
na zlu kob istu svikla...
KNJIGU da smo SLIJEDILI samo
muka njihova iz nas,
u nama, ponovo ne bi nikla.

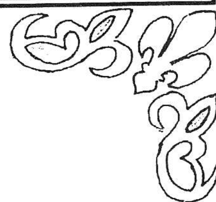

A u KNJIZI sve stoji, sve piše...
Rukom prostora i vremena,
što sve čuje, što sve vidi, što sve zna,
istina se zapisa beskrajna,
najveća, najstarija, jedina...
... I slast i gorčina
i sjećanje što sija neugasivo
i ono što iz njeg' rodit' se mora,
da s njim postane ponovivo.

A u KNJIZI sve stoji, sve piše...
Rukom beskraja, nedohvata,
iz nje što sija kao dohvat,
sve zapisano čovjeku je.
Iz čovjeka KNJIGA istinom sija
i pušku u srcu, uz srce steže,
da iz njeg puca opomena...
. . . .

I sve tako od dohvata do nedohvata,
kao što kajanju zapisan je lijek,
sve zapisano čovjeku je,
što zametnuto je iz beskraja
i što u njeg vratit' će se zauvjek.

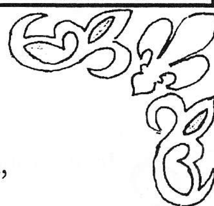
I zato vratimo se sebi,
KNJIZI umnoj, PRVOJ ISTINI,
iz sebe je čitajmo bez stida...
Slovo njeno neka nas vodi
i s nama kajanje naše,
što od nas samih oprost traži
i razrokost našu,
iz stida bolno što nam se rodi.

U sebi vrijeme zapišimo svoje,
u ovom što smo
i u onom što tek će doći...
... I patnju svoju i žrtvu
i kajanje sumorno
sa svjetlom što se rađa
iz duge, duge, preduge noći...
. . . .

I oholost i razuzdanost
iz kojih nam se muka rodi,
a iz njih opet žrtva pregolema
da sjemenom bude čovjeku,
umjesto nemira spokoj...
Da sjemenom bude sjećanju,
što iz nas će nas povest' sebi,
u našem koraku, što naći će svoj.

I zato KNJIZI, PRVOJ ISTINI
sobom vratimo djedove svoje
i djecom svojom, u nama što će,
osvješćene opet da ih stvori.
Svjetlošću svojom, dušom
da probudi nas, oči nam otvori...
. . . .

Za ruku tad povest će nas KNJIGA,
stazom tegobnom, uskom
na PRAVI PUT,
u juče u sutra, k'o i ona što je,
ona nas tamo ista čeka...
Budućnost sobom
da osvjetli nam,
istinom prvom iz duše naše,
iz dubine, iz nas, iz daleka.

I od NEISTINE odvojenu
vidjet' ćemo ISTINU,
što smo je iz vlastitog tkiva
u pepeo žrtven spekli,
da sebi niko ne izusti nikad:
"NISAM ZNAO, NISU MI REKLI..."

. . . .

Ostavih majku sa sestrićem Adisom i uputih se u hangar iz koga se više nije čulo zapomaganje i batinanje. U hangar sa mnom ulaze i ostali borci, branitelji Žepča, sve vojno sposobni muškarci. Zove me Edo Isić. Nekada je radio sa mnom u mome preduzeću. Pred rat se osamostalio. Nisam ostao baš u najboljim odnosima sa njim. Zove me u dno hale. Polazim prema njemu i sam sa sobom raščišćavam neke dileme. Opraštam mu za sve, halalim mu prilazeći i ne znajući zašto me zove...

- Ovdje kraj mene će ti biti bolje. Imamo više vreća za staviti na beton, a i daleko smo od vrata uz koja si ti sinoć noćio...

Zar se nama ovo događa

Zahvalio sam mu se, nadajući se da će mi i sestriću zbog toga biti udobnije. Dat ću mu svoje vreće i dugi kaput koji sam ponio, a ja ću se smjestiti uz Isića i ostale borce...

Do mene sjedi i mladi momak. Ne poznajem ga. Pitam ga čiji je. Odgovara mi da je jedan od sinova Adema Bijedića, druga mi iz osnovne škole. Ne znam kako je ušla, kako su je pustili, ali kraj njega i mlada djevojka... Naslonjen uz limeni zid hangara, htio ili ne htio, oči mi se same sklopile. Razmišljam, lebdim, meditiram...

- Zar se ovo meni događa. Ne mogu da se pomirim s ovim pitanjem. Cijelu me zaokuplja. Zar se ovo meni, svima nama događa... - govori djevojka kraj momka Bijedića... Nenamjerno čuh glasno razmišljanje djevojke kraj momka. Dva mlada života do mene na raskrsnici života zajedno sa mnom, zajedno sa zajedničkom nam domovinom Bosnom... "Zar se nama ovo događa..." sjećam se, baš tako i sâm tada upitah sebe... Da li nam je sve ovo moralo doći. Da li zaslužismo ovo što nas sa ognjišta našeg, sa topraka diže i okrenu na onu stranu što neizvijesnost, zebnja se zove..."

ظ

PROĆI ĆE SVE KAO OLUJA...

Proći će sve kao oluja...
I ovo vrijeme krvavih očiju
i moja neizreciva kletva.
Bez roda sve kad mine,
vrijeme sablasti i pjene na ustima,
minut'će i govora ovoga mog
nesputana rima...

U ime uvrijeđenih
i opomenutih,
u ime onih što ostaše,
na temelju svog starenja,
bez svjedoka,
što ih oluja sobom pruža,
kao vrijeme prošlo,
utihnut će vjetar starolik
između korova i ruža.

Proći će sve kao oluja,
kao pjesma nedopjevana
sve će se sprati,
mračno, prošlo...
Proletjet će i vrijeme jedno,
koje je da nam zablude sruši,
NAJAVLJENO došlo...

Da li da natrag zovem
vrijeme daleko, prošlo?
. . . .
'Zalud se okrećem iza sebe
put uspomena stidnih.
Ne vidim nigdje ništa
od dolazećeg vjetra,
novog nam vremena
sa stratišta i s ratišta...

Proći će sve kao oluja...
i dječiji plač i glad na ustima,
u koraku će ostat' uspomena
kao sablja britka,
sve će sasjeći vrijeme neko novo...
Ostaće u nama bogatstvo
veće od gubitka.

Za sve što nam se desi
IME PRAVO
nadit' će se samo od sebe.
Glasovi neki novi
smijenit će uplašeni jauk...
Za sve što zaslužismo,
udahnut ćemo kaznu
kao bolni nauk...

. . . .

Danas razmišljam o svojim prvim zatočeničkim, logoraškim danima. Danas, 21. januara 1996. godine kada sam 28 dana na slobodi, nakon razmjene zarobljenika u Sanskom Mostu, kada sam prvi put nakon dvije i po godine stisnuo ruku borcu Armije Republike Bosne i Hercegovine...

Sjećajući se tih prvih zatočeničkih dana ne mogu a da se ne sjetim sestara i braće Bošnjaka - muslimana i njihovog otpora svom vlastitom boljitku, njihove zaluđenosti, omamljenosti, samoubilaštva. Svakome su vjerovali, svakoga su slijedili, svačija, tuđa riječ bila im je jača, vodila ih je zanesene, omamljene komunističkom indoktrinacijom... A komunistička indoktrinacija, misao, riječ, teorija, filozofija, bili su u funkciji asimilacije, odrođivanja Bošnjaka - muslimana, prihvatanja svega što je tuđe, što je podmuklo bilo protiv njih, protiv nas, jer i ja i svi mi Bošnjaci koji smo se odupirali našem nestajanju ono smo što su i devastirani, opustošeni, odrođeni Bošnjaci. Jedno smo tkivo, jedan smo narod... Komunistička indoktrinacija bila je u službi, u funkciji velikosrpskih interesa da se sve što je muslimansko, bošnjačko ubije u nama, da se odrodimo jedni od drugih, prihvatajući njihov način života, njihove običaje, njihova imena, tuđa, da djeci svojoj dajemo... Jer kad u nama ubiju, satru sve što je bošnjačko, što imenom se bošnjačkim, bosanskim zove, UBIĆE ONDA LAHKO I BOSNU, jedinu nam domovinu, majku koja nas hrani i nadahnjuje, nas koji hranimo i nadahnjujemo nju...

A u srcu mi vjera, nada, razdraganost

Danas razmišljam o svemu, o bliskoj a vrletnoj, burnoj prošlosti. Pred očima mi vatra, dim, kolone izbjeglica, patnja, mučeništvo, u ušima mi pucnji, kuršumi, jeka granata. U duši mi apatija, melanholija isprepletena sa našim iskonskim bosanskim, bošnjačkim prkosom, a u srcu mi vjera, nada, razdraganost, jer u Sarajevu sam, hvala Allahu džellešanuhu, zatekao posve drugu sliku od one koju sam imao kada sam prije gotovo tri godine, pretrčavajući aerodromsku pistu pod kišom četničkih metaka, izašao iz Sarajeva. Ta slika se nije rodila iz primirja sa četnicima koje je

na snazi dok ovo pišem. Ta slika nije drugačija zbog toga što na ulici vidim desetostruko više vozila, što u Sarajevu često ima vode, struje, što Sarajlije mogu bar svaki drugi dan da se ogriju na plin. Sve je drugačije. Na ulici srećem naše borce, obučene, obuvene, našu mladost koja je živote založila za našu Bosnu... Gledam svoje sinove, koji su kao pripadnici Patriotske lige Bosne i Hercegovine i Zelenih beretki još 1991. godine u jesen, zajedno sa ostalom mladošću Sarajeva, stali na branik domovine, ostali u Sarajevu, sudjelovali u stasanju naše Armije i dočekali da nam se pokore, da glavu pognu pred nama naši dušmani koji su za sebe govorili da su nepobjedivi, da su neuništivi, pa su iz Sarajeva izašli u martu 1992. godine s nadom da će se vratiti u Sarajevo za 10 - 15 dana. U pomoć su pozvali, a ovi se rado odazvali, i četnike, zlikovce iz Srbije, iz Crne Gore, arkanovce, šešeljovce, "Bele orlove" da posiju smrt Sarajlijama i Sarajevu, a kosti su svoje ostavili na Grbavici, Hrasnu, Pofalićima, u Sarajevu...

Dišem Sarajevo, dišem Bosnu

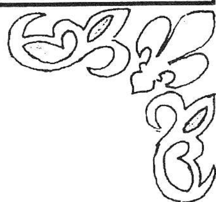
Slika i zvuk, slike i zvuci koji su me dočekali, koji su me gotovo omamili, zrače novu dušu Sarajeva. Slušam radio, gledam televiziju, srećem se sa ljudima, pozdravljam se sa ljudima, razgovaram. Dišem Sarajevo, dišem Bosnu. Sve je drugačije u odnosu na prije. Mnogo, mnogo više vjere, mnogo više Islama, samopouzdanja osjetim u ljudima, u pozdravima mnogo više selama nego prije, a posebno kod onih i od onih od kojih se tome nisam tako brzo nadao... To je sloboda, to je ta oslobođena duša Bosne... Ima još i apatije, ima nezadovoljstva, besposlene neproduktivne priče, trača, gibeta... To je normalno. Živimo u primirju. Rat još nije stao. Sve je to normalno, očekivano, ali uopće uzevši, sve je, sve je mnogo drugačije, bolje, vedrije...

IZNIKOSMO IZ SEBE SAMIH

Da se ne uspravismo,
sudbine svoje na suncu,
u zenitu dok je,
da ne pročitasmo slovo
i vatren, krilat znak,
predaka naših pismo bljeŝtavo
da nas ne obasja,
u duši da nam ne zasja,
probudi je, okupa,
kao snaga i prkos,
u isti tren,
korov bismo danas bili,
bezmirisna, bezbojna,
ljigava masa na tlu,
na zemlji trag bezimen...

U knjizi paganskoj, bestidnoj,
rodište naše i vječni nespokoj,
njihovog poganog zla,
njihove laži, bili bismo sjaj...
Preci naši što umriješe i u nama,
u zemlji otetoj i sa njom skupa,
dušmanu kletom bili bi zavičaj...

Da ne pobijedismo u sebi prvo
porive neljudske, niske,
što glavu nam i pogled
pohotom svezaše bestidnom za tlo,
iz zemlje naše bi se dizao,
vrisak truh'o, ljigav...
Pijana trava procvjetala bi iz nas,
porok paganski, pijano zlo...

Al' Stvoritelj Milosnik
dariva nas znakom,
pečatom i tapijom svijetlom
na zemlju i rodište,
na grobište i svetište...
I zaduži nas da odbranimo,
dar njegov, pečat i znak...
Žrtvom nas obasja, patnjom i mukom,
prekali nas njima omekšale,
svjetlom iz sebe, snage probuđene
da u sebi pobijedimo mrak...
. . . .

U sebe same vjeru nam vrati,
a prije u Njega, Istinu prvu,
Svevišnjeg pravednika Boga.
Iz naše nesagledive žrtve,
rodiše se,
procvjetaše, zapjevaše,
snaga naša, jedinstvo i sloga...

Iznikosmo, stasasmo iz sebe samih,
POBIJEDISMO JER NE NESTASMO,
JER OPSTASMO...
Grana naša puna je rodnog lista.
Pobjeda naša džennetskih ptica je poj,
blistava, uzvišena, čista...

. . . .

Danas, 21. januara 1996. godine, nakon 28 dana provedenih na slobodi vraćam se u mislima gotovo tri godine nazad, u tadašnju sumornu zbilju Bosne i Bošnjaka. Sjećam se svojih prvih logoraških dana, detalja... Tražim riječi kojima najvjernije mogu da opišem sve ono što se događalo u meni i oko mene, u mojoj duši, u mome biću, ali i u dušama moje braće i sestara sa kojim sam u razmeđu vremena i prostora dijelio svoju, njihovu i sudbinu naše drage domovine Bosne i Hercegovine...

Pokušavam i stihom da kažem ono što se suhoparnim proznim govorom, zabilježenim, podvučenim, ne može reći. Rovim, kopam iz bića svog, iz ponesenih, uznesenih, misli, riječi najjače, simbole koji oslikavaju osjećanja čovjekova kada mu je najljepše, kada mu je najteže. Rovim, kopam duboko u sebi blještav stih tražim, jer stihom, pjesmom, jakom riječju sve se lakše kaže, a patnja čovjekova posebno...

Rovim, kopam duboko u sebi blještav stih tražim

Zato je moje kazivanje, ova moja knjiga ovakva kakva je, šarena... Priča, razmišljanje, sociološko posebno, povijest, naša bošnjačka, pa onda pjesma... Ti brate, ti sestro, dok čitaš knjigu ovu, razumiješ me, prihvataš ove moje riječi jer one su i tvoje, one su dio tebe. Sve ovo što sam ja doživio, doživjela si, doživio si i preživio i ti, svi mi. Ovo je tipična priča bošnjačka. Stihom i pjesmom se najviše kaže. Zato svaku pjesmu, svaki stih pročitaj dva puta. U svakoj pjesmi ćeš se naći, svaka pjesma je i tvoja pjesma, pjesma o Bosni, o čarobnoj majci domovini...

. . . .

Žepče, 01. jula 1993. godine, logor u koji su ekstremisti iz hrvatskog nacionalnog kolektiva, Bobanovi i Lozančićevi zlikovci (odvajam ih od većine hrvatskog naroda s kojim hiljadu godina živimo i živjećemo u suživotnim odnosima dostojnim čovjeka pokornog Bogu jedinom) doveli i u žicu, gladne i žedne zatvorili Žepčake i prognanike iz Novog Šehera, Šeherce, svoje komšije...

Slušaju pokorno naredbe iz Gruda od čovjeka koji opet pokorno sluša naredbe od čovjeka rođenog u Velikom Trgovišću kod Zagreba. Dogovorili se sa četnicima da podijele Bosnu, da unište jedan narod, a to ne može. Nikada nije ni moglo. Jedan narod ne može biti uništen od drugog naroda. Narod može samo sâm sebe uništiti. I mi smo bili na tom putu, mi bošnjački narod. Kada smo se gotovo uništili, Bog Milosnik odredi nam rat i iskuša nas njime i sobom, Bogom samim, da spoznamo se u njemu, ispatimo, probudimo, trgnemo, osvijestimo, okrenemo jedni drugima, da se za ruke uhvatimo, otpor da damo, žrtvu pregolemu podnesemo, da najmilije pokopamo, da se onda prebrojimo, pa crtu podvučemo, pa sami sebi, svako od nas, i svi zajedno sebi, kažemo da žrtva velika, krvava bi, ali da je račun sveden i da od žrtve, od danas, od sutra, Božijim, pravim putem koračamo...

Jedan narod ne može biti uništen od drugog naroda

NA PRAVOM PUTU STE BOŠNJACI

Posrćemo, kroz kameno trnje krčimo put,
iz tame od zvijezda prosimo dah...
Obzorje svjetlom odnekud nas draži.
Snaga nam živi još smo u oku
i srcem našim, u sebi što ga sakri,
od zvijezda putokaz traži...

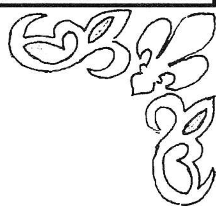
Iza nas i s obje nam strane
grle nas poznati glasovi neki...
To djedovi s unucima našim
hrabre nas, rukama govoreć' bodre.
S našom i njihova muka
u nama je procvjetala...
U tako malo dana,
u tako malo daha,
u duh usamljen, snen i krhka tijela
stoljeća preduga nam stala...

U očima snaga nam vrišti
kao da je tuđa,
kao da je podivljala,
dok s kamenog trnja
vrijeme izgubljeno
kao posrtanje, klonula utvara,
od sebe nas vrišteć' tjera.
Njime naš srce u oku
ka svjetlu vuče iz košmara.

I veslamo kroz ohlađena sjećanja,
kroz muziku led'nu neku,
što sakriše je od sunca stoljeća...
Pjesma nas neka bodra zove,
ka zvjezdanoj mami nas slobodi,
a svjetionik sve dalji i dalji,
sa zvjezdama se stapa,
pa onda gubi u kamenu, u vodi...

Da l' trijezne glave
naći ćemo PUT PRAVI,
s kojeg omamljeni porokom slatkim
skrenusmo, izgubismo se u tami?
Duše obraćenih paćenika
u očima srca nam snaže,
u svakom od nas bodre pokajnika.

Veslamo kroz mulj noći,
kroz tamu,
licem svojim, kajanjem, krčimo put,
gradimo ga u sebi prvo,
po kamenom trnju, pokleklom sramu.

. . . .

Kad oko sebe svud i u sebi
molitvu čujemo smjernu,
tad poroka svladali smo mrak.
Kad svjetlo čudesno iz nas sine
i rasprše se tamni oblaci,
šapat ćemo blag odnekud čuti:
"... NA PRAVOME STE PUTU BOŠNJACI..."

. . . .

Okrećem se. Gledam kapiju logora. Stalno dovode nove zatočenike. Uvode ih u krug logora i tuku, gaze ih... Tamo sa zapada iznad kapije logora, iznad žice vatra i oblaci dima. Danas gore one kuće koje jučer nisu bile zapaljene, nisu gorile. Zapalili su ih sinoć, jutros. Trud i muka čovjekova u plamenu... U zraku, u dimu slika patnje, miris rata i smrti. Otvaraju, vidim logorsku kapiju jer približava se neko vozilo tipa "karavan". Upuštaju ga. Vozilo ulazi u logor i zaustavlja se tik do mene, do moje majke, do grupe žena sa djecom. Iz vozila izlazi svećenik. Lice mu jarko kao plamen. Da li od stida pred Bogom ili pred ljudima, da li od ponosa na djelo što učiniše ga podanici njegovi, "ovčice", što Bogu se mole zajedno s njim. Čovjek, svećenik, iz vozila iznosi nekakve kutije, otvara ih... Za tren oko njega se okuplja gomila... Keks iz kutija vadi slavodobitno i dijeli ga. Dobro djelo čini. Pomaže ljudima jer pred Bogom smo isti. Prepoznajem ga. Dekan žepačkog katoličkog dekanata. Znam mu samo ime, tako ga zovu: "velečasni Josip". Zove i mene. Iznad sebe izdigao paketić keksa i slavodobitno me poziva da ga uzmem. Oslovljava me sa "gospodin Ajanović"... Prije nekoliko dana bio je domaćin sastanku između bošnjačke strane u Armiji i vlasti u Žepču, i hrvatske strane u okviru koje pretežniji dio bijahu on i njegovi svećenici iz okolnih župa. Sastanku smo prisustvovali i dr. Ejup Ganić, član Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine, i ja u župskim dvorima Žepačkog dekanata...

U zraku, u dimu slika patnje, miris rata i smrti

Tamo je šutio mudro, a mogao je tamo biti čovjekom, biti pastirom ispred i u ime Boga. Tamo je mogao graditi i izgraditi sa nama skupa dobro djelo. Mogao je uticati da do sukoba ne dođe, da ne padne više stotina ljudi, da u vatri ne nestane pet stotina kuća. Njegovo Božije poslanje tamo je moglo doći do punog izražaja kao dobro djelo...

Danas, međutim, naoko skrušeno, a u duši slavodobitno, dijeli majkama keks. Želi ga i meni dati, poziva me. Pravim se da ga ne vidim, ne čujem, ali ubrzo mu čujem korake. Prilazi mi sa nekoliko paketića keksa i sa kruhom cijelim u rukama. Nosi ih u naramku i obraća mi

se, nudi mi. Da li da uzmem ili ne?

- Izvolite, gospodine Ajanoviću. Neka vam se nađe. Jedino ovo možemo učiniti...

Oko vozila gomila sve veća i veća. Majke sa djecom, stariji ljudi... Drugi dan ništa nam ne nude, a onda dolazi svećenik sa ponudama, sa keksom, sa kruhom. Meni nudi više paketića keksa i cijeli kruh. Obraća mi se... Ne valja odbiti kruh. Tako piše u knjigama - govorim sam sebi, u sebi. Prihvatam naramak i spuštam na dasku pored sebe. Ne želim za sebe, za majku, za tetku, za sestrića. Pozvah jednu od žena i zamolih je da podijeli majkama sa djecom, onima koji nisu bili uz vozilo svećenika, koji nisu dobili ništa. Zahvalih svećeniku dostojanstveno. Siguran sam da je umio pročitati moja osjećanja na licu mi i poruku koja se pisala u zraku... U našim kućama ostala je hrana, ostao je naš imetak. Tu, u Žepču, stotinu, nekoliko stotina metara izvan žice, izvan logora. Pola je spaljeno, pola je ostalo na našim ognjištima i uz njih, a on nam dijeli milostinju i pri tome likuje... Bog je jedan, svemoćan. Bog sve vidi, sve čuje i sve zna...

Gore džamije u Žepču - potom se opet čuje iz dubine logora

Bog najbolje razumije pogano i bestidno licemjerje čovjekovo. Dok zlikovci tuku, ubijaju, kolju, vrijeđaju i ponižavaju, njihov pastir, posrednik između Boga i njih u molitvi, u obraćanju Bogu skrušeno i pognute glave dijeli milostinju žrtvi, čini "dobro djelo".

Plameni jezici i oblak dima mami mi pogled iznad logorske žice prema gradu, prema mome rodnom Žepču. I drugi logoraši čine isto. I njihove poglede mame plameni jezici i oblaci dima iznad Žepča. "... Gore džamije, gore džamije" - čuje se kroz žagor.

Riječju, ljudi oslobađaju misli, osjećanja, o onda nijemi muk, tišina, tajac. Stoje ljudi kao skamenjeni pogleda uprtih u nebo preko žice logorske. - Gore džamije u Žepču - potom se opet čuje iz dubine logora.

Gledamo svi preko žice prema zapadu, prema gradu, prema džami-

jama u plamenu... Kraj vozila i kraj kutija od keksa, praznih, okrenut ka drugoj, ka suprotnoj strani, ka istoku, fratar Josip sam sa sobom nijemo svodi račune fratarske.

... A onda se začuše zvona sa crkve. Pogledah na sahat. Deset minuta do dvanaest. Zašto zvone zvona kada još nije dvanaest sati - pitam se i ne čakam odgovor. Odgovor je tu u meni i oko mene. Odgovor vidim preko žice. Piše mi se vatrenim jezicima i dimom iznad žepačke čaršijske džamije, iznad "Ferhadije"... Piše se u skamenjenim ljudima oko mene... Da, da, sve ovo nam je trebalo, sve ovo smo zaslužili. I sliku otužnu, istinu nad svojim gradom, nad svojim domovima i sliku u sebi istu, u dušama nijemu, zaprepaštenu istinu...

SLIKE MOG ŽIVOTA

Da, da, sve ovo nam je trebalo, sve ovo smo zaslužili

Život moj u hiljadu slika
prosut je po zemlji mojoj, spaljenoj.
Krajolici neki novi, drugačiji,
porive mi, osjećaje draže...
A starih slika puno mi oko,
puna mi duša...
One mi sobom svezale pogled,
u oku bliješte
i stanište vječno traže.

Neki vjetrovi, kockari vremena,
života moga ponesoše slike
i promješaše ih
kao karte sudbine...
I sada mi slike života stare
još samo u mašti,
u velikoj blistavoj slici,
još samo u snu mi pustu,
noćnoj lagalici...

U medaljonu mi, spomenaru,
u njedrima skrivene...
Miješaju se s maglom,
sa suncem, s listopadnom kišom.
U zavjetrini robijaške tuge
otvaram ih i ljubim krišom...

Slike života i u prstima mojim...
Iz zemlje spaljene u njih ušle
i vode mi prste,
crtajuć' se njima po zemlji
i brišuć' do krvi tamnosive krajolike...
Na zemlji mojoj, prstima mojim,
same se crtaju
života moga stare slike...

A prsti sretni, poneseni,
što slike drage, stare,
na zemlji mojoj crtaju se njima
i stihom ovim što se pišu...
Prstima mojim i okom,
pjesmom ovom, otrgnutom,
slike stare mog života
evo u oku mome ponovo dišu...

Zemlja moja spaljen je album
u kom su slike mog života
vječno osunčane i zelene...
Hiljadu slika mog života,
ogledalo moje nagorjele duše,
u hiljadu cvjetnih buketa,
prstima mojim, ponesenim
pepeljast krajolik
prometnuše...

. . . .

Razmišljam o prvim zatočeničkim danima. Iz slobode, iz vedrine koja me zaokuplja, nosi, vraćam se u vrijeme prošlo, okrećem se iza sebe. Sjećam se. 1. jul 1993. Bio je vedar ljetni dan, a tako sumorna osjećanja, tako sumorne misli tada su me zaokupljale. Tada je pod suncem, pod njegovim sjajem počinjala moja duga zatočenička noć...

Ponovo sam u mislima u hangaru. Sjedim naslonjen na topao lim hangara. U hangaru mnogo ljudi, u zraku im se miris, vonj, miješa sa žagorom. Oči mi još zatvorene. Žagor mi bruji čulima, draži me, draži mi misao. A misao samo jedna. Pitanje u njoj samo jedno. Što će se desiti za sahat, dva?

Neka se na kapiju javi Irfan Ajanović

Izvan hangara čujem buku vozila, tenkova; psovke četničke i bojovničke pijano se isprepleću, miješaju... Pomolih se Bogu dovom. Obratih mu se i svojim maternjim, bosanskim jezikom. Umirih se. Digoh se sa betona da krenem prema izlazu, na čist zrak, na suncem obasjano logorište u žici. Izađoh iz hangara i upravo kad prvim korakom stupih vani, začuh glas sa kapije:

- Neka se na kapiju javi Irfan Ajanović...

Pred kapijom stoji "golf", pred vozilom dva bojovnika Hrvatskog vijeća odbrane. Da li da čekam da neko od stražara dođe po mene ili da se sam javim - upitah se i sam sebi odgovor dadoh, uputivši se, ne čekajući, ka kapiji...

- Idemo u zapovjedništvo. Uđite u vozilo... - obrati mi se bojovnik tridesetih godina.

Uđoh u crveni "golf" sa dvoja vrata. Ovaj bojovnik pozva drugog i uđe u vozilo. Krenusmo ulicom koju smo mi Žepčaci nazivali Varoš, do centra Žepča, a onda se vozilo okrenu desno i uđe u ulicu Osmana Đikića.

Vozimo se sporo. Iz vozila pratim paralelnu ulicu, ulicu u kojoj sam se rodio. Od centra do moje kuće sve kuće su spaljene. Strše zidovi narušeni i odžaci, kao simboli, kao poruke. Na mojoj kući srušen krov. Prva je bila pogođena od svih zgrada u gradu. Do nje zgarište. Spaljene mi tri poslovne prostorije uz kuću, a nisu ih bili uspjeli zapaliti u toku borbi. Borili smo se, branili, ali i gasili kuće koje su bojovnici palili zapaljivim mecima. Moje poslovne zgrade na najisturenojoj tački odbrane bile su čitave kada smo se po pozivu komande Žepačke brigade morali povući. Sada je na tom mjestu zgarište. Nisu ih mogli spaliti za vrijeme borbi, ali su to učinili nakon što smo položili oružje. I na taj način bojovnici iskazaše svoju "hrabrost" i "snagu"...

Od centra do moje kuće sve kuće su spaljene

Jedna džamija na početku moje ulice iz centra grada, čuvena žepačka "FERHADIJA", džamija iz koje je kao njen imam, pjesnik, filozof, a prije svega patriota, čuveni ILHAMIJA krenuo put Travnika da mu vezir Dželal-paša presudi smrt zbog ljubavi i domoljublja, spaljena, opustošena... Druga džamija, na kraju moje ulice, "ALIBEGOVA", također spaljena i opustošena... I treću su spalili, čaršijsku, s drvenom munarom, a tek je bila prošla godina dana kako smo je bili obnovili...

Po izlasku iz zatočeništva, nakon dvije i po godine, saznao sam da su vražija kopilad (pa kako drugačije da ih nazovem) spalili i četvrtu žepačku džamiju, PRIJEČKU DŽAMIJU, nekoliko mjeseci poslije 1. jula 1993. godine. Time su dali do znanja svojoj sabraći koji im spališe crkve po Baranji, Srijemu, Slavoniji, Banovini, Kordunu, Lici i Krajini da su im i oni sabraća po zloj krvi, da i oni znaju paliti bogomolje. U zlu se udružiše sa našim zajedničkim neprijateljem, četničkim zločincima.

NEK SAVJEST IM PRAVEDNO SUDI

I

Rušili su nam groblja i mezarja,
palili bogomolje,
baštinu našu, dušu bošnjačku,
simbole vjere i opstanka,
a mi smo ih patnjom i bolom,
prkosom gordim oplemenjeni,
iznova gradili U SEBI,
još većim, još ljepšim, svetijim.

Cijelim smo ih bićem privili
u srcima, u dušama,
gdje im je snaga naša probuđena
prkosom i ponosom časnim
vjeru i ljubav klicala...
Iz patnje neizmjerne i bola
svetišta naša tako su gorda
u bićima našim ponovo nicala...

Srušili su nam hiljadu džamija
a one su iznova
u raskoši svojoj i ljepoti
u nama samim, u molitvi smjernoj,
potpuno iste,
iz dobrote nicale naše,
iz ljubavi bošnjačke,
kao ljiljan čiste...

U isto vrijeme
cijela domovina, Bosna nam mila,
i ratište i džamija najveća,
na svijetu je bila...

O, Bože Milosni, iz bića našeg,
iz daha našeg, molitve,
mladice ljubavi uberi...
Presadi ih u duše rušitelja
iz srca našeg i praštanja,
da niknu u njima obraćenim,
k'o svetinje njihovog slova i duha,
iz duše im i ljudskog pokajanja...

. . . .

Da bol ljudsku, patnju i ljubav
dušmani naši, dželati,
osjete u biću svom, u duši,
daruj ih Bože ljudskošću, dobrotom...
Da zemljom ovom obraćeni hode,
poriva neljudskih da se oslobode.

II

Čeličnom granatom zlikovačkom
i vatrom mržnje mitomanske
hrabrost su iskazivali svoju "mušku",
iz daljine, iza brda i sa brda,
a nisu smjeli odvažno, smjelo,
srcem na srce
pred oko naše, pred našu pušku...

Čeličnom kamom četničkom svojom
izbliza su divljački smjelo
samo kad su nejač našu
starce i djecu nam klali,
kad su nam strašću beščasnom
majke, sestre i kćeri,
beščastili, silovali...

. . . .

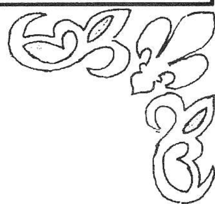

Šehidskim svjetlom vječnim
u rijeci zelenoj, u travi zelenoj,
u šumi zelenoj, bosanskoj
OSVJETLJAVALI
u prašini i pepelu
spaljenog ognjišta i doma im.
. . . .

O, daj ih Bože, na zemlju spusti
s lažnog mitomanskog neba
da zemljom ovom obraćeni hode,
da izbljuju otrove paganske
kojim ih zadoji laž đavolja
i legende bestidne mitomanske...

III

Klali su nejač nevinu, bošnjačku
mržnjom suludom, mitomanskom,
al' eno ih bijednih,
kao da su preklani i sami...
U blatu svome, u krvi svojoj
vlastitoj gmižu,
dah tražeći,
makar i samrtni hropac da im bude.
Iz urlanja njihovog, zlikovačkog, p'janog
žrtva im ga udahnu
u hropac svoj smrtni...
Ni smrt ih neće kao ljude.

Milostiv budi i prema dušmanima,
dželatima našim, Svemoćni Bože...
Nek osjete se, čuju
kao obraćeni ljudi.
Pomozi im Bože,
kao i žrtvama njihovim što si.
Pokajanjem nadahni im grudi...

Najveća pravda uvijek je bila
kad čovjeku smrtnom NJEGOVO DJELO
savjest pročišćenu budi...
Pa zato nek savjest ljudska
dušmanima našim
umjesto nas, pravedno sudi.

Umjesto mržnje i osvete
Bošnjak u pomoć ljubav zove,
njome se ogrće i u sebi krijepi.
Puškom iz srca vojnički, časno
s dušmanom svojim oči u oči
boj presudan za slobodu bije,
ka pobjedi hrabro bojištem kroči.

. . . .

Iopet sam u sadašnjem vremenu. Opet se otimam vremenu iskušenja i zatočeništva i opet ne uspijevam u tome, jer iskušenje je naša bošnjačka konstanta, istina, vječna pratilja. Razmišljam o pogromu koji nam učiniše i pitam se da li nam to učiniše oni ili nas Bog Milosnik pognu i uspravi, opomenu nas, kazni i nagradi nas... Ko sruši naše džamije, naša duhovna svetišta i simbole postojanja i opstanka. Da li to Bog Milosnik učini rukom dušmana našeg, jer, mi smo već bili davno džamije srušili u sebi samima, u stidu svome od sebe i od istine, u svome kukavnom i podaničkom posrtanju... A stalno smo ih gradili i hvalili se, a one onda zjapile prazne. Nemuštim plačom svojim dozivale nas, opominjale. Ko sruši naše džamije, naša mezarja, tekije, svetišta, naše mostove, ćuprije?... Odgovor se plete oko pogleda nijemog, oko misli usplahirene i jasan je, čist kao suza... Mi ih srušismo rukom dušmana svoga, a Božijim određenjem. I sada ih tek gradimo u sebi, pa oko sebe. I pune su prvo u nama, pa u sebi samima, u Bosni nam majci... Danas, kad pišem ovo, bilježim na papir svjedočenje, kao opomenu, prvo samome sebi.

Mi smo već bili davno džamije srušili u sebi samima

Danas, 17. februara 1996. godine, u džamiji na Gorici u Sarajevu, klanjat će se tri teravije jer za jednu nema mjesta svima onima koji žele da se poklone i pomole Istini jednoj jedinoj. Danas će se u mome kvartu, u naselju "Ciglane" u novom mesdžidu klanjati teravija, u zgradi u kojoj je prije rata beogradska trgovačka kuća "Jugodrvo" imala svoj veliki salon namještaja... Da, da - govorim vam i pišem istinu. I u beogradskom "Jugodrvu" u Sarajevu klanja se teravija. Mesdžid nema munare. Njegova munara je negdje u Žepču, Kozarcu, Bijeljini, Foči, negdje dukobo u nama na najsigurnijem mjestu, u našoj preporođenoj i obraćenoj duši...

. . . .

Odvode me bojovnici... Razmišljam o tome, pitam se zašto me vode, gdje? Tražim odgovor. Samom sebi nudim tri odgovora. Odvode me možda u zapovjedništvo na eventualne pregovore, možda da mi

ponude neke koncesije, ustupke. Znaju ko sam. Čelnik sam Stranke demokratske akcije, poslanik parlamenta, jedan od članova pregovaračke delegacije SDA na pregovorima o budućnosti u ustavno-političkom ustroju Bosne i Hercegovine pod pokroviteljstvom Evropske unije, u jednoj prilici u Sarajevu i u dva navrata u Lisabonu... Ipak mi se čini najvjerovatnija treća varijanta odgovora... Odvode me da me predaju četnicima. Tenkovi četnički i četnici svud su oko nas u Žepču. U logoru, oko logora. Ako mi ponude koncesije, ustupke, neću ih prihvatiti. Ostajem sa borcima sa kojima sam se sedam dana borio uspješno sve do spajanja postrojbi HVO sa četničkim jedinicama. Prihvatio bih koncesije samo za majku i sestrića. Odvode me. Slušam zvuk motora koji se isprepleo sa stidnom šutnjom bojovnika koji me odvoze. Prepuštam se sudbini, a sudbina je u Božijim rukama. Pomolih se Bogu u sebi...

Pomolih se
Bogu u sebi

ODVODE ME

Odvode me četnici...
U krajičku oka sunce mi zašlo...

. . . .

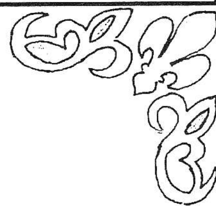
Kao hamajlija majčina,
kao uspomena i rana ljuta,
i dom spaljen mi u oku,
u ljutoj travi htio bih se skriti.
Još samo u oku mome,
u suzi mojoj skriven,
utočište svoje novo
s tugom mojom može sviti...

Odvode me četnici...
Dan lipanjski u meni se ruši,
dok vjetar vatrom omamljen
zgarištem raznosi
pogled mi ustrijeljen,
ranjen, prosut glas...
Od Žepča do Teslića
vrijeme uplašeno stalo.
Pred ratom i vatrom
prognanički bi da nađe spas...

Odvode me četnici...
Da l' meni se ovo dešava,
il' danas tuđi korak
u neizvjesnost mračnu me nosi, muku?
U desnoj ruci srce mi pjeva,
a iznad zgarišta spaljenog doma
dim kao opsjena vodi me za ruku.

Miris patnje i smrti
od magnovenja u nedogled se pruža.
Odžak djedovski razgolićen
još samo gordo stoji,
kao spomenik, kao svjetionik
u zagrljaju podivljalih ruža...

Odvode me četnici...
Uplakane avlije žepačke
prkosom šute nemuštim...
Samo odžaci nad zgarištem
na pozdrav mi nijemo mašu.
Na sve četir' strane sunce tražim.
Nema ga nigdje iako vedar je
prvi juli devedeset treće.
. . . .
I ne znam da se u oku mome
sunce od istine skrilo
i sa mnom zajedno na robiju kreće.

Sve mi to vrišteć' zbore
... svud zaspali naokolo
junaci izginuli, moji jarani...
hladan, ukočen pozdrav mi šalju
uz pjesmu gavranova ustrijeljeni
braća i sestre, Bošnjaci, muslimani.

I opet olovo, patnja, vatra
... i smrt
uspavane nas bude...
Pred tenkovima četničkim
i praskom granata
zemlja uplakana ranjenom cestom
u čvor svezala opijen
bošnjački stoljetni san...
Odvode me...
Ne znam da l' u meni noć se rađa
il' prvi robijaški, mučenički dan...

NA ŽEPAČKOJ CESTI

Na žepačkoj cesti kolona prognanih,
kolona bez cilja u grču se ljulja.
Bježe Bošnjaci od dušmana,
ni sami ne znaju kamo, kuda...

Putokaz im pišu mine i granate
i stotina eksplozija jeka...
. . . .
Samo dalje, dalje, od strave...
Što li im noć nudi
gladna i hladna,
a što li ih prognane sutra čeka?

I pitanja lebde, pitanja ista,
na usnama starčevim,
na usnama djeteta,
stegla se u bolni, pаćenički muk...
Ali ni ovaj put odgovora nigdje.
Umjesto njega na ustima speklim
nijemi muhadžirski jauk...

Na žepačkoj cesti kolona muhadžira.
Opet bježe Bošnjaci, muslimani...
Da l' nam se povijest ponavlja opet,
zar pamćenje izgubismo?
. . . .

Kolona prognanih u neizvjesnost se
valja...
Beznađe s njima ruku pod ruku...
Zar zaboravismo čemer i jad,
gorku, djedovsku, muhadžirsku muku?

Na žepačkoj cesti kolona prognanih...
Bošnjake opet zla sudbina čeka,
neizvjesnost, beznađe i jad...
Jauka nigdje, plača nit vapaja.
Sledili se u pogledu mutnom,
u oku progničkom,
u oku bez suza,
u oku bez sjaja...

Na žepačkoj cesti kolona beskućnika...
Na bijeljinskoj,
prijedorskoj, mostarskoj...
. . . .
Opet se slila u tugu,
u njenu nijemu jeku
stoljetna patnja,
trud i muka Bošnjaka,
po sedmi put samo u ovom vijeku...

. . . .

Između Žepča i Zapovjedništva brigade HVO na cesti, uz cestu leševi žena, djece, boraca, prognanika iz Novog Šehera, iz okoline Žepča. Kućanski predmeti u zavežljajima, u boščama na cesti i pored ceste, televizori, kartonske kutije. Psi lutalice rastjeruju ptice i insekte. Zapah krvi i smrti titra, njiše se u zraku. Brojim leševe, brojim tenkove s kojima su četnici došli u pomoć bojovnicima HVO. Izbrojih 17 tenkova. Četnici i bojovnici u skupinama. Zagrljeni, pijani proslavljaju sramnu pobjedu. U meni bunt, gnjev protiv stvarnosti, protiv prolazne istine koja titra, lebdi u zraku. Znam, sigurno znam da je istinski prolazna njihova istina... Jer istina je samo jedna i ona uvijek grli i ogrće pravedne, na pravi put okrenute... Istina je izvjesna. Nije izvijesno samo kada će doći da nas sobom nagradi.

Istina je samo jedna i ona uvijek grli i ogrće pravedne

Dolazimo pred tunel "Karaula" 5 km iznad Žepča. Vozač skreće lijevo u selo Tatar Budžak. Tamo im je komanda, zapovjedništvo. I naziv sela samim sobom kazuje da je to bošnjački toponim, da su ga preci naši smislili i dali. Vozilo se zaustavlja pred jednom dvorišnom kapijom. Vozač, bojovnik izlazi iz vozila i kroz dvorište se upućuje u komandu. Suvozač koji sjedi na prednjem sjedištu ispred mene, ne miče se s mjesta. On je tu kao osiguranje. Iz vozila ne mogu. Šuti on, šutim ja. Oko vozila se skupili bojovnici HVO i četnici. Sklanjaju se tenkovima. Čujem im glasove: "Sutra se ide na Zavidoviće. Maglaj samo što nije pao". Proviruju kroz stakla na vozilu, keze mi se.

- Balijo, ti si imao muda kao političar, zato ćemo da ti ih odcaparimo...

... Nakon 40 minuta dolaze dva četnička oficira u pratnji jednog civila. Na njemu crne hlače, crna košulja. Izvode me iz vozila. Jedan od njih, onizak ruralan šumnjački tip s činom kapetana, udara me dva puta pesnicom i nogom divljački izgovarajući prijetnju: - Ti si đubre balijsko, srušio Jugoslaviju. Zato ćeš debelo platiti i otpatiti...

Oslanjam se o vozilo i odgovaram mu: "Jebem ti Jugoslaviju koju može srušiti jedan čovjek... " Ponovo ide na mene da me udari, ali ga zaustavlja drugi oficir, major po činu sa oznakama tzv. "vojske Republike srpske" na rukavu.

Nakon nekoliko dana u Tesliću, saznao sam da se kapetan zove Petar Očaušanin, a major, četnički vojvoda sa Ozrena, Milovan Stanković. To mi je rekao osobno Očaušanin govoreći da to smije reći jer živ neću "iz njihovih šaka".

Prebacili su me u svoje vozilo i spustili niz cestu, niže prema Žepču kod kuće prevoznika Zovke, gdje su ih čekali njihovi pratioci, vojni policajci sa televizijskom kamerom. Snimali su me nekoliko minuta a onda su krenuli prema Perkoviću, pa Novom Šeheru, odakle smo preko Hatkinih njiva došli u Teslić. U Tesliću su me uveli u hotel "Kardial" da me pokažu teslićkim četnicima. Dvojica majora i nekoliko nižih oficira vrijeđali su me i pljuvali. Jedan od njih me udario nogom u cjevanicu. Pao sam. Sa recepcije su zvali svoju komandu u Doboju govoreći:

Čekajte nas, dovodimo zvijer, kapitalca

- Čekajte nas, dovodimo zvijer, kapitalca...

Voze me od Teslića preko Čečave (poznajem od ranije dobro taj kraj), Stanara, Rudanke do Doboja. U Doboju predvečer u centru grada u jednoj veoma lijepoj i prostranoj bošnjačkoj kući sa terasom ispred i voćnjakom iza kuće čeka nas kompletan vojni i civilni dobojski establišment. Osjećam se kao u cirkusu.

- Vode Ajanovića - čujem u žagoru.

Gledaju me kao da sam s druge planete. Uživaju, dobacuju, vrijeđaju. U jednoj od prostorija mi ulaze dvojica ljudi. Jedan je u plavoj policijskoj uniformi a drugi u civilnoj odjeći. Prvi se predstavlja kao Duško, zvani "Zenga". Za drugog kaže da se zove Paravac. Provociraju me, vrijeđaju, ali vrlo nevješto. Duško "Zenga" govori da je pravnik. Provocira me, ispituje o mojim aktivnostima u Skupštini Bosne i Hercegovine i Skupštini

Jugoslavije. To čini nespretno, bahato, prepotentno. Kažem mu da on nikada nije ni vidio studentski indeks a kamoli diplomu pravnog fakulteta. Nude me pićem, rakijom. Odbijam, govoreći da postim...

Zatvaraju me u jednu od prostorija u kojoj nema ništa do jedna stolica. Iz hangara u Žepču sam dan prije bio izašao u farmericama i košulji. U takvom stanju sam od komande brigade HVO Žepče i predat četnicima. Prljav, znojav, šetam po prljavom podu. Iz prostorije kroz prozor vidim voćnjak, a preko njega autocestu iza koje je rijeka Bosna, a na drugoj strani rijeke dobojska željeznička stanica. Ubrzo čujem kako dovode psa. Virim kroz prozor. Psa vučijaka vežu ispod prozora i čujem kako se dogovaraju o straži ispred prostorije u koju su me zatvorili.

Te noći nisam spavao. Osjećao sam se kao da sanjam. Ne spavam, ali se osjećam kao da sanjam. Lebdim u nekakvom nestvarnom položaju i zamišljam da bježim. Kao, ušao sam u rijeku Bosnu i plivam maticom prema Savi. A onda se pitam ko sam, gdje se nalazim...

Lebdim u nekakvom nestvarnom položaju

Ujutro, 2. jula 1993. godine, ulaze mi u sobu dvojica ljudi. Izvode me i vode u susjednu sobu. Opet jedan u uniformi a jedan u civilnom odijelu. Onaj u uniformi je major po činu. Crn, krupan, ciganolikog izgleda. Drugi je svjetlosmeđ, nekoliko godina mlađi od majora. Od osam do predvečer me isljeđuju. Pitaju me kako se zovem, da li se osjećam živim ili mrtvim. Nesistematski postavljaju pitanja. Zanima ih što sam radio u djetinjstvu. Pitaju me za sklonosti. Potom mi postavljaju pitanja iz sfere aktualne politike i političko-vojne situacije na ratištu, u Bosni i Hercegovini. Govore mi da je Alija pobjegao, da su i Silajdžić i Ganić u bjekstvu. Nude me cigarama, nude me pićem, odbijam ih. Jedno vrijeme su blagi, a onda ustaju, hvataju me za prsa, šamaraju, udaraju pesnicama, nogama. Potom me ostave samo pola sahata, sahat... Vraćaju se i kažu da za nekoliko sahata dolazi Fikret Abdić. Kažu mi da je tu u istoj sobi gdje me isljeđuju prije mjesec dana, početkom juna 1993. godine, konačio na kauču. Uz kauč televizor, cvijeće...

- Smetao mu cvijetni prah, pelud, pa smo bili iznijeli cvijeće. On je

naš čovjek. Samo od nas i njega zavisi da li ćeš živ izaći svojima - odgovori mi jedan od oficira, četnika.

- Samo od Allaha džellešanuhu ovisi hoću li živ izaći odavde i ni od koga više... - odgovorih mu, a on me nogom iznenada udari u stomak. Zateturao sam i pao na pod. Na nekoliko sekundi osjetio sam nemoć u cijelom tijelu, ali sam se uspio dići na koljena, ostavši da klečim u tom položaju.

- Majku ti tursku, kurvu balinsku jebem - zaurla četnički oficir, pa me udari nogom u grudi...

Kada sam došao sebi bio sam potpuno mokar. Pored mene stajao je kanister do pola ispunjen vodom. Soba je bila prazna. Zatvorio sam oči. Ostao sam ležati ne pomjerajući se. Iz susjedne sobe čula se glasna i žučna prepirka, a spolja su se čule detonacije mina i topovska paljba. Svladala me je bila nemoć i izgubio sam bio ponovo svijest...

Samo od Allaha džellešanuhu ovisi hoću li živ izaći odavde

Došao sam sebi, osjećajući mlaz hladne vode po čelu koji je iz kanistera slivao jedan mladi četnik. Mislim da je bio jedan od oficirskih pratilaca ili vojnih policajaca. Ušli su i ostali i tražili da se dignem. Nisam mogao ni da se pomjerim. Psujući i vrijeđajući, dvojica policajaca iznijela su me u kombi ispred zgrade. Stakla su bila prefarbana i nisam mogao vidjeti kuda me voze, kuda su krenuli. Bio je pregrađen limenom pregradom. Nakon sahat i po do dva vožnje automobil se zaustavio kod jedne garaže. Izveli su me. Mogao sam se kretati oslanjajući se na jednog od četnika. Uveli su me u garažu. Iako je već bila pala noć, prepoznao sam zgradu uz koju se nalazila garaža, kao i okoliš. Doveden sam u garažu hotela "Kardial" u Tesliću...

U garaži dvije palete i na njima spužva. Na spužvi konjska deka i još jedna savijena na njoj. Do paleta posuda za izmet, odrezan donji, prizemni dio plastičnog kanistera. Do posude plastična boca za vodu na betonu i ništa, ništa više...

Govorim sa sobom. Družim se sa sobom, sa svojom mukom, sa Bogom dž.š. molitvom. Sokolim se, osjećam da sam jak, postojan. Zahvaljujem se Milosniku i polahko tonem u san...

. . . .

Sjećam se, još u mladosti volio sam jutarnji poj ptice kumrije. Ona se glasa, pjeva slično kukavici, ali to ipak nije kukavičji poj. Nekako je drugačiji, opojniji, tajnovitiji. Kumrija voli bogatu i visoku krošnju. Iz gustog lišća u ljetnje jutro, nakon kišne večeri poj joj je zanosno tajnovit, nagovještavajući... I jutros slušam kumriju. Oko mene i ispod mene beton, posuda za izmet, boca za vodu i porcija sa hranom. Donijeli mi sinoć nakon što sam izmučen, pretučen i iscrpljen zaspao. Vrata limena, zahrđala ispred mene. Osjećam da je vedar dan, iako se ni jedna zraka sunca ne probija u garažu, u moje stanište...

"Ne daj se, Irfane, izdrži, moraš. Iza garaže, svud okolo je Bosna, domovina majka. Pognuti ste oboje, ali morate izdržati uz Božiju pomoć." Stežem šake na grudima, stežem, privijam Bosnu u grudima, udišem je, ne dam je iz grudi, kao pjesmu lijepu, prelijepu, sevdalinku onu našu, otegnutu...

Privijam Bosnu u grudima, udišem je, ne dam je iz grudi

U MENI JUTROS DOMOVINA BOSNA PJEVA

U MENI JUTROS DOMOVINA PJEVA...
Glas drhtav rasviće nov dan
i njime drhti zora plamena.
Odnekud iz mene izvire,
u mene uvire ranjena
tiha i blaga pjesma neka.
Iz mene nečujna jutros
domovine Bosne razliježe se jeka...

I pjesmom ranjenom pita me Bosna,
domovina majka.
U oku mi i dahu
kajda joj topla dušu mi grije.
Dok Bogu sa mnom se moli
iz sebe je čujem kao izdaleka:
"...Je li ti teško, je li ti zima,
sine moj, je li te boli?"

Pa mi tepa, pa mi šapće,
osmijehom me blagim budi...
K'o djetetu pjesma topla,
majčin glas mi patnju blaži,
ranjene mi vida grudi...

I jutros me Bosna mila
pjesmom toplom grli, tješi,
i jutros se paćenica
sa mnom skupa probudila...
I nosi me, tješi, bodri
i kaže mi :
"Sve je bliže svjetlo, bliže,
dok sa njenih brda modrih
u cik zore i slobode
zavjesu joj sunce diže."

. . . .

Ležim u hotelskoj garaži u Tesliću. Ne znam koji je dan u hefti, koji je dan u mjesecu. Pretučen sam fizički, izmučen psihički. Potpuno sam sâm. Straža se mijenja ispred garaže svaka dva sahata. Iz daljine čujem glasanje pijetla i kokošiju.

Vozila također čujem. Najčešće kamione. Pretpostavljam da voze četnike jer čujem ciku i dernjavu koja se miješa sa zvukom motora...

Čujem četničke pjesme sa kasetofona ispred garažnih vrata. Stražari navili kasetofon, pojačali "do daske" i zajedno sa pjevačem urlaju četničke pjesme, ne toliko radi sopstvenog gušta, koliko da meni napakoste...

Čujem četničke pjesme sa kasetofona

U 13 sahata mi unose hranu. Dvojica su. Jedan je srednjih godina. Brada mu neuredna, zamašćena, smrdi...

... I tako sahat, po sahat, dan za danom. Niko mi ne ulazi tri dana, osim stražara kada unose hranu i dozvoljavaju mi da u njihovoj pratnji iznesem do poljskog nužnika posudu sa izmetom, da je operem. Kada me izvode, niko ne smije biti blizu garaže. Kriju me...

Nakon tri do četiri dana stražari me izvode i vode u hotel. Čini mi se da je apartman u koji me dovode na trećem katu, u dnu hodnika, desno. Na vratima broj 309. Tu me čekaju trojica isljednika. Pored one dvojice koji su me isljeđivali u Doboju, još je jedan sa bradom i u civilnoj odjeći...

Danas nisu grubi prema meni. Govore mi da je naša Armija pred kapitulacijom, da je pao Maglaj, da su pali Zavidovići, da je komunikacija dolinom rijeke Krivaje između Olova i Zavidovića pod njihovom, četničkom kontrolom. Puštaju mi na kasetofonu traku. Čujem razgovor, navodno snimljen putem njihovih prislušnih uređaja. Dva muškarca govore kako je i u Sarajevu, a i u Zenici totalno rasulo, kako su Alija, Haris i

Ganić pobjegli iz Bosne i Hercegovine...

U meni prvo malaksalost u duši, u cijelom biću, a onda kao da mi neko šapće: "Nije tako, Irfane. Lažu. Da je tako ne bi kraj tebe bila tri isljednika, ne bi te držali u tom položaju. To su KOS-ovske, UDBAŠKE, ČETNIČKE laži. Izdrži..."

Ne reagiram na snimak razgovora, na njihove upadice, komentare. Šutim pognute glave. Obraćam se Bogu dž.š. , molim ga da me oboruža snagom... Nude mi kahvu i cigarete. Odbijam. Kažem da ne pušim i da ne pijem kahvu. Naglašavam "h" kada izgovaram riječ "kahva".

Nosim se sa njima govorništvom, retorikom

Traže od mene da dam izjavu za televiziju, kako kažu - "Republike sprske" sa Pala, da pozovem bošnjački narod na mirnu predaju njihovim snagama, kako bi se izbjegli veći gubici, u ljudstvu i daljnja razaranja sela i gradova. Traže da se putem njihovog radija obratim borcima Armije Republike Bosne i Hercegovine na području Tešnja i Gračanice. Spominju i Maglaj. Traže da od boraca tražim predaju srpskim snagama. Prije desetak minuta mi rekli da je pao Maglaj, a sada traže od mene da borce Maglaja pozovem na predaju... Odbijam ih govoreći da naši borci ne bi poslušali ni Aliju Izetbegovića kada bi ih on pozivao na predaju. Govorim im da smo se u našem Vijeću za nacionalnu odbranu 1991. godine dogovorili da niko ne smije niti pozvati, niti izvršiti predaju, ukoliko dođe do odbrambenog rata, do agresije na Bosnu i Hercegovinu. Međutim, uporno me nagovaraju da to učinim, da je to korisnije nego da ginu borci i nevin narod. Odbijam ih uporno. Nosim se sa njima govorništvom, retorikom. Politiziram, tražim prostor za izvlačenje... Sve traje jako dugo. Donose im ručak i rakiju. Jedu i piju pored mene. Ne nude me. Zadovoljan sam. Pretpostavljam i zaključujem da su nezadovoljni, da svoje nezadovoljstvo iskazuju i na taj način. Drago mi.

- Nije istina, Irfane, što ti pričaju - govorim u sebi sâm sebi... Nije istina da su pali gradovi, nije istina da su Alija, Ejup i Haris pobjegli. Ništa nije istina što ti četnici govore. Naši sigurno stoje dobro i na frontu... Hvala ti, dragi Bože...

Po završetku jela unose im kahvu i novu bocu rakije. Piju kahvu i nude mi rakiju. Odbijam ponovo, govoreći da ne pijem, a i da pijem da sada nije vrijeme za alkohol već za trezvenost, želeći im i na taj način retorički dati do znanja da su u iznudici, da oni ne stoje dobro, bar u onoj mjeri u kojoj to misle i žele. Htjedoh im još nešto reći u tom smislu, ali onaj treći sa bradom, civil, tako me jako udari šakom u vilicu i obori na pod. Naočale mi padoše na pod. Bio sam pri svijesti, iako je udarac bio veoma jak. Podigoh naočale sa poda i stavih ponovo na glavu, a on ih, psujući mi balijsku majku, strže sa lica, baci na pod i izgazi ih čizmama. Potom me udari šakom u stomak. Povih se naprijed a on me dočeka koljenom u bradu, pa zatim sa dva snažna udarca u bradu obori me na pod. Pokušah se dići sa poda. Pomjerih se samo, a on me čizmom snažno udari u predjelu bubrega.

Izgubio sam bio svijest...

Miris ljubavi prema zemlji majci, prema Bosni,

. . . .

Probudio me bio zvuk kamiona blizu garaže. Čujem glasove četnika. Razgovaraju sa stražarem. Ne razumijem šta pričaju. Potom čujem ponovo četničku pjesmu sa kasetofona, pa poslije nje jednu od onih ogavnih srbijanskih, vašarskih, ispod šatri. Pomjerih se i osjetih da sam mokar i isprljan. Ne znam kada i kako sam se upišao u gaće i ispustio izmet...

Ležim u polusnu, pretučen, izmoren, izmučen, usran, upišan. Molim se Bogu i zahvaljujem mu se za sve. Tijelo mi obamrlo, nateklo. Posebno jake bolove osjećam u predjelu vilice. Rukom pipam vilicu i pri tome osjećam još veću bol. Osjećam krv u ustima. Otkrivam da su mi izbijena dva zuba...

- Živ si, Irfane, govorim sam sebi, sokolim se. Hladno mi. Znam da je juli, ali u garaži, na betonu mi hladno. Zora se osjeća u zraku, miris zore, miris svitanja, miris zemlje, miris ljubavi prema zemlji majci, prema Bosni, a u mislima opet ljubav, domoljublje, Bosna, moji najmiliji,

moj bošnjački, narod. Ćutim iz sebe, pa u sebi riječi uzvišene, misli, ćutim poeziju. Nosi me, izdiže sa betona, izdiže iz zatočeništva nježan, topao rodoljubni stih...

MIRISI I ZVUKOVI ZEMLJE

Mirisi opojni zemlje moje
ime i dah mi sobom obojiše,
u njedrima mojim se griju...
Dušu mi grle,
sa njom pjevaju i plaču,
raduju se iz mene, tuguju...
Mirisi opojni zemlje moje
u meni me nose,
s dušom mi druguju...

Mirisi opojni zemlje moje
duboko žive i ne stare... u meni...
Miris trave sočne, mehke,
dok budi se, buja i zeleni
i dok pokošena sretna spava,
miris vune žive
oprane vodom iz bunara
miješaju se s mirisima mlijeka iz stapa
i žita zlatnog iz hambara

. . . .

Zvukovi zemlje moje,
blagi i pjevni,
žive u meni, iz mene se čuju...
Zvukovi zvona i ezana
skladna su molitvena pjesma,
suživotna oda bosanska
u večeri Božićne,
u večeri blage Ramazana...

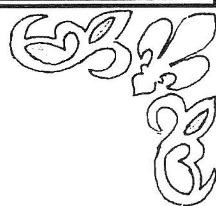

Iz mene se ori
momački vrisak neobuzdan,
kikot djevojački, krotki,
što uznosi, nosi radost...
... I pjesma mahalska, topla
oko česme,
dok pustu pjeva mladost
kraj majčinih skuta...
U meni miriše behar bajramski,
na jelki božićna pahulja snježna,
susjeda dobrog preko puta.

Zvukovi avlija, kamena i vode
čuju se iz mene kao pjesma
nepregledna,
zavičajna, duga...
Pate, raduju se,
bole u meni i vole.
U meni pjevaju radost i tuga,
pjesma u srcu, u duši rana...
u meni se grle s mirisom zambaka,
kupaju u šapatu šadrvana.

Mirisi zemlje moje i zvukovi njeni
muka su moja iz razuzdanog smijeha,
uspomene sjetne, nostalgija,
što iz mene ih pjesma ova pjeva.

. . . .

I ovom pjesmom slušam ponesen
kako zemlja u meni diše,
kako raste i buja trava,
kako zemlja samu sebe plodi,
kako zemlja majka rađa,
kako ispod nogu mojih
snagu života, postojanja,
iz utrobe svoje oslobađa...

Iz moje nedohvatne dubine
moje me zemlje nose mirisi,
od patnje do pjesme radosnice,
od ropstva do slobode...
Svom svojom žestinom
mirisi i zvukovi zemlje moje
od zemlje moje zemlji mojoj
stalno me vode...

. . . .

Prva polovina jula mjeseca 1993. godine. Zatočen sam u garaži hotela "Kardial" u Tesliću. Ne ulaze mi isljednici već nekoliko dana. Gotovo svake noći stražari puštaju nekoga od četnika da me istuče, isprebija. Čujem ih pred vratima garaže, govore:

- Dobro ga istuci, ali ne smiješ ga ozlijediti. Takovo je naređenje...

Ulaze u garažu, psuju me, vrijeđaju, nazivaju Turčinom, balijom. Ne reagiram, ne odgovaram. Pokušavam da se kontroliram. Nastojim da me vodi razum, da ne reagiram osjećanjima, srcem, a tako bih volio. Boli me svaki dio tijela. Čini mi se da bi me manje boljelo kad bih im se verbalno, riječima suprotstavljao. Tu su oni veoma tanki a ja sam jak. Ipak savlađujem osjećanja. Na noge gotovo i ne mogu. Cjevanice obje noge kao da su mi slomljene. Bole me bubrezi, grudi, prsa, rebra. Glava mi je, mislim, crna. Nemam ogledala da se vidim. Drago mi je. Stalno sebi ponavljam: "Moraš izdržati, Irfane. Ako je suđeno da podlegneš, to je Allahova odluka, to je njegova određenje, to je i kazna, i opomena i nagrada. Sve što ti se dešava, od Boga je... Izdrži, naši sigurno ne stoje loše. Da je onako, kako oni pričaju, lažu, ne bi te tukli, vrijeđali. Oni su poraženi, oni su poniženi..."

Pjesme četničke mi više ne smetaju

Prihvatam kao oružje i protiv četnika i protiv sebe samog, filozofiju pozitivnog mišljenja, patriotizam, domoljublje, ljubav, molitvu Bogu dž. š., razgovor sa Bogom. Sretan sam što uspijevam i zahvaljujem se molitvom...

A okolo čujem psovke, dernjavu neartikuliranu. Pijani zadah četnički kao da dopire i u garažu, kao da ga beton zrači. Pjesme četničke mi više ne smetaju. Čujem ih. Čujem, slušajući ih, i pjesmu u sebi, čujem Bosnu majku, domovinu. To je najljepša pjesma, to je pjesma nad pjesmama. Pa mi lakše biva, pa snažniji bivam kad na Bosnu mislim. Stihove joj pletem u mislima. Nemam čime da ih i na što da ih zapišem. Zaboravim ih, jer se kaleme jedan na drugi.

- Iznijeću ih u duši svojoj sakrivene ako Bog da, ako ikad slobodu udahnem, ako ikada Bosnu slobodan udahnem - govorim sam sebi...

NIKOG K'O TEBE BOSNO MOJA

NIKOG K'O TEBE
BOSNO MOJA,
NIKOG K'O TEBE
MAJKO MOJA,
NIKOG K'O TEBE
ŽIVOTE MOJ...
Ni tako siromašne i posne,
a tako bogate i plodne...
Ni tako tvrde i prkosne,
a tako mehke i čedne...
Ni tako opore i ljute,
a tako drage i slatke...
Ni tako gorde i ponosne,
a tako mile, umiljate...

... NA SVIJETU OVOM
NITI JE BILO, NITI IMA,
NITI ĆE JE IKAD BITI...
Kćerko zemlje i neba
prkosom svojim vječno sjaj,
k'o pupoljak djevojački
u kolu,
kad procvjeta maj...

. . . .

O BOSNO, BAJKO IZ SNOVA,
O BOSNO, MAJKO SOKOLOVA...

. . . .

Mislim da sam bio proveo 10 - 12 dana u zatočeništvu. Polovina je jula 1993. Drže me još zatočena u garaži hotela "Kardial" u Tesliću. Kriju me...

Ponovo stražari dolaze po mene i vode me u već poznat apartman 309 na trećem katu hotela "Kardial". Gore me čekaju četvorica isljednika. Među njima su dvojica koji su me već u Doboju isljeđivali. Dokučujem iz njihovih povremenih nekontroliranih privatnih razgovora i međusobnog obraćanja da su iz Banjaluke, da su KOS-ovci, BEZBJEDNJACI. Po žargonu zaključujem da su oficiri JNA. I ja sam bio kapetan prve klase u rezervi JNA, a prethodno pitomac Škole rezervnih oficira u Bileći. Poznajem im rječnik. Druga dvojica su novi ljudi. Jedan od njih je nešto stariji. Procjenjujem da mu je oko 40 godina. Crn je, punih obraza sa dobro njegovanom gustom četničkom bradom. Drugi je nešto mlađi. Procjenjujem da ima 36 - 37 godina. Kosa mu je svijetlo-smeđa, izraz lica leden, tipična ruska KGB-ovska "faca"...

Izdržat ćeš i ovo, Irfane

Govorim sebi potpuno uvjeren u ono što govorim: Izdržat ćeš i ovo, Irfane. Ništa ti ne mogu. Mogu te mučiti, mogu te ubiti. Sve je to Božije određenje, Božija odluka...

Ispituju me i bilježe svaku riječ. Traže da im kažem što sam radio gotovo od početka svog života. Govorim sebi: Ako oni imaju živaca i strpljenja za tebe, Irfane, imaš i ti za njih...

Ispituju me o roditeljima, o porijeklu, o rođacima i njihovom porijeklu... Sve znaju i bez mojih odgovora. Nosim se sa njima. Pitaju me za moje političke poglede, za moje mišljenje o vojno-političkoj situaciji na terenu, a ja im odgovaram:

- Palo je Žepče. Pali su Zavidovići, Olovo, Maglaj...

Očekujem pad Tešnja, Zenice, Sarajeva, Tuzle. Alija, Ejup i Haris su

pobjegli. Kod takvog stanja stvari, moji politički stavovi potpuno se podudaraju sa vašim... - govorim im, pomalo i likujući. Ne pretjerujem u tome, kontroliram se. Efekat je mnogo bolji što sam smireniji i hladniji...

- Majku smo ti i sestrića doveli iz logora HVO, iz Žepča. I oni su ovdje, u Tesliću, u zatvoru. Ako budeš sarađivao, dozvolićemo da se vidite, sretnete - govori mi major iz Banjaluke. Prikrivam iznenađenje i ne odgovaram uopće na tu upadicu. Ne znam da li me provocira, što želi time postići...

Tog dana su me dugo isljeđivali. Znali su da me rat bio zatekao na službenom putu u Njemačkoj, da sam tamo vrlo često odlazio radi osnivanja novih ogranaka Stranke demokratske akcije, da sam postojeće ogranke uvezivao zajedno sa Zajednicom ogranka SDA za Evropu, da smo prikupljali sredstva za odbranu, za kupovinu oružja, sredstva veze. Znali su i spominjali mi imena naših istaknutih aktivista u inostranstvu, kao što su Dževad Šaldić, Adem Alibalić, Abdulah Nanić, Teofik Velagić, Zuhdija Bešo, Adem Balkan, Sulejman Kalauzović, Ramiz Bećar, Hasan Hadžihamzić, Mustafa Klanco, Kemal Crnac, Hazim Rizvo "Bardak", Semra Mulić, Aida Daidžić, Salko Droce, Zaim Vukotić, Bakir Lipovača, Abdulah Tuščić, Šefket Zukić, Salko Dumanić, Rasim Bećar, Muharem Delalić, Hasib Šahović, Mujo Ledina, Mina Delić, Mustafa Vugdalić, Veledar iz Minhena, Alija Džehverović, Hazim Čizmić, Sabit Makaš, Ibrović iz Ahena, Muhamed Kulašin, Mujo Isić, Osman Šuta, Abdulah Dedić iz Luxemburga, Faruk Kolonić, Hana Koščević, Sakib Turkušević iz Luxemburga, Pašaga Šabanović, Džemal Hasandić, Abdulah Softić, Sabit Hadžipašić, Hamdija Sejdić, Ishak Alešević, Omerika iz Manheima, Atif Javor, Agan Nuhanović, Esad Kuršumović, Ibrahim Mujanović, Hasan Karović, Ahmet Marić, Kemal Mujagić, Krasniči Kabaš, Mujo Spahić, Kasim Brkić, Hasib Murtić i drugi...

Majku smo ti i sestrića doveli iz logora HVO

Pitali su me u kojoj mjeri sam sudjelovao u naoružavanju Muslimana (Bošnjaka) u Bosni i Sandžaku, kakva mi je bila uloga u osnivanju PA-

TRIOTSKE LIGE, formiranju ZELENIH BERETKI... Rekao sam im, prethodno odlučivši u sebi da im nešto i kažem, pretpostavljajući da dosta toga i znaju, da sam veoma malo sudjelovao u operativnim poslovima pri naoružavanju, da su to radili drugi, mlađi ljudi, na nižem nivou.

- Ja sam u to vrijeme radio u Beogradu na položaju potpredsjednika Skupštine Jugoslavije i borio sam se za očuvanje Jugoslavije, ali u novom, pravednijem demokratskom obliku. Jugoslavija je bila interes Muslimana (Bošnjaka). Rušile su je velikosrpske i velikohrvatske snage, a posebno velikosrpske uz obilatu potporu tzv. Jugoslovenske narodne armije i srpskih generala. Od 160 generala samo je jedan, i to imenom i prezimenom Muharem Fetahagić bio Musliman (Bošnjak)... A trebalo ih je biti više od 20... Jugoslaviju su srušili Milošević i Tuđman, i o tome su se bili dogovorili. Nisu se bili samo složili o podjeli "plijena", pa su zbog toga zaratili. Borio sam se zajedno sa svim članovima SDA na čelu sa predsjenikom Alijom Izetbegovićem da dođe do dogovora o ustrojstvu nove, demokratske Jugoslavije po mjeri svih njenih naroda. U programskoj deklaraciji SDA stoji nedvosmisleno da će se SDA zalagati za "racionalnu federaciju" u kojoj će svi narodi biti potpuno ravnopravni... kada smo vidjeli da je rat krenuo u Hrvatskoj znali smo da će se proširiti, pa i izmjestiti u Bosnu i Hercegovinu. Tada smo se organizirali. Formirali smo u julu mjesecu 1991. godine VIJEĆE ZA NACIONALNU ODBRANU. Bio sam član Radnog predsjedništva na tom skupu i predsjedavao sam mu zajedno sa ostalim aktivistima SDA na čelu sa predsjednikom Izetbegovićem. Vijeće smo formirali u funkciji pripreme muslimanskog (bošnjačkog) naroda u Bosni i Hercegovini, ako se agresija JNA iz Hrvatske prenese i na Bosnu i Hercegovinu. Muslimani (Bošnjaci) su bili gotovo bez ijedne puške. Godinu dana ranije Durakovićevi komunisti su svo oružje TERITORIJALNE ODBRANE iz svih općinskih komandi predali na "čuvanje" tzv. JUGOSLOVENSKOJ NARODNOJ ARMIJI. Tako su Durakovićevi komunisti razoružali muslimanski (bošnjački), a s njim i hrvatski narod u Bosni i Hercegovini, znajući da će JNA i srpski oficiri u JNA naoružati do zuba srpski narod i pripremiti ga za sudejstvo u agresiji na Bosnu i Hercegovinu...

Muslimani (Bošnjaci) su bili gotovo bez ijedne puške

Nisu me tukli tog dana. Pustili su mi, reproducirali samo razgovor snimljen, na kaseti iz koga se moglo razumjeti kako dva muškarca razgovaraju o mome zarobljavanju, kako spominju Tešanj i Zenicu, te kako do razmjene neće moći doći jer "Sarajevo nije zainteresirano za oslobađanje Irfana Ajanovića..." Znao sam da je to laž, da su to snimili u želji da mi snimak reproduciraju, kako bi me slomili i doveli u položaj da pristanem sarađivati sa njima.

Nisam reagirao na to. Šutio sam. Oni su mi istakli da imaju saznanja kako moji nisu zainteresovani za mene, kako su me zaboravili. Prihvatio sam tada igru, rekavši da je to vrlo vjerovatno, te da su u pravu. Nisam htio oponirati njihovom stavu. Ocijenio sam da je efektnije ako pokažem da ga prihvatam.

Osjećam u sebi dva čovjeka, u jednom biću dva bića

Stalno su mi, međutim, u mislima brujale riječi majora da su iz Žepča doveli majku i sestrića. Nisam bio načisto da li da povjerujem u to ili ne. Zaključio sam da je sve moguće. Nisam ih pitao ništa povodom toga. Čekao sam njihov novi potez... Bilo mi je teško. Majka mi je bila u poznim godinama, slijepa starica od 77 godina. Sestrić mi je još kao dječak doživio tešku povredu i izvađeni su mu bili jedan bubreg i slezena. Sekirao sam se za njih, ukoliko su ih zaista doveli iz žepačkog logora i zatočili u Tesliću...

Pred večer su pozvali stražare da me odvedu u hotelsku garažu. Legao sam na svoje palete, na spužvu i na konjsku deku. Pokrio sam se drugom. Večeru koja je bila u posudi kraj paleta nisam ni vidio...

Ležim u garaži. San mi neće na oči. Noć je tiha, blaga ljetna. U garaži na betonu mi je hladno. Nigdje drveta, topline. Oko mene, ispod mene, iznad mene samo beton i gvožđe. Borim se sa sobom. Osjećam u sebi dva čovjeka, u jednom biću dva bića, dva suprotstavljena pola, neki neodoljivi, neopisivi naboj. Na tren malaksalost, pa onda snagu. Pa se držim za nju, ogrćem se njome, kao da se ogrćem slobodom...

- U slobodi je snaga. Iz snage sloboda se oslobađa... Snaga, sloboda...

Moraju skupa jer tako hoće ljubav. A ljubav? Ljubav je i snaga i sloboda. Sve to zajedno. Sve se rađa iz ljubavi. Ljubav je najuzvišenija. Ljubav je najveći Božji dar. Ljubav pokreće sve... Najveći cvijet ljubavi je sloboda. Ipak sloboda je iznad i prije snage. Iz slobode se snaga oslobađa, iz ljubavi sloboda... A ljubav? Ljubav je ipak na prvom mjestu... - govorim u sebi sam sa sobom... A ljubav? Ljubav je najveći, najmilosniji dar Božji... Ali u pravu je i veliki pjesnik Ivan Gundulić. Najljepši njegov stih, najljepši stih uopće, je njegov: "... O lijepa, o draga, o slatka slobodo, dar u kom sva blaga višnji Bog nam je d'o..."

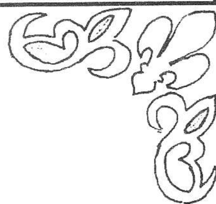
Otvorim oči. Mrak svud oko mene, ali razaznajem konture oklopa koji je oko mene. Betonska garaža, beton, željezna garažna vrata, željezo. Sve miriše oko mene na željezo, na beton. Ćelija ima svoj miris, ćelija ima svoju ledenu dušu... A napolju, a oko nje? Oko nje sloboda što Bosnom se zove. I opet stih mi topao krijepi dušu. I opet pjesma mi u mislima, u biću cijelom koli kolo.

A ljubav? Ljubav je i snaga i sloboda

- Iznijeću te, pjesmo, u meni zatočenu. Oslobodit ću te, pjesmo, svojom slobodom, ako Bog dâ. Ruka će mi izvezati sputan stih što zatočih ga u sebi. I on će sa mnom ugledati slobodu... - šaptao sam u sebi.

PJESMA SLOBODI...

Zapjeni, zažubori Bosno,
rijeko mila probistrena.
Srebrnom pjenom djevojačkom
zapjevaj, procvjetaj...
Lipanjskim cvijetom mehkim
naslikaj žubor svoj čio, krotki,
nebo plavetno sobom očaraj...

Zapjeni, zažubori Bosno,
rijeko mila pjesmom okupana.
Ljubavlju bagrema i lipe
žubor nek ti miriše...
Proteci pjesmu naše radosti,
PJESMU SLOBODARSKU
duša da ti slobodom prodiše...

Poleti ptico ranjena
nad zemljom mojom izmučenom,
nad Bosnom majkom ranjenom
i Hercegovinom,
sestrom joj milom...

. . . .

Krilima svojim SLOBODU RAZMAHNI,
stih moj domoljubni, sjetni
cvrkutom svojim nebu uznesi...
Pokloni ga Bosni majci,
suncu, nebu, polju žitnom,
kamenu surom, šumi zelenoj
i bistroj vodi...
Zapjevaj sa mnom ptico ranjena,
SLOBODNA
daru Božijem, SLOBODI

. . . .

Ne znam koji je datum bio tog dana. Tekao je juli mjesec 1993. Mogao je biti 20. Odkako sam u Tesliću, isljeđivali su me desetak puta. Isljeđivanja su vrlo teška i naporna. Zanima ih moja aktivnost u toku 1991. i 1992. U toku 1991. bio sam na dužnosti potpredsjednika Skupštine Jugoslavije, te u 1992. do kraja februara, kada smo mi, svi predstavnici Bosne i Hercegovine u Federaciji Jugoslavije, povučeni sa svojih dužnosti i vraćeni u Bosnu i Hercegovinu. Znaju da sam sudjelovao u osnivanju Patriotske lige BiH, kao i Zelenih beretki, da su mi oba sina pripadnici Zelenih beretki. Znaju da mi se stariji sin zove Edin, a mlađi Jasmin. Znaju im drugove i prijatelje koji su također pripadnici Zelenih beretki. Kažu da su mi Edina zarobili na ratištu kod Visokog i da je njegova sudbina u mojim rukama.

-... Sa nama je i Selim Bešlagić, gradonačelnik Tuzle. Bosna i Hercegovina je podijeljena između Srbije i Hrvatske - govore mi.

Nastojim da ne upadam u zamku

Nastojim da ne upadam u zamku. Šutim i ne reagiram na provokacije. Znam da lažu. Poznam dobro KOS-ovske I UDBAŠKE metode. Dvojica isljednika iz Banjaluke me ne tuku. Povremeno su sa njima Duško, zvani "Zenga" i neki Andrija, obadvojica iz Doboja. Kažu da je načelnik Centra Službi bezbijednosti njihovog samozvanog Ministarstva unutrašnjih poslova. Povremeno dolaze ona dvojica isljednika u civilnim odjelima. Oni su posebno okrutni i cinični. Došli su, kažu, sa Pala. Pri svakom isljeđivanju, koje traje dnevno najmanje deset sahata, tuku me svi osim dvojice "bezbjednjaka" iz Banjaluke. Tuku me, ali ne premlaćuju. Podnosim s mukom... Navečer, nakon isljeđivanja u hotelu, kada me svedu u garažu, počinje prava mora. Gotovo svako drugo veče stražari upuštaju po dvojicu, trojicu četnika. Oni ulaze u garažu, psuju me pljuju, zatim me premlaćuju...

Ležim na paletama. Napolju pada kiša. Pada od jučer. Stražari se ispred garaže smjenjuju svakih dva sahata. Mislim da je prošlo 10 sahata, da je blizu 11. Ljeto je, juli mjesec teče, a hladno mi je. Oslabio sam.

Izgubio sam mnogo kilograma. Vidim na sebi. Nemam snage, ne krećem se. Kriju me od Teslićana, od radnika hotela "Kardial". Ne izvode me na obaveznu zatočeničku šetnju. Cijelo vrijeme sam u samici. Kada bih bio sa drugim zatočenicima, zarobljenicima, bilo bi mi mnogo lakše...

Dok razmišljam, ležeći izmučen i nemoćan, otvaraju se vrata garaže. Stražari me pozivaju da se dignem i pođem za njima. Dižem se s velikim naporom. Nemam snage, pa me vode. Uvedoše me u apartman broj 309. U njemu samo major. Kaže mi da mogu da se umijem u kupatilu i da uzmem čisto rublje, hlaće i košulju. Donijeli mi i nekakav kratak džemper.

- ... Majka će te danas posjetiti. Požuri, umij se, presvuci i budi pametan.

Još ne vidim majku, a vidim je, osjećam je

Poslušah naredbu s nevjericom i zebnjom. - Zašto su mi majku doveli iz Žepča u Teslić, postavih sebi pitanje i ne dobih odgovor...

Nakon sahat vremena u sobu se vrati major i reče da mi za pet minuta dolazi majka sa sestrićem, te da je trebam dočekati u hodniku... Stojim sâm u sobi i odgovaram na nepostavljeno pitanje... Primjenjuju sistem hladno - toplo. Tuku me, premlaćuju, vrijeđaju, ponižavaju, pa se onda izvinjavaju. Danas glume dobrotu i blagost prema meni. Dovode mi majku. Zar su je doveli sa sestrićem iz Žepča? Zašto su je doveli? Samo zato da bi me pomoću nje, maltretirajući slijepu sedamdesetsedmogodišnju staricu, pokušali staviti pod svoju kontrolu da bih sarađivao sa njima...

Pozivaju me u hodnik, izvode pred vrata. Hodnik je tapeciran, hotelski, zavojit. Čujem glasove i šumove hoda. Još ne vidim majku, a vidim je, osjećam je. Sve nas jako voli. U zadnje vrijeme posebno je vezana za mene jer sam pretežnije nego u Sarajevu, zbog poslovnih aktivnosti, živio sa njom u Žepču. A onda se u hodniku, iza zavoja, pomoli moja majka. Veoma sporo korača. Vodi je pod ruku jedan mlađi četnik. Sijeda kosa nametljivo se ističe u polutami hodnika. Glava pognuta, tijelo pogureno.

Suze mi naviru nekontrolirano. Nije me stid. Muška sujeta se pogurila u meni pred staricom, pred pogurenom majkom. Ne stidim se suza. Ponosim se njima. Ponosim se ljubavlju i tugom koje izviru iz mene, iz očiju mi. Uvlačim zrak duboko u pluća. Udišem ga dugo, dugo. Prilazim majci i dotičem joj rukom nadlakticu, a majka mi se prenu blago, majčinski. Pognuh se i zagrlih je. Osjetim da me miriše, da me udiše. Blago je stiskam objema rukama u predjelu ramena i ljubim je u desnu jabučicu. Lice smežurano, staračko, najdraže, majčino. Grlim je kao pjesmu kad me ponese u grudima, kao majku dragu, kao Bosnu, domovinu jedinu...

I ništa ne govorim i ništa ne govori mi ni majka. Sve govorimo stiskom blagim, dodirom, sve govorimo dahom toplim, ustreptalim. Sin i majka u zagrljaju, sin i majka zatočenici u isti tren... Preuzimam majku od četnika i vodim je lagano u sobu. Dok je uvodim lagano kroz vrata, pita me:

Sin i majka zatočenici u isti tren

- Gdje si ovo, sine, gdje se mi nalazimo...

- U Tesliću smo, mama - odgovaram joj. - Ima nas više ovdje, pregovaramo. Nije mi loše, dobro sam.

Spuštam je na fotelju, a iza sebe čujem glas sestrića Adisa. Adis je stalno živio sa roditeljima i bratom, sestrom mi Nađom, zetom Suadom i mlađim sestrićem Danisom, u Zavidovićima. Sa mlađim bratom se mijenjao i povremeno boravio u Žepču, pazeći majku. Zadesio se u vrijeme sukoba, u vrijeme podmuklog napada HVO-a na Armiju BiH, u Žepču. Zajedno sa mnom, sa komšijama, sa borcima 319. brigade Armije Republike Bosne i Hercegovine, iako invalid i vojno neposoban, borio se cijelo vrijeme. Zajedno smo i zarobljeni. I njega su iz Žepča u Teslić doveli sa majkom... Razgovaramo o običnim stvarima. Pitam ih, pitaju me, kako su, kako sam. Pitam ih kako su i kuda su došli...

U neko doba majka mi govori:

- Budi pametan, sine, u tom pregovaranju, ali vodi računa o sebi i svojima. Najpreči si sebi i njima. Nekada je dobro i popustiti...

Dok mi to govori i dok je gledam sa čuđenjem, majka mi rukom, kažiprstom pokazuje svoje uho. To ponavlja više puta, a glavom vrti lijevo i desno i pri tome nabire obrve. Objema rukama, kažiprstima pokazuje prema ćoškovima plafona. Razumijem je. Sretan sam. Majka mi pametna, visprena. Moja majka zna gdje se nalazi, zna u kakvom sam položaju. Jedno mi govori, jer pretpostavlja da se naš razgovor snima prislušnim uređajima, a drugo želi. To pokazuje mimikom, rukama, prstima...

Nisu svi Srbi zločinci

Gledam majku, gledam sijedu staricu. U njoj i kroz nju Bosnu vidim, sudbinu u njoj gledam i čitam, Bosne nam majke, domovine jedine. Sudbinu našu bošnjačku gledam u majci... Na što je spreman stoljetni nam dušmanin, pagan bizantski... Kako da ga zovem, koje ime da mu dam, pitam se, tražeći ga, tražeći naziv za zločin. Ako kažem da je zločin SRPSKI da su zločinci SRBI, neću biti pravedan. Nisu svi Srbi zločinci, nije pretežniji dio tog nacionalnog korpusa. Veliki broj Srba zaveli su istinski zločinci, njihovi sunarodnjaci. Srbi su možda podložniji manipulaciji i zavođenju od strane zločinaca, svojih sunarodnjaka. Podesan su medij za indoktrinaciju. Zločinci i voždovi su im u gene usadili patološku mržnju prema drugima, posebno prema nama Bošnjacima. Veliki broj ih je željan osvete, željan da se ta višestoljetna mora zvana KOSOVSKI PORAZ pretvori u osvetu i iznudi zadovoljenje, satisfakciju. To ne mogu postići prema Turcima koji su šest puta brojniji od Srba, a višestruko jači u ekonomskom, vojnom i svakom drugom pogledu. Mogu, i to čine prema nama koji smo dolaskom Turaka na naše prostore, od Turaka primili Islam i kroz stoljeća ga penetrirali u sebe, u svoj duh. Naša snaga i naša postojanost izvire i temelji se na ISLAMSKOM DUHU. Da nije tako, ni Turci ne bi primili Islam. I oni su ga primili i to od Arapa koje su kroz svoja osvajanja pokorili. U toj istini sve je rečeno. Osvajači su primili vjeru od onih koje su pokorili... To je snaga Islama i islamskog duha...

U nama Srbi vide Turke, a ne Bošnjake, prvi autohtoni bosanski na-

rod, a ne Bošnjake islamske vjeroispovijesti. U nama zločinci iz srpskog naroda vide Turke, na nama žele da iskale podaničku osvetu, staru više od petsto godina. Na nama žele da iskale svoju antikršćansku, pagansku, primitivnu i zlu narav, mržnju...

Gledam majku vlažnim očima i šutke. Ako progovorim, ako zinem da progovorim, iz mene će buknuti erupcija bola i tuge... Slušam je i šutim. Iza zavjese, u mraku njenog slijepog pogleda krijem se, krijem i svoju i njenu patnju. Lakše bi mi bilo kada bih zaplakao, kada bih se otvorio, ali ne želim da njoj otežam. Njoj bi tada bilo još teže. Borim se sa sobom... A ona... Razumije me, priča, ne zastajkuje, kalemi priču na priču. Priča mi obične, trivijalne priče, pomaže mi...

Ponosim se majkom, ponosim se Bosankom, Bošnjakinjom... Gledam je uporno. Steže šake i drži ih u visini, majčinih, svojih grudi. Sve razumijem. Hoće da mi kaže stegnutim šakama na grudima:

Lakše bi mi bilo kada bih zaplakao

- Izdrži, sine, izdrži. Budi jak, postojan. Sudbina naša bošnjačka to od tebe traži...

Na rastanku mi ponovo, i to glasno govori a kažiprstom desne ruke pravi horizontalne pomake lijevo-desno:

- Pametan budi, sine. Sebi i svojima si najpreči. Možda su ti ovo i prijatelji. Ocijeni to i sam. Čini ono što je najpametnije za tebe, za nas, za tvoju porodicu!!!

Pitam je zašto nije pod šamijom, gdje joj je šamija. Znam da je uvijek bila pod šamijom. Zbog godina prije svega, a i zbog sijedih koje je krila.

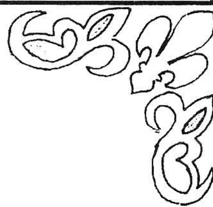
- Izgubila sam je kad su me doveli ovdje. Čini mi se kada su me izvodili iz auta... Kada su se na traženje četnika digli da pođu, da se pozdrave sa mnom, Adis mi priđe i šapnu mi u prolazu:

- Strgli su joj četnici šamiju sa glave čim smo došli u zatvor u Tesliću...

SVE MI KAO U SNU MAJKO

Još vidim sliku požutjelu, majko.
Na kućnom pragu sjediš mlada,
ja ti u krilu, godina mi pet...
. . . .
I sve mi kao u snu, majko.
I vrijeme neko davno,
i tvoj, majčin dah na ramenu,
i magle daleke, slike dječačke,
što godine i vjetrovi
uvijaju ih polahko
u zaborav nevin, blag...
Dovedoh te opet kući, majko
oteh te od vjetrova rata.
Pod nogom umornom,
pod pjesmom drhtavom,
opet ti topao kućni prag.

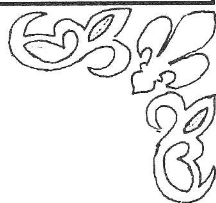
I sve mi kao u snu, majko.
Na pragu kućnom
godina sedamdeset sedam
u jedan stidljiv tren
u jedan otkucaj srca stalo...
A jedno srce, srce majke
u njih sedamdeset sedam
u povijesti živoj, burnoj,
od mladosti, od radosti
ustreptalo...

Nasmiješi se majko...
Bosanka osmijeh, prkos svoj,
k'o hamajliju čuva.
Zaboravit ne smije ga nikad.
U oku svome i u srcu
s dušom vedrom ona ga skriva
i u progonstvo u zavežljaju nosi...
Osmijehom otvori širom
prozore zazidane,
probudi svjetlost zaspalu,
zatočenu...
Mraku i tuzi zaprkosi.

Riječju svojom blagom majko
pomiluj, pripitomi
podivljale ruže
u cvijetnjaku tvoga spokoja
i tvrde ti muke...
U njima tad ćeš prepoznat'
oca mi, voljenika svoga,
tu na dohvat srca, na dohvat ruke.

Ti znaš da živ je još i danas,
koliko u pragu kuće,
koliko u nama, djeci vašoj,
koliko u tuzi podivljale ruže,
toliko u dubini uspomene tvoje,
u dubini tvoje udovičke duše.

Bog nek te čuva starice majko,
slobodom nek osvijetli ti dane
i plamenom vjere
iz djece tvoje što ti bukti...
Sve drugo znat ćeš i sama,
kao i dosad što si
u svome burnom životnom vijeku...
I SVE MI KAO U SNU, MAJKO...
Diram te, gledam te, dišem te.
Tuge tvoje,
s radošću izmiješanu,
u sebi nepreglednu čujem jeku...

. . . .

Ističe juli mjesec 1993. godine. Već gotovo mjesec dana zatočen sam u jednoj od garaža hotela "Kardial" u Tesliću. Četnici me kriju. Ne žele da se sazna gdje sam. Vrlo često me izvode na saslušanja i isljeđivanja. Zanima ih ko su ljudi, aktivisti Stranke demokratske akcije koji su u toku 1991. i 1992. godine aktivno radili na naoružavanju bošnjačkog naroda, ko su ljudi koji su prevozili oružje, ko su ljudi koji su sa stranim prijateljima Bosne i Bošnjaka aktivno radili na osiguranju svekolike pomoći koja nam je bila nužna i putem koje smo uspjeli da odgovorimo na prvi udar agresije Srbije i Crne Gore, te tzv. JNA, da se konsolidiramo, da stvorimo sopstvenu silu, svoje oružane snage, svoju Armiju Republike Bosne i Hercegovine... Zanima ih koje su zemlje i koji predstavnici tih zemalja dali najveću pomoć, kojim kanalima, kojim komunikacijama...

Plivam, politiziram, nosim se sa njima

Veoma puno znam o svemu što ih zanima. I sam sam veoma aktivno radio na formiranju PATRIOTSKE LIGE, na osnivanju ZELENIH BERETKI, na naoružavanju bošnjačkog naroda, pored aktivnosti u sferi političkog i nacionalnog osvješćivanja Bošnjaka i ukazivanja na agresiju koja nam se sa velikosrpskih fašističkih pozicija uveliko spremala... Govorim im, nastojim da odgovorim na njihova pitanja, da zadovoljim formu, da nešto kažem, ali da ništa ne kažem... Plivam, politiziram, nosim se sa njima. Nisu nimalo zadovoljni. Ispituju me, pišu, pa onda poslije nekoliko dana pitaju ponovo sve isto što su već i pitali, žele da uspoređuju odgovore, da me "ulove" u mome izražavanju, da onda, ako im to uspije, imaju osnova da iznuđuju onakve odgovore, kakve žele, kakvi bi morali biti, ako su pitanja postavljena meni... Ne tuku me. Vrijeđaju, provociraju, pokušavaju da me ismiju. Ne uspijeva im. Zadovoljan sam veoma sa sobom. Pomirio sam se i sa najgorim, da nikad i ne osjetim slobodu, da nikad i ne vidim svoje najmilije, da kosti ostavim u četničkim kazamatima. Iz minuta u minutu sam sa Bogom dž.š. Obraćam mu se molitvama. Obraćam mu se i maternjim, bosanskim jezikom. Bog me razumije. On razumije sve jezike, sva bića. Svuda je oko njih i u njima.

Ne tuku me oni, ali gotovo svaku drugu večer stražari upuštaju po dvojicu, trojicu četnika. Četnici upadaju u garažu, dižu me sa ležišta, sa paleta i tuku šakama, pendrecima, kablovima, drvenim predmetima, letvama... Gaze me nogama, pljuju. Kada me pretuku i bace na palete, onda se ispišaju na me. Mlazovima mokraće traže mi glavu, lice. Neko od njih ne može mokriti, pa me u ljutini i gnjevu šuta i udara nogama po tijelu gdje stigne. Nogama me ne udaraju po glavi već po leđima, u predjelu stomaka i bubrega. Gotovo cijelo tijelo mi je crno i obamrlo od bolova...

Kada me izvedu na nova saslušanja, oficiri "bezbjednjaci", isljednici mi se tobože izvinjavaju, osuđuju postupke četnika što me noću tuku. Govore da to nije pod njihovom kontrolom, da na njihovu komandu, na policiju utiču da mi to ne čine, da će neki njihovi odgovorni oficiri biti i smijenjeni i da će odgovarati zbog toga što mi se čini... Dok mi to govore, vidim im podsmijeh i licemjerje na ustima. Nekad se potpuno opuste, pa sve to govore gotovo kroz smijeh.

Gaze me nogama, pljuju

Govore mi da mi je majka u zatvoru sa sestrićem, ali da bi ih mogli smjestiti u jedno selo kod Teslića u kućni pritvor, gdje bi im bilo bolje. Spominju i ime sela. Čini mi se da mu je ime BARIĆI...

- Sve zavisi od tebe... - govore mi.

Ne reagiram, šutim. Traže da im kažem da li da mi majku i sestrića izvedu iz zatvora i smjeste u to muslimansko selo u nekakav oblik kućnog pritvora, ili sam protiv toga. Znam što smjeraju, znam kakvi su zločinci, na što su spremni, pa zato šutim. Obaram glavu na prsa, glumim iznemoglost, klonulost. To ih izaziva, razjaruje. Jedan od njih, onaj plavi, mlađi prilazi mi i sa nekoliko udaraca pesnicom obara me na pod i nogom udara u predio bubrega. Nisam izgubio svijest, ali glumim besvjesno stanje poluzatvorenih očiju. Zovu stražu da me iznese. Odnose me u garažu i bacaju na ležište, na palete...

Navečer straža otvara vrata garaže i upušta trojicu četnika u garažu, a potom zatvaraju vrata. Jedan od četnika vodi psa na lancu. Pas je ogro-

man. Reži zlosutno, onako kako može režati samo krvožedna zvijer... Strah me je. Sav sam se sledio, ukočio, naježio, izbezumio. Strah je jači od čovjeka. Borim se protiv straha, protiv sebe. Pipam, tražim snagu u sebi. Ne mogu je naći... A onda čujem komandu četnika: "Na njega..." Pas skače na mene otvorenih usta, iskeženih vučijih zubi i urlikom od koga se ledi krv u žilama. Osjetih mu vlažan zadah i kapljice sline po licu. Rukom zaklonih glavu a pas zari zube i otrgnu komad džempera sa podlaktice. U tom ga oba četnika, jer je i drugi držao za lanac, povukoše nazad sebi. Jedan od njih zaurla: "Lezi Fuks..." i pas se umiri. Svezaše ga za kvaku željeznih garažnih vrata i priđoše mojoj postelji. Sva trojica me digoše u zrak sa paleta i grubo me baciše na betonski pod garaže. Jedan od njih me diže sa betona i uz uzvik: "Kurvin sine, guzopero balinska" udari pesnicom snažno u predio stomaka a zatim koljenom u vilicu. Padajući ponovo na pod, osjetio sam da gubim svijest. Ponovo me dižu preostala dvojica a pas laje tako stravično da ga osjećam na sebi, iako je svezan. Propinje se na zadnje noge i skače napred a lanac ga obara. Jedan od dvojice četnika me izdiže u pognut položaj, a drugi me čizmom udara u predio vilice. Pred očima mi blještavilo. Smjenjuje se sa mrakom. Povijam klecava koljena i padajući na pod gubim svijest.

Pas skače
na mene
otvorenih
usta

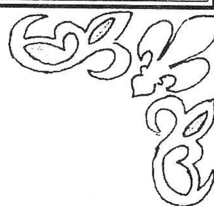
NEĆU DA UMREM

(Poema životu i slobodi)

I

Da l' noć je zlojutro,
il' tmuran, crn, kao sudnji dan?
Da l' olovna mora podmukla me mori,
da l' sanjam zlokoban san?

. . . .

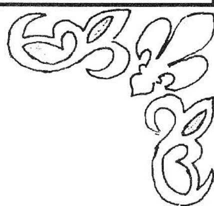

... Il' oko mene zlokobna već je,
u maglen plašt umotana
neumitna java?
... Il' slobodan sam možda,
il' kao ptici ranjenoj
slomljenih krila
umorna, klonula mi glava?

Da li još uvijek sužanj sam bijedni,
nesretni rob?
Patničku steže, ledi mi dušu
misao crna u košmar spletena,
krvava, zla, nemilosna kob.

Pitam se da l' samog sebe
pitati smijem ili da čekam...
Ishod, odgovor, sretniji možda bude
za minut, tren, kasniji koji...
Ko sam,
ime koje mi je,
odakle sam,
da l' živ sam,
da l' živjet ću sutra,
ili su dani odbrojani moji?

Očima prvo odgovor tražim,
al' nema ga nigdje, niodkud,
il' potpuno je crn...
Il' mrak je kosmosa cijelog
u oči mi, u misao uš'o,
pa probada ih samrtni trn?

Da l' čujem išta,
da l' sluh mi odgovor
ikakav može dati
pitam se panično,
gotovo do vriska,
kog zove u duši mi
mrak mrkli, ledena tmina...
. . . .

Al' u ušima 'mjesto odgovora,
utjehe, smirenja,
istina kao grmljavina...
Pokrećem ruku, pokrećem prste,
živ da l' sam, hoću da znam,
al' bol do mozga, do srca,
obamrlo ubode mi tijelo.
Bol stravična, paklena,
prostruja dušom mi cijelom.

Iz samrtnog polusna
razum mi trže,
uz odjek paćeničke muke,
prosvijetli, probudi,
bol slomljenog tijela
i skršene, slomljene ruke...

I tek tada iz dubine svijesti,
iz ranjenog, slomljenog tijela,
iz dubine duše,
poruka tiha, pa sve jača, jača
i duhu i tijelu sve bliže je bliže...
Iz tijela duši, iz duše tijelu
odgovor jasniji, sve jasniji stiže.

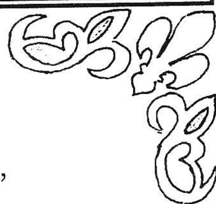
Slika prljavog, pijanog zla
ĐAVOLJE KOPILADI četničke
u očima i ušima ori se, ječi,
vrisak razularen, cika,
zapjenušan, pijan smijeh
četnika krvnika...

"... Ruke na leđa, dolje glavu,
balinska svinjo, balinska stoko,
rij zemlju, pasi travu...
Da l' bezbolne su bezbol palice,
da l' mekše su od kabla,
bezbolnije da l' su od pendreka?"

Te riječi krvnika, četnika mrskog
iz samrtnog sna sjećanja bude...
Sjećam se na otpor kako me
plamteć' srce moli...
K'o oganj razjaren, živi
iskočit hoće
i od poniženja i od boli...

Dok s uvredom srce se bori,
a tijelo pod batinom
povija, grči se, gori,
dok bolno, uvrijeđeno
srce mi kuca,
iz prkosa, suludog inata,
kao ledenica krhka
ruka mi puca
od batine četnika, dželata...

. . . .

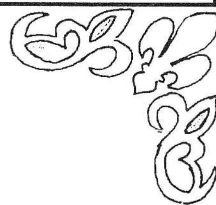
I psovke, uvrede p'jane
i sad ranjenom sviješću mi bruje,
kao u polusnu da ih
iz magle i mraka čujem:
"... Evo ti Bosna posrana
krvava karta na tjelu,
krvlju naslikana...
crkni BALIJA,
sutra će i Alija..."

Te psovke pogane, drske
nož mi u srcu, mora u duši,
sva čula stegle, obuzele...
Dah smrdljivi, četnički me guši,
pijana magla
u tijelo se uvukla cijelo...

Pijane psovke, poniženja,
dah pogani i sad osjetim, čujem.
Smrad ljigava i psovke
sviješću mi i sad zlokobno bruje...

II

Na mokrom betonu pretučen do smrti
cijelo mi biće ledi, studi,
slomljeno tijelo groznica trese,
samrtnim kandžama dušu steže,
k'o nožem bolne para mi grudi...

Ranjenom, uvrijeđenom, slabom i samom,
znoj ledeni,
bol i krv vrela
oko tijela zgrušali mi skramu
zajedno sa patničkom mukom...
Nikoga svoga, bližnjega nigdje
po vrelom čelu da mi prođe rukom.

Tako blizu a tako daleko
rodni mi je kraj,
tako blizu a tako daleko
Bosna teče...

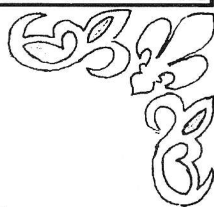
. . . .

I kao što plaču nebo i polja
spaljenog mi Žepča,
plače i nemoćan zov mi u duši ...
Beznađe do dna, do beskraja
sve pod sobom satire, ubija ruši...

A onda zov tegoban
iz duše mi se diže,
ćelijom led'nom se širi...
Da li će borba moja da tihne,
u viječni rahmet da se smiri?

. . . .

Zar nema nikog
bol smrtni da mi čuje,
sva nada životni san,
zar se u tabut smrtni kuje?

O meleci, duše dobre,
kao i uvijek uz mene vi ste...
Glas vam čujem kao šapat tihi
s desne mi strane, strane plemenite...
Molitvu milosnom Bogu
sa mnom smjerno uputite...

O, Bože svemoćni, pravedni,
sa srca, sa duše
čvor čelični, ledeni,
što môra ga beznađem sveza,
milošću svojom razveži...
Sa lica koprenu dželatsku, crnu
strgni, smakni, ognjem je rastali.
Ne daj da sablja smrti
u jednom trenu sve mi sasječe,
djelo mi ubije, u pepeo spali...

NEĆU DA UMREM, NE SMIJEM

. . . .

O, Bože milosni, podrži odluku moju,
ranjeno tijelo mi digni,
o, Bože svemoćni, snage mi daj,
srce i dušu prkosom osnaži,
sokove života ubrizgaj...

O, Bože milosni, ne daj da umrem...

. . . .

I dušom i umom i srcem
i ranjenimi tijelom
svim bićem svojim
još moram,
još mogu i znam...
Bosni, domovini majci,
još mnogo, mnogo želim da dam.

. . . .

Mislim da sam ušao u svoj prvi zatočenički avgust. Još se nalazim u garaži hotela "Kardial" u Tesliću. Ležim na paletama. Noći su već hladne. Ozlijeđen sam. U komi sam, u besvjesnom stanju, ležao gotovo tri puna dana. To mi kaže jedan od stražara. Kaže da se zove Duško i da je iz okoline Teslića iz Buletića ili iz Pribinića. Četnici su me bili tako pretukli da su mi slomili ruku, ozlijedili lijevi kuk, kičmu, bubreg... Posebno jake bolove osjećam u predjelu lijevog bubrega. Lijeva noga mi trne. Obamrla je. Lijeva ruka mi je u gipsu. Imobilizirana je. I ruka me jako boli. Slomljena iznad lakta. Imobilizirali su je nekom kombinacijom gipsa i plastike. Ne mogu se dići. Gotovo sam nepokretan. S velikom mukom vršim nuždu. Najteže mi je kada moram ustati i u pratnji stražara iznijeti i oprati posudu za izmet. Ne mogu da hodam. Prisiljavaju me. Jako, jako sam oslabio. Brada mi je porasla. Prljav sam. Niti jednom, od kako sam u Tesliću, nisam se okupao. Uz sve bolove i patnje, nervozan sam i zbog prljavštine. Smrdim sam sebi...

Klanjam u ležećem položaju, bez abdesta

Ne znam da li mi majku i sestrića još drže u zatočeništvu. Nakon što sam pretučen i teže ozlijeđen ne isljeđuju me, ne saslušavaju...

. . . .

Prošla je gotovo hefta kako sam premlaćen i nakon što sam gotovo tri dana proveo u besvjesnom stanju. Ruka me manje boli. Izveli su me bili prije nekoliko dana navečer. Oprao sam se koliko sam mogao. Malo se bolje osjećam. Izmučen sam i iscrpljen fizički, ali osjećam, duh mi snažan. Hrabrim se, bodrim. Redovno se molim Bogu. Klanjam u ležećem položaju, bez abdesta. Siguran sam da mi se namaz prima. S nijetom je. Jučer su me ponovo isljeđivali. Ni riječi ne govore o tome što mi se desilo one večeri kada sam pretučen gotovo do smrti. Psuju me, ne kontroliraju se. Osjećam, vidim da im je ponestalo samopouzdanja. A meni drago... Pitaju me sve isto, sve ono što su već pitali. Odgovaram isto kao što sam i ranije. Boga molim da mi pomogne da ih pobijedim u nadmudrivanju. Stalno govorim isto...

- Cijelo vrijeme od početka rata pa do jeseni 1992. godine - govorim im - radio sam na uvezivanju ogranaka SDA u Njemačkoj, Austriji, Švicarskoj, na prikupljanju materijalne i financijske pomoći za Bosnu i Hercegovinu, na kazivanju istine o ratu u našoj zemlji, na kontaktima sa političarima, predstavnicima mnogobrojnih zemalja.

Podvlačim im da sam član pregovaračke delegacije bošnjačkog naroda o ustrojstvu Bosne i Hercegovine i razrješenju ratne krize, i to jednom u Sarajevu i u dvije prilike u Lisabonu, a sve u organizaciji i pod pokroviteljstvom Evropske zajednice i ambasadora Kutiljera. Podvlačim im da po međunarodnom ratnom pravu, kao poslanik parlamenta i član pregovaračke delegacije, ne mogu biti ratni zarobljenik, da me štiti politički imunitet. Četnici mi se smiju i vrijeđaju me, a ja sve to uporno ponavljam, posebno u teškim trenutcima kada mi treba izlaz iz iznudice, kada sam u posebnom škripcu. Nosim se sa njima...

Četnici mi se smiju i vrijeđaju me

Nakon saslušavanja od tri do četiri sahata prave stanku i nude me cigaretama i rakijom, iako znaju da ne pušim, da ne pijem. Pokušavaju da glume dobro raspoloženje, pričaju mi nekakve svoje paganske viceve. Suljo i Mujo su im u glavnim ulogama. Govore mi da su mi oni, kao i cijelom bošnjačkom narodu, veći prijatelji od Alije Izetbegovića, od Harisa, da se naš narod našao na stramputici, da je Bosna i Hercegovina podijeljena između Srbije i Hrvatske, da su Tuđman i Milošević potpisali sporazum o podjeli, da podjelu podržavaju zemlje Evropske zajednice, Rusija, Amerika... Ništa im ne vjerujem. Naprotiv, ubijeđen sam da naša Armija, naši borci, dobro stoje na ratištu. Boga Milosnog molim da je tako...

- Ako izađeš pred naše televizijske kamere i osudiš samoubilačku politiku SDA, Aliju Izetbegovića, Harisa Silajdžića, Ejupa Ganića, ako pozoveš tešanjske i gračaničke borce i mudžahedine da mirno polože oružje, te tako sačuvaju svoje i živote svojih porodica, ako priđeš Adilu Zulfikarpašiću, Fikretu Abdiću, Selimu Bešlagiću, koje podržava cijela Evropa i sav napredan svijet, ne samo da ćeš sačuvati sopstvenu glavu nego te čeka

Dedinje. Čeka te vila na Dedinju i visoka funkcija u novoj Jugoslaviji. Ako kažeš koje zemlje i koji pojedinci, političari iz tih zemalja naoružavaju muslimanski narod i vuku ga u propast, u provaliju, poštedit ćemo ti i majku i sestrića i zarobljenog sina Edina. Obezbjedit ćemo mu postdiplomski studij i doktorat u Beogradu... - govori mi major, bezbjednjak iz Banjaluke. Šutim, ne odgovaram...

- Ako ne prihvatiš našu korektnu ponudu, onda ćemo te odvesti tvojim Muslimanima ovdje u jedno selo da te oni linčuju. Zbog tebe i takvih kao ti izginuli su njihovi sinovi... - nastavlja major. - Imamo sve tvoje govore koji si održao na vašim mitinzima, i onaj iz Rudog i one koji si držao po Njemačkoj, Švajcarskoj, Austriji, u Parizu, Nju Jorku, Torontu, Montrealu. Sve imamo, nama ne možeš ništa lagati... - govori major. Ne mogu da mu odšutim, pa mu kažem:

Umro sam čim sam došao u zatočeništvo

- Zar se vaša armija, vaša vlast boji mojih govora. Ako sam govorio neistinu, nema potrebe da vas plaše moje laži, a ako sam rekao istinu...

Tu zastanem pa nastavljam:

- Pokažite moje govore Muslimanima (Bošnjacima) u tom svom muslimanskom (bošnjačkom) selu, pa neka me, kada ih saslušaju i linčuju ako mi ne vjeruju, ako sam ih njima ugrozio. Što se tiče života i smrti, ja sam već davno umro. Umro sam čim sam došao u zatočeništvo. Potpuno sam smiren. Čak se veoma ugodno i sretno osjećam. Vi ne razumijete taj osjećaj. Njega osjeća samo vjernik, Musliman, Bošnjak...

Po njima sam ovim prevršio mjeru, pa me onaj mlađi isljednik u civilnoj odjeći ošamario nekoliko puta, iako sam već bio ozlijeđen, ranjen, bez lijevog bubrega, crn od batina i premlaćivanja, s gipsom na lijevoj, slomljenoj ruci.

Pozvali su stražare, četnike da me odvedu i rekoše mi da mi se naveče ne donese večera.

Vode me četnici. Idem veoma teško i sporo. Jako sam zadovoljan. Odjednom sam sit, sretan. Ne treba mi bolja večera i bolje zadovoljstvo od ovoga koje me prožima cijelim tijelom. Izdržao sam još jednom. Još jednom sam ih pobijedio u verbalnim duelima, još jednom sam bio postojaniji i jači od njih. Hvala Ti, Milosniče Bože, što snagu mi udahnu, što me učini snažnim i postojanim. To veče sam, iako bez večere, s osjećanjem sitosti i zadovoljstva, zaspao kao malo dijete...

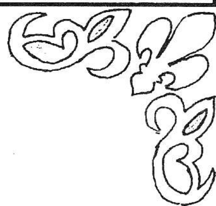
Prije nego što sam zaspao, gorio sam u licu kao da imam povišenu temperaturu. Bio sam jako uzbuđen, ustreptao. Mislio sam na svoje najmilije, na naše borce. Sigurno dobro stoje na ratištima... - govorio sam ubjedljivo sam sebi. Mislio sam opet s ushićenjem i o Bosni, o njenoj patnji, o njenoj sudbini, postojanosti... Sjetio sam se kako je pjesnički o tome promišljao Skender Kulenović poemom STOJANKA MAJKA KNEŠPOLJKA.

Još jednom sam bio postojaniji i jači od njih

I mi imamo a i ranije smo imali svoje majke šehida, ali se o njima nije smjelo pisati. Naše majke nisu smjele biti majke heroja, šehida u pjesmi posebno...

FATIMA MAJKA ZENIČANKA

Fatima, majka Zeničanka,
tiho se digla jutrom ranim, aprilskim,
sabah da klanja...
Za Bosnu milu, mir i slobodu,
za sinove svoje, ljiljane zlatne,
Bogu se molitvom obrati,
sedždom sabahskom pogne, pokori.

Sabah i ne sklanja
skrušeno, ponizno, smjerno,
kako to samo ona zna,
a glas crn u kuću joj stiže
kao iz kobnog, zloslutnog sna...

Dva sina blizanca,
jabuke rumene dvije,
po dvadeset im pred Bajram bilo
u dobar čas,
majci svojoj vratiti se neće,
šapatom zbori
drhtav prijatelja glas.

. . . .

U jednom majčinom dahu,
u istom času se rodiše,
od jednog dušmanskog rafala,
u istom času...
dva brata, šehida svijetla
za Bosnu majku
za slobodu padoše...

. . . .

Muhammed i Ahmed, dva oka majčina,
dvije radosti i dvije tuge,
dva krika majčina,
uzdah, utjeha, spokoj i ljubav...

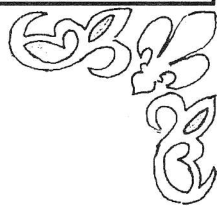

A majka ih s ljubavlju čistom
od srca pod srcem zanijela,
na radost svoju golemu
i Osmana, suđenika svog,
nosila teško, podizala teže...
Sinove blizance, radost beskrajnu
majčinim medom sa srca podojila,
u dušu ih svoju udahnula,
dušom ih svojom povila...

Rukama svojim žuljevitim
prvi im kolač, škrti, posni,
bosanski
pjesmom iz duše umijesila...
Medom iz srca svoga,
slađim od džennetskog,
majčinom ljubavlju kolač sladila.

Nad njima bolesnim noći preduge
brižna je majka probdila.
Zdravi, pametni, snažni i lijepi,
da joj pod suncem stasaju,
Boga Milosnog ponizno je molila...
Nad bešikom ih zaklela
životima svojim slobodu da čuvaju.

Bog Milosni ispuni, usliša
molbe majčine, plemeniti glas,
podiže, osnaži sinove njene
uz majčin težak trud...
Kad joj je najteže
Bosnu da brane,
da ispuni se plemeniti usud...

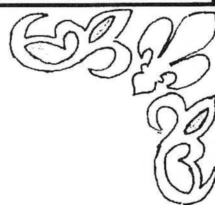

Po mjeri kakvu samo majka
sinovima svojim zna,
majčinim tabijatom i ponosom
odjeću boračku skroji im, saši,
a beretke zelene slobodarskim prkosom
ljiljanima zakiti...
Uzdahom zebnje iz majčinih grudi
ratničku sreću im poželi...

Za Bosnu svoju, domovinu milu,
da boj biju s dušmanom kletim,
al' da se i vrate majčinom krilu...
S bajracima zlatnih ljiljana
da kući donesu, ponosni i sretni
pjesmu slobode na usnama...

. . . .

Fatima, majka Zeničanka,
na namazu pred Bogom Milosnim,
spuštene glave,
grana suha,
istinu tjera, ne prima,
ni riječi ne zbori,
majčinom šutnjom iz srca,
jačom od krika bilo kog,
najteže riječi u sebi bolom govori:
"Bože jedini, Bože Milosni,
zašto baš meni...
Dvije mi ruke, dva mi oka,
srce majčino otrova, iščupa, uze..."
govori iz nje čemer i jad,
a u oku ukočen bol, usahle suze...
Plakala bi, vriskala,
ali ni glasa, ni suze, baš sad.

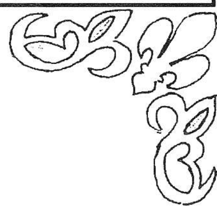

U sebi samoj, u ranjenoj duši,
bolnoj uspomeni,
iz srca ranjenog,
izvlači bolni majčin krik.
Niko ga ne čuje iz skršenog bića,
u pogledu ukočenom samo vidi,
u grču obamrlog, naslućuje lica.
. . . .

A onda iz dubine majčine duše
sabur joj srcu krenu,
smjerno, polahko...
I kako joj srcu bliži, tiho joj zbori:
"Na istinu i milost, pravdu jedinu,
na Boga Svemoćnog glas ne diži,
bol svoj stišaj, umiri..."

Sretna budi majko šehida...
Muhammed i Ahmed, sinovi tvoji
sokolovi,
evladi tvoji, nisu nestali pali.
Njima se novi bosanski bedem zida.
Oni su dva kamena šehidska,
živote svoje u bedem Bosne,
u bedem slobode uzidali...

Fatima, majka Zeničanka
majčinu suzu u srcu skrila.
Srcem je vrelim, prkosnim
u paru prkosa pretvorila
. . . .

I kada uzdahnu duboko
suza joj iz srca nebu zaplovi...
Iskrena, čista,
suza joj radost ne krije,
ljiljane procvjetale, bijele,
s kišom slobode
što će da zalije,
k'o majka suzom
evlade kad svoje umije.

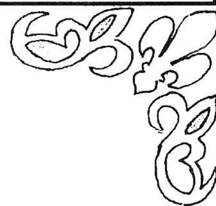
Fatima, majka Zeničanka
doklanja sabah rani, aprilski,
selam predade,
poruku vjere poruči...
Fatihu šehidima
i djeci svojoj, braći im
smjerno iz duše, iz srca prouči.

U avliji potom, u mirisu zambaka
glasove začu tihe, momačke...
To saborci Ahmedovi, Muhammedovi,
ljiljani zlatni, stasiti, dolaze,
utjehu sobom, mladošću svojom
majci donose...

Šute momci, ljiljani mladi...
U kući šehidskoj muk,
k'o nijemi jauk...
Šuti majka s tespihom na serdžadi,
usta se spekla, ni riječi ne zbori,
samo očima, morima tuge
žalost majčinu nijemo govori...

. . . .

I gleda majka ljiljane zlatne,
k'o rođeni da su njeni,
k'o od nje da su otpali,
pa joj lakši biva bolni dah...
U svakome od njih sinove vidi,
kao da najljepši sniva san
i sretna i tužna u isti mah.

Vrisnula bi, zapjevala,
al' ni sad, nit' pjesma,
nit' suza je neće...
U srcu svome i radost i tugu
u grč je stegla,
neka su ruku pod ruku...
U srcu majke nek' raduju se, tuguju,
kao što i Bosnom jedna sa drugom
tisuć' ljeta druguju...

Prateći borce mlade,
pogledom blagim, majčinskim
tek tada tiho prozbori:
"Kad sam Muhammeda i Ahmeda
k'o sretna majka rodila,
dva najljepša cvijeta
u srce sam posadila...

Kad sam ih mlade u borbu pratila,
u srcu su cvjetovi porasli, stasali.
Na ahiret sada kad ih pratim
ljiljani, cvjetovi šehidski,
u srcu su mi zamirisali...

I ne zaplaka Fatima, majka Zeničanka.
Saburom stegla je srce...
Na Bosnu, na Boga bi plakala,
na pravdu, slobodu, na istinu,
a za njih je sinove dala...

. . . .

Iz bola i krika nijemog, majčinog
niknut će Bosna nova,
iz krvi svijetlih šehida
BOSNA HEROJA I SOKOLOVA...

. . . .

Gotovo mjesec i po dana se nalazim u garaži hotela "Kardial" u Tesliću, u četničkom zatočeništvu. Jučer su mi skinuli gips sa ruke. U garažu su ušla dva čovjeka i to su vrlo nevješto učinili. Nisu me odveli u dom zdravlja. Nisu mi napravili rentgenski snimak. Ruka mi je utrnula. Veoma teško je pokrećem. Masiram je, stežem šaku. Nadam se da će sve biti dobro i bez većih posljedica...

Bezbjednjaci iz Banjaluke, a s njima i još dvojica civilnih policajaca, isljednika sa Pala, još su me nekoliko puta isljeđivali. Napravili su nekoliko varijanti zbirnog zapisnika. Ne želim ništa potpisati, odbijam. Govorim im da za mene moj potpis ne znači ništa: Potpišete ga vi i opravdajte svoje dnevnice i boravak u teslićkoj Banji "Vrućici".

Prijete mi da će me opet premlatiti. Govorim im da ne želim potpisati ono što su napisali da sam rekao, da sam izjavio, a što nisam učinio.

Po drugi put su mi doveli majku

- Napišite moje odgovore od riječi do riječi. Sve ih imate, sve ste snimili... - govorim im, procjenjujući da su u iznudici. Dok govore međusobom, razaznajem da spominju "šefa", da ga očekuju. Pišu još nekoliko varijanti zapisnika. Mislim da je bio sedmi od ponuđenih, koji je najviše odgovarao mojim odgovorima, kada sam im rekao da ću ga potpisati ako dozvole da se sretnem sa majkom i sestrićem. Ni sada ne znam otkud mi je i kako to palo na pamet. Suludo je da im ja postavljam uvjete... Osjetio sam, naime, da se žure. Pominju Pale, Banjaluku, Beograd, dok govore međusobno, misleći da ih ne čujem, da ih ne razumijem... Moja procjena je bila ispravna.

. . . .

Mislim da je bio petak, 20. avgusta 1993. godine, po drugi put su mi doveli majku. Bio sam jako sretan i zadovoljan. Opet je postupala kao što je prilikom prvog susreta. Opet me je savjetovala da budem pametan, da vodim računa o sebi, o porodici. Govorila je glasno da

se jasno može snimiti svaka njena riječ, a opet je kažiprstom desne ruke, pomjerajući ga lijevo-desno, davala do znanja da to ne činim, da budem istrajan, hrabar.

Zamolio sam sestrića Adisa da me ošiša i obrije jer sam bio zarastao i više sam ličio na četnika nego što su to četnici sami. Dozvolili su samo da me ošiša, ali ne i da me obrije. Donijeli su makaze i Adis me makazama ošišao, "ostrigao" kao ovcu. Isto je učinio i sa bradom...

U dokumentaciji su se nalazile moje govorne teze

23. avgusta, mislim da je bio ponedjeljak, u prisustvu mojih isljednika i njihovog "šefa", po činu pukovnika (kasnije ću saznati da mu je prezime Karanović i da je jedan od viših oficira JNA koje je zločinac Karadžić smijenio nakon neuspjelog vojnog puča u Banjaluci pod nazivom "SEPTEMBAR '93"), potpisao sam sedmu varijantu zbirnog saslušanja, jer su mi iznijeli i pokazali moju dokumentaciju koju sam pred pad Žepča, još dok smo se branili, sakrio u betonski pregradak ispod dvorišne česme uz moju kuću u Žepču. U dokumentaciji su se nalazile moje govorne teze za mitinge i skupove na kojima sam govorio. Pored toga, u dokumentaciji su našli i moj izvještaj Glavnom odboru stranke o aktivnostima od početka rata pa gotovo do samog zarobljavanja. Izvještaj sam bio napisao po obavezi, proisteklој iz zaključka Glavnog odbora stranke, donesenog na proširenoj sjednici, održanoj 12., 13. i 14. novembra 1992. godine u Zenici, kojoj sâm i sam prisustvovao... Bitno je u svemu što se kompletan zapisnik svodio na moje aktivnosti u dijaspori. Nisam im spomenuo niti jedno ime od onih aktivista SDA koji su radili na naoružavanju bošnjačkog naroda, na formiranju Patriotske lige, Zelenih beretki. Nisam rekao ništa ni o stranim prijateljima koji su nas zdušno pomagali. Potvrdio sam svoje izjave i govore čije su video snimke imali i koje su mi tokom saslušavanja i pokazali. Sve što sam i bio rekao, javno sam rekao. To je mogao snimiti ko je god htio. Sve što sam bio javno izjavio, rekao, bila je istina iza koje stojim posebno danas, jer ju je vrijeme potvrdilo kao istinu.

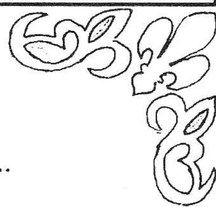
Tog istog dana, 23. avgusta 1993. godine, uz veliko osiguranje, i noću,

iz teslićkog garažnog zatvora, iz samice garaže prebacili su me preko Kotor Varoša, Čelinca, Banjaluke i Prijedora u Bosanski Novi. Prolazeći kroz Kotor Varoš kroz zamračeno staklo vozila, da se spolja ne bi vidjelo ko je u vozilu, vidio sam srušenu džamiju u Kotor Varošu, srušenu džamiju u Vrbanji ispred Banjaluke. Pred ulazom u Bosanski Novi stoji tabla sa nazivom grada NOVI GRAD. Prelazimo preko nadvožnjaka željezničku prugu, pa potom preko mosta na rijeci Sani ispred njenog ušća u rijeku Unu, ulazimo u grad. Bosanski Novi, jedan od najljepših manjih gradova u Bosni i Hercegovini, potpuno pust ali i sačuvan. Vidi se da tu nije bilo ratnih djelovanja. Prolazimo Bosanski Novi, prolazimo pored stadiona Nogometnog kluba "Sloboda" iz Bosanskog Novog na izlazu prema Bosanskoj Krupi. Poznajem veoma dobro taj kraj. Između stadiona i nadvožnjaka iznad željezničke pruge vozila skreću desno i zaustavljaju se kod jedne kuće. Ispred nje nekoliko građevinskih mašina i vozila. Kuća velika. Nad garažama nadzidane dvije etaže sa balkonima bez ograda. 23. avgusta 1993. godine četnici su me uveli, krijući to od javnosti, u novu garažu, u novi zatvor. Nova garaža je nešto prostranija od one u Tesliću. Po sredini garaže iskopan kanal za popravke. Zjapi onako otvoren i taman. U ćošku garaže na betonu postavljen madrac od nekog ležaja. Na njemu konjska deka i još jedna, zgužvana. Nema ni ovdje jastuka, kao što ga nije bilo ni u teslićkoj garaži...

Vidio sam srušenu džamiju u Kotor Varošu

IZDRŽAT ĆU, MOGU, MORAM...

IZDRŽAT ĆU, MOGU, MORAM...
Izdržat ću jer znam
da čekaju me, da me vole...
U koraku njihovom sam i u snu,
u grču lica, u ranama
što pokreću ih,
što ih bole...

IZDRŽAT ĆU, MOGU, MORAM...
Moje srce sada u njima kuca
između jutra svakog istog
i svake iste noći...
Na ustima njihovim
poklič me nosi moj
u ovoj mojoj ledenoj samoći...

U dahu njihovom, ustreptalom sam,
u kuršumu što plamti,
misao pali, tijelo i obzor...
A obzor...
slika draga, topla,
iako spaljena, srušena,
još ljepša, poletnija, mlađa.
Sa svakom zorom, sa svjetlom dana
u oku mome Bosna se opet rađa...

Izdržat ću Bosno, domovino mila,
izdržat ćeš i ti sa mnom skupa,
jer žele nas...
U njedrima im duša se tvoja kupa...
Jer vole nas,
čekaju nas naši mili...
Iste smo sudbine, zemljo majko.
U svojoj kušnji i mi smo s njima
i oni s nama,
paćenici bili...

. . . .

Već heftu nalazim se zatvoren u garaži pod kućom nekog našeg imućnijeg Bošnjaka. Ispred garaže svaka dva sahata mijenja se straža. Unose mi hranu dva puta dnevno. Navečer, kada mi unose večeru, kada padne mrak, izvode me vani da operem posudu za izmet vodom iz gumenog crijeva. Stražari se smjenjuju i stražare odvojeno, ali su često skupa. Razgovaraju poluglasno. Ako se privučem uz sama garažna vrata, mogu čuti razgovor, ili razaznati bar neke dijelove. Slušam ih jedno veče. Govore o bošnjačkim kućama i bošnjačkoj zemlji u okolini Bosanskog Novog. Razumijem da su sve kuće uselili četnici iz okolice, iz Blatne, Ruiške, Rudica. Govore i o kući u kojoj se nalazim zatočen. Kuća je nekog našeg Bošnjaka. Uz nju je kuća njegovog brata ili oca mu. Po priči razaznajem da su se bavili autoprevozništvom ili građevinarstvom...

Niko ne ulazi u garažu od isljednika. Potpuno sam sâm po cijeli dan. Samoća me razara. Nisam sebe dovoljno dobro poznavao. Znam da sam hrabar. Uvjerio sam se u to još u najranijem djetinjstvu. Kada sam bio dobro mlad, često sam se tukao i sa dvojicom, trojicom, bavio se sportom. U svoju hrabrost sam se uvjerio tokom života na razne načine... Nisam, međutim, znao da sam osjetljiv na samoću, da ne podnosim zatvoren prostor, da imam fobiju zatvorenog prostora. Klaustrofobija je jedan od strahova, od fobija, koji svaki čovjek ima. Svjestan sam toga. Trezveno razmišljam. Obraćam se samome sebi, hrabrim samoga sebe. Uspijevam, i to traje jedno vrijeme, a onda me ponovo obuzme, razoruža.

Sa stropa kaplje, gotovo curi voda

Četnički stražari obitavaju u kući. Čujem ih iznad sebe. Često su pijani. Pjevaju, vrište. Sa stropa kaplje, gotovo curi voda. Ne znam od kuda je. Vjerovatno su ostavili otvorenu česmu jer vode često nestaje. Sa stropa se voda slijeva i kapa na moj ležaj. Upozoravam stražare na to kada mi unose hranu, a oni se smiju i govore mi:

- To smo ti pustili vodu da se opereš pred balinsku molitvu Bogu.

Kada izađu iz garaže, izmaknem ležaj malo u stranu i šetam po nek-

oliko koraka garažom. Nadam se da će ih posjetiti neko od njihovih četničkih starješina, te da će se riješiti ovo s vodom...

Koliko god nastojim da se osokolim prihvatajući i primjenjujući aktivno filozofiju pozitivnog mišljenja, teško mi to polazi za rukom. Svladala me apatija, nostalgija, samoća, osjećanje beznađa u samici. Poželim čak da dođu isljednici i da me ponovo isljeđuju. Koliko god je teško, koliko god boli, jer me prilikom isljeđivanja često i tuku, vrijeme ide brže, dan je drugačiji od prethodnog, nešto se događa. A ovako danima i danima sam, potpuno sam. Razmišljam o svojim najmilijima, o braći i sestrama Bošnjacima, Bošnjakinjama, o ratu koji bjesni, želio bih znati kako naši stoje na ratištima...

I onda, u pomoć pozivam molitvu, obraćanje Bogu dž.š. Tražim stih i nađem ga, ali nemam čime da ga zapišem. Pamtim ga do novog stiha koji izvire iz mojih osjećanja, iz moga zatočeničkog položaja...

Svladala me apatija, nostalgija, samoća

SAM U SAMICI

Sam u samici četnika krvnika
zbog ljubavi domoljubne...
Sam u samici fašiste prokletnika
zbog borbe za ljudskost, čast i ime...
Samica mi i tijelo ranjeno, tijesno,
tamnica bola, čežnje i tuge...

Sam u samici paćenici,
jaranici jedinoj svojoj...
I ona evo s dušom mi plače.
Po suzi svojoj, kapljici lednoj
svake minute k'o godina duge
sa vlažnog stropa na čelo vrelo
šalje mi pozdrave tuge...

Sam u samici, kao i juče,
sam sa Bosnom, tugom u srcu.
U njoj me dušmanin kleti
od svjetla, od sunca krije...
Još Bosna samo duh mi snaži,
još samo ona razum mi svijetli,
vjerom i nadom dušu mi grije...

Sam u samici,
sam u tijelu svome bespomoćnom,
tamnici čuvstva, tamnici duše...
Sam sa patnjom svojom,
sam sa uspomenom sjetnom
pod ledenim plaštom praznine.

. . . .

Sam u samici...
O. može l' mi duša,
može l' mi srce
mira naći u tijelu svome,
zgrčenoj, drhtavoj tamnici...

. . . .

Ulazim u svoj prvi zatočenički septembar. Ne znam koji je datum ni koji je dan u hefti. Znam da sam iz Teslića u Bosanski Novi prebačen 23. avgusta 1993. Čini mi se bio je ponedjeljak. Urezujem recke na zidu. Brojim ih povremeno, ali ipak ne znam koji je datum. Nisam siguran...

Ne tuku me dok se nalazim u Bosanskom Novom. Kada mi unose hranu u garažu i kada me navečer izvode da iznesem posudu, provociraju me, izazivaju. Govore mi da smo poraženi, da više nema Bosne i Hercegovine, ali mi ne govore ništa konkretno. To mi daje do znanja da ne govore istinu, da lažu. To mi podgrijava nadu.

Samicu vrlo teško podnosim. Od jutra do sutra potpuno sam sâm sa sobom, sa svojom tugom, patnjom, u mislima sa svojima, sa Bosnom. Dani prolaze, ali veoma, veoma sporo...

Od jutra do sutra potpuno sam sâm sa sobom

. . . .

Čini mi se da je već polovina septembra mjeseca. Osim stražara niko me ne posjećuje. Pitam se zašto me ne vode u jedan od svojih registriranih zatvora, zašto me drže po privatnim zatvorima, po garažama, zašto me kriju, zašto me ne može registrirati Međunarodni komitet Crvenog križa. Razmišljam o tome. To me sekira. Navodi me na najcrnje misli. Možda nikada i ne vidim slobodu. Kivni su na mene. Prvi sam od političara saveznog ranga, kao potpredsjednik Saveznog parlamenta bivše Jugoslavije, kao potpredsjednik Državne komisije za kontrolu primirja na prostoru Republike Hrvatske, na koju su Srbija i Crna Gora zajedno sa Jugoslovenskom Narodnom Armijom izvršile agresiju, kazao istinu o sukobljenim stranama. U javnosti, u medijima, u međunarodnoj zajednici, vladalo je mišljenje da se na prostoru Hrvatske sukobljavaju terorističke grupe naoružanih ljudi, pripadnika hrvatske i srpske narodnosti, da je Jugoslovenska narodna armija neutralna i objektivna. Kroz gotovo dvomjesečni rad u okviru Državne komisije odlučio

sam bio da kažem istinu koja je to bila i u svijesti velikog broja političara, ali se nisu usuđivali da je kažu. Otvoreno sam na svojoj zadnjoj konferenciji za štampu Državne komisije rekao:

- Gospodo novinari, sada ću vam reći ono što me niste ni pitali, ono što se nikada ne bi usudili da me pitate. Jugoslovenska narodna armija nije nepristrana u sukobima na prostorima Hrvatske. Ona se stavila na stranu srpskih pobunjenika. Od Predsjedništva Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije zahtjevam da definira sukobljene strane, da ih jasno odredi. Tek tada ću nastaviti svoj rad u Državnoj komisiji za kontrolu prekida vatre i primirja...

Zatim sam novinarima kazao što sam sve vidio u Sarvašu, Laslovu, Dalju, u Erdutu, u Bosanskoj Gradišci, Okučanima, Bogičevcima. Posebno sam podvukao riječi pukovnika Milana Čeleketića, riječi koje mi je izgovorio odgovarajući na moje pitanje:

Što, gospodine pukovniče, žele ovi ljudi

- Što, gospodine pukovniče, žele ovi ljudi (mislio sam na Srbe u Okučanima) na prostoru Zapadne Slavonije?

Pukovnik Čeleketić (kasnije general Čeleketić, komandant paravojnih četničkih formacija tzv. "Republike srpske krajine") odgovorio mi je kao iz topa:

- ... Žele da cijeli ovaj kraj očiste od Hrvata i pripoje ga mirno ili nasilno Srbiji.

To je rekao, takav mi je odgovor dao u oklopnom transporteru u kojem sam sjedio zajedno sa članom predsjedništva SFRJ, gospodinom Bogićom Bogičevićem. Odgovor me nije iznenadio jer sam već pri obilasku terena uočio da je Milan Čeleketić sa tenkovskim divizionom došao iz Bjelovara na područje Okučana i da se otvoreno stavio na stranu srpskih terorista i pobunjenika.

On je kasnije bio iznenađen, jer to što sam čuo od njega, prenio sam

novinarima i istakao u svome službenom saopćenju. Pukovnik je mislio da je prezime Ajanović srpsko. Tako je rekao Slobodanu Miloševiću, pravdajući se za svoju neopreznost...

Sve što sam rekao u svome saopćenju i novinarima na konferenciji za štampu, neposredno prije saopćenja, gotovo je prepisano u Briselsku deklaraciju o Jugoslaviji koja je krajem avgusta 1991. godine, petnaest dana poslije moga saopćenja, usvojena na ministarskom nivou Evropske zajednice...

Zbog toga i zbog mojih nekompromisnih, otvorenih i jasnih stavova o događanjima na prostoru bivše Jugoslavije, koje sam iznosio kao potpredsjednik Parlamenta bivše Jugoslavije, kao poslanik Parlamenta Republike Bosne i Hercegovine, kao portparol Stranke demokratske akcije, četnici su u meni vidjeli i to su otvoreno manifestirali, jednog od svojih najvećih neprijatelja...

Sve je u Božijim rukama

Razmišljam o svemu i mirim se i sa onom najcrnjom sudbinom. Kroz saslušavanja i isljeđivanja u Tesliću koja su trajala 52 dana četnički bezbjednjaci otvoreno su mi govorili da se može desiti da slobodu nikada više ne osjetim, da ću kosti ostaviti u njihovim, kazamatima... Ipak, nada je u meni tinjala.

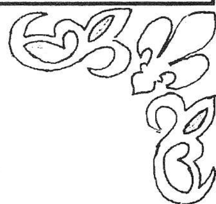
- Sve je u Božijim rukama - govorio sam sâm sa sobom i zahvaljivao se Bogu za sve što mi je učinio, za sve što će mi učiniti. Molitvom sam bio uz Boga Milosnika. Uzdao sam se u njegovu pravednost, molio ga da mi podari priliku na svome, na Božjem putu...

I DOĐE VRIJEME MOLITVE

I dođe vrijeme molitve...
Pokajanjem nas dariva prijatelj,
što i to i otac nam i brat je
i griža što boli,
ali i oplemenjuje...
Ruka majčina po čelu snenom
nam prođe,
drhtajem topline koja čedo voli...

Sama se ispriča bajka...
Suncem u njedrima probudi nas,
u zagrljaj topli privi
zemlja,
domovina,
Bosna nam majka...

Mrak osta postiđen
u leglu noćnog užitka
i stoljetne laži...
A oči nam velike,
kao dječ'je da su...
Nose nas na krilima svjetla,
što suzom pokajanja iz njih sija.
Istina u nama se oslobodi
i dušu nam ohlađenu zgrija...

I DOĐE VRIJEME MOLITVE...
Miluje nas riječ oslobođena,
odnekud što se
iz zemlje, iz vode, iz sunca,
iz brata, iz sestre, iz nas kaje...
Iz srca nam izmami,
pa ponese sobom
omamljene otkucaje...

. . . .

Padala je kiša tog jutra. Padala je neprestano od popodneva prethodnog dana. Stražari su bili uz garažna vrata ispod nadstrešnice. Sklanjali su se od kiše. Razgovarali su tiho, na momente i uznemireno...

Ne razumijem dobro o čemu govore, o čemu razgovaraju. Pominju često Banjaluku, imena nekih oficira, vijesti sa radija. Govore kako je Beograd u nešto "umiješan", pominju Slobodana Miloševića, Vojislava Šešelja, četničkog radikala iz Beograda. Pominju i neke svoje generale. Mladića i Talića spominju najčešće... Uznemireni su. Ne znam o čemu se radi, ali pretpostavljam da su u pitanju neki nesporazumi u vojsci, neka neslaganja... Zato me niko već duže vrijeme ne posjećuje. Četnički bezbjednjaci imaju u Banjaluci pune ruke posla sami sa sobom... Kasnije, mnogo kasnije, nekoliko mjeseci pred moje oslobađanje iz četničkog zatočeništva saznat ću da se u to vrijeme događala otvorena vojna pobuna u redovima četničke vojske, da je pobunu organizirao Beograd, da je direktno bio umiješan Slobodan Milošević. To je bila ona pobuna koju su četnici nazvali "SEPTEMBAR 93."...

Niko me već duže vrijeme ne posjećuje

Jednog jutra pred garažom se zaustaviše neka vozila. Ne gase se. Čujem razgovore u blizini garažnih vrata. Četnici spominju garažni kanal, pojedine autodijelove... Nakon, desetak minuta stražari otvaraju garažu i zovu me da pođem sa njima.

Rasporedili se oko zgrade kako komšije ne bi mogli da joj priđu i vide koga će izvesti iz garaže. Moglo je biti oko 8 sahata ujutro. Odvedoše me u zgradu na njen drugi kat i uvedoše u jednu sobu. Soba omanja, prazna. Iz nje se može na balkon. Vrata balkonska otvorena. Balkon nema ogradu. Za mnom donesoše ležaj iz garaže, deke, posude i moje stvari:

- Ovdje ćeš biti privremeno, najviše dva do tri dana. U garaži će se popravljati neka vozila. Pogledaj koliko je visoko... - govori jedan od stra-

žara i povede me za ruku prema balkonskim vratima. - Odozgo možeš skočiti samo ako imaš padobran ili Ikarova krila... - reče mi uz podrugljiv podsmijeh...

Prvi put sam dobio sobu sa drvenim podom. Prvi puta sam izvan garaže. Gledam kroz prozor, kroz balkonska vrata. Otvoreni. Ne smijem izaći na balkon jer su mi zabranili. Ne smije me niko vidjeti, niko prepoznati. Zaprijetili su mi da će me pretući ako me primijete na balkonu. Gledam kroz prozor. Nad kamionskom garažom kuća ima dva kata. Na drugom sam, potkrovnom katu. Odgovara mi promjena. Samo neka se nešto dešava, govorim sâm sebi. Do svoje sobe čujem stražare. Bučni su. Razaznajem i sadržaj razgovora. Ocjenjujem da su oni smješteni u sobi do moje. Pjevaju, slušaju tranzistor, četničke i srpske kafanske, šund-pjesme...

Odozgo možeš skočiti samo ako imaš padobran ili Ikarova krila

Sutradan kad su mi donijeli ručak, zamolio sam ih da posudu istresem i operem u zahodu koji se nalazi u istom hodniku gdje i moja i njihova soba, preko puta moje sobe. Pili su u svojoj sobi i bili veoma bučni. Dozvolili su mi... Dok sam istresao posudu u zahodsku šolju, iza šolje sam bio primijetio šnjuru, kabel od usisavača ili nekog drugog kućanskog aparata. Bio je smotan iza zahodske šolje. Opravši posudu zamolio sam stražare koji su sjedili u svojoj sobi da se malo operem na zahodskoj česmi. Dozvolili su mi. Ušao sam u zahod i zatvorio vrata za sobom, a onda što sam brže mogao uzeo sam šnjuru iza šolje i stavio je ispod džempera. Nisam razmišljao uopće, a nisam ni imao kad, o posljedicama tog čina, šta će biti ako to primijete. Odškrinuo sam zahodska vrata i provirio u hodnik. Vrata stražarske sobe bila su širom otvorena. Svi su bili u njoj. Otvorio sam vrata i brzo ušao u svoju sobu. Šnjuru sam što sam mogao brže stavio ispod ležaja i ponovo se vratio u zahod. Ostavio sam otvorena vrata, otvorio slavinu i počeo se umivati. Jedan od stražara je provirio iz njihove sobe i upitao me da li sam gotov. Rekao sam da ću biti brzo. Odahnuo sam umivajući se. Nakon pranja izišao sam iz zahoda u hodnik i pozvao ih da me zatvore u moju sobu. Kada sam čuo ključ u vratima, kada su vrata bila zaključana, tek tada

sam bio svjestan što sam učinio, tek tada sam bio svjestan posljedica da su primijetili šta sam uradio...

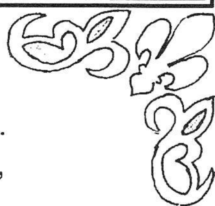
Plašio sam se bio da stražari ne primijete nestanak šnjure ali radovao se saznanjem da su se bili zabavili o sebi, prilično pijani i bučni. Pokušat ću ono što sam samo budan sanjao u garažama samicama, čime sam bio opsjednut od prvog dana zatočeništva. Pokušat ću da se pomoću šnjure spustim s balkona na zemlju, da pobjegnem, da se uputim prema Bosanskoj Krupi, prema Bosanskoj Otoci. Veoma dobro poznajem taj kraj. Nebrojeno puta sam vozilom prošao relaciju Bosanski Novi - Bosanska Krupa prema Bihaću. Između Novog i Krupe ima 34 kilometra. Na osmom kilometru nalazi se selo Rudice i željeznička stanica. Na petom ili šestom kilometru od Rudica nalazi se selo Blatna sa željezničkom stanicom, a od Blatne do Bosanske Otoke ima otprilike osam kilometara. Znam od ranije da Otoku drže naši, da bih trebao preplivati Unu pred Otokom, prijeći na lijevu obalu Une, na našu stranu, na putnu komunikaciju koja vodi od Otoke prema Bužimu, Crvarevcu, Vrnograču, Velikoj Kladuši...

Sav treperim, lebdim, kao da sam u polusnu

Sav treperim, lebdim, kao da sam u polusnu, ni na nebu ni na zemlji. Ukazala mi se šansa. Pomozi mi, Milosniče Bože, budi uz mene u ovim teškim trenutcima...

SVA SI U MENI BOSNO MAJKO

I opet mi Bosna iz olovke iskri,
na vrhu njenom zameće se, klija.
Ustreptala duša ruku mi moli
da papirom krene pjesma.
Opet me ljubav do kliktaja boli,
iz srca vrela strijela odapeta,
zemlja se ponovo stihom plodi
i mlada umiva se rosom.
Domoljubljem mojim opet Bosna cvjeta.

I svuda je vidim, svuda mi Bosna...
U bori staračkoj sa suncem se grli,
u dječijem oku slika se k'o bajka.
U mezarju mladom, svjetlom šehida,
ljiljanom sjaji čista...
O, Bosno majko, puna mi te usta,
k'o sevdalinke, otegnute, sjetne,
ljubavlju čistom u srcu što blista.

U smijehu djevojačkom mi Bosna,
u momačkom vrisku ogleda se,
kikotu mladosti, uzbuktalom, zdravom.
U čedu majke Bosna mi mila,
pod srcem što ga nosi i sniva,
ali i u suzi majke,
u kojoj ko' čedo svoje je kupa...
U cijelom biću Bosna joj
i u svima nama,
u stihu mome, evo ovom,
i radost i tuga je skupa...

O, Bosno majko, zemljo moja,
u večeri blage nosiš me sretna,
dišem te plućima gordim i punim...
Strijepnjom ti pjesmu opet skladam
i izdižem je ovim stihom toplim.
Cijelim bićem nosim te milu...
SVA SI U MENI, BOSNO MAJKO
opet sam sretan u tvome krilu.

. . . .

Ležim na improviziranom ležaju na drugom katu jedne bošnjačke kuće na periferiji Bosanskog Novog. Vlasnik kuće sigurno je protjeran, prognan sa svoga ognjišta, iz svoje kuće, sa svoje zemlje. Iz susjedne sobe čujem vrisku četnika, gotovo razularenu. Pijani su. Pjevaju četničke pjesme, psuju, svađaju se...

Uveliko se bio spustio mrak kada su otvorili vrata. Ulaze dvojica u sobu.

- Nema večere, nije stigla večeras. Evo ti našeg čaja i hljeba. Od jutros nam je ostalo. Nisi ni ovo zaslužio. Kad bih se ja pitao, ti bi noćas Unom plivao s trbuhom prema mjesečini, gnjido balinska... - cijedi kroz zube pijani, ulojeni četnik. Šutim i ne reagiram. U sebi mu odgovaram: Plivaću ja sutra zorom, ako Bog da, ako mi je suđeno da mi se naum suludi ostvari...

Plivaću ja sutra zorom, ako Bog da

Iz ustreptalih misli trže me rezak zvuk vrata a potom zvuk zaključavanja vrata. Bježiš, Irfane, noćas, pa što bude da bude. Ništa se ne može izgubiti. Pomiri se s najgorim, pa ako Bog da, i uz njegovu pomoć, kreni...

Ne jede mi se. Ležim i smišljam kako da se spustim niz šnjuru sa balkona. Pitam se hoće li šnjura izdržati moju težinu. Možda i hoće. Izgubio sam od svoje uobičajene težine najmanje 25 do 30 kilograma. Krenuću ka Bosanskoj Krupi. Znam da su prije moga zarobljavanja naši borci, pripadnici PETOG KORPUSA pod svojom kontrolom držali Bosansku Otoku. Od Bosanskog Novog do Otoke ima otprilike 22 kilometra. Kuća u kojoj sam zatočen je izvan Novog prema Otoci otprilike jedan kilometar. Do Otoke ima 21. Ne bih smio ući u Otoku. Tu se kotlina na desnoj strani rijeke Une sužava na izlasku iz tunela, tako da su i rijeka Una i cesta i željeznička pruga gotovo jedni uz drugo. Desnu stranu kontroliraju četnici, a na lijevoj su naše snage. Bolje je da pokušam prijeći Unu prije Otoke na otprilike jedan kilometar. Nadam se da naši borci

drže pod svojom kontrolom Bosansku Otoku i nekoliko kilometara uz Unu i cestovnu komunikaciju Otoka - Bužim - Vrnogorač - Velika Kladuša... Ponijet ću oveću plastičnu foliju za pakovanje umjetničkih slika. Nosim je iz Teslića sa svojim najosnovnijim stvarima u torbi koju mi je iz Žepča donio sestrić Adis, kada su nekoliko dana poslije mene, njega i majku mi Lozančićevi ekstremni bojovnici predali četnicima, a ovi ih doveli u teslićki zatvor. Ako uspijem stići do pred Bosansku Otoku, preplivat ću rijeku Unu. Odjeću sa sebe stavit ću u plastičnu foliju, kesu i vezati je uz tijelo na leđima...

Odlučio sam. Negdje poslije pola noći, između jedan i dva sahata pokušat ću se pomoću šnjure spustiti sa balkona...

Ne spavam. Razmišljam pomno o svemu, gotovo o svakom detalju. Pokušavam da predvidim sve što mi se može desiti i kako da odgovorim, kako da se spremim, da ne bi bilo nikakvih iznenađenja, ili da ih bude što manje. Popio sam hladan čaj sa komadićem kruha...

Pokušat ću se pomoću šnjure spustiti sa balkona

U nekoliko navrata prevario me san. Ne znam na koliko. Nemam sahata uza se. Oduzeli su mi ga još u Doboju. Znam da me san nije prevario duže od 5 minuta. Poznajem sebe. Ubrzo čujem zvuk voza. Svako veče oko ponoći saobraća prema Bosanskoj Krupi. Čuo sam bio razgovore stražara ispred garažnih vrata. Voz saobraća samo do Blatne...

Po mojoj procjeni moglo je biti između jedan i dva po ponoći. Napolju je tišina. Čuju se rijetki jesenski cvrčci. Vozila već gotovo cio sahat ne saobraćaju cestom pored kuće. Četnici, stražari ne čuju se više iz susjedne sobe... Da li su zaspali. Plašim se. I oni imaju prozor u svojoj sobi na istoj strani gdje su prozor i balkonska vrata na mojoj. Tiho izlazim na balkon. Ne pravim buku jer su vrata cijeli dan otvorena. Provirujem desno. Prozor na njihovoj sobi samo je pritvoren. Osluškujem minutu, dvije. Ne čuju se. Da li spavaju? Vraćam se polahko u sobu. Čekat ću još 10-15 minuta, rekoh u mislima...

Sjedim na ležaju i obuvam cipele. Stežem šnjure čvrsto. U njedra stav-

ljam plastičnu foliju - kesu i potkošulju da mi se nađe za brisanje umjesto peškira, kada izađem iz Une, ako uspijem, ako je budem preplivao.

Ponovno osluškujem... S polja se čuju samo cvrčci. Iz susjedne sobe kroz otvorena balkonska vrata čujem četničko hrkanje. Pomolih se Bogu i izvadih šnjuru ispod ležaja...

Trebalo mi je dobrih 15-20 minuta da je pažljivo i bez buke svežem za metalni okov balkonskih vrata ugrađen u betonsku ploču balkona. Onda sam puzeći došao do ivice balkonske ploče i u ležećem stavu polahko, tiho i pažljivo popuštajući, šnjuru spustio prema zemlji. Ocijenio sam da je od donjeg kraja šnjure do zemlje ostalo jedan do jedan i pol metar. Sačekao sam minutu, dvije da se smirim, da prikupim snagu, skoncentriram se i počnem se spuštati. Odvažio sam se. U ležećem položaju sam čvrsto objema rukama stegao šnjuru 50 - 60 cm od ruba balkonske ploče. Polahko sam spustio jednu nogu niz šnjuru dok je druga bila na rubu balkona. Slijedio je najteži potez. Morao sam sa ploče spustiti i drugu nogu. Plašio sam se da to ne učinim naglo da me težina tijela ne bi povukla zemlji, jer bi se moglo desiti da ruke popuste.

Spuštam se polahko. Šnjura klizi iz ruku

Nisam siguran hoće li mi lijeva ruka izdržati. Sa nje su mi gips skinuli heftu prije nego će me iz Teslića prebaciti u Bosanski Novi. Ovdje sam 23 ili 24 dana. Za mjesec dana, bez vježbi ruka mi nema snagu. Nisam je mogao ni provjeriti... Polahko spuštam i drugu, desnu nogu. Zatežem rukama šnjuru. Uspijevam. Spuštam se polahko. Šnjura klizi iz ruku. Borim se stisnutih zubi. Obmotavam šnjuru oko nogu i polahko napredujem. Veoma je naporno. Kliznem jedan metar, pa se onda zaustavim s velikom mukom, obmotam šnjuru oko zgloba iznad šake, predahnem dvije, tri sekunde, pa ponovim isto. Graške znoja kaplju mi sa čela. Sav sam mokar. Spuštam se polahko. Napredujem. Izdržat ću, uspjet ću...

Dok su mi ruke bile iznad kraja šnjure još otprilike jedan metar opustio sam se prema zemlji koliko sam dug. Od stopala do zemlje bilo je, ocijenio sam gotovo dva metra. Šnjura je, dakle bila kraća nego što sam bio ocijenio odozgo, sa balkona. Opustio sam tijelo i stopala i lagano sam

se otkačio od šnjure. Prizemio sam. Pri doskoku sam malo povrijedio lijevu nogu. Bolio me članak dok sam čučao na zemlji nekoliko sekundi. Iz komšiluka je režao pas. Umirio sam se i nisam se micao smjesta. Pogledao sam put balkona na drugom katu, put prozora sobe do balkona, put četničke sobe. Nisam odozdo čuo hrkanje. Tišina je bila svuda. Ni cvrčke više nisam čuo. Pas je režao još minutu dvije i onda se umirio... Digao sam se i laganim korakom tiho zašao za ugao kuće. Pas se nije bio oglasio. Zastao sam nekoliko sekundi, gledajući prema cesti i pruzi. Oslonjen na zid osluškivao sam da li neko nailazi cestom. Činilo mi se da je sve u redu, pa sam polahko, potpuno normalnim hodom krenuo prema cesti. Došavši do ceste čučnuo sam i pogledao lijevo, desno. Ništa nisam vidio niti čuo osim psa ispod kuće koji je ponovo počeo režati. Digao sam se i normalnim korakom prešao preko ceste, zatim preko željezničke pruge, pa preko jednog udubljenja, jarka, i došao sam na jedan mračan put koji je bio s druge strane pruge. Okrenuo sam desno i krenuo putem. Zbog drveća iznad puta slabo sam vidio i teško sam se kretao. Vratio sam se desno i krenuo željezničkom prugom. Pragovi ispod željezničkih šina su se bolje vidjeli. Krenuo sam prugom prema podvožnjaku. Prošavši ispod podvožnjaka, nakon nekoliko minuta, odahnuo sam. Ništa više nisam čuo iza sebe. Uspio sam, pomislih radosno, i nastavih se kretati prugom laganim ravnomjernim korakom...

Pri doskoku sam malo povrijedio lijevu nogu

Desno od pruge teče Una. Lijevo je cesta Bosanski Novi - Bosanska Otoka, Bosanska Krupa. Nakon što sam po mojoj procjeni prošao jedan kilometar, silazim sa pruge na cestu. Kroz oblake se povremeno i na kratko pomoli mjesec, pa bolje vidim, a potom ga oblaci prekriju i veoma je mračno. No, vidim se kretati. Asfalt je prilično svijetao. Ne znam koliko je sahata. Procjenjujem da sam se spustio s balkona na zemlju nešto prije dva poslije ponoći. Procjenjujem... Procjenu ne baziram ni na čemu pouzdanom, potpuno je paušalna. Odmaram se svakih kilometar. Oznojen sam i vruć. Ne smijem dugo da se odmorim da se ne bih ohladio. Procjenjujem koliko bi moglo biti sahata, koliko sam mogao preći. Plašim se da me zora, svitanje ne uhvati prije nego što priđem Bosanskoj Otoci. Pokušavam da trčim lagano, da trčeći ostvarim potrebnu rezervu

u vremenu, ali ide vrlo teško. Slab sam i iscrpljen. Trčim lagano stotinu, dvjesto metara, pa onda opet nastavim korakom. Susrećem pse, psi susreću mene. Ne zaustavljam se kada ih vidim. Idem normalno, ne mijenjajući ritam hoda...

Osjećam da su Rudice blizu. U pravu sam. U daljini nazirem konture dvojice pješaka koji idu cestom iz suprotnog smjera. Polahko skrećem sa ceste i idem jarkom pored željezničke pruge. Kod jednog ovećeg grma penjem se na prugu, pa nastavljam prugom. Pred selom Rudice silazim sa pruge desno da bih zaobišao željezničku stanicu i naselje uz nju. Od ranije dobro znam taj kraj. Probijam se kroz gotovo zrelo kukuruzište...

Obilazeći selo Rudice potrošio sam puno vremena. Iscrpljen sam i gotovo mokar. Brišem se rezervnom potkošuljom i odmaram ne više od desetak minuta, pa opet nastavljam dalje. Slijedeće selo je Blatna. Ne smijem više cestom. Pješačim prugom. Veoma je naporno. Između kuće iz koje sam pobjegao, na izlazu iz Bosanskog Novog i Rudica nije bilo punkta četničke vojne policije na cesti. Pretpostavljam da bi punkt mogao biti blizu Blatne. Zato ne smijem cestom, već se krećem željezničkom prugom...

Tijelo, a posebno noge mi se grče

Pješačim i nastojim da budem što opušteniji, ali mi ne polazi za rukom. Tijelo, a posebno noge mi se grče. Tako se više umaram. Zato povremeno trčim. Odmaram se ali ne smijem dugo. Plašim se da ću zakasniti. Ako me uhvati jutro prije nego što dođem do Bosanske Otoke, onda bih morao da se skrivam u šipražju i kukuruzima uz Unu i da čekam noć, pa nastavim. Nemam ni vode ni hrane, a još veći je problem u tome što će stražari ujutro ustanoviti da me nema, da sam pobjegao i krenut će za mnom. I oni razmišljaju kao i ja. I oni će zaključiti da sam krenuo prema Bosanskoj Otoci. Ne bi im bilo teško da me uhvate... Zato me hvata panika. Mogu li dvadesetak kilometar preći za tri do tri i pol sahata, pitam se, znajući da noću normalnim hodom ne mogu ići brže od četiri kilometra na sahat. Zato trčim, crpeći zadnje atome snage iz tijela. Na drugu stranu Une ne mogu prije Otoke jer na drugoj strani

su također četnici. Na desnoj strani Une koja je do iza Blatne iz pravca Bosanskog Novog prema Otoci i Bosanskoj Krupi i granična međa između Bosne i Hercegovine i Hrvatske, Karadžićevi su četnici. Na lijevoj strani Une su Martićevi četnici. Na drugoj strani je tzv. Republika srpska krajina. Na nekoliko kilometara pred Bosanskom Otokom, znam to od ranije, nalazi se tzv. "Suha međa" između Bosne i Hercegovine i Hrvatske, odnosno između općinskih područja Dvora na Uni i Bosanske Krupe. Zato moram požuriti, zato moram, makar i fanatično trčati da pređem "Suhu među", da se približim što više Otoci, te da Unu pokušam preplivati i stupiti na njenu lijevu obalu na mjestu koje je pod kontrolom naših boraca...

Trčim, jer u zraku, u dahu, osjećam cik zore

U daljini, u mraku ispred sebe vidim kuće. Usporavam hod osluškujući. Nakon minut, dva hoda razaznajem da je lijevo uz željezničku prugu stanica. Na cesti, možda dvjesto metara ispred sebe, čujem glasove. Skrećem sa pruge na cestu, desno, prelazim i nju i produžavam u istom pravcu travom pored ceste oprezno i polahko. Kad sam na cesti već mogao razaznati zapreke, "ježeve", uvjerio sam se da sam bio u pravu. Ispred Blatne je četnički policijski punkt. Pognuo sam se i skrenuo desno prema Uni. Oblaci su bili prekrili mjesec, a već je i bio na zalasku. Gotovo ništa se ne vidi a moram naprijed, moram. Spotičem se, padam, dižem se, ali kao u magnovenju grabim naprijed. Više nisam ni oprezan, pažljiv. Kada sam ocijenio da je selo Blatna iza mene, ponovo sam se vratio i nastavio cestom. Trčim, jer u zraku, u dahu, osjećam cik zore. Moram uspjeti... - Pomozi mi, Bože, budi uz mene, daj mi šansu - molim se Bogu dž.š. Stižem do jednog zavoja. Nisam siguran, ali pretpostavljam da sam blizu Bosanske Otoke. Silazim sa ceste desno i nastavljam se kretati uz rijeku Unu do narednog zavoja. Ne vidim nikakvo naselje ispred sebe, ali osjećam da sam blizu Bosanske Otoke...

. . . .

Kroz žbunje niz blagu strminu prišao sam rijeci. Oslanjam se na jedno jako povijeno drvo. Umoran sam, iscrpljen, znojav, vruć.

Teško smirujem dah. Još jednom sam se obrisao potkošuljom i predahnuo desetak minuta. Okrenuo sam se iza sebe, na suprotnu stranu od rijeke. Na istoku je rudila zora...

Bio sam jako uzbuđen. Puna dva i pol mjeseca sam četnički zatočenik. Kriju me, tuku, premlaćuju, ucjenjivaju... majku su mi zatvorili i sestrića. Cijelo vrijeme sam u samicama, u garažama. Pružila mi se prilika, prilika koja to i nije. Prije se može reći da činim gotovo sulud, samoubilački pokušaj bjekstva sa malim izgledima na uspjeh. Bojim se minskih polja. Kada se sjetim mina, uhvati me jeza. A onda misli usmjeravam na potez, na korak koji neposredno slijedi. Neću da mislim na mine. Za njih ne mogu naći rješenje. Idem na sreću. Nadam se u Božiju pomoć...

Smirujem se polahko, svlačeći odjeću sa sebe i ostavljajući je u plastičnu foliju. Sa cipela skidam šnjure, pertle. Jednom vežem foliju u koju sam stavio odjeću i cipele. Drugom vežem jedan od ćoškova folije koja je, sa odjećom u sebi, izgledala kao vreća. Krakove šnjure, kojom sam pri vrhu svezao plastičnu vreću, vežem za vrat, a šnjuru, kojom sam svezao donji dio, ćošak vreće, zatežem preko stomaka i vežem ga za suprotni ćošak vreće...

Kada se sjetim mina, uhvati me jeza

Osmatram drugu, lijevu obalu Une. Osluškujem. Ne primjećujem ništa, ne čujem ništa. Tamo su naši borci, tamo je naš Peti korpus. Na drugoj obali Une je SLOBODA. Uzbuđen sam. Ne mogu da se smirim. Ako uspijem preći, preplivati Unu, ako me ne primijete ni četnici ni naši, onda ću se sukobiti sa minskim poljem...

Sada se plašim i naših jer oni ne znaju ko im pliva na njihovu stranu. Ako me primijete, sigurno će pucati na mene. Pomisliće da je u vodi neko od četničkih izviđača, diverzanata... Trzam se i prestajem razmišljati, jer zora se sve izrazitije pojavljuje. Sviće novi dan...

U vodu, u rijeku Unu ulazim oprezno, četvoronoške. Tako ću, mislim amortizirati težinu a i pri vodi me teže mogu uočiti s obje strane rijeke.

Desetak metara od obale voda mi je već do iznad pojasa. Idem oprezno kroz vodu, još ne plivam, štedim snagu. No, nakon narednih pet metara gubim tlo pod nogama i moram plivati. Plivam polahko prsnim stilom, a matica me već nosi niz vodu, nazad prema Bosanskom Novom. Plivam snažnije kako bih što prije svladao maticu, kako me matica ne bi vratila nazad, niz rijeku. Uspijevam. Vrlo brzo osjetim dno pod nogama. Iscrpljen sam. Ponovo idem nogama kroz vodu ka obali. Svladao sam maticu. Ocjenjujem da me je matica vratila nazad najmanje pedesetak metara. Nije mnogo, zaključujem...

Iz vode ponovo izlazim četvoronoške i vrlo oprezno. Krećem se ka grmlju, rastinju uz rijeku. Obala je vrla strma, tipična visoka vododerina. Teško ću se uspeti uz nju, mislim, ali se nadam da na takvim mjestima ima manje nagaznih mina. Na obalama, vododerinama teško je postaviti mine. Krećem se dugim koracima da smanjim rizik, vjerojatnost kontakta sa minom...

Iz vode ponovo izlazim četvoronoške i vrlo oprezno

Jako mi je hladno. Drhtim i grčim se. Odvezujem nervozno vreću sa vrata, pa sa stomaka, cijepam je i oblačim odjeću na mokro tijelo. Navlačim čarape, obuvam cipele. Ne vidim uvući šnjure u cipele, pa ih provlačim ispod cipela i vežem jednim povezom iznad stopala. Bitno je samo da se uspnem uz vododerinu, a onda ću, kada se privučem i javim našim borcima, to uraditi kako treba... Vrlo teško sam se uspeo uz obalu. Pomažući se rukama, pridržavajući se za žile i rastinje, to mi je pošlo za rukom... Stupio sam nekoliko koraka na zaravan iznad obale, a onda začuo rezak povik sa daljine od oko nekih pedesetak metara:

- Stoj, pucat ću!

Stao sam kao ukopan. Sekundu nakon povika, iz pravca odakle se čuo, prosu se rafal i nekoliko pojedinačnih pucnjava. Trgnuo sam se naglo lijevo i unazad, potrčavši ka jednom udubljenju, užljebljenju kroz koje se jedan potok ulijevao u rijeku Unu. Okliznuo sam se i pao, prevrnuvši se jednom ili dva puta. Prilikom prevrtanja osjetio sam veoma jak bol u predjelu buta lijeve noge. Zaustavivši se na dnu potoka od nes-

nosne boli nisam mogao ni da se pomjerim. Sa nogu su mi se bile otkačile obje cipele. Bez cipela i jako ozlijeđen nemoćno sam ležao na dnu potoka...

Nakon dvadesetak sekundi začuo sam više koraka iznad sebe i glasove ljudi. Jedan od ljudi u vojničkoj maskirnoj uniformi baterijom mi je osvijetlio lice, pitavši me ko sam. Računajući, da su to naši borci, pripadnici Petog korpusa naše Armije, sav sretan, iako sam osjećao veoma jake bolove, rekao sam im da sam Irfan Ajanović, da sam upravo preplivao Unu, da sam pobjegao iz četničkog zatočeništva. Govoreći im sve to, prožimao me je jak osjećaj da sam konačno sa svojima, sa svojom braćom...

A onda sam čuo glasnu naredbu:

- Diži se!

Petsto metara falilo vam je do slobode

Iznenadio me je bio rezak, neprijateljski ton naredbe. Nisam mogao ni da se pokrenem. Odgovorio sam da sam ranjen, ozlijeđen, da osjećam nesnosne bolove u predjelu butne kosti lijeve noge, te da se plašim da mi je noga jako ozlijeđena, a možda i slomljena. Prišla su mi dvojica boraca. Na rukama sam im, jer je bilo svanulo, pročitao oznaku "REPUBLIKA SRPSKA KRAJINA".

Srcem i dušom u istom trenu prostrujila mi je desetostruko veća bol od boli koju sam osjećao u nozi. Zar je ovo moguće, upitah se, zar nakon svega što sam prošao, nakon svih patnji moram ponovo u četničke ruke. Zar je moguće da sam od Karadžićevih pobjegao i pao u ruke možda i gorim, Martićevim četnicima...

- Kurate ste sreće, gospodine - reče mi jedan od četnika. - Petsto metara od ovog mjesta, uzvodno prema Otoci nalazi se linija razgraničenja i obostrani rovovi. Petsto metara falilo vam je do slobode...

Jedan od četnika naredi dvojici da nađu ili da naprave priručna nosila. Nakon 10 - 15 minuta donijeli su priručna nosila, sklepana od dvije mot-

ke, uvezane nekim starim ćebetom. Prinijeli su nosila do mene i samo me prevrnuli na njih. Bili su jako grubi. Noga me je nesnosno boljela, gotovo do besvijesti.

Čini mi se da su me nosili nekoliko stotina metara, do neke seoske kuće. Unijeli su me u jednu praznu sobu bez prostirke i spustili na pod...

Umoran, iscrpljen do posljednjeg atoma snage, sa slomljenom nogom, ostao sam ponovo sam. Nikada u životu nisam preživljavao teže trenutke. Nikada u životu nisam osjećao jaču i težu bol u tijelu, u duši... A svjestan sam svega, pri svjesti sam, a sve moram prihvatiti, sa svim se moram pomiriti. Nikada u životu nisam doživio veći poraz i gorče razočaranje. Nikoga ne krivim. Boga ni najmanje. Hvala mu za sve. Bog me patnjom i bolom samo nastavlja iskušavati i prosvjetljivati...

Bosnom povih rane da mi lakše bude

Hvala ti, Milosniče, za sve što mi učini. Sve sam zaslužio. Pomozi mi samo da istrajem na tvom putu, ako sam na njemu. Ako nisam, povedi me, Milosni Bože, za sobom... Obratih se Bogu dž. š. zatvorenih očiju i poželih da izgubim svijest, da zaspim, da zaboravim ko sam...

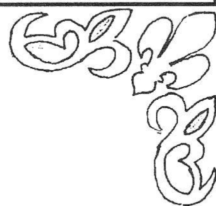
Više nisam ni u svojoj domovini, u Bosni i Hercegovini, ali sam kod istih dušmana, kod istih zlikovaca... I Bosna mi osta u mislima. Ne mogu u besvjesno stanje, ne mogu zaspati, ne mogu ništa zaboraviti, sakriti se od sebe, od svoje istine. U misli ranjena mi Bosna, domovina mati dođe. Bosne se sjetih, Bosnom se ogrnuh, Bosnom povih rane da mi lakše bude. Hvala ti, Bože, što Bosnom me dariva majkom...

DRAGA MOJA MAJKO BOSNO

DRAGA MOJA MAJKO BOSNO,
Opet te majko zlotvori mrski
k'o i prije žele da zgaze...
S bizantske strane đavoli drski
kroz zube vukodlačje opet
jezike krvoločne na tebe plaze...

Braću nam i sestre od iste sise,
sinove tvoje i kćeri
podigli na nas i na te...
Da te se, majko, odreknu
mame ih svojoj nevjeri.
Ime im svoje pagansko dali,
srce i dušu tamjanom otrovali,
mržnjom ih opili i zlom
da bi te bestidno izdali.

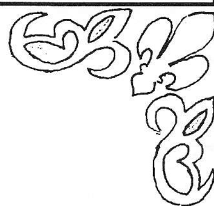
Pa nam s braćom i sestrama
đavolje kole kolo,
"ĐAVOLIJU" svoju da naprave većom
oko tebe, majko, žele naokolo...
Povijest i ime, duh i vrijeme,
u ništa sve bi da ti satru.
I groblja i bogomolje
i plemišta i svetišta
u pepeo sve bi da spale...

Pa da te, majko, više nema,
kao da te nikad ni bilo nije
između mora i Save,
između Drine i Une,
gdje si se tisuć' ljeta grčila,
... kao da ih nisi
ljubavlju majčinom i mukom
zanijela, nosila, porodila
i nasušnom sisom svojom podojila,
snagu im dala,
ime, ponos i čast...

Sinovi tvoji rasinjeni mahnitaju
i kćeri tvoje zabludjele,
raskćerene...
da te uvrijede, da te osramote,
OZRENSKA njedra, ROMANIJSKE skute,
krajiško, drinsko ruho...
... da ti strgnu, da te osakate,
pijani zulum u duši učine...

...Da te ogole, siluju, ponize...
haljine tvoje gizdave
Drinu i Unu da ti skinu, strgnu,
da ti ih otmu,
u pijanom kolu popiju,
da te skrše, izlome,
majku svoju, Bosnu da ubiju...

Al' neće, neće dugo,
kao što i dosad' nije
pijani pagan orgije svoje
po tebi majko, bestidno plesti...
Sinovlje tvoje isto k'o i prije
suze, znoj i krv
za majku Bosnu ponovo lije
i s tebe će krvave orgije stresti.

Iste smo sudbine majko,
kao Bogumili,
preci naši prkositi...
Patnja i sablja
vjerne nas druge prate...
I njih su dušmani, đavoli isti,
htjeli da satru, slome, osakate...

Al' majko Bosno, ti si ih svila
u njedra svoja, pod svoje skute
i vjerni ti bili k'o i mi danas,
potomci im,
sinovi majke, glave uzdignute.

DRAGA MOJA MAJKO BOSNO,
opit si pusta, spaljena poharana,
opet si gola i bosa po ini put,
al' dom si, utočište
sinovima vjernim i kćerima,
iako po tebi pepeo je uzdignut...

Pojiš ih sisom svojom,
izvorima bistrim
i krijepiš nemirnim šumskim snom...
Snagu im daješ, a i samoj ti treba,
sudbinom ih ogrćeš svojom oporom,
ljepotom, ljubavlju, ponosom...

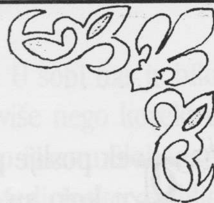
DRAGA MOJA MAJKO BOSNO,
podigni glavu, visoko, gordo,
više, što možeš više...
Prkos tvoj bosanski snagu nam daje...
Pa neka dušman još više kidiše,
neka se trese, lomi,
borba za slobodu neprekidno traje.

Nek' gori zemlja i nad njom nebo,
nek' raspali kamen se u vodi...
Neka se gine, uspravno nek' se mre,
za majku Bosnu bori herojski.
Neka se bitka bije protiv nevjere zle,
pobjeda veze u ćilim slobodarski,
b o s a n s k i...

. . . .

DRAGA MOJA MAJKO BOSNO,
opet ćeš majko Bosnom biti...
Tebi iz ljubavi, dušmanu iz inata
tvoji će sinovi iz pepela te dići.
Imenom tvojim djeca će tvoja
još tisuć' ljeta
i tebe i sebe zvati...

I neće kao dosad,
kao što morasmo mi,
jer dušman kleti
tako je htio,
pitati ko su i što su,
ko su im preci,
ko im je pretke porodio...

DRAGA MOJA MAJKO BOSNO,
ni povijest tvoju više
nikada tuđin pisati neće...
Sa bedema i sa rova eno
vita duga ponosno se izvi,
prelijepa, čista,
kao iza ljetne kiše.
Njom heroj, sin tvoj vjerni,
povijest tvoju i svoju
s puškom u ruci piše...

DRAGA MOJA MAJKO BOSNO,
ime ti ljubim,
u srcu svome evo ga pišem.
Ljubav ti uzvraćam
za ljubav tvoju i slavu
i kunem se Bogom i slobodom,
robinja nikad biti nećeš,
niti ćeš ikom pognuti glavu.

DRAGA MOJA MAJKO BOSNO,
četiri riječi čarobne ove
od svih stihova najljepši su stih.
U srcu mome, u duši mojoj
pjesma si mojih pjesama svih...

. . . .

Tek poslije podne krajinski, Martićevi četnici unijeli su mi u sobu u koju su me donijeli, bocu s vodom i neku metalnu posudu, šerpu, za veliku nuždu. Do tada sam se već umokrio u gaće. Grozno se i prljavo osjećam. Obuzima me nagon, potreba da izvršim veliku nuždu, a gotovo sam nepokretan. Krajnjim naporom, uz nesnosne bolove, preznojavajući se i stenjući, izdižem se pomoću desne, zdrave noge i ruku, iznad posude i uspijevam da obavim veliku nuždu...

Predvečer mi dvojica mlađih četnika, oba sa njegovanim četničkim bradama, unose šolju mlijeka i četiri mala vojnička keksa. Ne obraćaju mi se. Ne žele ili ne smiju razgovarati sa mnom. Vrata iza sebe ostavljaju otvorena. Znaju da sam nemoćan. Htjedoh ih upitati da li će me pregledati liječnik, ali odustadoh u zadnji tren... Znaju da sam teško povrijeđen, da mi je noga gotovo sigurno slomljena. Čekat ću do sutra. Možda ću pogriješiti ako budem postavljao bilo kakve zahtjeve i pitanja...

Grozno se i prljavo osjećam

U cik zore sljedećeg jutra probudio me je bio nagon za mokrenjem. Pomokrio sam se u posudu pokraj sebe. To sam učinio s velikim naporom, jer svaki pokret tijela, okretanja na but desne, zdrave noge, izaziva i pokret lijeve, slomljene noge. Podnosim nesnosne bolove, preznojavam se...

Oko 10 sahata tog jutra došla su bolnička kola pred kuću. Dva četnika iznijela su me na sanitetskim nosilima. To su uradili stručno. Zaključio sam da će me odvesti u bolnicu na pregled i odgovarajući ortopedski tretman noge. Bio sam u pravu. Odvezli su me u Glinu...

U Glini, u nekakvoj njihovoj ratnoj bolnici, jako su me izmučili. Nakon što su dvojica liječnika konstatirali prelom butne kosti lijeve noge, pokušali su nogu imobilizirati nekim plastičnim elementima. Nisu bili uspjeli, pa su onda to skidali i pravili neke kombinacije klasičnim metodama, sa gipsom. Tek nakon tri dana su me ostavili na miru...

U bolnici u Glini ležao sam s njihovim ranjenicima. U sobi nas je bilo šest. Iznenadio sam se, u pozitivnom smislu. Bili su više nego korektni prema meni. Jedan od njih, mladić od 22-23 godine po imenu Slobodan bio mi je pri ruci više nego što su to bili bolničari. Medicinsko osoblje njihove ratne bolnice i ljekari bili su korektni u kontaktima sa mnom...

Nakon desetak dana provedenih u Glini po mene su došli Karadžićevi četnici i kombi vozilom me preko Dragotine i Međumajdana odvezli u Dvor na Uni. U tom gradiću koga su također držali Martićevi četnici pod svojom kontrolom, proveo sam noć u jednoj baraci uz policijsku stanicu. Ujutro su došli po mene drugi četnici i u vojnom vozilu registarskih oznaka tzv. "Republike srpske" odvezli me u onu istu kuću iz koje sam desetak dana ranije bio pobjegao... Ponovo sam bio u Bosanskom Novom...

Sretan sam bio kada sam primijetio da me osiguravaju i uz garažu stražare novi ljudi... Stražari koji su me čuvali prije bjekstva vjerovatno su bili na novim dužnostima. Da su me oni dočekali, bio bih po svojoj procjeni, u jako teškom položaju... Nakon dva do tri dana u garažu mi je ušao jedan od isljednika koji me je 52 dana isljeđivao u Tesliću. Bio je to onaj mlađi isljednik koji je sve vrijeme surađivao sa majorom i koji me je nekoliko puta bio išamarao i istukao. Ušavši u garažu rekao mi je:

Ti si konačno zapečatio svoju sudbinu

- Ti si konačno zapečatio svoju sudbinu. Htio si da budeš šehid. To ćeš i biti.

Nije me bio ništa pitao. Zadržao se bio na kratko sa stražarima, razgovarajući s njima ispred garaže.

Predvečer istog dana došli su po mene i policijskim vozilom u stražnjem potpuno zatvorenom dijelu vozila iz Bosanskog Novog odvezli su me u Banjaluku. U Banjaluci, tačnije, iznad Banjaluke, uz cestu koja vodi prema Prijedoru, uveli su me u zatvor Tunjice. Po ulazu u zatvorski krug, po organizaciji osiguranja, po zgradama u krugu zatvora, po mno-

štvu brava i zvučnih uređaja, kao i po uniformama četnika, zaključio sam da su me doveli u pravi zatvor. Pitao sam jednog od zatvorskih policajaca koji je datum. Odgovorio mi je nevoljko da je 28. septembar 1993. godine. Smjestili su me u jednu od ćelija na drugom katu, ponovo u samicu... Dobro se sjećam, dok su me nosili na nosilima, ispred je išao jedan od zatvorskih policajaca da skloni eventualne prolaznike, zatvorenike, da ih istjera iz hodnika kojima su me nosili.

Niko nije smio da me vidi, da me prepozna.

Još uvijek me kriju - zaključih u sebi. Svoju prvu zatočeničku noć provešću u zatvoru "TUNJICE" u Banjaluci... Prvu u Tunjicama, a ukupno devedeset i drugu od hangara u Žepču, preko Doboja, Teslića, Bosanskog Novog, Gline, Dvora na Uni, ponovo Bosanskog Novog, do Banjaluke...

Opet sam u samici. Samica mi sudbina

Opet sam u samici. Samica mi sudbina. Široka je nepuna dva metra a duga nešto više od tri. Uz dvostruka vrata, ona sa rešetkama i zatvorskim zasunima i uz njih drvena sa tzv. "policijskim", "stražarskim" okom, nalazi se veoma mali zahod, promjera ne više od 80 sa 80 cm.

Dali su mi jednu štaku jer mi je noga u gipsu, ali mi nije od koristi u sobi. Nemam prostora za kretanje. Možda će mi trebati ako me budu izvodili iz samice, ako se smiluju i odvedu me u kupaonicu. Pretpostavljam da zatvor kakav je ovaj, mora imati kupaonicu i ostale, bar najosnovnije higijenske sadržaje...

- Hvala Bogu, Irfane... - govorim sam sebi - neka si konačno u pravom zatvoru - prihvatajući ga kao boljitak u odnosu na garaže u kojima sam proveo tri mjeseca, prihvatajući i breme neizvijesnosti koje mi pognu leđa. Spustih se na ležaj koji je bio postavljen na nekakve niske drvene okove. Pogledom obiđoh po sobici, po stropu, zidovima, visokom prozorčiću sa rešetkama i mutnim, armiranim staklom. Pogled mi se zaustavi na maloj drvenoj štokrli, hoklici, jedinom dijelu pokućstva, osim ležaja. Malo potom, zatvorski stražar ugasio je oskudno svjetlo u samici na prekidaču, šalteru s njegove, s vanjske strane samice...

Vožnja od Bosanskog Novog do Banjaluke, preko Prijedora za mene je bila veoma naporna. Smjestili su me bili u stražnji dio policijskog kombi vozila. Taj prostor je potpuno zatvoren i mračan. Na obje uzdužne strane nalaze se klupe za sjedenje. Na njima nisam mogao sjediti, jer se nisam imao za što držati. S nogom u gipsu, plašeći se da ne padnem, kada vozilo naglo ulazi u zavoj, nisam mogao sjediti na klupi. Spustio sam se i sjeo na pod. Dok se vozilo bilo kretalo, ni na podu nisam mogao sjedjeti, već sam se postavio u ležeći položaj. I tako mi je bilo veoma naporno a i hladno, jer je septembar mjesec bio na svome samome kraju...

Ležim na ležaju u samici. Razmišljam o svome položaju. Još malo pa ulazim u četvrti mjesec zatočeništva. Moji sigurno ne znaju ništa o meni. Ne znam ni ja o njima. Ne znam ni o situaciji na ratištima širom Bosne i Hercegovine. Nadao sam se bio da ću, dok sam u Glini ležao sa četničkim ranjenicima, nešto saznati, ali nije mi bilo pošlo za rukom. Niko od ranjenika nije imao radio prijemnik, a osim toga tzv. Republika srpska krajina je sasvim drugi paradržavni entitet. Nešto malo ipak sam saznao, a to me bilo ohrabrilo. Niko od ranjenika nije nikad spomenuo da je Bosna vojno pala. Stekao sam dojam da se borbe vode. Govorili su, toga se dobro sjećam, o borbama oko Trnova, na planini Igman...

Moji sigurno ne znaju ništa o meni

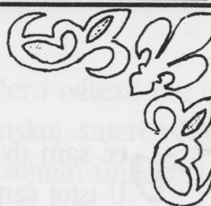
Ležim i razmišljam o svojima, o Bosni, o svome bošnjačkom narodu, o slobodi...

SVA MI BOSNA U OKU

Ne pitajte o čem' budan sanjam,
dok pogled mi ukočen
u daljinu zuri,
dok ustreptao gledam u prazno...
Ne ulazite mi u bajku,
ne prekidajte bajkovit san...
Ne ulazite mi u pjesmu lepršavu
što srce dušom je pjeva,
ne kradite mi dan raspjevan.

Grle i ljube se slike uspomena
duboko, duboko u meni...
... Toliko godina u meni,
zima i ljeta, tuge i radosti,
toliko ljubavi i nostalgije,
toliko Bosne majke u meni...

Da l' i u vama sestro, brate,
Bosna majka spava, sanja
i stalno iznova se budi,
kao u meni,
dok u daljinu zurim,
dok gledam u prazno?
. . . .

... A sva mi Bosna u oku,
u duši, u srcu, u sjećanju
i budna i snena...
Dok zurim i gledam u prazno
grle se, miluju, ljube
slike prelijepih uspomena.

U vijencu uspomena
nostalgijom tužnom,
ali i radošću ustreptalom,
draga moja majka Bosna
uvijek mi istu pjesmu pjeva...

. . . .

Već sam dvadesetak dana u vojnom zatvoru Tunjice u Banjaluci. U istoj sam samici. Tek nakon deset dana po dolasku odveli su me u kolektivno kupatilo. Kad su me vodili kroz hodnike do prizemlja, komandovali su svima koji su se našli u hodnicima da se okrenu licem prema zidu i da čelom dotiču zid. Niko ne smije da me vidi, da me eventualno prepozna. Na šetnju me ne vode. Druge zatvorenike izvode gotovo svaki dan. Čujem u samici što god se dešava vani. Hranu mi unose dva puta dnevno. Hrana je veoma, veoma loša. Donose mi nekakve splačine bez mirisa i bez ukusa. Da nema kruha, ne bih mogao preživjeti. Navečer pred povečerije zatvorski čuvari (zovu ih vodnicima) u pratnji dežurnog komandira, vrše večernje raporte, obilaske svih ćelija. Meni nekada uđu, a češće me zaobiđu, zavisno od toga koji je od komandira na dužnosti, na dežuri. Kada ulaze, moram ustati i stajati u stavu mirno dok oni u knjizi ne konstatiraju i uvedu stanje...

Niko ne smije da me vidi, da me eventualno prepozna

Kada dijele hranu, jedan od dežurnih vodnika otvara drvena vrata, a jedan od zatvorenika protura hranu kroz rešetkasta, zaključana vrata. Najčešće je to jedan sredovječan zatvorenik sa velikom bradom... Danas mi je ručak predao i bio potpuno sam. Iza njega nije stajao vojnik. Pitao me kako sam i da li mi što treba. Za ovih dvadesetak dana nikada mi se nije bio obratio. Ne znam što želi... Možda je provokator. Govorim sebi da budem oprezan u eventualnim budućim komentarima. Znam da on sa mnom ne smije razgovarati.

. . . .

Bio je 22. ili 23. oktobar 1993. godine kada me je u Tunjicama prvi put posjetio liječnik. Pitao me je kako se osjećam, da li mi nešto treba, da li imam nekih tegoba, te posebno kako mi je noga, kako podnosim gips. Požalio sam se na lošu cirkulaciju krvi što se moglo vidjeti na prstima lijeve noge, ispod gipsanog ovoja. Požalio sam se na bubrege. On je već znao da su mi u Tesliću četnici uništili lijevi bubreg. Tražio je da dam mokraću, što sam i učinio.

Nakon otprilike heftu dana došli su po mene navečer i odvezli me u centar Banjaluke, u bolnicu. Tu su mi u jednoj podrumskoj, suterenskoj prostoriji skinuli gips s noge. Liječnici, njih dvojica u vojnim uniformama, nisu bili zadovoljni stanjem lijeve, lomljene noge i rekli su mi da ću morati doći na još nekoliko kontrola. Jedan od njih mi je rekao da mi u Glini nisu dobro uradili nogu, te da će noga, vjerovatno, ostati nešto malo kraća od desne. Iz te podrumske prostorije doveli su me na jedan od bolničkih odjela gdje su mi metodom ultra zvuka pregledali stanje bubrega. Mazali su me nekom ljigavom želatinskom pastom i pritiskali dlanom u predjelu oba bubrega s prednje, stomačne strane, zatim me okretali na bok, pa to ponavljali. Sve su očitavali na jednom ekranu pored ležaja na kojem sam ležao. Nakon pregleda su mi saopćili da mi lijevi bubreg uopće ne funkcionira, da je jako kontunzovan, a da je desni preuzeo funkciju... Time su se obistinile moje strijepnje da su mi, kada su me četnički zlikovci jedne noći premlatili u Tesliću, uništili lijevi bubreg...

Dan, dva po skidanju gipsa sa lijeve noge hranu mi je kroz rešetkasta vrata dodao onaj zatvorenik s bradom. Rekao mi je da se zove Pero, da je iz Banjaluke, te da je tu na istražnom odjeljenu zatvora u Tunjicama zbog ubojstva policajca. Rekao mi je također da zna kako se ja zovem, ko sam, te da me u zatvorskim knjigama ne vode pod imenom Irfan Ajanović, već pod imenom LJUBIŠA NIKOLIĆ... Nije čekao moju reakciju na ove informacije, posebno na ovu posljednju, da me u knjigama ne vode pod mojim pravim imenom, već pod imenom LJUBIŠA NIKOLIĆ. Zatvorio je drvena vrata uz rešetkasta i izgubio se...

. . . .

Tražim argumente za optimizam

U samici mi je veoma teško. Teško podnosim samoću i saznanja da sam nakon premlaćivanja i ranjavanja, nakon loma lijeve noge i gubitka bubrega invalid. Molim se Bogu, tražim razloge za utjehu, tješim se... Tražim argumente za optimizam. Kopam ih u sebi i nalazim, a onda ponovo padam u teška i apatična stanja. Iz sahata u sahat mijenja

mi se raspoloženje, zavisno od toga da li i koliko uspijevam da se osokolim, da sâm sebe uvjerim da moram izdržati u samoći, u samici, u sivilu betona, u hladnoći stakla i rešetaka, okovan reskim, stravičnim zvukovima koji se čuju svud okolo, a najupečatljivije na mojim vratima, zvukovima metala koji odzvanjaju pod rukama četničkih stražara, prilikom otvaranja i zatvaranja željeznih vrata, otključavanja i zaključavanja...

Posebno mi je teško jutrom, kada se probudim, kada se suočavam sa još jednim dugim, predugim danom, samicom, zatvorskom torturom, osjećanjem zatočenosti, izgubljenosti pod tuđim imenom, kada se ponovo suočavam sa istinom da moji ne znaju za mene, da ja ne znam za njih, očekujući da me konačno posjeti i registrira Međunarodni komitet Crvenog križa, putem svojih aktivista za koje znam da djeluju i na okupiranom području Bosne i Hercegovine pod kontrolom Karadžićevih četnika. Prije nego što sam izašao iz Sarajeva kontaktirao sam sa njima, sa gospodinom Tadeušom Mazovjeckim, osobnim izaslanikom Generalnog sekretara Ujedinjenih naroda Butrosa Galija za ljudska prava. Tada sam u funkciji vršioca dužnosti predsjednika Komisije za ljudska prava Skupštine Republike Bosne i Hercegobine, u saradnji sa predsjednikom Vijeća građanja Skupštine gospodinom prof. dr. Abdulahom Konjicijom, u pratnji Mazovjeckog obišao neke od naših zatvora u Sarajevu, u kojima su bili zatočeni četnici - kriminalci i zločinci. U tim prilikama vidio sam i uvjerio se bjelodano u kojoj mjeri, na kom nivou naša strana poštuje ljudska prava zatočenika i zarobljenika pod našom kontrolom. Uvjerio sam se bio da naša strana u pravom smislu riječi poštuje sve propise iz oblasti ratnog prava, a posebno one iz okvira Konvencije o ratnim zarobljenicima, usvojene u Ženevi...

Posebno mi je teško jutrom, kada se probudim

Sada se na svom ličnom primjeru uvjeravam da četnička, agresorska strana ne poštuje ljudska prava, da ne dozvoljva Crvenom križu ni da me posjeti i izvrši registraciju... Drže me prethodno po privatnim zatvorima, garažama. Kriju me od javnosti. Potom me dovode u svoj registrirani zatvor i opet me drže pod tuđim imenom, ne dozvoljavajući da me Crveni križ posjeti i registrira...

. . . .

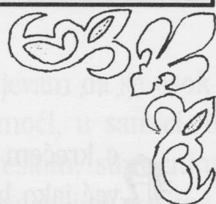
Ne krećem se. Nema prostora. Ne izvode me na šetnju. Noći su već jako hladne a i dani. Procjenjujem da je kraj oktobra. Slabo sam odjeven. Pokrivam se samo jednom dekom. U samici vidim mali radijator, pipam ga... Hladan je pa kada ga pipnem i meni biva još hladnije. Hladnoća mi se uvukla u kosti. Bojim se za drugi bubreg. Preživljavam tešku krizu zatočenika u samici...

Hladnoća mi se uvukla u kosti

TIŠINA, TAMNICA, NADA

T i š i n a

Tamnica tišinom pakosno vrišti...
Tišinom što svijest mi razara,
razum, misao, čula.
Očima slušam, srcem,
nemirnom dušom...
U ledeni, jeziv, utapam se zvuk...
padam u kušnju,
ruke mi dlan o dlan...
K'o treptaj traje, pa opet ledeni muk.
Duša se trga od uma, od tijela,
tišinom kobnom letim u bezdan.

T a m n i c a

U ćeliji samici ledeno sivilo
i ništa više, ništa, ništa...
Sve je prazno,
vlažni muk naokolo svuda...
Dušu ranjenu ledeni zvuk mi para
i evo baš sada bolno zavrišta,
pa opet zvuka,
glasa led'nog niotkuda...
Bolna tišina svijest mi trga, para.

N a d a

U dubini duše, u dubini svijesti
odjednom k'o muzika tiha,
baršunasta mehka...
trza se otima,
polahko jača, razum mi snaži
ponosa ranjen glas...
evo ga, evo zvuka,
ori se kao jeka...
Sve danas sutra je juče,
u vjeri, u nadi, u Bogu
samo je spas...

. . . .

Ušao sam u novembar 1993. Danas je, po mojoj procjeni, 2. ili 3. novembar. Ako Pero bude sam dijelio hranu, ili jedan mlađi zatvorenik, pitat ću koji je datum, koji je dan u hefti...

I upravo dok razmišljam koji je dan, koji datum danas, otvaraju se drvena vrata. Pero mi kroz rešetke dodaje ručak, čorbast grah sa previše brašnene zaprške. Iza njega ne vidim ni jednog od vodnika. Sam je. Zaustih da ga pitam koji je datum, no on me preduhitri riječima:

-U trećoj ćeliji do tvoje sa nekim našim zatvorenicama koje su počinile ubojstva, nalaze se dvije vaše. Jedna se zove Zinka. Iz Starog Majdana kod Sanskog Mosta. Druga se zove Hana. Ona je, mislim, iz Banjaluke. Zinkin brat Zijo i Hanin muž, zajedno sa još desetak vaših zarobljenika, nalaze se u prizemlju. Veoma im je teško. Oni su zarobljeni negdje između Starog Majdana i Ljubije, gdje su se bili odmetnuli u šumama. Zinka im je nosila hranu i bila s njima u kontaktu. Naši su saznali za njih i zarobili ih. Doveli su i Zinku...

Da li da mu vjerujem, da li je provokator

Šta hoće ovim da mi kaže, pitam se. Da li da mu vjerujem, da li je provokator, pitam se, a on nastavlja, okrećući se iza i oko sebe:

- Evo ti papir i olovka. Napiši ženama nešto. Utješi ih. Ja ću im ubaciti. Niko neće saznati...

To izusti i zatvori vrata...

Prvi put sam u prilici da u rukama imam papir i olovku, da nešto napišem. Da li me provociraju, pitam se, da li je Pero provokator?

Ako je i provokator, pa me budu maltretirali što sam pisao pisamce sestrama Bošnjakinjama, mogu se opravdati time što sam nakon razgovora sa Perom, razmišljajući da li je iskren, ili je provokator, zaključio da je bolje da pismo napišem, nego da ga odbijem. Ako ga odbijem, možda promijeni odnos prema meni... Tako ću se braniti, zaključih, ako

budem provaljen...

Uzeh olovku i papir i napisah pismo, kratko, jezgrovito a sadržajno. Nadam se da će me razumjeti...

. . . .

Napisao sam im da moraju izdržati, da budu hrabre, istrajne, da će se rat završiti mirovnim sporazumom po kojem ćemo mi, Bošnjaci, dobro proći...

Tek nakon dva dana uspio sam Peri predati pisamce, jer do tada prilikom podjele obroka nije bio sam. Iza njega je uvijek bio neko od zatvorskih vodnika. Tom prilikom mi je rekao kako nisam jedini koga kriju u Tunjicama...

U njihovim rukama niko nije siguran

- Tu je i jedan pukovnik hrvatskog vazduhoplovstva. Zove se Vladimir Šumanovac. Jako je slab. I on se nalazi u samici. Boluje tuberkolozu i baca krv...- reče mi Pero, dodavši da i pukovnik Šumanovac zna za mene, jer mu je on rekao...

Ostavši ponovo sam u samici tješim se da nisam jedini koga kriju. Kriju i druge. Pomišljam da je to možda i dobro. Kriju me i čuvaju. Možda sam im adut, džoker, ukoliko naši zarobe nekog od njihovih čelnika... Jedini sam ja od čelnika sve tri stranke koje su pobijedile na prvim višestranačkim izborima zarobljenik. Jedini sam od čelnika koji se s puškom u ruci borio - govorim u sebi i dodajem da su jedino moji sinovi Edin i Jasmin, za razliku od sinova drugih čelnika, ostali u Sarajevu i da su pripadnici Armije Republike Bosne i Hercegovine... Kriju me i čuvaju. Da su htjeli, da su smjeli da me ubiju, to su već trebali učiniti... Ali ko zna. U njihovim rukama niko nije siguran - govorim sebi samome riječi utjehe, riječi nade...

. . . . .

Bio je 4. novembar 1993. godine, možda oko 9 ili 10 sahata ujutro. U prostranom holu između ćelija, ustakljene prostorije za dežurstva zatvorskih policajaca - stražara i ulaznih vrata na kat, začula se iznenada buka i galama. Čuo sam ženski glas. Na engleskom jeziku neka žena se prepirala, svađala sa zatvorskim čuvarima. Nju sam posebno dobro čuo. Stražari su bili vjerovatno uz nju, oko nje. Razumio sam kako traži da joj se otvore neke ćelije. Čuvari to vjerovatno nisu dozvoljavali. Prepirka je dugo trajala. Na momente nisam ništa čuo, a onda sam čuo kako šalju po upravnika, po dežurnog načelnika. Ženski glas sam ponovo dobro čuo i u jednom trenutku razumio da spominje ćeliju broj 122. To je bila moja ćelija. Spominjala je bila još jednu ćeliju... Prepirka sa policajcima, zatvorskim stražarima, čuvarima, trajala je gotovo pola sahata... A onda se sve stišalo. Čuo sam zvuk željeznih okova i zasuna na vratima moje ćelije. Vrata su se otvorila. U okviru vrata ugledao sam usplahirenu mladu, visoku ženu u samtanim hlaćama. Duga smeđa kosa bila joj je razbarušana, raščupana. Ušla je u ćeliju, a iza nje su stajali policajci i zatvorski stražari. Među njima sam vidio i jednog od načelnika. Između njih provukla se još jedna žena i prišla je do prve. Obratila mi se na našem jeziku, rekavši da je žena u hlaćama delegat Međunarodnog komiteta Crvenog križa i da će me upisati u svoju evidenciju, da će me registrirati...

U okviru vrata ugledao sam usplahirenu mladu, visoku ženu

Delegat Crvenog križa mi se potom obratila na engleskom jeziku, pitavši me za ime, prezime, starost i postavivši mi sva ostala pitanja koja su nužna da bi se neko od zarobljenika registrirao kod Crvenog križa. Pitala me je ko me je zarobio i kada, gdje sam bio zarobljen, u kojim mjestima sam proveo sve vrijeme u statusu zarobljenika. Prevoditeljica mi je korektno prevodila pitanja. Ja sam u početku odgovarao na engleskom, a potom sam, na insistiranje načelnika zatvora koji je sa stražarima pratio cijeli tok razgovora, morao odgovarati na bosanskom jeziku. Prevoditeljica je, razumio sam, korektno prevela i moje odgovore na engleski. Sve je trajalo ne više od 10 minuta... Vrata su se zatvorila i preda mnom

je ostala sumorna siva slika zatvorskih rešetaka na vratima ćelije. Ostao sam ponovo sam u samici, sa svojim neopisivim uzbuđenjem koje se ni stihom ne može iskazati. U rukama su mi bili obrasci poruka Crvenog križa. Razumio sam da mogu najbližim srodnicima napisati poruke, adresirati ih i sačekati dok ne dođu po njih. Ostavila mi je bila jedan sahat vremena...

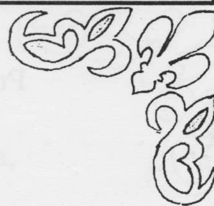
Drhtavom rukom, u magnovenju, gotovo u opijenom polusnu ispisao sam poruke svojima u Sarajevo, sestri Nađi u Zavidovićima i rođacima u Zagrebu, Aliji, Hani... Bratu Edibu nisam napisao poruku jer nisam znao gdje se nalazi, gdje je izbjegao iz Žepča. Nisam znao ništa ni za majku, da li je još uvijek zatočena sa svojim unukom u Tesliću, da li je možda razmijenjena, da li je živa...

Nisam znao ništa ni za majku

MAJKO MOJA AKO SI ŽIVA

Majko moja,
jesi li živa, jesi li zdrava?
GDJE LI SI SADA
starice moja mila,
s kim si ove noći hladne?

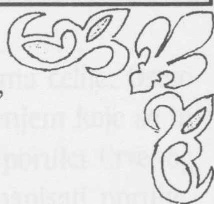
Sa svojom mukom, sa svojom patnjom,
kao i ja, jesil' noćas sama?
Znam, pitanja ista ova
kao i meni,
misli ti pljene, lebde na usnama.

Znam da noćas, ako si živa
iz sebe Bogu pitanja zračiš...
srce majčino nemušto pita:
"Da li su živi i zdravi,
gdje li su sada,
da l' bolesni su, ranjeni,
gladni žedni, il' ozebli,
uvrijeđeni kao i ja,
prognani, zatočeni...
Da l' pate sina mi dva
i kćerka moja, sestra im jedina?"

Majko moja,
kao da te kraj sebe gledam...
Kosu sijedu pod šamiju si skrila...
Otimaš se, ne daš, nisi ni do sada.
Pola u šali, još više u zbilji,
kao uvjek šeretski zboriš:
"Još sam ja mladica mlada..."
. . . . . .
I noćas tražim majčin pogled blagi
u vječno zaspala, ugasla
slijepa ti oka dva...

A ti kao pred rastanak zadnji naš
(O Bože milosni,
nedaj da zadnji i bude baš),
ruku mi moju desnu
miluješ nježno
ljubavlju iskrenom, toplom,
kao što samo majka umije
od srca evladu otpalom...

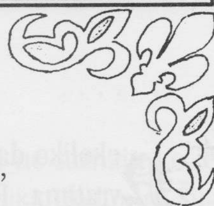

Pod šamijom tvojom opet te vidim,
s tespihom u ruci, na serdžadi.
Pognute glave pogleda smjernog
moliš se Bogu
za ljude cijeloga svijeta...
... za djecu svoju moli se majka,
za slobodu i Bosnu milu
moli se Bosanka...

Kao da glas tvoj topao, nježan
i noćas ti čujem...
U glasu ti prijekor
i molba u isti mah,
dušu mi spokojom prožima:
"Čuvaj se sine, pamet u glavu
i nek' ti je Bog milosni
stalno u mislima..."

O majko moja, ako si živa
kome bol i nespokoj svoj
u tišini lednoj, četničkoj samici
nemoćan da kažem,
do u stihove ove sjetne,
tugom robijaškom što ih
iz duše, iz srca,
u pjesmu bola zatočen slažem...

Majko moja, ako si živa,
do tebe ako ikad
pjesma tužna dođe ova,
oprosti što patiš,
samo zbog tog što si,
kako to četnik jedan lanu
"kučka, majka Irfanova..."
. . . .

Sužanj si četniku mrskom
zbog borbe moje, zbog moga djela,
taoc si zalog,
zlikovcu, fašisti drskom,
jer majka si moja,
jer ono što sam i ja
i ti si srcem i dušom htjela...
Za borbu našu, za Bosnu milu,
za ime naše, za vjeru našu
i ti si živjela...

O majko moja,
prijatelju nad prijateljima,
najljepši stihu, najljepša rimo,
o majko moja,
PJESMO NAD PJESMAMA...

(Ovu pjesmu napisao sam ponesen ljubavlju sina prema majci, ponesen osjećajima sina zatočenika prema majci zatočenici...

Napisao sam je krajem 1993. godine u zatvoru Tunjice kod Banjaluke olovkom i na papiru koje mi je Pero krišom dao uz hranu...

Stihom sam poželio da ova pjesma dođe do moje majke. Suđeno bi da mi se želja ne ispuni, jer majka me nije dočekala. Umrla je 17. septembra 1996. godine, tri mjeseca prije moga oslobađanja.

Ostala je njena duša uz moju dušu. Ostala je pjesma iznesena iz ćelije, ogrnuta mojom i dušom moje rahmetli majke...)

. . . .

Nekoliko dana kasnije Pero je opet bio sam sa porcijom hrane na vratima. Rekao mi je da su poruke koje sam napisao bile na kontroli kod upravnika zatvora i da su proslijeđene putem Crvenog križa onima kojima sam ih uputio... Htio mi je još nešto reći, ali nije uspio. Zatvorio je vrata...

Nakon nekoliko narednih dana ponovo se ukazala prilika da popričamo, jer je sam dijelio obroke zatvorenicima. Tada mi je rekao sve o incidentu koji se zbio u zatvorskom holu onog dana kada me bila posjetila delegat Međunarodnog komiteta Crvenog križa. Rekao mi je da se ta žena zove Natali Rovira, da je Španjolka, te da je od Zinke i Hane saznala za mene i Vladu Šumanovca, pukovnika hrvatske vojske. Rekle su joj bile da smo nas dvojica skriveni u samicama, da se vodimo pod tuđim imenima. Rekle su joj, dok je ona s njima vodila razgovor u skladu sa Konvencijom o ratnim zarobljenicima, odvojeno i bez prisustva zatvorskih vlasti, u kojim ćelijama se nalazimo nas dvojica... Natali Rovira, izašavši iz njihove ćelije, obišla je nekoliko ćelija u kojoj su zatvorenici bili Srbi i podijelila im peškire i sapune. Nakon što je obišla nekoliko ćelija u kojima dakle nisu bili Bošnjaci ni Hrvati, već Srbi, od zatvorskih vlasti je zatražila da joj dozvole da posjeti Irfana Ajanovića, poslanika Skupštine Bosne i Hercegovine i Vladimira Šumanovca, pukovnika vazduhoplovstva hrvatske vojske... Nisu joj dozvolili i onda se ona dugo prepirala sa njima da bi na kraju legla na pod i pošla da se valja i vrišti. Kada je došao načelnik, ni on je nije mogao umiriti. ...Onda su zvali naše bezbjednjake - priča mi Pero,

Ako ikada izađeš na slobodu, njoj zahvali za to

- I oni su dozvolili da Natali Rovira uđe samo tebi, ali ne i pukovniku Šumanovcu... Ako ikada izađeš na slobodu, njoj zahvali za to. Ona te registrirala i sada imaš mnogo veće šanse... -reče mi Pero, i sam vidno zadovoljan. Vidjelo mu se to na licu...

Zatvorio je vrata za sobom ostavivši me u ćeliji vidno zadovoljnog zbog saznanja da postoje ljudi koji se bore za ljude, da nada ne smije biti

ugašena...

Tih dana plašio sam se da zatvorske, četničke vlasti ne saznaju ko je uistinu gospođici Natali Rovira kazao za mene i pukovnika Vladimira Šumanovca, da od Zinke i Hane ne iznude priznanje, te da ih ne zlostavljaju. Nisam saznao ništa u povodu tih mojih bojazni. Da su mi se slutnje ostvarile, Pero bi mi to sigurno bio javio. Hvala Bogu, nije...

Bio sam jako sretan i zadovoljan. Međunarodni komitet Crvenog križa iz Ženeve, putem svoje hrabre i odlučne delegatkinje, bio me je registrirao. Dobio sam svoj broj, broj 386287...

Nisam međutim mogao dugo uživati u svojoj sreći i dobrom raspoloženju zbog svog novog statusa... Dan dva poslije, u kasnim ponoćnim satima u ćeliju su mi bila upala dvojica četnika u uniformama tzv. vojske republike srpske. Tražili su da se dignem sa ležišta i da izađem za njima. Bili su stari između 25 i 30 godina. Digao sam se obučen jer sam u postelji, zbog velike hladnoće, obučen i spavao. Naredili su da pođem za njima. Uveli su me u jednu od ćelija preko puta moje. Bila je prazna. Jedan od njih udario me je šakom u bradu i oborio na pod. Drugi me je digao i počeo udarati policajskim pendrekom po leđima. Povijao sam se, štiteći glavu od udaraca, dok me onaj prvi ponovo nije udario snažno i bestidno nekoliko puta letvom koja se odnekud našla u njegovim rukama. Pao sam na pod, a onda su me počeli udarati čizmama gdje su bili stigli... Izgubio sam svijest... Došao sam sebi kada sam na licu osjetio hladnu vodu kojom su me bili posipali iz oveće kante. Naredili su mi da se dignem i da pođem u svoju ćeliji. Nisam mogao ni da se pomjerim. Rekao sam im da ne mogu da se dignem. Na to je jedan od njih prosikato:

A onda su me počeli udarati čizmama gdje su bili stigli

- Čekaćemo samo jednu minutu da se digneš. Ako se ne digneš izgazit ćemo te da se nikada više nećeš dići...

Pomolio sam se Bogu dž.š. i prikupio zadnje atome snage. S teškom mukom uz stravične bolove po cijelom tijelu, digao sam se... Obojica me

uzeše za ruke i ispod pazuha i doslovno odvukoše nazad u moju ćeliji samicu i baciše me na ležište. Ne sjećam se što se kasnije dešavalo. Izgubio sam bio svijest. Osvijestio sam se pretučen negdje dok je svitala zora. Nisam mogao da se pomjerim. Osjećao sam nesnosne bolove po cijelom tijelu, a posebno po leđima, u predjelu bubrega, nadlaktica... Jako me je boljela lijeva, ozlijeđena noga...

. . . .

Nekoliko dana kasnije, kada je Pero bio sam, saznao sam od njega da su to bili zatvorski stražari iz drugog dijela zatvora Tunjice, iz dijela u kojem pravosnažno i izvršno osuđeni zatvorenici izdržavaju kaznu zatvora. Došli su bili na naš istražni odjel, da li po nagovoru nekoga ili po svojoj volji, zločinačkom nagonu, da bi me pretukli, da bi uživali u tome... A obojici sam mogao biti otac. Toliko su bili mlađi od mene... Zvali su se Aco i Geca.

Zabranjeno je zatvorenicima da gledaju kroz prozor

Gotovo dva dana nisam mogao ništa okusiti. Ležao sam u polusvjesnom stanju, očekivao liječnika. Niko mi nije došao...

Nakon desetak dana, polovinom novembra, vani je intenzivno sniježilo. Prozor ćelije okrenut mi je prema dvorištu zatvora Tunjice. Gledao bih kako snijeg pada, kako se život odvija makar i u zatvorskom krugu, ali ne smijem. Zabranjeno je da gledamo kroz prozor. Prozor u mojoj ćeliji je visoko u zidu. Dno mu nije niže od 180 cm visine zida. Promjera je otprilike 120 sa 30 cm. Da bih pogledao kroz njega, moram se popeti na stolicu, ali ne smijem. Zabranjeno je zatvorenicima da gledaju kroz prozor...

Jako mi je hladno. Dan prije dobio sam još jednu deku, ali mi je opet hladno. Posebno ujutro. Radijator je potpuno hladan. Nema grijanja. Kako ću izdržati zimu, ako se ne bude grijalo, pitam se, plašeći se i misliti na to...

Poslije podne tog dana došli su po mene i izveli me u sobu u vrhu hola. U sobi dežuraju dežurni vodnici, zatvorski čuvari. U vodničkoj sobi sjedio je niko drugi do Rajko Kasagić, poslanik u Skupštini Bosne i Hercegovine do rata, a inače u Banjaluci na položaju predsjednika Izvršnog odbora Skupštine općine Banjaluka. Poznajemo se iz njegovih poslaničkih dana prije izbijanja rata, prije agresije Srbije i Crne Gore, te tzv. JNA na Bosnu i Hercegovinu. Nikada se nije osmjelio da izađe za skupštinsku govornicu. Zajedno sa mnom bio je i član Ustavne komisije Skupštine Bosne i Hercegovine. Na sjednicama Ustavne komisije nekoliko puta je uzimao učešće u raspravama. Nismo se međusobno suprotstavljali. Sjećam se dobro na sjednicama Ustavne komisije nosio sam se sa Aleksom Buhom i Goranom Zekićem. Sa Kasagićem nisam...

Došao da me posjeti, govori mi, prenoseći mi navodno stav Momčila Krajišnika, predsjednika samozvane srbočetničke skupštine na Palama, da bih trebao biti razmijenjen. Pominje mi poslanika SDS iz Zenice, nekog Uroševića. Razmjena bi mogla ići, govori mi, ukoliko naša strana prihvati veliku razmjenu civilnog stanovništva i to 10.000 Srba iz Zenice za 10.000 Bošnjaka iz Banjaluke. Nisam mu vjerovao. Znam da naša strana nikada nije prihvatila razmjenu civila tolikih razmjera, izuzev spajanja porodica. To bi bio naš pristanak i prihvaćanje etničkog čišćenja, što je bilo u suprotnosti sa našom politikom višenacionalne jedinstvene Bosne i Hercegovine... Dolazak Rajka Kasagića u zatvor Tunjice po meni bio je u funkciji obične provokacije i ispitivanja moga psihičkog i mentalnog stanja. Prozreo sam to u njemu kroz razgovore, posebno kada je govorio, da bih, ukoliko se ostvari razmjena, morao ići izvan Bosne i Hercegovine, negdje po vlastitoj želji u inozemstvo.

U vodničkoj sobi sjedio je niko drugi do Rajko Kasagić

Krajem novembra primio sam prvi paket. Paket je bio omanje zapremine. U paketu sam našao konzervu goveđeg i ribljeg mesa, šećer, keks i mlijeko u prahu. Pored hrane poslali su mi i 10 kutija cigareta, te lijekove (antibiotike, sedative...). Zatvorski čuvar unio mi je otvoreni paket da pogledam šta sam sve u njemu dobio. Kada sam ga pregledao, uzeo mi je lijekove, rekavši da će lijekove držati u dežurnoj sobi. Nikakvo

pismo nisam našao u paketu. Nisam ni znao ko mi je paket poslao. Čuvar mi nije bio rekao. Po sadržaju paketa i pismu na omotu, na kutiji zaključio sam da ga je mogao poslati samo Merhamet, pošto je omot bio ispisan arapskim pismom (Kasnije sam saznao da mi je paket zaista uputio Merhamet Banjaluka, nakon što se od Crvenog križa saznalo da se nalazim u zatvoru Tunjice).

Dao sam cigare i nekoliko konzervi Peri i zamolio ga da jednu kutiju cigareta i konzervu odnese pukovniku Vladimiru Šumanovcu, što je Pero i učinio... Nakon nekoliko dana Vlado mi po Peri šalje pismo i zahvaljuje mi se...

Poštovani prijatelju! Ako nekamo odete nemojte me brzo zaboraviti, a neću ni ja vas.
Zahvaljujem na cigaretama i konzervi i
vjerujte to za mene nije malo nego puno i
sve kad čovjek živi ovako kao što je to
slučaj samnom. Hvala na ovom, a posebno
na drugim oblicima pomoći.... Vi vjerujem
da imate makar kontakta sa MCK odnosno
sa familijom [redacted] Ja vjerujem da znate kako pro-
lazim već 18 mjeseci. Kažete
da trebam biti strpljiv, ali
ima li svemu ovome kraja
Ne mogu vjerovati da za 18
mjeseci nije moglo doći do
razmjene. Ovi ovdje ne daju
me jer smatraju da sam jako
važan za zrakoplovstvo i na
ovaj način sprečavaju HRV da
koristi moje znanje i iskustvo.
Hvala i lijep pozdrav
Sretno Vladimir (XI/93)

Poštovani prijatelju!

Zahvaljujem na cigaretama i konzervi i vjerujte to za mene nije malo nego puno i sve kad čovjek živi ovako kao što je to slučaj samnom. Hvala na ovom, a posebno na drugim oblicima pomoći... Vi vjerujem da imate makar malo kontakta sa MCK odnosno sa familijom, ali ja vjerujem da znate kako prolazim već 18 mjeseci. Kažete da trebam biti strpljiv, ali ima li svemu ovome kraja. Ne mogu vjerovati da za 18 mjeseci nije moglo doći do razmjene. Ovi ovdje ne daju me jer smatraju da sam jako važan za zrakoplovstvo i na ovaj način sprečavaju HRV da koristi moje znanje i iskustvo.

Ako nekamo odete nemojte me brzo zaboraviti, a neću ni ja vas:

Hvala i lijep pozdrav.

Sretno. Vladimir (XI/93)

. . . .

Ušao sam u decembar 1993. godine. Jako je hladno. Centralno grijanje ne radi. Ne lože. U ćeliji je temperatura između 3 i 8 stepeni. Nisam je mogao izmjeriti osobno i uvjeriti ali mi to govori Pero. Mjerili su, kaže u drugim ćelijama, i izmjerili da je tolika. Obećao mi je prošvercovati još jednu deku i nešto odjeće koje ima u zatvoru, jer svu robu koju dobiju iz Crvenog križa, zatvorenicima oduzimaju kada bivaju oslobođeni ili razmijenjeni...

I nije me Pero iznevjerio. Jednog popodneva polovinom decembra 1993. godine vodnik Škoro unio mi je u ćeliju još jednu deku, rukavice, robijašku kapu, džemper i zatvorsko odijelo. Bio sam spasen. Sve sam to što sam dobio navukao na sebe. Da bih se zaštitio od noćne hladnoće, u toj odjeći sam i spavao.

. . . .

U drugoj polovini decembra mjeseca Pero mi je dao kroz rešetkasta vrata jedno pisamce. Pisale su mi Zinka i Hana iz ćelije broj 125. Zahvaljuju mi se na pisamcetu koje sam ja njima ranije uputio. Zahvaljuju se na mojoj podršci i ohrabrivanju...

Od uzbuđenja ne mogu da držim poruke u rukama

. . . .

Ponovo me je posjetila delegatkinja Crvenog križa Natali Rovira 21. decembra 1993. godine... Jako me je obradovala. Donijela mi je poruke od mojih najbližih i najmilijih. Jako, jako sam se obradovao. Od uzbuđenja ne mogu da držim poruke u rukama. Ruke mi drhte. Čitam poznate i drage rukopise. Dobro su i zdravo svi moji. Saznali su za me, dobili su moje poruke, dobio sam ja njihove. Hoće li mi sada lakše biti u zatočeništvu, hoću li lakše podnositi ćeliju samicu, pitam se s nadom da ću izdržati, da ću istrajati...

ŽIVIM ZA JEDAN SUSRET

Živim za jedan susret,
za dodir, zagrljaj očiju,
cjelov pogleda čežnjiva dva,
za drhtaj srca,
za susret uzdaha,
što bliska bića nebu uznosi,
u jedno ih biće ponovo spaja,
za bljesak radosti,
sliku nebeskog beskraja...

Za četiri riječi živim tople,
za koje se trpi, odriče, pati,
riječi ljubavi, uzdisaj čežnje,
za koje se tamnica mučna,
na sate na minute broji,
za kliktaj robijaške duše:
"VOLIM VAS NAJDRAŽI MOJI..."

Za susret duša u jednom dahu
što nosi, uzdiže do u beskraj,
za stisak grudi živim ja...
Suza radosti, iskrena, čista,
biser što u sjaju svome
tugu i radost spaja,
krenut će tad iz srca
a kanut iz zagrljaja...

. . . .

Ušao sam u januar 1994. godine. Još sam u vojnom zatvoru Tunjice u Banjaluci. Jako sam bolestan. Nesnosne bolove osjećem u predjelu bubrega, kičme, karlične kosti. Pretežni dio tijela gotovo mi je crn od batina. Stalno ležim zatvorenih očiju jer ne mogu da gledam. Pero mi je u ćeliju ubacio nekoliko sudskih predmeta, presuda, žalbi koje glase na imena srpskih zatvorenika, zatočenih u Tunjicama zbog ubojstava koje su učinili. Saznali su za mene. Znaju da sam pravnik, pa mi se po Peri obraćaju da proučim njihove predmete, da im napišem koji savjet, a vrlo često i samu žalbu. To mi dobro dođe jer tako dobijem olovku i papir. Uštedim i za sebe, za svoje skromne potrebe. Pokušavam da nešto zapišem u formi zabilješke. Pišem u šiframa... Pokušavam da pišem i poeziju. Za uzvrat mi srpski zatvorenici putem Pere pošalju bijelog luka i voća. Oni imaju pravo na posjete svojih najbližih. Meni niko ne može doći. Bijeli luk ranije nikada nisam podnosio. Tačnije, gotovo sam se bio zakleo da ga neću jesti... Ovdje, međutim, da bih spriječio obolijevanje zbog hladnoće, jer ćelija nema nikakvo grijanje, uzimam luk uz svaki od dva siromašna obroka dnevno. Dobro mi dođe jabuka koju Pero proturi. Pored Pere povremeno mi dodijeli hranu i jedan od mlađih zatvorenika. Zove se Zoran. Iz Skender Vakufa je. U istražnom zatvoru Tunjice nalazi se zbog dvostrukog ubojstva. Maloljetnik je. Presuda mu glasi na 10 godina zatvora. To je maksimalna kazna zatvora za maloljetna lica. I njemu sam napisao žalbu. Kod nekolicine Srba moja žalba je na Sudu bila uspješna. Sumnjam da će uspjeti za Zorana, s obzirom na inkriminaciju i ostale okolnosti koje ga jako terete...

Oborili su me udarcima pesnica i pendreka na pod

Prije nekoliko dana, u ranu zoru opet su mi u ćeliju upali četnici Aco i Geca. Izveli su me i pretukli u holu. Nisu me uvodili u ćeliju u kojoj su me ranije bili pretukli jer je vjerovatno bila popunjena. Učinili su to u hodniku. Oborili su me udarcima pesnica i pendreka na pod, a onda me izgazli teškim vojničkim čizmama. Opet sam bio izgubio svijest. Aco se ispišo na moju glavu dok sam u besvjesnom stanju ležao na podu...

. . . .

Vrlo slabo spavam. Osluškujem svaki šum u hodniku. Stalno sam u iščekivanju. Čekam da mi otvore vrata ćelije samice, da me izvedu iz nje i pretuku me, izvrijeđaju, ponize...

. . . .

Ne mogu zaspati. San mi neće na oči. Razmišljam o svojim najmilijima, o Žepču, mome rodnom gradu. Pitam se da li su borci naše Armije uspjeli da ga oslobode od četnika i bojovnika zločinca Lozančića i Drage Dragičevića. Razmišljam o Sarajevu. Jako volim Sarajevo. Dobro poznajem njegovu povijest. I prije rata a i u početku jako puno sam putovao po svijetu. Svuda gdje sam sugovornicima spominjao Sarajevo kao grad u kome živim, izazivao sam njihovu pozornost. Mnogi i ne znaju za Bosnu i Hercegovinu ali dobro znaju za Sarajevo. Zimska olimpijada 1984. godine i prelijepe slike iz Sarajeva ostavile su na mnoge veoma snažan i upečatljiv dojam. Sarajevo je za mene slika i simbol Bosne i Bošnjaštva...

Mnogi i ne znaju za Bosnu i Hercegovinu ali dobro znaju za Sarajevo

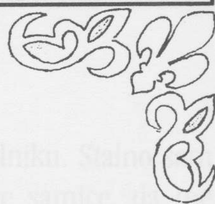
PJESMA PUNA SARAJEVA

Sarajevo je SLIKA Bosne
što svoju i povijest zemlje
na bašči njenoj,
u ćilim bosanski,
istkana što je,
sobom samim kazuje...
Knjiga otvorena sama se lista,
sama se suncem na glas čita.
Sarajevo svo bašča je prelijepa,
u bašči bosanskoj divan grad.
Sarajevo je cvijet Bosne,
bosanski zambak, vječno mlad...

Sarajevo je PONOS Bosne,
na zemlji bosanskoj saraj grad.
Iz Bosne u sebe k'o kamen' cvijet
stoljeća preduga, muku njenu upi...
Muka tvrda u kamenu tvrdu,
u posnoj zemlji
sobom se sama zapisala.
Zapis na zemlji od krvi,
od zlata...
Pjesma se nad tužnom uznijela
vesela
i kolo vodi bosansko,
sitno, iz inata.

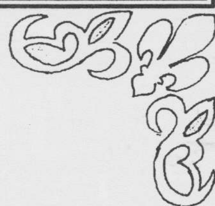
Sarajevo grad MJESEČEV je SJAJ...
Na vrh Bosne mjesečina sjela.
S Bjelašnice i s Igmana,
s Jahorine i sa Trebevića
polje dugo sobom obasjala...
Iz svijetla se voda živa rodi,
ispriča se tajnim znakovima.
Legenda se rodi iz ljubavi,
iz legende istina i prkos
što Bosnom se zove vjekovima.

Sarajevo je OGLEDALO Bosne...
Nigdje se Bosna na jednom mjestu
cijela ogledala nije...
Nigdje se Bosna pred sobom samom
ljepša ogledala nije,
kao u Sarajevu, cvjetnom perivoju,
bosanski džennet što je, raj...
U njemu povijest svoju burnu,
u grad od krvi i kamena sazda,
klecanje svoje i uspravljanje,
muku bosansku, ponos i sjaj.

Sarajevo je HAMAJLIJA Bosne...
O kameni zavjet bosanski, tvrdi
mač dušmanski kršio se u komade...
Na živu kamenu objava,
bedem bosanski izdig'o se istini.
Brojne su horde i vojske tuđinske
kamenu živom, bedemu
i sablji bosanskoj pognule glavu...

O Sarajevo se, o Bosnu razbi
i četnička, paganska granata,
kukavna, podla, s brda, iz prikrajka,
prljava, pogana, bradata...

Kad god na dobro dizalo se zlo,
kad god je ljude dijeliti htjelo,
kuršumi podmukli, zločinački
svijetu su iz Sarajeva
bili opomena bolna...
... I vezanim rukama branilo je
svoje i Bosne majke ime časno,
nad nama što je granitna stijena...
Ljubav je budilo i dobrotu
protiv mržnje i mračnog zla,
k'o vatra vječna, sarajevska,
slobodarska, neugasla...

Otporom svojim, čovjekovim,
što ime je istini i dobroti,
Sarajevo je u sebi i sobom
na bedemu istine
sjedinilo slobodarski svijet...
Sarajevo je SAVJEST svijeta,
k'o i Bosna,
iznikao, procvjetao, ojačao,
iz prkosa u pobjedu stasao,
njen je, iz pepela samonikli cvijet.

Sarajevo je PRKOS Bosne...
Povijest se opora, patnja, bosanska
Sarajevom, zapisa,
u Bosnu se ureza...
Prkos u prkosu, oganj u ognju,
plamena baklja neugasiva.

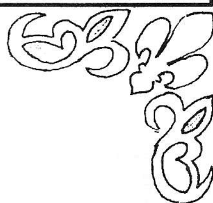

Sarajevo je MIRIS Bosne...
Na svakom kamenu,
na svakoj biljci,
dušom Sarajlija istina ova se piše.
I niko ne zna da l' Sarajevo Bosnom,
il' Bosna Sarajevom miriše.

Sarajevo je SVJETLO Bosne,
blistavo k'o vjera iskrena,
k'o ljubav strasna
kad rodi sunčan dan, dug...
Na vrh Bosne otvara se
i zatvara
bošnjačkog plamena
svjetlosni krug...

Sarajevo je DUŠA Bosne...
Na prsima djevojke almas grana,
drhtava mami momački drhtav dlan.
Rosa se mlada zaklela zori
da ljubit će Sarajevo
prije nje i sunca,
udahnut' u njega mlada da će
zanosni slobodarski san...

Sarajevo je BOSNE SVOJE SJAJ...
Sjaj u travi neugasli, vječan,
kao što vječni su ljubav i vjera.
Iz njih bosanski rodio se prkos,
postojan, nepokoren, neslomiv,
iz njih se stalno preporađa...

Sarajevo je PRIČA BOSANSKA I PJESMA,
učevna, umna, plemenita,
bosanski pečat i smaragd znak...
Bosfor se hvali da Stambol ima,
a Bosna da ima Sarajevo grad.

. . . .

Te noći kada sam u mislima slagao slike i stihove koji me vežu za taj čarobni grad u ćeliju su mi ponovo upali četnici. Nije bilo Gece. Bio je Aco i sa njim još jedan mlad krupan četnik. Od Zorana sam saznao da se ujutro nakon te večeri pričalo kako su me pretukli Aco i neki Ilibašić...

Upali su opet bili pred svitanje, pred zoru. Izvukli su me iz ćelije vukući me po betonskom podu, a onda me podigli. Udarali su me pesnicama i nekim kablovima. Branio sam se i štitio rukama po tijelu i glavi. Nastojao sam da ne padnem, da me ne obore, jer kada me obore na beton onda me udaraju čizmama po tijelu gdje stignu. Nisam bio uspio. Opet su me bili oborili, pljuvali i gazili. Sada se Aco bio ispišao na mene dok sam u besvjesnom stanju ležao pretučen gotovo do smrti...

Osjećam korak prema Bogu u sebi samom

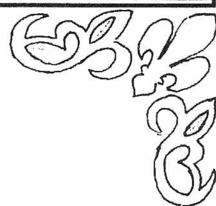
Razmišljam o genetskoj stvarnosti koja me, utjelovljena, inkarnirana u zločince, srbočetničke, okružuje već pola godine. Iz kakvog to bića izvire tolika mržnja? Je li iznjedrena iz srpske patološke mitomanije. Kakvim neljudskim, zločinačkim idealima i porivima robuju srbočetnici, zatočenici iracionalnog mitomanstva, retardirane spodobe, čije postupke ne mogu porediti ni sa najgorim zločinima koje je povijest zapisala...

Vjerujem u Boga, u jednu uzvišenu istinu. Vjerujem u pravdu koju isijava, kojom nas obasjava. Vjerujem u Božije svjetlo. Zatvorim oči i tražim ga. Obraćam se Bogu molitvom i krećem mu u susret. Osjećam korak prema Bogu u sebi samom, u cijelom svome biću. Budi pokoran istini kojom Bogom zovemo, govorim samome sebi i činim korak, samo jedan korak prema jedinoj, pravoj ISTINI. Nadam se pravdi, očekujem da ta ISTINA prema meni učini dva... i opet iskoračujem ISTINI, prema VJERI, prema NADI...

OPET SMO SKUPA U LJUBAVI I ŽRTVI

Svud oko nas mezarja su pusta.
Tisućljetna povijest burna
u njima zapisa se naša...
Svaki kamen, jama, svaka hrid,
planine sure, rijeke plahe,
polja žitna i u gaju šumski hlad,
zapisi to su o zemlji i nama,
o svemu što se precima davnim,
na zemlji Bosni stoljećima zbilo.
Pradjedi ih zapisaše gordi.
Tijela im njihova pera bijahu,
a krv živo mastilo...

Povijest bošnjačka, patna i teška,
sudbina naša tako je htjela,
tijelima i krvlju predaka slavnih,
u škrtoj zemlji zapisa se sama...
I mi smo sretan narod
i mi progledasmo na izmaku šanse,
na izmaku vijeka. . .
Gdje god nam oko počinak nađe,
prije nego što i zaspi,
priča mu se slavna i davna,
pod glavom ispriča neka...

I nije' zalud krv prolivena...
Izgubljen pogled i jecaj nijemi
'zalud ne stegnuše
tuge bošnjačke patnički čvor
usred srca vrela...
U vijenac sudbine
patnja se s bolom i odricanjem
uzalud nije splela...

Oživjeli ste u nama djedovi naši.
Niste, nit' ikad ćete biti mrtvi.
Bošnjak je našao brata Bošnjaka,
opet smo zagrljeni, opet smo svoji,
opet smo skupa u ljubavi i žrtvi...

. . . .

Tog januarskog jutra 1994. godine bilo je jako hladno. Ležao sam nemoćan i iscrpljen od bolesti od čestih premlaćivanja na svome ležaju u ćeliji broj 122 Vojnog zatvora srbočetničkih zlikovaca TUNJICE u Banjaluci... I dalje me vode pod imenom LJUBIŠA NIKOLIĆ, iako me Crveni križ uspio registrirati i poslati nekoliko poruka mojima najbližim. Posjetili su me već dva puta. Dobio sam poruke iz Sarajeva i Zagreba. Saznanje i istina da sam upisan u knjige Crvenog križa olakšavaju mi teško stanje zatočeništva i bolesti u samici. Često se pitam da li je moguće toliko vremena provesti u samici. Ljude ne osuđuju na samicu, već na zatvorsko izdržavanje kazne. Samica je kaznena mjera za zatvorenike i dosuđuju je zatvoreniku koji prekrši višekratno zatvorsku disciplinu, ali na dan- dva, najviše sedam dana... Ja sam, međutim, cijelo vrijeme u samicama???

I dalje me vode pod imenom LJUBIŠA NIKOLIĆ

Već u 8 sahata ujutro izvode me iz ćelije i vode u prizemlje zatvora. Izvode me iz zatvora. Hodam svojim nogama. Ne mogu da vjerujem da hodam, jer me nikada ne izvode na šetnju kao ostale zatvorenike. Izvode me kroz kapiju i uvode u upravnu zgradu zatvora preko puta zatvorskog kazamata Tunjice.

U jednoj ovećoj prostoriji zatičem četvoricu isljednika koji su me isljeđivali u Tesliću na početku zatočenišrva. Prepoznajem ih. Dvojica su iz Banjaluke. Major i nešto mlađi mu kolega. Ranije je bio stalno u civilnoj odjeći. Sada je i on obučen u uniformu četničke srpske vojske. Druga dvojca su Paljani. I oni su me povremeno isljeđivali u Tesliću. Sjećam ih se. Odmah po mome ulasku u prostoriju dolaze još dva isljednika. Oni me žele isljeđivati, koliko sam tada mogao razumjeti. Govore ekavskim izgovorom bosanski jezik. Uočavam im sandžačku melodiju govora, sandžačko narječje...

Ispituju me o mojim susretima sa nekim aktivistima SDA iz Sandžaka, o mom sudjelovanju u naoružavanju Sandžaklija...

Nedugo poslije početka ispitivanja, ona četvotica bosansko - srpskih isljednika nas ostavljaju. Napuštaju prostoriju.

Ostajem sam sa dvojicom srbijanskih isljednika. Poznaju jako dobro sve naše aktiviste iz Novog Pazara, Prijepolja, Sjenice, Bijelog Polja. Spominju imena Rasima Ljajića, Sulejmana Ugljanina, Rizaha Grude, Alije Mahmutovića, Rifčeta, Haruna Hadžića, Šefketa Krcića i druge. Pokazuju mi neke zapisnike sa saslušavanja naših Bošnjaka u Sandžaku. Pretpostavljam da se vodi istraga protiv naših ljudi tamo. U zapisnicima, pokazuju mi ih, vidim i svoje ime. Kao, sastajao sam se sa njima u hotelu "Evropa" u Sarajevu, dogovarao isporuke oružja, sudjelovao u prevozu oružja na području Neđarića, Ilidže, Zenice, Visokog, Breze...

Naređuju mi da se svučem do pojasa

Sve znaju. Ja niječem svoje učešće u tome. Govorim im da to što piše od njih je iznuđeno. Podvlačim da sam ja u to vrijeme, a spominju se novembar, decembar 1991., januar i februar 1992. godine, aktivno radio i stanovao u Beogradu, obnašajući funkciju potpredsjednika Saveznog parlamenta bivše Jugoslavije, da to nije moj nivo. Govorim im da je moglo biti aktivnosti oko naoružanja ali da su to radili mlađi ljudi. Odbijam bilo kakvo priznanje...

Mlađi isljednik, star oko 37 - 38 godina, povisok, crn, vučijeg pogleda, punog mržnje, starijeg isljednika, nešto nižeg od sebe, smeđokosog, oslovljava imenom MIĆO. Mićo (ako mu je to i pravo ime) ne obraća se imenom, dvije tri godine od sebe mlađem isljedniku, zlikovačkog izgleda...

U prostoriji je hladno. Sjede u jednom ćošku uz malu grijalicu, a mene su postavili u dijagonalno suprotan kut. Ne daju mi da sjednem... Naređuju mi da se svučem do pojasa. Onaj mlađi me tuče pendrekom po leđima i bubrezima. Stariji isljednik mu viče da se izmakne od mene, a onda me gađa pepeljarom. Pogađa me u nogu, a mlađi me nastavlja tući pesnicama. Oborio me je. Nisam bio izgubio svjest. Bio sam na ivici svjesnog stanja. Zatvorio sam oči i ležao sam ne pomijerajući se...

Zovnuli su stražare i ovi su me odnijeli u zatvorsku portirnicu. Tamo sam došao sebi. Vratili su me u moju ćeliju...

. . . .

Izmučen i psihički i fizički, pretučen ponovo, ležim na svome ležištu u ćeliji i pitam se dokle će me mučiti. Da li je ovo što živim život ili zbir patnje i muka čovjekovih, utjelovljenih u moje tijelo, dušu, srce, u moje biće na ovom mom, čovjekovom mjestu. Obraćam se Bogu dž.š. dugim molitvama. Meditiram. Tražim u svome biću, tijelu, duhu, snagu koja će me izvesti iz neopisivog košmara. Uspijem, ali ne traje dugo. Ponovo zapadam u apatična stanja. Ponovo se borim sa sobom, u sebi. Molim Boga da mi dariva smrt. Toliko je puta bila blizu uz mene, gotovo u meni. Vidio sam je, čuo, osjetio... Umro sam, govorim u podsvijesti. Osjetio sam zadah smrti. Ovo što živim, što čujem, vidim, osjećam, samo se džehennemom, paklom, može nazvati... A onda, odnekle usisam snagu u tijelo u duh, odhrvem se, ugledam svjetlo na kraju tunela, zatvorenih očiju...

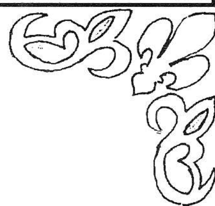
Molim Boga da mi dariva smrt

DA SE NE ZABORAVI

I neko će vriskom reći i već je,
ponesen vremenom, kosim ovim,
u kome se nađe izmetnut jadom,
zajedno sa mnom, s tobom,
sa mukom tvojom i mojim bolom...

. . . .

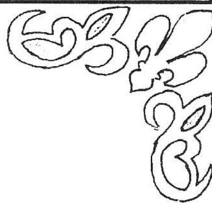
Iz nekog će izbiti
kao lava, kao eksplozija
sva patnja i bol svijeta,
muka k'o želja prokleta.
I vriskat će je u duši sputana,
da se rodi, da se oslobodi
sestra joj po krvi, osveta...

I neko će vriskom reći,
i vrisnuo već je:
"Osvetu za sve, za sve hoću",
jer krvlju dječijom nacrta bol,
sliku patnje i užasa
na kamenu, na zemlji, na vodi,
u drhtavoj ruci,
u duši sestirnoj, bratovoj,
u duši svojoj,
opijenoj, nepreglednoj muci...

I neko će vriskom reći i već je:
"Krv za krv, muka za muku..."
U pjeni vremena, nesretnog ovog
iz čovjeka će zmija siknuti.
Cvjetovi osvete će crni,
te strasti ljudske, nepokorne,
iz duše otrovane niknuti...

Al' neko će reći smiren
mukom istom kao proviđenjem:
"Istinu tražim, istinu samo,
istina da se zapiše,
kao sveta, kleta opomena,
DA SE NE ZABORAVI,
DA SE ZAPAMTI,
ZA SVE LJUDE, ZA SVA VREMENA"...

... Za djecu našu
što žive u nama
da se ne zaboravi u nama,
da zapišu, da zapamte,
pa tek onda iz nas da se rode...
Istinu moramo im reći svetu
svojim odricanjem i mukom,
opomenom Božijom i slovom,
svojim paćeničkim krikom,
kaznom i nagradom,
BOŽIJOM, VELIKOM...

Ne želimo osvetu,
već samo istinu čistu i britku...
Jer ako istinu ne udahnemo
da u nama sobom procvjeta,
u svome iskonskom svjetlu i mraku,
što ćemo onda oprostit' i kome,
što zapisat ćemo u čovječnosti,
u ljudskom, u BOŽIJEM ZNAKU..."

Nad poljem, nad gorom, kamenom, vodom
kliktaj istine bolne nek' lebdi...
Iz sunca nek' sija
i u snu nas prati,
sa zorom svakom neka se javi,
DA SE NE ZABORAVI,
DA SE NE ZABORAVI...

. . . .

Januar mjesec 1994. godine je pri kraju... U ćeliji mi je jako hladno. Zima traje uveliko a radijator je i dalje potpuno hladan. Ne smijem ni da ga pipnem. Onda mi je još hladnije. Po cijeli dan provodim potpuno obučen. Zoran mi je kroz rešetke doturio svoje vunene čarape. Razmišljam o Peri, Zoranu sa kojima promjenim po koju rečenicu kroz rešetke, o ostalim zatvorenicima, Srbima sa kojima nemam kontakt. Iz nekoliko rečenica koje mi napišu, opisujući mi svoj sudski slučaj, zaključujem da me uvažavaju, poštuju, suosjećaju sa mnom. Srbi zatvorenici su dobri, normalni ljudi, a Srbi vojnici, policajci u uniformi, u ogromnoj većini zli, zlikovci, četnici. Tražim neke odgovore, ali valjda ne mogu naći. Vrijeme je najpametnije, govorim sebi. Vrijeme će za dan, dva, za heftu, mjesec, za godinu, deceniju, donijeti sve odgovore, nama i našima u nama...

U ćeliji mi je jako hladno

VRIJEME JE NAJPAMETNIJE

Ne traži očima sile
objesti i nestrpljenja...
. . . .
ČEKAJ STRPLJIVO
sa vremenom u vremenu.
Dok vrijeme na prozor ne zakuca,
'mjesto dužeg, put ne traži KRAĆI...
Kad trava pokošena
osuši se, slegne,
tad ćeš ga NAĆI...

Vrijeme najbolje vidi,
vrijeme najbolje čuje
i srce nema ustreptalo.
Vrijeme se razumom kazuje
i strpljenjem zrači...
. . . .
VRIJEME JE NAJPAMETNIJE,
Ono će, sve što tražiš,
n a ć i ...

. . . .

Ponovo me izvode iz ćelije i vode u upravnu prizemnu zgradu preko puta zatvorskog kompleksa Tunjice Banjaluka...

U sobi, u kojoj su me isljeđivali srbijanski isljednici prije mjesec dana, čekaju me major i njegov kolega bezbjednjak iz Banjaluke. Daju mi stolicu i nude me cigaretama. Govorim im da se nisam propušio, da sam jako bolestan, da želim da umrem... Fino se ophode sa mnom. - Spremaju ti nešto Irfane, pa glume finoću umjesto strogoće - govorim sebi a njih gledam pravo u oči.

- Fikret Abdić nas je poslao da te obiđemo. Poručio ti da je jedina šansa i tebi i Muslimanima ako se okupite oko njega. Ti imaš ugled u muslimanskom narodu. Dobar si govornik masovik. Iskoristi možda posljednju šansu, više za narod, a manje za sebe - govori mi major, sada u činu potpukovnika... - Bosna je podijeljena između nas i Hrvata. To su shvatili i Fikret i Selim Bešlagić u Tuzli, jer su pametni, jer su ispred vašeg srednovjekovnog vremena... - govori mi njegov kolega. -Ovdje kod nas ćeš istru'nuti. Toliko toga si učinio protiv Srba da nema šanse da osjetiš slobodu. Imamo sve tvoje govore po Bosni, po Evropi...

Bili smo milosrdni prema tvojoj majci

Iz tašne mi vadi kasetu i pokazuje što piše na njoj. Čitam naslov video kasete: GOVORI IRFANA AJANOVIĆA, STIPE MESIĆA I ANTE KOVAČEVIĆA U FRANKFURTU 12.6.1992.

- Sve tvoje kasete, sve tvoje bljuvotine imamo u svome posjedu. U njima si potpisao svoju smrtnu presudu. Iskupiti se možeš samo ako budeš surađivao sa Fikretom Abdićem i Selimom Bešlagićem...

Govore mi da mi je u decembru majka razmjenjena zajedno sa mojim sestrićem. Razmjenjena kroz razmjenu civila na relaciji Teslić - Zavidovići, negdje na prostoru Ozrena, Vozuće.

- Bili smo milosrdni prema tvojoj majci, možemo, ako ti to hoćeš i

prema tebi. Ne tražimo da sarađuješ sa nama na štetu, već na korist muslimanskog naroda, ne samo u Bosni i Hercegovini, već i širom Jugoslavije... - govori mi major...

Dok mi sve ovo govore šutim i gledam ih pravo u oči. Nastojim da ne trepnem. Hoću da se i tako nosim sa njima. Kao da mi neko šapuće: - Nosi se, Irfane, sa njima, ništa ti ne mogu...

Gledam ih pravo u oči, jednog pa drugog:

- Ja sam ovdje u zatvoru već sedam mjeseci. Sve najgore zločinačke torture preživio sam. Preživio, ili nisam. Možda sam i umro. Prije jesam nego nisam. Pred vama je u mome liku jedan od bosanskih šehida. Šehidom postaje borac za prava čovjeka, za dostojanstvo Božijeg podanika. Šehidom postaje borac u rovu, branitelj, jurišnik, ali i starica, dijete, koje zločin pokosi... Najveći su šehidi, međutim, oni šehidi koji se mučki, neljudski kupe kao robovi. Vi mene niste zarobili na bojnom polju. Zarobili su me Hrvati, pa me predali vama. Vi ste mene dobili za tenkove koje ste dali Lozančićevim zločincima. Ja nisam vaš zarobljenik. Kad kao takav umrem za svoje ideale, tek tada sam pravi i još veći šehid nego da sam pao u jurišu na vaše četnike, kao mudžahedin.

Govorim im nešto čime bih ih zastidio, porazio

Govorim to, iako to nije moj stav. Govorim im nešto čime bih ih zastidio, porazio, makar i retorički, govorništvom. I uspio sam. Izazvao sam ih. Rekao sam im istinu. A njima, njima kad se kaže istina koju ne mogu da progutaju, ruka leti na ubogog, na nezaštićenog, na robijaša. Majorov mlađi kolega ošamario me je nekoliko puta i pozvao stražare, četnike da me odvedu u ćeliju...

DA SE NE PONOVI...

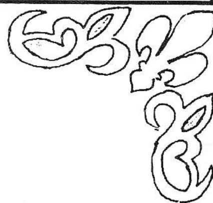
(Posvećeno svim sestrama
palim za slobodu)

I opet me zove, opet me budi,
pjesma me opet sestrina moli,
i jutros me Drinom sestra preklinje.
Iz virova lednih Drinskih
grobnice sestrine krvavo-zelene,
iz očiju procvalih molba joj leti
kao strijela bola odapeta...

. . . .

Iz krika izranja krvavo stijenje,
bol skamenjen u Drini cvjeta.

Krvavim kapima sestrinu pjesmu
kiša mahnita, krik joj vrišti:
"... DA SE NE PONOVI, DA SE NE PONOVI..."
Krvavom Drinom poruka potom tiho žubori,
pa načas leti, k'o da ima krila...
".. DA SE NE PONOVI, DA SE NE PONOVI",
poruku sestra krikom k'o pjesmom mi zbori.
Pjesma joj cijela
u krik se jedan svila...

I opet me sestra moja zove,
krikom sudbine svoje me budi...
Obale Drine snene, uplašene,
pletenicama svezala,
u čvor ih splela,
da i njih Drina ne ponese,
suncu se prkosna zaklela...

. . . .

Opet mi sestra sudbinom svojom zbori:
"... Od iste dušmanske ruke, nikada više,
DA SE NE PONOVI, DA SE NE PONOVI..."

. . . .

I jutros me krik sestrin budi,
po suncu ga šalje sestra mi mila...
Kostima svojim, suzama ispranim,
da se u Drini ne bi izgubila,
sudbine svoje, života svoga
i našu zajedničku kletu muku,
u pijesku mi crta, bilježi, piše
posljednju OPOMENU, OPORUKU:
"... O mili brate, kćeri mile,
sinovi moji sokolovi,
od iste dušmanske ruke, nikada više
DA SE NE PONOVI, DA SE NE PONOVI..."

. . . .

Već dugo nemam nikakvih poruka od mojih. Čuo sam bio u ćeliji gospođicu Natali Roviru. Čuo sam njen engleski - španjolski sleng. Očekivao sam da me posjeti, ali vrata su ostala zatvorena. Slikala su se nijema sa mojim uzaludnim čekanjem u mojoj podsvijesti u mojim zatočeničkim noćima...

. . . .

Dva puta su me još izvodili Aco i Ilibašić. Ilibašić bi prvi ušao i nazivao me konjinom. Onda me onako krupan i nezgrapan hvatao za kragnu, jaku zatvoreničkog koporana i izgonio iz ćelije. Oba puta su me tukli u onoj istoj ćeliji u kojoj su me već bili tukli Aco i Geca. U njoj su me tukli do iznemoglosti. Bio sam sretan jer je ćelija bila prostorno mala, pa nisu mogli da me nogama udaraju onako kako su to činili, premlaćivajući me u hodniku. Dok su me tukli, pljuvali su me i vrijeđali. Nazivali su me balijom, Turčinom, gnjidom balinskom...

Dok su me tukli, pljuvali su me i vrijeđali

Gotovo sam nepokretan. Po cijeli dan ležim pretučen i izmučen. Hrana je veoma loša. Dobivam ručak u 12 a večeru u 18 sahata. Dijele uglavnom rižu, čorbasti grah i leću, sočivicu. Da ne dobijem od Pere ili od Zorana malo više kruha, davno bih umro od gladi...

Ako ikada izađem iz zatočeništva, ako se smiri ovaj kaos u Bosni, što uljepšavajući mu ime, ratom zovu, nastojaću da se odužim, revanširam Zoranu, a Peri posebno. Kada progovorim sa njima dvije-tri rečenice, ukoliko iza njih nije vojnik, bude mi malo lakše. Oboružam se nadom, pa Bogu pomolim. Lakše mi bude.

Jučer mi je Pero rekao kako se naši ponovo mire sa Hrvatima. Ne zna ni on mnogo. Govori mi ono što sazna iz razgovora o ratu i politici koje vode zatvorski vodnici. Kaže da Amerika, Njemačka i Austrija sudjeluju u tome.

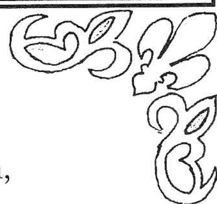
-... Hrvati su vam najveći neprijatelji. Više su vam oni srušili, nego što vam je srušeno u borbama sa nama. Krajem prošle godine gađali su topovima stari most u Mostaru. Nisu prestali dok ga nisu potpuno srušili... - govori mi Pero i brzo zatvara drvena vrata ćelije, jer je bio čuo korake vodnika u dnu hola...

KAMENA BAJKA

I

U kamenu kamena pjesma,
oda suncu, nebu i vodi ...
U kamenu ljubav kamena isklesana.
Ispod kamenog zagrljaja
voda živa zelena hodi
da ljude ljubavlju i dobrotom spaja.

Krug ljubavi i života
zelena voda bistrinom teče.
Od kamena život novi
u kamenu se kamenit stvori,
istina to je, kao suza čista. . .
Iz kamene čudesne školjke
život se novi otvori,
biserni polumjesec zablista. . .

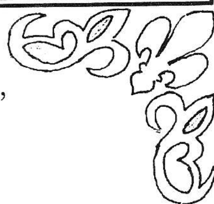
II

U mjesec mlad se zagleda
srcem djevojačkim, nevinim, plahim,
djevojka Hercegovka,
K'o rosa mlada, blažena ...
A zrake srca mjesec prihvati,
zatreperi mlađan, zasija
i zrakama svojim zlaćanim
djevojci ljubav uzvrati ...

I djevojka Hercegovka,
rosa mlada, blažena,
nektarom ljubavi opijena,
k'o noć, kad zavodnica tamna
omami bijeli pospan dan,
na kamenu kraj kamena
usnu slatki, djevojački san.

Mladošću svojom i vjerom iskrenom
Milosnog Boga u snu preklinje,
moli:
"O, Bože milosni,
spusti mi mjesec mlađani,
prvi put da me momak zagrli,
u zagrljaju vječno da mu počinem,
da nikad me zora bijela ne probudi."

Molbu iz srca, čistu, iskrenu,
Bog Milostiv djevojci ispuni.
S neba joj spusti mjesec mlad,
nad njom ga mladog skameni ...

U istom trenu planina kamena iznad,
prizorom dirnuta čarobnim
suzu radosnu na kamen kanu
i kamenom suza, k'o rijeka poteče,
sobom da zalijeva ljubav zvjezdanu,
da ljubav vječno ljubavlju cvjeta,
da ljubav u kamenu vječno živi ...
Čista i plaha, hitra i bistra,
rijeka studena kamenom zaplovi ...

Hitra k'o srce
kad srcu ljubavlju hita,
čista i plaha, k'o ljubav djevojačka,
a bistra da kroz nju
gledat' se mogu
mlađani mjesec i djevojka
rosa mlađana ...

U kamenu kamena priča ...
Skameni se mjesec mlad,
miljenik vode, neba i sunca,
nad djevojkom mlad da bdije,
da je grli, sa njom ljubav sniva ...

III

I kao u legendi čarobnoj,
kao u bajci, sve je teklo smjelo ...
Neimar HAJRUDIN
rukama svojim, maštom i umom
ugradi bajku u dobro djelo ...
Čovjek vrli, plemenit ubav
skameni mjesec u dobrotu,
u praštanje i ljubav ...

Rukama svojim u kamenu živom,
od kamena sazda predivnu priču,
ljubavnu pjesmu spjeva plamenu
i kamenu bajku prinese vodi,
k'o žrtvu svetu kamenu...

A voda žrtvu iskrenim srcem,
čistotom svojom smjerno primi...
U bisernu ogrlicu kamen preporodi
da pod njom i kroz nju
ljubav iz srca srcu teče,
da ljubav ljubavlju vječno se plodi...
Harmonija kamena i vode
pod suncem vječnim ovjekovječi se,
o s l o b o d i ...

Iz legende, iz vjetra bajkovita,
kao stih priča kroči
u srce gordo, dušu ponositu ...
Na kamenu kamen iz kamena
izraste u bajku znamenitu.
U pjesmu života bajka se pretoči,
u živu BAJKU KAMENITU. . .

Na vodi studenoj kameni plamen
usplamti kao nikad prije,
vjeru i nadu, ponos i ljubav,
svjetlom da obasja,
vatrom da ogrije ...

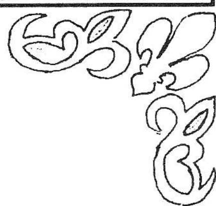
IV

I dugo, dugo živjela priča,
KAMENI PLAMEN, KAMENA BAJKA
u kamenu hercegovačkom bremenitom ...
Pjesma dugo živjela
u kamenu tvrdom, plemenitom.

Pet stoljeća sobom samom
pričala se suncu ocu,
pričala se bistroj vodi...
Pričala se nebu ponosita,
pjevala se kao oda
i ljubavi i slobodi ...

U čovjeka dobrog ušla kamen' bajka,
biser grana srcem nanizana,
u dušu i srce plemenito,
gdje se ljubav pali kao baklja živa ...
Kao pjesma ušla mu u biće cijelo,
da u srcu živi, da u srcu gori,
da u srcu sija i vječno počiva ...

Ali nije ušla u zločovjeka,
u srce mu opako, pogano, zlo,
u kom porok ljudski, zao samo sebe vidi...
Kamenu bajku ono ne ćuti
jer ona ljubav i dobrotu zrači.
Od njih se mržnja krije i stidi.

U srcu zlobnom, opakom
za mir i ljubav mjesta nema,
za njih je ono mračno stratište...
Samo mržnja, zlo i pakost
u njemu su našli svoje utočište.

V

I čekala mržnja pritajena
s porokom ljudskim poganim, zlim.
U srcu se krila opakom,
da bi k'o zmija podmukla,
i z n e n a d a,
u vjetar se uvukla zloslutni,
s vodom ga zavadila i kamenom ...
Zmija Mržnja mržnjom je zasiktala,
u vodu se uvukla plahu, studenu,
da bi je zamutila, sobom otrovala ...

Vražijom rukom, opakom, zlom
nemir i zlobu mržnja posija
na kamenu, zemlji, na vodi,
sobom pijanom čovjeka opi,
sobom ga samom zaludi ...
Sujetu, pohlepu i zavist podlu,
poroke zle, sve mu probudi...

Na usta mu k'o pijan zadah,
k'o psovka pogana pakost izađe,
usta mu sobom zapjeni,
pogled mu sobom i krvlju oboji.

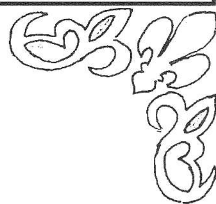

Iz čovjeka pokličem svojim ratnim
prijetnju mračnu zmija prosikta
na mir i svijetlost,
na ljubav i pravdu,
na sreću, nadu i dobrotu ...
U pušku se uvuče, u kuršum,
u top, u granatu ...

Na sve što se imenom njenim ne zove,
na sreću radost i milost,
na sve što ljude miri,
zapuca mržnja opakim zlom,
na sve što ljude i obale spaja,
na čovjeka zapuca čovjekom ...

Na bajku kamenu iz topa zapuca,
na mir, na slogu i dobrotu,
jer bajka Kamena sobom to znači,
na ljubav mržnja zapuca
iz bajke Kamene što zrači.

Na ljiljan bijeli zapuca mržnja,
na simbol dobrote i ljubavi,
jer njima ljiljan čistotom kliče,
nevin i čist k'o bajka Kamena,
k'o srce njeno, k'o rosa mlada,
iz koji gord i ponosit niče ...

Na ljiljan bijeli zapuca mržnja,
jer ga k'o utvaru svoju vidi ...
Visok joj, čist i lijep,
do neba se čini, do sunca ...
Svjetlošću plamenom i dobrotom
čistotu i ljepotu čednu
svud oko sebe ljiljan širi ...
Zajedno s majkom, kamenom bajkom,
obale spaja, a ljude miri ...

Iz srca zlobnog, podmuklog,
mržnja u top uđe, u granatu,
čovjeku uđe u krvavo oko,
u ruku mu uđe poganu
i devetog novembra devedeset'treće
mržnjom zagrmi oruđe opako ...

VI

Bez daha osta sve što diše,
od bola zamrije priroda sva.
Zastade vjetar, stadoše ptice
u nevinom lijetu,
trešnja se mlada od straha skameni ...
. . . .
"... Iz topa je mržnja na ljubav pucala",
smokva stara tužno prozbori ...

"... Kamenu bajku mržnja je ubila ...
U granatu se prokletu uvukla
i sobom je k'o sabljom presijekla...
Mržnja je ljubav u srce pogodila
i na njoj spalila ljiljan bijeli ...

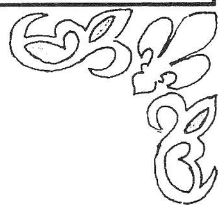

Porok ljudski, zavist i zloba,
mržnja im svima prokleto ime,
iz topa su pucali sramno
na harmoniju sunca i neba,
čarobni sklad kamena i vode,
na zrake ljubavi nevine,
u bistrini zelenoj što se kriju,
da ih osakate, rane,
da ih ubiju ...

Na kristalni kikot vode plahe,
muziku čarobnu što žubori,
na krik života čudesni,
na bulbula tanahni ljubavni poj,
mržnja je pucala svim svojim zlom,
da sve što ljubav spaja i rađa,
zavije u mračni nespokoj...

. . . .

Pucajte stijene, pobjesni vjetre,
o, sunce žarko, vjetrom jecaj,
kišama tužnim plači,
oblakom mračnim nebo obuci,
pred sobom sve pomrači ...
Zagrmi zemljo s nebom skupa,
padajte, lijte tužne kiše ...
Digni se vodo, zamuti, ponesi,
Kamene bajke i ljiljana bijelog
nad vodom zelenom nema više ...

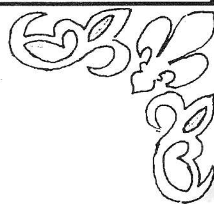

I plamenu baklju živu,
a s njom i ljubav, što iz nje
svim sjajem svojim sija,
u studen duboku mržnja sruši,
da ih u vodi plahoj
sobom i zlobom uguši ..."
- To izusti smokva stara
i potom žalosna
od tuge goleme usahnu,
kraj vode se bistre osuši ...

. . . .

"... Zašto mi ubiste bajku Kamenu?"
- i voda svojim žuborom plahim,
čednošću bistrom i čistotom,
iz kolijevke kamene ranjena zbori ...
"... Zašto prosuste ogrlicu
neimar što mi iz kamena stvori?

Zašto mi ubiste
čovjeka davnog plemenitu pjesmu,
biserje u školjci plamenoj,
vremena davnog blistavo čedo?
Zašto mi ubiste kamen' zagrljaj
u kolijevci mojoj kamenoj,
ljubavi vječne nevini sjaj"?

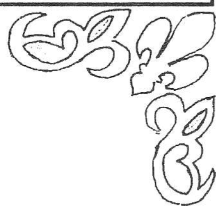
VII

A ranjeno srce Kamene bajke,
u rijeku plahu što je palo,
čistotom svojom, djevojačkom suzom,
k'o biser čarobni vodu bistri.
Kraj djevojke u vodi je zastalo,
plahu je tješi, smiruje
i srce usnule ranjene rose,
ljiljanom bijelim nježno miluje ...

I kada Božijom voljom
zrake sunca, zrake života,
svjetlošću božanskom i toplotom,
dubinu obasjaše, bistru studenu,
k'o života vječnog da su vlati,
iz vode izroni ljiljan bijeli,
od zraka sunca se pozlati ...

Tad vjetar razvigor snažno zavihori,
očaran onim što se zbilo ...
Milošću sudbine kliktaj razveseli,
u pjesmu radosti isprede ga čilo:
".. Živo je srce Kamene bajke,
živ je i pozlaćen ljiljan bijeli.
Plamena ljubav ih je spasila
od mržnje, zla i pakosti ..."

Čistotom svojom bistrom
i ljubavlju nevinom, čednom,
eno ga pozlaćen ljiljan niče ...
Iz majke vode na kamen' rosi
ljubavi i životu gordo kliče ..."

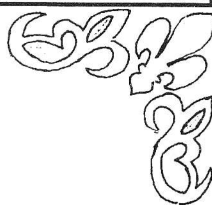
VIII

Opet je srce plemenito
zapalilo baklju živu.
Opet se ljubav na smrt i život
sa mržnjom kletom hrvala ...
Iz vode bistre, iz suze čiste,
opet je ljubav ljiljanom procvala ...

Opet će živjeti bajka Kamena,
u srce čovjeka će
ljiljan posadit' bijeli.
Opet će spajati obale mira,
ljubavi, slobode ...
Ljubav i mir svoje će mjesto naći
u čudesnoj slici kamena i vode ...

Opet će se mjesec zrcalit' u vodi
i sina cjelivat' kamenog svog,
mjesečinom kao brižnom majkom ...
Tanahnih bulbula opet će poj
treperit' nad kamenom bajkom ...

I ljude će izmirit' kamen tvrdi,
kamen zajednički,
hercegovački duh postojani.
Rane na tijelu opraće bistra
voda zajednička,
k'o ljubav u srcu bajke,
plaha i čista, ljubav djevojačka ...

Sunce i nebo zajedničko
zacijelit' će rane na tijelu ...
A ljubav plaha,
pjesma života, oda uzvišena,
zacijelit' će rane u srcu vrelu,
smiriti patnje,
u duši stišat' jauk ...

. . . .

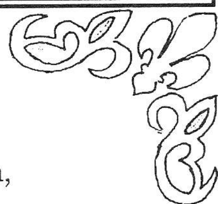
I čovjek će oprostit' čovjeku,
al' zaboravit nikad neće ...
Pamtit će Bajku kao Božiji nauk.

I Bog Milosni, zajednički
povešće ljude i obale sjedinjene
stazom ljubavi i praštanja ...

... Da mržnja na Bajku kamenu,
na ljubav i slogu,
nikad ne puca više ...
Suzama radosti sunca i neba
plakaće tople mostarske kiše ...

IX

O, Bože Milosni, stihove ove,
k'o molitvu moju primi.
U srcu iskrenom su rođeni,
a iz njeg' ljubavlju iznjedreni.

Pjesničkim srcem i stihom iz njega,
molim te Bože, ponizno, smjerno,
put ljubavi i mira nam obasjaj
Rukama našim, bratskim
zastave sloge ponovo sveži,
a one će obale u mjesec mlad,
u kamenit zagrljaj ...

X

U kamenu kamena pjesma,
oda suncu, nebu i vodi ...
U kamenu ljubav kamena isklesana.
Ispod kamenog zagrljaja
voda živa zelena hodi
da ljude ljubavlju i dobrotom spaja.

Krug ljubavi i života
zelena voda bistrinom teče.
Od kamena život novi
u kamenu se kamenit stvori,
istina to je, kao suza čista ...
Iz kamene, čudesne školjke
život se novi otvori,
biserni polumjesec zablista ...

. . . .

O tome ko će, kako i kada će srušiti stari most u Mostaru, neprocjenjivo blago u baštini cijelog svijeta, zaštićene i po UNESCO-u sve se može vidjeti iz napisa zagrebačkog Vijesnika koje u cijelosti objavljujem u svojoj knjizi.

Naime, već 10. jula 1993. godine, gotovo tačno 4 mjeseca prije nego će ga HVO srušiti, Vijesnik objavljuje napis kojim se želi pripremiti domaća i svjetska javnost na prijem vijesti o rušenju starog mosta u Mostaru. Tako su "guske zapalile Rim", tako je "Dimitrov zapalio njemački savezni paralment"...

Tako su stari most u Mostaru trebali "srušiti Muslimani"...

Sličan napis zagrebački Vijesnik objavljuje i 18. jula 1993., pripremajući javnost na rušenja mosta...

Zaista, licemjerje - hipokrizija bez presedana

Dan nakon rušenja starog mosta, 10. novembra 1993. Vijesnik objavljuje napis pod naslovom: "STRAST ZA RAZARANJEM IPAK JE BILA JAČA OD LJUBAVI KOJOM JE STARI MOSTARSKI MOST GRAĐEN I ČUVAN KROZ STOLJEĆA"...

Naslov napisa istinski oslikava strast ekstremnih bojovnika HVO ali se iz napisa ne vidi ko je srušio stari most. Iz napisa se ne može zaključiti da li se srušio sam od sebe ili usljed topničkih borbi "između muslimanskih snaga i HVO". Licemjerje isijava iz dijela napisa u kome se kaže da je most bio "oštećeno i prije, iako je bio zaštićen DRVENOM GRAĐOM, VREĆAMA PIJESKA I STARIM AUTOMOBILSKIM GUMAMA..."

Zaista, licemjerje - hipokrizija bez presedana.

No već sutradan, 11. novembra 1993., zagrebački Vjesnik pod pritiskom svjetske javnosti prenosi reagiranja iz svijeta, i to iz ITALIJANSKE ŠTAMPE, te BBC, Britanskog radija, listova The Dailu Telegraph, The Guardian i The Indephendent...

Napise iz Vijesnika objavljujem u cijelosti, podvlačeći i istinu da su ekstremni bojovnici kao fašisti srušili sve mostarske džamije, muslimanska groblja i sve objekte kulturnog nasljeđa Muslimana u Mostaru, kako se nikada ne bi moglo prepoznati da su tu živjeli Bošnjaci - Muslimani, kako bi im se zemlja otela...

Žele srušiti Stari most

MOSTAR – Predstojnik Odjela za školstvo, znanost i kulturu Hrvatske zajednice Herceg-Bosne Jozo Marić zatražio je u petak hitnu pomoć Unicefa kako bi bio spašen mostarski Stari most, simbol toga grada.

Kako je priopćeno iz Hrvatskog vijeća obrane, muslimanska je vojska minirala Stari most koji se nalazi u dijelu grada pod njezinom kontrolom. U priopćenju se naglašava kako muslimanska vojska nastoji srušiti most kako bi za to mogla optužiti hrvatsku stranu. (Hina)

(VJESNIK, 10/7.93)

MOSTARSKO VRIJEME NI RATA NI MIRA

Stari most u opasnosti!

VJESNIK, 18 7 '93

MOSTAR – Predstojnik Odjela za školstvo, znanost i kulturu Hrvatske zajednice Herceg-Bosne Jozo Marić zatražio je jučer hitnu pomoć UNESCO-a kako bi bio spašen mostarski Stari most, simbol toga grada.

Kako je priopćeno iz Hrvatskog vijeća obrane, muslimanska je vojska minirala Stari most, koji se nalazi u dijelu grada pod njezinom kontrolom. U priopćenju se ističe kako muslimanska vojska nastoji srušiti most kako bi za to mogla optužiti hrvatsku stranu.

Nakon silnih napada muslimanskih postrojbi na pripadnike HVO i Hrvate u dolini Neretve, jučer je u gradu bilo gotovo nestvarno mirno. A, pod tim se podrazumijeva često pucanje iz pješačkog oružja i povremeno granatiranje civilnih ciljeva. Muslimanske snage napadale su nešto rjeđe, što se tumači pripremama za novu ofenzivu. (I. Č., H)

Strast za razaranjem ipak je bila jača od ljubavi kojom je stari mostarski most građen i čuvan kroz stoljeća

("VJESNIK" Zagreb 10/XI '93)

MOSTAR – Znameniti mostarski Stari most srušio se u Neretvu u utorak ujutro, oko 9 sati.

U topničkim borbama u ponedjeljak uvečer i u utorak ujutro, između muslimanskih snaga i HVO, most je više puta pogođen, a bio je oštećen i prije iako je bio zaštićen drvenom građom, vrećama pijeska i starim automobilskim gumama.

Stari kameni most sagradio je neimar Hajrudin 1566. Na Neretvi je već prije srušeno pet armiranobetonskih i željeznički most, koje su minirali Srbi pri povlačenju iz Mostara. U Mostaru se Neretva sada može prijeći samo preko montažnoga mosta. (Hina)

Muslimanska strana ponovno je optužila Hrvatsko vijeće obrane za rušenje Staroga mosta, ali argumenti kojima barataju nisu uvjerljivi. Štoviše, može se slobodno reći da se radi o pukim nagađanjima, odnosno o slučaju koji se želi iskoristiti za nove optužbe na račun bosansko-hercegovačkih Hrvata pred svjetskom zajednicom. Zasad ostaje sigurno samo jedno: Staroga mosta koji je 427 godina premošćivao rijeku Neretvu više nema – i on je nestao u krvi i ruševinama bosansko-hercegovačke ratne svakodnevice. (M. Marušić) (MARIO MARUŠIĆ)

(VJESNIK 11.XI.93)

Nema više Staroga mosta

Plač za mostom ili Mostarom

Most je srušio rat! Most su srušili neljudski porivi koji dovode do rata. Most je srušio Svijet, onaj koji ništa nije napravio da zaustavi rat (Vjesnik – 11/XI 93)

Mostovi vežu dvije obale. Pjesnici ih obično opisuju kao ruke koje se rukuju, a simbolika je jasna: mostovi spajaju ljude s dvije obale. Mostovi su visokograđevinski objekti, dijelovi prometnog sustava, simboli... Ima ih svakovrsnih, širom svijeta.

Bio jednom jedan Stari most.

Onaj u Mostaru.

Nažalost, samo tako danas možemo započeti priču o jednom mostu po kojemu je njegov grad dobio ime. Bio je mnogo više od simbola, bio je duša glavnoga grada Hercegovine, jedinog bosanskohercegovačkog grada koji je zajedno sa svojim minaretima, mahalama i drugim turskim oznakama ili utjecajima ipak disao punim plućima Mediterana. Reklo bi se pravi dalmatinski grad, ali u Hercegovini. Mostar je doista bio grad u kojemu se stranac dobro osjećao, dok je stanovnike odlikovao poseban, teško opisiv, ali uvijek vedar mostarski duh.

No vratimo se mostu.

Plakati za Mostarcima

Tko je ikad u životu barem jedanput kročio njime, a moram priznati da sam bio jedan od sretnika koji su preko njega dovoljno puta prešli, smatrao ga je svojim.

Sad se plače za mostom, i to je naizgled u redu. No, ne plače se za ljudima koji su ga smatrali svojim, a danas su mrtvi, za ljudima koji su mnogo više od mosta kojeg više nema. Mostove se name može obnoviti, restaurirati, rekonstruirati, ponovo *staviti u funkciju*, ali ljude kojih nema, više se nikad i nikako ne može vratiti. Zato treba plakati za Mostarcima, a tek potom za Mostarom i Starim mostom.

Kaže mi prijatelj da je most zapravo srušio Svijet. To je svijet koji se licemjerno zgraža nad našim današnjim (već tri godine starim) balkanskim barbarstvom, istodobno ništa ne radeći da se rat zaustavi, prodajući i dalje oružje i fraze, od kojih nitko nema koristi.

Okrutnost velikog Svijeta

Mostar je bio pod zaštitom UNESCO-a. Što to zapravo znači? Koliko je to pomoglo Starome mostu i Mostarcima. Kao i u slučaju Dubrovnika, dok se Hrvati nisu (navodno) dogovorili s Crnogorcima, ništa praktično nije napravljeno za Grad, koji Sveti Vlaho drži na dlanu. Veliki Svijet je bio okrutan i zaboravan. Neki su rekli – nemoćan. Zašto je bio nemoćan? Zašto Ujedinjeni narodi nisu mogli, ili htjeli, ništa napraviti za spas Dubrovnika, simbola hrvatstva, ili Starog mosta u Mostaru, simbola Hercegovine. Hrvati (ili Muslimani) sada trebaju očekivati žestoke udarce propagandnih mašinerija svjetskih moćnika, istih onih koji kažu, a da ih pritom savjest nimalo ne zapeče, da su Hrvati odlazeći iz Vareša palili vlastite kuće. Da nije apsurdno, bilo bi možda i duhovito.

No zar ljudska tuga može biti duhovita? Zar ljudska patnja, pa makar to bio i jedan jedini čovjek, može biti predmet nečije propagandne igre, kako bi se obranili vlastiti interesi. Zar itko pametan može reći, a da to ne bude prezreno kao laž, da Hrvati igdje pale svoje kuće? Na kraju, ako su ih i palili, onda je to nevjerojatna količina patriotizma, koju gotovo i ne možemo shvatiti.

Ponovo Stari most. Zar netko pametan može reći da su ga Hrvati (ili Muslimani) namjerno srušili? I jednima i drugima on je bio jednak simbol, jednako su ga voljeli i jednako im je bilo do njega stalo.

Most je srušio rat! Most su srušili neljudski porivi koji dovode do rata. Most je srušio Svijet, gotovo da se mogu složiti s prijateljevom tvrdnjom. Svijet koji ništa nije napravio da zaustavi taj rat.

A oni koji u Mostaru prežive, moći će nastaviti putem današnje civilizacije, utemeljene među inima na sjećanju i njegovu prenošenju s generacije na generaciju.

Oni koji prežive moći će se sjećati Staroga mosta, pa čak i detalja da je imao luk raspona 28,70 metara, da je za vrijeme ljetnog vodostaja bio 20 metara iznad vode, da je bio širok 4,05 metara...

Svega toga će se sjećati samo oni koji prežive ovaj rat, bez obzira bili to Hrvati ili Muslimani.

JURE ILIĆ

Slike mostarskog razaranja izazivaju prezir i gađenje nad onima koji su bili kadri to razoriti, a Talijani za to ne optužuju određenog Ivana ili Matu, nego Hrvate (VJESNIK, 11/XI 93)

RIM (Od stalnoga Vjesnikova dopisnika) – Rušenje mostarskoga Starog mosta postiglo je cilj, barem propagandni i barem u Italiji. Da bi se, naime, na naslovne stranice talijanskih novina i u udarne termine talijanskih tv-dnevnika vratio rat, u kojemu su i najgora zvjerstva prešla u rutinu (a rutina nikoga osobito ne zanima, kao ni poslovični pas koji je ujeo čovjeka) – bio je nužan nov pomak u kvaliteti. Ratnoj, dakle negativnoj.

Rušenjem Starog mosta to je privremeno postignuto. Kao i slike Dubrovnika u plamenu, koje su ipak fascinirale i Evropu (koja starine ima) i Ameriku (koja za starinama hlepi), tako i slike mostarskog razaranja izazivaju prezir i gađenje nad onima koji su bili kadri to razoriti.

Jer čovječanstvo je ipak osjetljivije na ljudsko stvaralaštvo, nego na čovjeka. Udarac noža u Monu Lisu, na platnu, bio bi uvijek vijest naslovnih stranica, a bezbrojni udarci noževa u žive žene ne stignu ni do »crne kronike«. Onima koji su uvjereni da je istina, u moralnom smislu, jedna, jedina i neporeciva, ostavljam zadaću da protumače tu činjenicu – ja je samo bilježim kao kroničar.

Prezir je u slučaju Dubrovnika bio uperen na Srbe. Ne samo na one koji su izravno naredili bombardiranje, nego na Srbe kao kategoriju. Nije im suviše koristilo što su mogli reći da 99,9 posto nacije s time nije imalo nikakve izravne veze, a ni to što Pera iz Kruševca nije znao zapravo za Dubrovnik, pa kako onda može biti kriv? A još je manje pomagalo to što su službeni izvori »otkrivali« da su Dubrovnik razarali sami Hrvati u promičbene svrhe. U to bi se teško povjerovalo i da je bilo istina.

Za rušenje mostarskog mosta okrivljeni su Hrvati. Ne određeni Ivan ili Mate, nego Hrvati. Uključivši i Peru iz Bjelovara koji za Stari most nije ni čuo. I Inoslava u Rimu koji nije bio ni blizu. Može se s pravom reći da su po Starom mostu mlatili i jedni, i drugi, i treći, da je puki slučaj čija je granata zadala *coup de grâce*, ili čak dokazati da nije bila hrvatska. Odgovor će biti kao u onom kvizu: »Da, ali nije bitno«.

»Hrvati su srušili most« (VJESNIK 12/XI 1993)

Predstavnik Visokog povjereništva za izbjeglice izjavio za britanski list *The Daily Telegraph* da je Stari most bio namjerno gađan

BBC

Kako prenosi Britanski radio, listovi *The Daily Telegraph*, *The Guardian* i *The Independent* posvetili su posebne članke rušenju mostarskoga Starog mosta, a svi su objavili sliku spomenika koji je bio na popisu UNESCO-ve svjetske kulturne baštine, a koji su, nakon što je mnoga stoljeća prkosio ratovima i potresima, uzastopnim bombardiranjem srušili Hrvati. Tako dva lista ustvrđuju u naslovu.

»Most je pao u rijeku u utorak u 10,30 sati ujutro. 'Od njega nije ostalo ništa', kazao je predstavnik Visokoga povjereništva za izbjeglice. 'Hrvati su ga tukli od ponedjeljka poslije podne i ponovno u utorak ujutro'«, prenosi njegove riječi *The Daily Telegraph*. »'Bio je, nema sumnje, namjerno gađan. Danas su u gradu odrasli ljudi plakali zbog mosta. On nije bio simbol za Muslimane ili Hrvate, bio je simbol grada'«.

»Veso Vegar, glasnogovornik HVO-a, izjavio je da je most vjerojatno pao sam od sebe. Stari je most bio od vitalne važnosti za pedeset tisuća Muslimana koji su opkoljeni na istočnoj obali Neretve. Muškarci i žene prelazili su preko mosta, usprkos snajperima s hrvatske strane, da bi donijeli vodu. Neki su hrvatski izvori rekli«, tvrdi Christopher Bellamy u *The Independentu*, »da je most uništen kao odgovor na niz poraza koje je bosanska vojska nanijela HVO-u u srednjoj Bosni«. Bellamy se javio iz Viteza te piše da je glasnogovornik bosanske vojske ustvrdio kako se nada da će Vitez i Busovača pasti prije zime.

. . . .

Nisu svi Srbi ni četnici, ni zločinci. Bio bih nepravedan ako bih generalizirao. Među Srbima ima jako dobrih ljudi. Dobar broj Srba osuđuje velikosrpsku agresiju na Bosnu i Hercegovinu. Stanovit ih je broj u sastavu Armije Republike Bosne i Hercegovine. Mnogi su ostali u Sarajevu, Tuzli, Zenici, Mostaru, na prostorima pod kontrolom naših snaga. Osjećaju Bosnu svojom domovinom. Jedan od njih je i Nikola Petrović policajac, vodnik u zatvoru Tunjice. Jedan je od, istina rijetkih koji je prema meni više nego korektan. Kada je on dežurni, onda je praznik u zatvoru. I Pero i Zoran pred njim slobodno razgovaraju sa mnom. Čujem kada izvodi zatvorenike i zatvorenice na čiščenje hola između ćelija. Izvodi i Zinku i Hanu. Čujem ih. One čiste hol pored poluotvorenih vrata. Nikola dozvoli Peri da ih ostavi poluotvorenim jer zatvorena su ona željezna, rešetkasta. U dva navrata Zinka i Hana su mi provirile u ćeliju i javile mi se. Bio sam sretan kao malo dijete. Plakao sam od sreće kada bi se vrata nakon nekoliko desetaka minuta ponovo zatvorila...

Nisu svi Srbi ni četnici, ni zločinci

Bio bih nekorektan i nepošten ako i ovo ne bih zapisao. Da se zna da ima ljudi i da Nikola Petrović, Pero, Zoran, Duško u Tesliću, nisu sami. Sigurno ih ima još, ali se ne čuju. Plaše se četničkog fašizma. Dok ovo pišem ne mogu a da ne pomenem Spasu i Ljubicu Berak iz Sarajeva, umjetnike, muzičare najvišeg kvaliteta koji se i pjesmom bore za Bosnu i Hercegovinu, za suživot njenih naroda, dok im se sin, kao pripadnik naše Armije, s puškom u ruci bori za prvu mu domovinu Bosnu i Hercegovinu...

Krajem februara mjeseca 1994. godine Pero mi kroz vrata protura i drugo pismo Vladimira Šumanovca. Piše mi Vlado na poleđini cigaret papira. Čitam pisamce, čitam poruku mučenika. Teško mi. Suosjećam sa Vladimirom i on suosjeća sa mnom. Lakše je sigurno i njemu, kao što je i meni, kada zna da se može javiti nekome, makar i ovako tajno, na cigaret papiru...

Poštovani prijatelju!
Očekivao sam da ćete mi se javiti ovih dana ali kako nisam ništa dobio ja vam se ponovo javljam jer više ne znam što da radim. Kako da se izborim makar za elementarno pravo a to je kontakt sa familijom preko MCK. Moji nadređeni u Hr. vjerovatno znaju za mene, ali kao što vidite ništa do sada nisu preduzeli. Predpostavljam da vi kontaktirate sa našima u bilo kome obliku pa ako imate mogućnosti recite koju riječ i za mene ne bi li naši glavni šefovi nešto učinili za nas. Ja nemam nikakve mogućnosti za praćenje događaja na terenu, ali načuo sam nešto o nekoj koaliciji između vas i nas pa ne znam što je od toga istina. Ako možete recite mi neku riječ o tome, a posebno ukoliko nešto saznate o razmjeni javite mi molim vas. Ponekad sa Petrom poneku riječ progovorim o vama i vašem zdravlju tako da znam kako ste. Ja sam zdravstveno mnogo bolje nego prije jer više ne bacam krv, ali sam jako oslabio tako da se jedva krećem. Ljekara mi i dalje ne daju, ali više nisam sam, dali su mi u ćeliju jednog čovjeka sa Ozrena koji je osuđen za ubojstvo, a prema znanju ne bih rekao da je provokator, ali tko zna. Za sada toliko, pa javite se ponekad, a ako ubrzo odete nemojte nas zaboraviti.

V. Šumanovac (II/94)

. . . .

Počinje mart mjesec 1994. godine. Ulazim u deveti mjesec robije, zatočeništva. Cijelo vrijeme sam u samicama. Tuku me, vrijeđaju srbočetnički zločinci. Među njima međutim ima i nekoliko dobrih ljudi. Oni me bodre svojim djelom. Njihovo djelo mi daje za pravo da je Istina samo jedna. Samo jedna Istina mora se pisati početnim velikim slovom... Izgovoriti je uz misli na Boga dž.š. U njoj vidjeti, čuti, osjetiti ga. U njoj vidjeti zatvorenih očiju, čuti zatvorenih ušiju, osjetiti a ništa ne dirnuti, sve doživjeti, srcem, dušom najuzvišenijim, ustreptalim osjećanjem... Griješimo ako vjerujemo samo u ono što smo vidjeli, čuli, dotaknuli, u materijalno...

Traganjem za Istinom, za Bogom, za onim što je stvorilo i oplemenilo sve ono što se zove materijalnim, Bog je u nama samima. Istina se ne obuhvata samo umom, već i umom i duhom, osjećajem, utapanjem svakog duha u kosmos...

Potražimo Istinu, Boga u sebi jer i Ona nas traži

Potražimo Istinu, Boga u sebi jer i Ona nas traži. Kad se s Njom sretnemo, kad je u sebi nađemo, ispunili smo svrhu života na Zemlji... Okrenimo se Istini, priznajmo je, priznajmo se i srešćemo se sa Bogom. Istina se ne događa nigdje vani, izvan nas. Istina je samo u nama ako vjerujemo u nju. Ako ne vjerujemo, ako Boga negiramo, ako ga ne tražimo, ni Istinu jednu jedinu, Istinu nad istinama, nećemo nikada naći, jer je ne želimo u sebi... Čudo se može desiti vani, ali ako se nije desilo u nama samima, nema ga, nije istinito...

Vječno trebamo tražiti susret sa Istinom i dotaći je uvijek kada smo iskrenim nijetom, iskrenom namjerom čelom dotakli pod, tlo...

I sresti se s Bogom...

POMENEM BOGA

I

Otvaram oči zatočeničke...
Kroz beton sivi, rešetke hladne
u ćeliju svjetlost uvlači se tiho.
Otvaram oči umorne od nesna,
u njih se uvlači zatvorska zora.
Očima snenim odgovor tražim...
Zašto je noć lakša od dana,
zašto si zoro tegbna k'o mora?

Zatvaram oči, udahnem zraka...
Pokrenem krila mašte
i zaplovim njome nisko, što niže,
k'o ptić na svoj prvi let,
pa letim slobodan,
moj cio je svijet...
... A oči mi pune ljepote
i ne želim stati,
već se svoje drage Bosne
sretan nagledati...

Otvaram oči,
moram,
od sna java je jača...
"Ustaj diži se!"
Krešti glas ključara.
"Ovo je zatvor, nije hotel,
guzopero mrska!"
. . . .

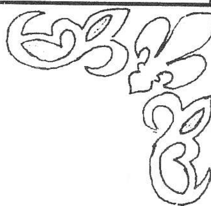
Iluzija kratko traje,
guši je uvrede smrdljiv dah.
Pokrećem tijelo snagom inata,
ponosom duha...
Uvredu i jutros s mukom progutah.

II

Izmučen ležim kraj sivog duvara,
hladno mi tijelu, još više duši.
Ledeni zvuk tišine
ćeliju četničku para,
patnička mora zadnju mi nadu guši.

Zla sudbino, tamnico led'na,
kraljico patnje, kraljico tuge,
kako je teško hrvati se s tobom,
kako je bolna žudnja za rodom,
za Bosnom mojom, domovinom majkom,
za najvećim blagom, za slobodom.

Obratim se Bogu, stvoritelju,
pravdi, istini uzvišenoj, jedinoj.
Utjehu, oprost, putokaz, nadu
molim ga da mi pruži...
Saginjem tijelo,
čelom ponizno dotičem pod,
dok duša mi sretna, čista,
nebeski dotiče svod...

O, Bože jedini, snago mog bića,
utjeho misli i duha,
koji dar, nauk, sad mi činiš?
Da l' kaznu što uradih,
a nisam smio,
il' nagradu,
da bih u iskušenju
svo zlo u sebi pobjedio?

Ako je kazna, snage mi Bože daj,
da osjetim je, izdržim...
Ako je nagrada, snage mi opet daj
i strpljenja,
da u njoj nauk i putokaz nađem,
danas za sebe, a sutra za pokoljenja.

O Bože svemoćni, duh mi osnaži,
u moru beznađa nadom darivaj...
Razum mi sačuvaj, misao kuraži,
svjetlošću nade put mi obasjaj...

. . . .

Pomenem Boga
i glavu pognem tlima bliže.
Dušu i tijelo čudesni mir mi svlada...
Iz bića ranjenog poruka nade stiže...
Oh, kako je s vjerom,
kako je s Bogom lakše sada.

. . . .

Pismenu poruku predsjednika Alije Izetbegovića dobio sam 12. mart 1994. godine . Posjetila me delegat Crvenog križa gospođica Natali Rovira i predala mi poruku. Prepoznajem rukopis... Alijin, krupan... Piše mi da je primio moju poruku, da svi čine sve kako bi došlo do moga oslobađanja. "Činimo sve da se ostvari razmjena. Drugoj strani smo ponudili adekvatnu razmjenu. Nadam se da ćeš uskoro biti slobodan, te da ćeš, ako Bog da, zdrav ponovo biti među nama..."- piše mi predsjednik Izetbegović...

Veoma sam uzbuđen. Osjećam olakšanje u duši. Predsjednik Alija Izetbegović je jedan od onih koji me istinski razumije. I on je u zatočeništvu proveo gotovo 9 godina.

Nadam se da ćeš uskoro biti slobodan

Gospođica Rovira mi pokazuje i poruku koju mi je uputio premijer Vlade Republike Bosne i Hercegovine dr. Haris Silajdžić. Poruku mi samo pokazuje. Ne može mi je još predati jer nije bila na obligatnoj kontroli kod vlasti tzv. Republike srpske, kod njihovih vojnih bezbjednjaka. Daje mi Harisovu poruku da je pročitam. Čitam samo ovlaš, nadajući se da ću poruku dobiti za nekoliko dana, nakon kontrole. Pročitao sam samo riječi: "...Činimo sve što je u našoj moći da dođe do tvog oslobađanja, do razmjene..." Vraćam Poruku gospođici Natali. Gušt čitanja Harisove poruke odgađam za nekoliko dana. Previše bi slatko bilo sve u jednom danu, i Alijina i Harisova poruka...

Međutim, nikada nisam više vidio niti u ruke primio poruku premijera Harisa Silajdžića. Kontrola bezbjednjaka srpske agresorske vojske nije je propustila do mene. Umirivao me je osjećaj da mi se Haris javio, da nisam zaboravljen ni od predsjednika Izetbegovića, ni od premijera Silajdžića...

Znam da je od polovine februara mjeseca 1994. godine nastupio mjesec muslimanskog posta - Ramazan. Ni psihički nisam bio spreman, a posebno fizički, zbog veoma loše ishrane i psihofizičke torture, da po-

stim. Pretpostavljm da bi ramazanski bajram 1994. godine mogao biti oko 16. marta. Nisam, međutim potpuno siguran u to. Nemam priliku ni kod koga da provjerim. Pero zna da teče mjesec Ramazan. To mi je rekao već nekoliko puta. On dijeli hranu i Zinki i Hani na mome katu, kao i zarobljenicima Bošnjacima, muslimanima u prizemlju. Nikada nisam bio u mogućnosti da se, makar i u mimohodu, sretnem sa njima, da ih vidim makar iz daleka. Nisu ni oni mogli nikada vidjeti mene. U jednoj prilici po Peri sam im poslao pisamce u kojem sam ih hrabrio i izražavao podršku. To je moglo biti u dvanaestom mjesecu 1993. godine. Odgovorili su mi kratkim pisamcetom isto po Peri. Faksimil tog pisma objavio je dnevni list AVAZ iz Sarajeva u šestom nastavku FELJTONA pod nazivom: "Irfan AJANOVIĆ: TRIDESET MJESECI U ČETNIČKIM KAZAMATIMA" 9. januara 1996. godine...

. . . .

Sva "medicina" svodi se na kesicu antibiotika

Bolestan sam. Jake bolove osjećam u predjelu bubrega. Uzimam antibiotike. Lijeva, lomljena noga mi trne. Veoma mi je loša cirkulacija krvi. Imam probleme i sa kičmom, sa karlicom. Očni tlak me muči. Uzimam kapljice za oči. Nekada mi pomažu, a nekada mi smetaju... U dva navrata posjetio me je bio doktor. Sav tretman se svodi na razgovor sa mnom. Ono što mu kažem on prihvata. Nikakav pregled ne čini, pa čak ni krvni tlak mi ne izmjeri. Sva "medicina" svodi se na kesicu antibiotika, a na kesici obavezno piše "LJUBIŠA NIKOLIĆ"...

Ovih dana, po mojoj procjeni trebao bi nastupiti Ramazanski bajram, prvi bajram u mome teškom zatočeništvu. Prožima me cijelog to osjećanje. Razmišljam o tome. "Da li na bilo koji način mogu obiljažiti Bajram"? - pitam se, dok ležim nemoćan na zatvorskoj postelji ćelije broj 122 Vojnog zatvora Tunjice u Banjaluci...

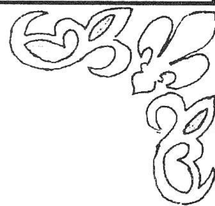
BAJRAM U ĆELIJI

Budim se tiho iz zatvorskog sna...
Sabah rani, zora...
Iako ne čujem, ne vidim,
o s j e ć a m,
bićem svim, blaženo treperim...
Jutro najavljuje mili mi blagdan.

Oko mene polumrak, beton i gvožđe
u ćeliju sa mnom, stopili se hladnu.
Tišina davi, al' jutros ne k'o juče,
u srcu i duši spokoja je više...
U zraku miris, ne tako opor...
Jutros i tišina toplije miriše.

Znam, zima je pri kraju...
Ramazan blaženi isto tako,
al' ne znam koji dan se jutri sada.
Nikog da mi kaže,
nikog da pitam...
Ne znam u koji dan
najdraži blagdan,Bajram pada.

U istom trenu
resko škripnuše ćelije vrata.
Na beton zveknu šolja čaja
i kruha uz nju malen komad...
Potom glas neki
samicu zgrija,
dušu mi razgali do samog dna:
"Sretan ti Bajram
i nek' ti je s mirom..."
Čovjek sa bradom od usta do srca
blagdan mi čestita šap'tom...

Od koga sazna
da Bajram, blagdan mi
upravo danas je baš,
pitam ga tiho, gotovo šap'tom,
a on bez riječi papirni smotak
u ćeliju spusti nečujno, krišom...

I ne vidjeh i ne čuh kada i kako
u isto vrijeme i skupa
u ćeliji samici ostah sam
s radošću svojom i tugom...
. . . .
Otvaram smotak drhtavom rukom,
čulima osjećam ga svim...
Nečitak rukopis čitam s mukom:
"BAJRAM TI ČESTITAMO OD SRCA,
NEK' TI JE SRETAN DRAGI BRATE NAŠ..."
- Zinka i Hana iz ćelije 125 -

Bajram mi eto u samicu dođe...
U polusnu dok ležim blažen
opijen čežnjom i tugom,
najdražim' misli mi plove,
rodu me milom na krilima vjere,
na krilima nade nose...
Sestrama i braći
što pate kao i ja
i patnjom svojom prkose,
što pognut glavu osim Bogu,
nikome nikad neće,
ne smiju i ne mogu.

. . . .

Ipak sam obilježio prvi Bajram u zatočeništvu, u ćeliji. Sjetile me se moje sestre, zatočenice Zinka i Hana. Ako preživim sve ovo što mi se, što nam se svima dešava, nikada neću zaboraviti Ramazanski bajram 1994. godine, koji sam dočekao u zatvoru Tunjice u Banjaluci...

Popnem se na štokrlu pa provirujem kroz prozor ćelije. Vidim krug zatvora, prostrano dvorište. Snijeg se otopio i na okolnim brdima. Dolazi proljeće, osjetim mu dah, toplinu. I u ćeliji je malo toplije, iako ću počekati da mi u njoj bude ugodno. Trebat će mnogo toplih dana i jugovine da zidovi zatvora, okovani željeznom armaturom, usišu toplinu u sebe i prenesu je u unutrašnjost ćelije. Protekla je cijela zima a da niti jednog dana ćelija nije bila ničim zagrijana. Nikada se u njoj nije osjetila toplina i vatra. Nikada se u njoj, tokom protekle zime, nije ukresala niti jedna šibica...

Kradu što stignu. Pravi su lešinari

. . . .

29. marta 1994. godine, navečer oko 19 -20 sahata, nakon večere, otvoriše se vrata ćelije. Na vratima se ukazaše dva vodnika - policajci, najodvratnije kreature, najzloglasniji zatvorski čuvari, Ljubo Suvajac i mlađi vodnik Malinić. Niko ih ne voli, ni zatvorenici, ni njihove kolege, drugi vodnici. Kradu što stignu. Pravi su lešinari... Kada su poslali meni, tada su poslali iz Merhameta Banjaluke, pakete i ostalim Bošnjacima i Bošnjakinjama. Od Pere sam saznao da su samo meni, Zinki i Hani unijeli pakete u sobu. Ostalima u prizemlju nisu. Držali su ih izvan njihove zajedničke ćelije, u svojoj vojničkoj sobi. Pola su im konzervi i hrane iz paketa pojeli i pokrali vodnici Suvajac i Malinić...

- Spremi se, Nikoliću, čekaju te. Uzmi sve svoje stvari. Imaš na raspolaganju deset minuta... - obrati mi se hladno i službeno stariji vodnik, Suvajac...

Dižem se vidno iznenađen i spremam svoje stvari u torbu, koju nosim

još od Žepča i Teslića. Od Crvenog križa dobio sam bio jednu platnenu vreću. I u nju trpam stvari. Obuvam cipele i polazim za Suvajcem. Iza mene se gega Malinić... Dopratiše me do policijskih kola pred recepcijom u krugu zatvora. Torbu i vreću staviše naprijed kod sebe, a meni narediše da uđem u stražnji dio crnog kombija, u prostoru bez prozora, bez bilo kakvog otvora, u prostoru u kojem se voze zatvorenici, robijaši...

Sjedim u potpuno mračnom stražnjem zatvoreničkom odjelu specijalnog policijskog vozila. Noć je. Kroz tanke prozore pri dnu odjela vidim samo crvena svjetla automobilskih štop lampi. Odvoze me nekud... Razmjena sigurno nije u pitanju, govorim sebi. Na razmjene se zatvorenici ne vode noću. Vode me u novi zatvor, premještaju me??? Čujem kada otvaraju zatvorsku metalnu kapiju. Vozilo izlazi i zaustavlja se nakon 10 - 15 sekundi. Otvaraju stražnja vrata policijskog vozila i izvode me iz njega u vozilo marke golf. U golfu sjede dva četnička oficira u maskirnim uniformama. Kasnije, u vožnji pri privremenom osvjetljavanju, zaključit ću da su oficiri u činu majora. Vozač je mlađi vojnik. Niko mi se ne obraća. U drugo vozilo smjestili su moje stvari. U vozilu primjećujem tri osobe. Krenuli smo ka sjeveru, ka Bosanskoj Gradišci. Vrlo dobro poznajem i ove predjele Bosne. Na 16. kilometru od Banjaluke skrećemo desno na most preko rijeke Vrbas... Idemo prema Prnjavoru. Oficiri me ništa ne pitaju. Ni sami između sebe ne razgovaraju. Negdje u predjelu Potočana uključuju audio kasetu u kasetofon. Čujem prve zvukove pjesme. Pjeva Halid Bešlić "Poljem se širi miris ljiljana..." Nakon devet mjeseci zatočeništva prvi puta čujem pravu pjesmu, našu pjesmu, pravog pjevača. Ne vjerujem. Ne mogu sebi doći. Naša pjesma, ljiljani, u četničkom vozilu... Sa stražnjeg sjedišta gledam naprijed. Križamo se sa rijetkim vozilima na cesti. Prometa gotovo i nema. "... Poljem se širi miris ljiljana...", a iz moje duše, iz srca, širi se ljubav, domoljublje, pa me nosi. Kao da nisam u vozilu, kao da imam krila, letim. Oba mi oka plivaju, kupaju se u jezeru moje duše, u toplini moje duše...

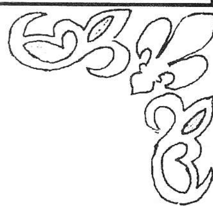
Poljem se širi miris ljiljana

U BOSNU PRIJATELJU DOĐI

Želiš li kušat' život
u svoj njegovoj istinskoj ljepoti,
želiš li dotaći smrt,
miris joj iz duše svoje i dah,
u samrtnoj zbilji osjetit' je,
u domovinu moju prijatelju dođi...

Ovdje se s mrakom zloslutnim,
u neprekinutom skladu,
svjetlost u čovjeku događa...
Iz umiranja mučeničkog
sokove života čovjek sisa
i s Bosnom majkom preporađa...

Želiš li vidjeti dotaći, čuti
i bol i tugu i radost i sreću
i ljubav i mržnju,
slobodu i ropstvo u isti tren,
ne kao u snu pustu,
već na kristalno čistoj javi,
u domovinu moju prijatelju dođi.
U patnji i bolu, tek
život ćeš osjetiti pravi...

Želiš li plakat' i kušat pjesmu
razigranu,
tuga i radost iz tebe da vrište,
i sreća i nesreća, u isti čas,
želiš li svjetlo da te guši,
u isto vrijeme da ti sija mrak,
u Bosnu prijatelju dođi...
Ona će ti pomoći, a s njom i ja,
da suh ti bude suncu povratak.

Domovina moja i raj i pakao je,
nenapisana, nedopričana,
pospana bajka...
Samnom je bratski podjeli,
Bosna će i tebi biti majka...

. . . .

U četničkom vozilu umjeso vašarske pjesme iz Srbije, umjesto nekakve Cece, Brene, prava pjesma, pravi kvalitetni pjevač.

"... Poljem se širi miris ljiljana"? Da li to oni mene provociraju, pa puštaju baš tu pjesmu? Ako i provociraju, neka nastave... Prije će biti da je ruka krenula spontano ka pravoj pjesmi. Ruka može biti četnička, bizantska, ali i ruka ima dušu. U ruku duše decenijama je involvirana, udahnuta i naša, naša pjesma, naša kultura. Ruka četnika nesvjesno je osjeća i izražava...

Derventa avetinjski pusta, razrušena

Prolazimo Prnjavor, ribnjak... Promet se gotovo i ne primjećuje. Srećemo ili sustižemo vojnike pješake, približavamo se Derventi. Prolazimo kroz Derventu. Volim ovaj tipični bošnjački grad. Jako sam vezan za Derventu, za prijatelje Dervenčane. Čovjek da se razboli od tuge za ovim gradom, gradom utvarom, gradom koji je ranije plijenio svojom ljepotom, svojom živošću. Kao da prolazim kroz napušteni i spaljeni grad negdje na američkom divljem zapadu, kao da ga gledam u kinu. Derventa avetinjski pusta, razrušena. Novim kilometrima glavne saobraćajnice prolazimo kroz Šešlije, gdje se odvaja cesta za Modriču, Šamac na četničkom koridoru zla. Oprezno se saginjem kako bih kroz staklo vozila na proljetnoj mjesečini uočio čuvenu džamiju u Kotorskom koja bi se svojom bjelinom morala pokazati... Nažalost džamije u Kotorskom nema više. Srušili su je, spalili četnički zlikovci...

Oko 22 sahata ulazimo u Doboj. U ovom gradu započelo je moje tamnovanje i zatočeništvo u četničkim kazamatima, pa velim sebi: Ako Bog da, možda u Doboju budem i razmjenjen. Znam dobro da su naše linije prema četničkim gotovo na samom ulazu u Doboj sa južne strane...

U razmišljanju u svojoj daljnoj sudbini najbliže sam zaključku da je već ugovorena moja razmjena, da ću možda samo noćiti u Doboju. Zbog blizine naših položaja, mislim da je Doboj pogodno mjesto za moju razmjenu. Dok razmišljam o tome potajno se nadam da će se ostvariti ono

o čemu sanjam 272 dana, devet mjeseci.

Prošli smo potpuno pust grad. Prošavši Doboj jedan kilometar prema ušću Usore u Bosnu vozila su skrenula u jedan žicom ograđeni krug. Ušli smo u vojni zatvor. Kasnije ću saznati da je to zatvor Usora, među našim logorašima, zatvorenicima poznatiji kao Zatvor Hangari...

Na ovećem zemljišnom kompleksu dominirali su hangari bivše Jugoslovenske narodne armije. Uveli su me u donji hangar, bliži žičanoj ogradi prema cesti Doboj - Karuše. Opet sam, naravno, smješten u samicu, u jednu malu sobu uz veću zatvorsku prostoriju u kojoj su (kasnije ću saznati) bili smješteni Bošnjaci, zatočenici iz Gradačca, Gračanice, Grapske, Tešnja, Maglaja...

Na limenom zidu samice jedan otvor, improvizirani prozor sa željeznim rešetkama, ali zastrt i zakovan sa dva prljava i umaštena stolnjaka. Vani ništa nisam mogao vidjeti. Samica je bila poluosvijetljena...

U Božijim si rukama, u rukama jedine i uzvišene istine

Dovedoše me opet u samicu, u novi, u šesti zatvor po redu. Unesoše mi novu bocu za vodu. Unesoše mi novu plastičnu posudu za obavljanje nužde. I ovdje u ćošku samice dvije drvene palete. Na paletama spužva, na spužvi konjska deka i još jedna savijena na njoj. Ni ovdje nema jastuka. Nisam se ni raspremio, a zatvorski čuvar ugasi mi svjetlo sa spoljne, stražarske strane ćelije...

Legoh znajući da mi san opet neće na oči. Ništa od razmjene, moj Irfane. Opet samica, samoća, opet tortura, opet premlaćivanje, zlostavljanje, vrijeđanje. Izdrži, moraš! U Božijim si rukama, u rukama jedine i uzvišene istine...

SUŽANJSKI SAN

Svaki moj san sužanjski
čudesnim svjetlom života zrači...
Svud oko mene život,
radost, smijeh i pjesma...
Oko mene najdraža mi bića,
mirisni cvjetovi moje duše.
Nigdje patnje, bola, tuge...
San kao bljesak,
tren,
bljedunjava nada,
a onda noći mučne,
besane,
duge...
O, Bože milosni,
ne daj da se iz sna budim
nikada, nikada...

Probudit ću se ipak jednog jutra,
svanut će i meni slobode dan...
Probudit ću se jednog jutra
na onoj strani krvave rijeke.
Iz sna ću se pretočit' u san...
O, Bože milosni,
hvala ti što nadom mi griješ
i ovaj današnji, tegobni,
sužanjski dan...

. . . .

Sutradan oko podne stražar mi unosi ručak. Opet leća, sočivica. Ne mogu jesti. Nije mi ni do čega. Najradije bih da me nema, da umrem. Ležim u polusvjesnom, apatičnom stanju... Odbijam i večeru...

Drugog dana čujem nejasne glasove izvan hangara, u krugu zatvora Usora. Opet čujem engleski jezik. Govori muškarac. Nakon njega do ušiju mi dopire poznat ženski glas... Poznajem ga. To je Darin glas. Dara je prevoditeljica delegatima Crvenog križa. Lupam jako po prozoru i vičem veoma glasno: - Daro, Daro, ja sam ovdje, Irfan Ajanović. Uđite mi u ćeliju! Daro, Daro...- i opet lupam po stolnjacima kojima je prekriveno staklo na prozoru moje ćelije. Uzalud sam lupao, dozivao. Niko mi nije ušao u samicu. Uprava zatvora Usora - HANGARI nije više dozvolila da mi uđe, da me posjeti Crveni križ...

Štrajkovat ću gladu do smrti

Prihvatajući s mukom ovu istinu, zapadam u još veću apatiju, u očajanje, u depresiju. Štrajkovat ću gladu do smrti...- odlučujem i odbijam i drugi dan i ručak i večeru. Pijem samo vodu. Ne mogu više da podnesem sve ovo. Suviše je dugo, suviše je teško... Osam ili devet dana nisam okusio ni krušnu mrvu. Molim se Bogu. Klanjam kao i u ostalim kazamatima. U ćeliju mi ulazi pomoćnik upravnika. Traži da jedem. Korektan je prema meni. Predstavlja mi se imenom i prezimenom: ILIJA PANTELIĆ - Panto. Vidim ga kao u magli. Ne mogu da se podignem. Nuždu vršim poda se. Panto mi govori da je iz Zavidovića, iz Vozuće, da me poznaje. Viđao me je, kaže u Žepču, jer je službeno, kao radnik na željeznici, često dolazio u Žepče. Poznaje mi i zeta Suada Fejzića i sestru Nađu. Moli me da jedem. Osjetih u njemu čovjeka i poslušah ga. Donio mi je bio supicu. Ponovo se borim. Zahvaljujem se Bogu na potpori...

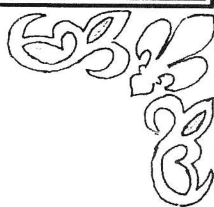
. . . .

U hodniku kraj moje ćelije je zahod. Jednom dnevno sipam sebi vodu u bocu i perem higijensku posudu. U zahodu nalazim četničke novine. Kradem ih i njima, na marginama, na bjelinama pokušavam da pišem, bilježim, čega god se sjetim. Možda nešto i iznesem, ako ikada slobodu udahnem. Možda i stih, iznjedren iz moje duše, sa mnom zajedno slobodu udahne...

OSTANI PJESMO MAKAR NA ZIDU

Još jedan vrisak srca
u mučenički moram da sročim stih.
Još jedan krik boli nepregledne,
nedočujne,
tugu što izvija do neba visoko,
još jedan paćenički glas,
jaranicom jedinom,
pjesmom vjernom
želim da kažem,
da stihom vrisnem u ovaj samotni čas.

O brate moj, sestro mila,
da li ću ikad dočekat' dane
da li ću ikad sobom moći,
stihove ove bolne mi rane,
srcem na srce,
licem u lice,
iz duše sretne,
oči u oči,
glasom svojim i rukom da kažem?
Srca mog vrisak da l' će
u srca vaša i duše doći?

O pjesmo moja, stihu moj, rimo,
na zidu vlažnom sad te pišem kradom.
Sudbinu moju sa mnom dijeliš smjelo...
I ti si pjesmo, paćenica bijedna,
i tebe davi kao i mene
ćelija ova, samica ledna
i četnička pjesma p'jana,
svuda naokolo...

Ako te pjesmo svojima milim
i Bosni majci ne mognem reći,
ako samnom u njedrima
dah slobode ne udahneš nikad,
nek te pročita robijaš,
patnik novi neki
na zidu, hladnom ti spokoju...
Tobom ću pjesmo bar nekome
bol kazati i tugu svoju...

. . . .

Tih dana iz zatvorskog kruga u ćeliju dopirali su često nejasni razgovori, dozivanja. Između ostalih, čuo se bio neki dječački glas. Oslovljavali su ga, nekada Nermine, nekada Siniša. Odazivao se i na jedan i na drugi poziv. Kasnije sam saznao da je pravo ime dječaku Nermin, te da je iz sela Malešići ili Džakule kod Gračanice, gdje je i zarobljen. Kao maloljetnog dječaka, četnici su ga uspjeli nagovoriti da ne prihvati razmjenu zarobljenika u Turbetu i tako je ostao sa njima. Od tada su ga zvali isključivo Sinišom...

Žao mi je bilo naroda u Goraždu

Nekoliko dana kasnije ponovo me odvode u zgradu operativne grupe u centru Doboja. Opet sam u onoj zgradi u kojoj sam započeo svoje zatočenuštvo u četničkim kazamatima. Tu su me opet počeli ispitivati, isljeđivati, iako je isljeđivanje završeno prije skoro 10 mjeseci u Tesliću. Dobro se sjećam, bila je nedjelja, 17. aprila 1994. godine. Razgovore sa mnom vodili su "major" (tada već potpukovnik) iz Banjaluke, te još jedan major iz Doboja. U toku isljeđivanja obavezno su u pune sahate uključivali radioprijemnik i slušali vijesti. Najprije slušaju svoj - četnički radio, a potom, nakon minutu-dvije, prebacuju se na Radio Sarajevo. Njihov, četnički radio izvještava kako Muslimani i mudžahedini napadaju i ubijaju nedužni srpski narod u okolini Goražda. Kada se prebace na Radio Sarajevo, tada se tek čuje prava istina o goraždanskoj tragediji. Osjećam da žele čuti pravu istinu, ali da je čujem i ja. Čuje se glas našeg izvještača iz Goražda. Mislim da se zove Kurtović. Naš izvještač javlja kako četnici bjesomučno napadaju Goražde, kako tenkovima i topovima, minobacačima i snajperima tuku centar Goražda, nedužni civilni narod. Ističe veliko stradanje civila, ali i mogućnost zračne intervencije aviona NATO pakta... Tako sam u tom danu, iako maltretiran i zlostavljan, ipak zajedno s njima, odslušao i nekoliko emisija vijesti... Tad sam bio pao u tešku depresiju. Žao mi je bilo naroda u Goraždu. To mi je bilo teže od sve patnje i golgote koju sam osjećao... I u toj prilici su me pokušavali privoliti da sarađujem sa njima, četnicima, da se pridružim Fikretu Abdiću i Selimu Bešlagiću. Govorili su mi da je Bosna pred padom, da

je naša Armija u rasulu. Ništa im nisam vjerovao. Naprotiv, tog dana, 17. aprila uvjerio sam se da naša Armija, iako je Goražde bilo u teškom položaju, dobro stoji. Uvjerio sam se da, kako prolaze dani, hefte, mjeseci, mi stojimo sve bolje i bolje, a da je agresoru sve teže i teže...

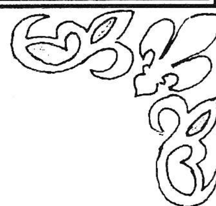
POEMA GORAŽDU

I

Vrisak djece žedne, izmorene
s plačom se stapa uplašenih majki
u grč bola,
grimasu životnu, bolnu,
prigušen jauk crne istine
što ledi se u zraku...

Prašina znojava, krvava, uplakana
u ptičijem letu sakatom
U KOLO SE HVATA
s krikom patnje i tuge,
s gelerima i jekom granata...

S rikom stoke ostavljene,
s grmljavinom tenkova, topova,
aviona...
U kolo bezdušno, u kolo bezglavo,
hvata se cijela vasiona...

IZBJEGLICE...

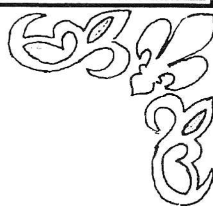
. . . .

Prognanici, beskućnici, glad,
Bošnjaci, muslimani...
Ponovo patnja, čemer i jad.
K'o zmija umorna, ranjena,
rasuta, uplašena
povija se kanjonom
iznurena, izgubljena, paćenička
KOLONA...

Vjetar sapleten, uplašen,
spleli ga neki tajanstveni,
nevidljivi lanci...
Ni daškom se ne glasa,
šutnjom zloslutnom opominje
od straha i stida
ŠUTI...
... A sunce kroz oblake
preklinje moli,
mržnju i smrt zlokobno
SLUTI...

II

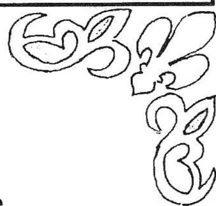
U pohodu četničkom neljudi,
čopor krvožednih hijena
krvavom kamom nejač kolju...
Mržnjom pijanom istini prkose,
đavoljom rukom trud pale i muku,
Bosnu da ubiju, satru pokose,
topovima smrt bljuju, tuku...

Znojave, smrdljive, prljave,
KRVAVE,
bezdušne četničke horde
pagansko kolo smrti vode,
na Goražde nitkovi, neljudi
četničke zvijeri BAHATO HODE
da satru, udave ISTINU,
paganskim smradom zamute, zgade
nemirnu, uplašenu DRINU...

Pred njima neman zdepasta, trblava
crvenog umaštenog vrata
od četnika do sebe KRVAVOG BRATA
pušku otima, prostački trga,
kao zvijer od zvijeri...
ĐAVOLJE KOPILE
pijano-krvavim okom cilja, žrtvu bira,
oko ne smije da ga iznevjeri.

Tuča topova, tenkova, jeka granata
zločinačku dušu mu draži...
NE... puškom neće, njom ne može
koliko pijanoj strasti mu treba...
Mahnito pušku baca, mitraljez traži,
krvožeđi ne može da odoli...
Sa njim hoće ubojitim zlu žeđ
UBICA PROSTAK da utoli.

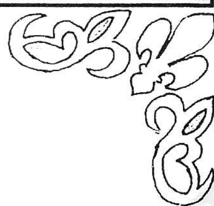

Kao da pred sobom kopile đavolje
ponovo Sarajevo vidi,
kao da na njega ponovo kidiše...
Sjeća se svoje komande prve,
sjeća se prvih ZLOČINAČKIH DANA:
"Na VELUŠIĆE, na VELUŠIĆE UDRI,
TAMO JE MNOGO MUSLIMANA..."

. . . .

Zlikovac, četnik otac,
ime mu RATNO dao,
još prije u zametku, u sebi,
nitkov, nitkovu
srce i dušu, krv i mozak
četničkim zlom otrovao...
Otac zlikovac
pravo ime zlikovcu sinu dao.

I sada na Drini zov oca,
četnika zlikovca,
zov paganskog zla,
čula mu vodi, prati,
pa zločinačkom oku i duši
vlastitom rukom
oduška želi zlikovac dati,
to nitkovu duševna je hrana...
Svojim bi okom, svojom bi rukom
da ubije, osakati
što više Bošnjaka Muslimana.

A Drina ga uplakana doziva...

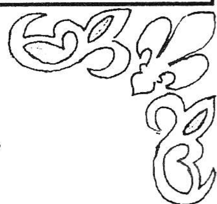
. . . .

Čednošću i blagotom
zov joj bjelinom dobrote pjeni,
ka nebu se, ka suncu plazi...
Runastim valom, bistrim, plahim,
u dubinu duše, u dubinu srca
put traži i nalazi...

Iskrenom čistotom plijeni, sokoli,
s kamena na kamen valom hladnim
molbu plete, upliće,
preklinje, moli:
"Stoj komandante, stoj generale!
Ne komanduj mržnju, umiranje,
komanduj ljubav i mir,
život i praštanje...
I to na juriš, OVO JE BOSNA,
zemlja što mržnju ne klija,
ne plodi,
već svjetove miri i spaja..."

III

Al' 'zalud molba ljubavi,
'zalud molba bistrine
života, ljubavi, mira,
čednosti, blagote, istine...
Uzalud molba za MILOST,
dobrote plemenit zov,
tanahne riječi što bira,
đavolji korov ne čupa,
nit' dušu pakosnu dira...

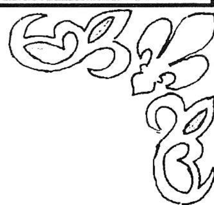
Komanda generala zlikovca,
kanjonom Drine prolama se, ori...
Krvnik, nitkov, pogan ljudska
ustima zapjenjenim
MRŽNJU, ZLO i SMRT ZBORI...

IV

A oko Drine
i s jedne i s druge strane
ponovo pogrom, čemer i jad...
Hiljade nejakih, starih, NEVINIH
na patnju, žeđ i glad,
na umiranje neljudsko OSUĐENIH...
Slika čista,
k'o stoljeća pola prije,
gotovo ista...

Tenkovi ruše, mrve, satiru,
RAZARAJU...
U pomoć svijeta, licemjerja
posljednju bošnjačku NAIVNU nadu
UBIJAJU...
. . . .
Od stida umire razum,
umiru pravda, ISTINA,
od stida umire krvava DRINA...

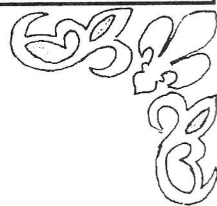
Oko Goražda
đavolji sluga, pagan mrski
čelični obruč smrti steže.
Stabla vita povila se mlada,
đavolja vojska na Drinu se sliježe...

I kamen se drobi, prsne, puca,
lome ga vatrene, čelične sile...
Smradom paganskim i zlom
Goražde pitomo i Drinu mu
zagrljajem smrtnim zagrlile...

Klonula brda, klonule šume,
nad njima i ptičija krila...
Leptiri klonuli, pali
na skršene, slomljene breze...
Krv se iz ranjenog daha slila,
pa zgrušala
kraj dječije spržene suze...

Al' klonula plamena vjera nije,
bosanska tvrda, pospana...
Budi se, trga, propinje, otima,
kao kad ptićima rastu krila...
Iz stoljetnog sna zaspala
na zločin paganski se diže
probudjena,
bošnjačka, iskonska sila...

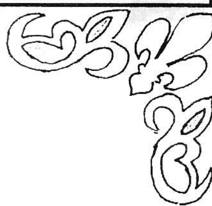

"Puškom protiv topa, bombom na tenk,
o Bože, zar se i to može,"
nemirna, postiđena, pita se Drina...
"Može, može, još kako može,"
sama sebi odgovor daje,
"ako se ljubav i patnja
protiv zla i mržnje slože,
AKO SE PUŠKA U SRCU IMA,
ako se voli, ako se brani
JEDINA DOMOVINA
BOSNA I HERCEGOVINA."
. . . .

V

Izdižu se, propinju,
hrabro se prse,
hordama četničkim, iz inata...
Krvavim hordama zla ne daju,
da GORAŽDE ubiju, kao oca sinu,
da sinovima njenim zgade,
ubiju, otmu, predobru majku Drinu...

Izdiže se, propinje...
Hrabro se prsi
četničkoj, paganskoj, smrdljivoj
LAŽI iz inata...
u ime uvrijeđenih i NEVINIH
na bedemu slobode opet je
najjače oružje PRAVEDNIH - ISTINA

Izdižu se, propinju,
hrabro se prse
hordama paganskim, četničkim
iz inata
goraždanska brda prkosna...
Predvodi ih, k'o majka dobra
planina J A B U K A,
imenom plemenitim, bisernim
BISERNA
prkosi ponosna...

O, vjetre bosanski, drinski,
sa sebe potrgaj lance,
raspleti...
Uroku odupri se divljem, zlom,
u vihor izrasti,
opleti...

Široko, snažno, zamahni kosom,
podigni divalj, pijanu smrad,
puhni, zaprkosi,
da više ne nikne nikad...
Korov ljudski iz zemlje čupaj,
sasjeci,
u korijenu ga pokosi
vilovitim svojim OTKOSOM,
oružjem najjačim, iz srca,
bosanskim, gordim prkosom...

Najavi proljeća,
sretnija, ljepša, nova,
u njima nađi sebe snažna
RAZVIGORA,
spletenog u cvijetu,
leptirovom, pčelinjem,
proljetnom letu,
u jedrom, rumenom plodu,
bogatom žitnom rodu,
majčinom prvom porodu...
. . . .
A odmah potom
niz brda goraždanska, strma,
niz livade drinske, pitome, rosne,
na kojim "ljiljani" hrabri, mladi,
najljepše cvijeće Bosne,
uz tutanj tenkova i jeku granata,
za Bosnu majku,
ne štedeć' se hrabro ginu,
vreo, kao srce uzavrelo
poklič iz grla zagrmi složno:
"NE DAMO BOSNU, NE DAMO GORAŽDE,
NE DAMO DRINU..."

VI

O, čujte branitelji istine i časti,
na Neretvi, na Bosni, na Uni,
o čujte djeco naša
u cvatu ljiljani,
o, Bosno zemljo, domovino, majko,
utjeho naših slobodarskih snova,
svi ste u Goraždu, svi ste na Drini
s nama, kraj prednjih rovova...

Kliknite:
"EVO NAS,
s vama smo bili,
sad smo, sutra ćemo..."
Kliknite mrtvi, kliknite živi,
u srcu se rodi,
s usana poleti
u susret suncu, kad zora rudi,
pjesmo života, pjesmo, ponosa...
Trgajte braćo, srce iz grudi.
Oh, klikni i ti majko,
znam, to želiš i sama...
Nek' zemljom ori se cijelom:
"SVA BOSNA, SVA BOSNA, SADA JE S VAMA..."

. . . .

Tog dana navečer, oko ponoći, u ćeliju su mi upala dva četnika i pretukli me letvama i kablovima. Dok su me tukli osjetio sam pijani zadah iz njihovih njuški. Psovali su mi "kurvu majku tursku, balinsku." Pošto sam bio jako iznuren od štrajka glađu, kao i od ranijih zlostavljanja i premlaćivanja, nisam dugo izdržao u svjesnom stanju. Onesviјestio sam se...

Probudio sam se u dobojskoj bolnici. Bio sam u bolničkim kolicima. Tada u bolnici saznao sam da su mi slomljena dva rebra i da mi je izbijen jedan zub. U bolnici sam ostao 4 - 5 dana, pa su me opet vratili u moju ćeliju...

I danas se sjećam riječi koje su mi govorili uz psovke:

Ubit ćemo sve u tebi i kosti i duh

-...Ubit ćemo sve u tebi i kosti i duh. Iznutricu ćemo ti masakrirati dotle da samo živ možeš izaći, biti razmijenjen...

Ležim pretučen, bolestan, iscrpljen. Grudni koš mi je imobilisan. Jedem dva obroka dnevno. Hrana je loša, no malo je bolja od one u zatvoru Tunjice u Banjaluci...

Čujem, u ćeliju dopiru međusobne svađe četnika.

Psuju svi od reda, i mladi i stari, i obični vojnici i oficiri. Psuju samo tri psovke: BOGA, SUNCE i KRUH... Kao da su se dogovorili na cijelom području tzv. "Republike srpske", i u Tesliću, i u Bosanskom Novom, i u Banjaluci i ovdje, u Doboju.

Radujem se kada čujem psovke četnika, kada čujem kako se svađaju između sebe. Sve više psovki i negodovanja, a sve manje četničkih pjesama čujem s vana. Četničke pjesme su me gotovo gušile u Tesliću i u Bosanskom Novom. Sada ih u ušima sve manje, pa mi nešto neobično. Sve dolazi na svoje, govorim i sjećam se poznate narodne krilatice: "SVE SE VRAĆA, SVE SE PLAĆA..." To mi daje snagu, to me bodri.

. . . .

Krajem maja 1994. godine ponovo dolaze neki oficiri po mene u ćeliju. Izvode me iz kruga Vojnog četničkog zatvora Usora, poznatog kao HANGARI i odvoze specijalnim policijskim vozilom u centar Doboja u zgradu tzv. operativne grupe. Tamo me čekaju dva viša oficira karadžićevih četnika. Jedan je potpukovnik a drugi major. Govore ekavskim. Pretpostavljam, bez obzira na njihovo porijeklo, da su oficiri bivše JNA...

Zahtijevaju da napišem pisma predsjedniku Aliji Izetbegoviću, premijeru Silajdžiću, komadantu Drugog korpusa naše Armije, brigadiru Šadiću, njegovim pomoćnicima, Salihu Kulenoviću i Ramizu Šuvaliću. Traže da u pismima forsiram svoje oslobađanje razmjenom za zarobljene njihove vojnike (čitaj: četnike) na planini Vijenac, jednom od visova prostranog gorja OZREN. Odbijam da to učinim govoreći da i Izetbegović i Silajdžić i predstavnici naše Armije znaju za mene, iako mi se više ne dopušta posjeta Crvenog križa...

Došlo je vrijeme kada sam ovim zločincima potreban

-... Oni vjerovatno rade sve ono što je potrebno da bi došlo do moje razmjene, do moga oslobađanja... - govorim im smirenim glasom, uvažavajući saznanje da je došlo vrijeme kada sam ovim zločincima potreban, kada me moraju čuvati. Imaju interes da za mene dobiju zarobljene četnike, koje naši, to je očito, već uvelike zarobljavaju. Saznajem kroz razgovor sa četničkim oficirima da su naši borci iz Gračanice, Lukavca i Tuzle zarobili oko 50 njihovih boraca...

Znam šta hoće. Žele da se javim svojima pismima u kojima ću lamentirati, žaliti se i moliti ih da me razmjene zbog moga veoma teškog zdravstvenog stanja. Kada naši putem naših komisija pokrenu pitanje moga oslobađanja, razmjene, u kontaktima sa odgovarajućim komisijama za razmjenu četničke strane, onda će, u to sam siguran, četnička strana postaviti vrlo teške, neprihvatljive uvjete, kako bi za mene jednoga dobila što više svojih boraca. Na to ne pristajem. Bolje je da ležim sam u zatočeništvu, nego da naši za mene oslobode više četnika. Sutra će

možda toliko naših biti zarobljeno i neće moći doći do razmjene po sistemu "JEDAN ZA JEDAN" jer bi naši "potrošili" četnike razmjenom za mene jednoga. Mene čeka moja porodica. Isto toliko porodica čekalo bi i razmjenu naših boraca koji bi možda sutra bili zarobljeni...

No četnički oficiri su uporni. Počinju mi i prijetiti...

-... Dovest ćeš sebe u bezizlazan položaj. Javit ćemo da si pokušao bjekstvo i da smo te ubili pri pokušaju bijega..." - govori mi jedan od zlikovaca, a ja šutim i ne reagiram. Četnici insistiraju i upućuju mi još žešće verbalne prijetnje. U jednom trenu mi sinu ideja da pristanem, da napišem pisma, ali da ih tako sročim da moji između redova razumiju kako sam prisiljen na pisanje. S druge strane, već dugo mi ne dolazi Crveni križ. Ovo je možda prilika da i moji saznaju gdje sam, da saznaju da sam još živ... Pristao sam pod uvjetom da mi daju dva dana vremena za pisanje...

Svi muslimani jednaki su pred Bogom

Nakon dva dana ponovo su došli po mene i zatražili da sa pismima krenem u zgradu operativne grupe... Pročitali su pisma i zatražili da ih ispravim ili dopunim. Pristao sam da ih dopunim, rekavši im da će moja strana primijetiti ispravke, te da će znati da sam pisma pisao pod pritiskom... Nadao sam da će me i predsjednik Izetbegović i premijer Silajdžić i naši visoki oficiri dobro razumjeti...

Kada su prihvatili dopunu pisma, onda su me počeli provocirati, govoreći mi kako je televizija prikazala predsjednika Izetbegovića na HADŽU u Meki, te kako se "Alija obukao kao Arapin..."

-Nije se obukao kao Arapin da bi time iskazao da nije Bošnjak, već je to obredna odora, obredna hadžijska haljina koju oblači svaki musliman u toku obavljanja obreda HADŽA. I time se iskazuje islamska tolerancija i socijalna jednakost muslimana pred Bogom. Na Hadžu, u džamiji, na namazu, svi muslimani jednaki su pred Bogom, bez obzira na spol, starost, rasu, boju kože. Islam je u tome neprevaziđena duhovna ideologija...- rekoh im a oni ostaše nijemi, bez riječi...

I DOĐE NAM ČOVJEK POSLAN

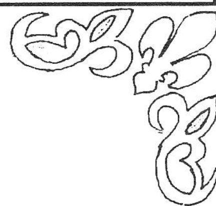
I

I davni dječački ispuni se san,
kad kroz oganj preko rijeke
za ruku me povede
Poslanik Božji odabran...
. . . .

I dođe čovjek da nam kaže put,
dođe odnekud vrli nam brat...
I izdaleka i iz nas samih
kao da je tuđ, k'o da nije naš.
U pogled ukraden, omamljen
dođe da nam svjetlost vrati,
istinu dođe da nam vrati,
u zadnji dođe, u pravi tren...

Patnja naša i njegova
što porodi je majka uboga njena,
muka tvrda
djedova i očeva naših,
iznjedriše ga kao utjelovljenje
znoja, krvi i suza,
tvrdih, oporih, bošnjačkih.

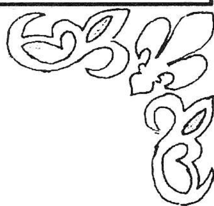
I pođe čovjek pravo da hodi,
po trnju da kroči ispred nas...
Pogledom gordim
koraku mehku, pravu stazu bira,
kao da je odnekog P O S L A N...
S kamena na kamen, s trna na trn,
zemljom bosanskom U S P R A V A N...

I nikome u inat,
nikom iz grudi ne otima dah,
iz misli nikom ne uzima riječ.
Ničijem koraku ne podmeće korak
lahak, svoj...
A svima u čast, svima za ljubav,
po Bosni kroči pustoj, zaspaloj...

U koraku mu Bosna majka,
u mislima mu Bosna majka...
U srcu mu, u duši
i sestra joj Hercegovina
i vjera i istina...
Djedova naših u mislima mu
nauk, opomena i gorka sudbina.

U ruci mu desnoj knjiga zelena,
kao Bosna na dlanu izlistala,
UPUTA u ruhu svome proljetnom...
U ruci mu lijevoj opet knjiga,
na dlanu izlistala neka...
Duha i vremena kao da je
znamen plemenit.
S PRVOM je knjigom POSLAN,
a drugu knjigu iz duha našeg,
IZ SEBE,
prepisa sâm,
zemljom Bosnom hodeć' vidovit...

Iz mezarja opustjelih prepisa je
i iz huka rijeka
bosanskih, plahih,
i s bedema bošnjačke muke
i sa zidova samice ćelije...
Iz uspomena patnih, čovjekovih,
iz snažne mu misli i duha
u knjigu pretoči se snaga...
U pogledu mu gordom i puška i top,
ali i utjeha i dobrota blaga.

. . . .

I pođe čovjek zemljom svojom,
s ljubavlju velikom kao oči mu,
kao nebo što u njima se kupa,
plavo, usplamtjelo,
što iz njih boju sebi ukra,
što u njima spokojno se gleda,
put kroz trnje krči nam smjelo...
Poruku svoju ne nameće
niti ubjeđenje...
P O S L A ga NEKO
istinu da nam kaže i opomenu...
P O S L A ga NEKO
okom i srcem povijest da piše,
P O S L A ga NEKO kao iskušenje,
kao nadu, kao proviđenje...

. . . .

II

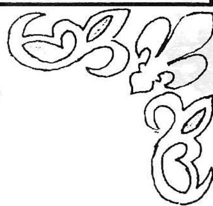
I dovede nas brat naš vrli,
dovede na "Zelen-polje ljuto",
pod kulu još ljuća što je...
Dovede nas ispod zida
na kom mjesec mladi noći mrkloj,
bošnjačkoj,
ljute rane ljutom travom vida...

I sigurnim glasom iz oka bistra
brat nam gordo kliknu,
a vjetar mu riječi mudre
"Zelen-poljem" na bedeme diže...

. . . .

Razliježe se istina
iznad začuđenih ljudi...
Razliježe se poruka k'o jeka.
Zaspale nas opomena budi,
kao da je nadljudska,
kao da je iz davnina,
iz povijesti, iz daleka,
k'o da nije od čovjeka...

I kaza nam istinu brat,
kaza nam i ko smo i što smo.
Povijest nam kaza patnu,
istinu gorku, ali našu, dragu...
S ognjišta djedovskog
ugarkom i riječju raspali
vatru u nama zapretanu,
ime nam naše ponovi više put'...
Nad bedeme iz tristo tisuć' duša
plamen liznu ka vjeri našoj,
ka nadi uzdignut...

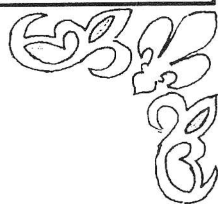

Da pamćenje stidljivo osvijetli nam,
i vjeru i nadu izgubljenu
u isti mah...
Kao da dosnismo
davno nedosanjani san...
... Mrak bošnjački mrkli
pod nogama nam usnulim
"Zelen polje" u se upi,
svanu nam konačno svijetao dan...

I ponudi nam čovjek mudar
ono što je kao MLADI
godinama mučeničkim snio,
a potom kao Bošnjak zreo,
životom patnim, odricanjem
mučen i progonjen
od života i iz KNJIGE naučio...

I ponudi nam brat nam vrli
ono što mu život buran,
ono što nam povijest burna,
kao zalog, kao plaću UZE,
ponudi nam čovjek P O S L A N
ZNOJ, KRV I SUZE...
. . . .

I za sobom nas brat naš vrati
na VRH BOSNE...
I sebe a i nas baš tu da pita:
"HOĆEMO LI POGNUT' GLAVU
IL' USPRAVNI OSTAT'
HOĆEMO L' ROBOVI BITI
IL' SLOBODNI LJUDI?"

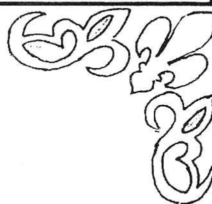
I umjesto nas, ponesenih, nijemih,
i sebi i nama odgovor pravi dade:
"VELIKIM BOGOM SE KUNEMO,
NIKOME ROBOVI NEĆEMO BITI..."

I riječi njegove povjesne, smjele
kao iz vremena drugog,
davnog da su,
u svijesti nam zasjaše,
u duši probuđenoj, u srcu vrelu...
I kao sudbinski poticaj
odraziše se, oplodiše,
u našem pregnuću, u našoj borbi,
u našem povijesnom djelu...

III

Iz daha nam se vrelog sloboda rodi,
istina to je od nektara slađa,
zvijezda za zvijezdom,
sreća za dobrotom...
Ponovo smo složni, ponovo smo svoji,
blistamo slobodarskim sjajem,
istinom, čistotom...

Iz krvi nam se vrele evo zemlja plodi,
grana za granom, plod za plodom,
iz punih bedara, iz punih njedara...
Ponovo se zemlja iz pepela rodi.
Sve je izvjesno, sve je čisto,
novi krug života se otvara.

Iz snage nam rodiše se
brda naša pitoma, krotka,
u planine do neba rastu,
propinju se, dižu kosmosu...
Umjesto korova ljiljan i trnoruža.
Radost smjenjuje tugu,
sestru prkosnu,
u nedogled izvjesnost se pruža...

...Jer patnje njegove i životno djelo,
poziv i poruke nam mudre, britke,
ne bijahu uzaludne,
kao ni znoj, krv i suze,
ni žrtve naše neznane i znane...
U vremenu ovozemaljskom,
patnjama i bolom,
pobjedom slavnom i slobodom,
blistaju ovjenčane...

Iz trena u tren, iz sahata u sahat,
u nama vjera zaspala se budi...
O, Bože svemoćni, hvala ti
što nam ga POSLA,
i mi smo opet ljudi...

. . . .

Ponovo sam u svojoj ćeliji samici. Nadam se da će me konačno početi izvoditi u šetnju. To je najosnovnija obaveza zatvorskih i vojnih vlasti. To je elementarna čovjekova potreba. Ljudi izvode pse na šetnju a ne izvode ljude? Postoje ljudi ali i ljudi zlikovci. Kriju me ponovo. Ne dozvoljavaju mi posjetu Crvenog križa. Kada sam završio pisma koja su tražili da napišem, nisu dozvolili da napišem gdje se nalazim...

Pomišljam na najgore. Ako se zločinci odluče da me likvidiraju, teško će se moći naći izvršitelji, teško će se taj zločin moći pripisati određenim licima. Prošao sam šest zatvora. Teško je dokazati gdje sam likvidiran. Osim toga ubojstvo mogu "pokriti" mojim namještenim bjekstvom. Zaista im trebam. Ako ne budu imali interesa, lahko mogu da me likvidiraju. U ovom ratnom kaosu nestalo je i ubijeno mnogo ljudi, na desetine hiljada. Teško će se imenovati odgovorni ljudi za ubojstvo pojedinaca...

Da mi je ogledalo, da se pogledam

Razmišljam o svemu potpuno sâm od jutra do mraka. Molim se Bogu svakodnevno. Uspijevam doći do papira. U nekoliko navrata dobio sam ga i od Pante. Panto je pošten čovjek. Jedan je od onih Srba koji ljudskost stavljaju na prvo mjesto. I sam je nezadovoljan. Osjetim mu u intonaciji kada govori kako se teško živi, vidim mu to na licu.

Pokušavam pisati, ali ne mogu dugo. Oči me bole. Plašim se da mi očni tlak ne uništi očne živce. Tako mi je majka oslijepila. Najčešće ležim zatvorenih očiju. Bole me bubrezi, lijeva noga mi trne. Gušim se u kašlju... Tražio sam bio liječnika. Došao je na kratko. Od Pante sam saznao da je načelnik njegovog saniteta i da se preziva Ristić. Nije me ni pregledao. I on mi zatražio mokraću i donio neke kapsule za prostatu. - Da mi bar izmjeri krvni tlak, uvjerio bih se da je doktor, da je makar bolničar... - govorim sebi i prepuštam se svojoj beskrajnoj, nepodnošljivoj samoći...

Da mi je makar da vidim kako izgledam. Da mi je ogledalo, da se pogledam, da vidim kako čovjek pokreće usta, očne kapke, da razgova-

ram sam sa sobom...

Svako veče me posjećuju miševi. U početku su me jako nervirali. Ganjao sam se sa njima koliko sam mogao ovako bolestan, gađao ih predmetima, a onda sam se pomirio s njima. Često me probude, hodajući po meni, po licu, kosi...

Od kruha koga dobijem za ručak i večeru pravim im obrok u mrvicama i ostavljam ispod nogu. Ujutro provjeravam da li su "popapali" svoju večeru. Bude mi drago kada vidim da na podu nema više mrvica kruha...

Često mi ne donesu ručak ili večeru, pa tako dnevno ostanem samo sa jednim obrokom, jer doručak ne dobivam. Nekada, međutim, zavisno od toga ko je trpezarac, dobijem nešto više kruha. Pojedem srednje dijelove šnite, ako su dvije šnite, ili izdubim i pojedem srednji dio okrajka, a kore ostavim i kriomice ih sušim. Tako se prehranjujem kada me preskoče, kada mi ne donesu neki od obroka. Nekada se kruh osuši, pa ga moram kvasiti u vodi, a nekada pomašinavi, poprimi plijesan. Plijesan očistim, a ostatak kruha pojedem... Ako ikada izađem iz zatočeništva, još više ću cijeniti kruh, dar Božiji, koga četnici najčešće psuju...

Plijesan očistim, a ostatak kruha pojedem

. . . .

Protiče i juni mjesec 1994. godine... Ne znam što je bilo sa pismima koja sam napisao našim čelnim ljudima po naredbi četničkih oficira. Niko me od njihovih vojnih bezbjednjaka ne posjećuje. Ne posjećuje me više ni Crveni križ. Čuo sam ih dva puta, a saznao sam i od Pante da su njihovi delegati obišli naše zatočenike nekoliko puta za vrijeme ova tri mjeseca koliko boravim u Doboju.

Istina, rekao mi je kako su dolazili i tražili posjetu svim zarobljenicima, ali da im to srpske vlasti nisu dozvolile.

Vrlo često navečer na prozor mi lupa jedan od četnika. Vrlo je glasan,

bučan. Izaziva me lupajući i uzvikivajući tekbir ALLAHU EKBER. Izvikuje ga potpuno ispravno. Podvlači dvostruki glas "ll". Intonativno ga čisto izgovara. Pretpostavljam da je rastao i živio sa muslimanima... Bio sam u pravu. Radi se o Aci Nediću iz Zavidovića. Ne vidim četnike, ne znam im lik, ali čujem ih... Čujem kada se dozivaju, dovikuju, kada se odazivaju. Poznajem dobro Acin glas i glas četnika Žare sa Ozrena. I Žara me izaziva, vrijeđa ispod prozora i rešetaka...

Jedne noći Aco se krevelji pod prozorom, pa zatim stavlja neke predmete i penje se da bi bio bliže prozoru. Izvikuje ponovo tekbir, lupa po prozoru i viče mi:

- Otvori balija...

Ne mogu više da mu ošutim i odgovaram mu:

Ja sam balija i tim imenom se ponosim

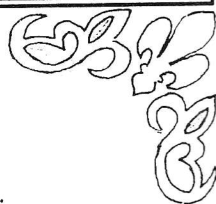
- Ja sam balija i tim imenom se ponosim. To ime ću isticati gdje god budem, ako izađem iz zatvora. Ako bi me neko u svijetu, ko me pozna kao Bošnjaka, pitao što znači ime BALIJA, odgovorio bih mu da je to pogrdno ime kojim nas Bošnjake nazivaju srpski fašisti. On bi to primio sa razumijevanjem i čak sa simpatijama, kao moje drugo ime... Smiješ li ti ikome u svijetu kazati da si SRBIN. Bili se stidio kod upoznavanja sa ljudima reći da si SRBIN. Ti se moraš stidjeti svoga pravog imena, imena SRBIN, jer kad se u svijetu pomene riječ SRBIN, kod ljudi koji ga čuju obavezno se stvara dojam da se radi o divljaku, koljaču, palikući, ubojici, zločincu, fašisti... Ja se ponosim i pogrdnim imenom BALIJA, a ti se moraš stidjeti svoga pravog SRPSKOG IMENA. Iz Vaše mržnje nikla je i procvjetala naša neslomiva snaga. Ti iz straha izvikuješ naš tekbir ALLAHU EKBER. Ubijaš strah u sebi... - rekoh mu, ne razmišljajući o eventualnim posljedicama zbog svoje otvorenosti...

TEKBIR

Spališe nam i zemlju i kamen...
U ništa htjedoše da se pretvori
sve što Bosnom zbori se i piše...
I čovjek i biljka
i san kojim cvjeta
i čime vodu pije iz sunca,
iz istine što istini se dala...
Grli ga zemljom i kamenom
i sobom, istinom kaže mu hvala.

Ni pepeo suncem, vodom i zrakom
da im se ne orodi,
suncu i zemlji život da vrati
iz duše svoje,
iz svjetla i praha...
Ni vjetar da ga uzdigne, ponese,
prah prahom da se oplodi
sred vatre, smrti, užasa i straha.

Čizmom nam svojom poganom, pjanom
hiljade zgaziše bogomolja svijetlih.
Srušiše, spališe, zgadiše, stališe
hiljade munara i mihraba,
hiljade tekija, mezarja, harema...
Al' u nama, u vatri povratka
samima sebi, vjeri, istini,
u jedan se stopiše,
u jedan... u nama...
s munara alemi svi.

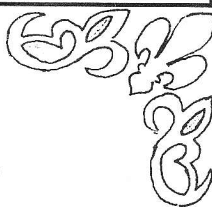
Alem iz sunca, iz istine
u mjesec mlad se stvori, stopi,
u vječno uđe trajanje...
I T E K B I R se izdiže iz vatre:
ALLAHU EKBER, ALLAHU EKBER
iz hiljadu, iz milion grudi,
kao iz grijeha i stida
kad izdigne se kajanje...

I vratiše nas sebi, probudiše.
Bosnu nam i nas Bosnom
u Bosni uspraviše, osnažiše
da Bosnom izbistrenom vjera poteče,
u nama nikad da se ne pomuti
za sinove naše i unuke
i za nas u njima opet, iz njih,
što ćemo se TEKBIROM čuti.

I sada u nama i alem istine
i T E K B I R iskren, postojan, zdrav...
Iz mermer-kamena
suzom radosnicom šadrvan zbori,
a put pod nogom
širok nam, svijetao, prav...

. . . .

Pa vratismo se sebi,
pa dođosmo sebi...
U nama k'o gvožđe vatreno
ALLAHU EKBER na nakovnju se kuje.
Iz svakog od nas, u svakoj od nas
T E K B I R se sočan,
T E K B I R se moćan čuje...

I svi smo se u T E K B I R jedan slili,
u sablju na dušmane
uvijek iste,
iz duše obraćene, iz srca da nam
svjetlije najavi zore...
U čast istini, u čast vjeri,
ALLAHU EKBER, ALLAHU EKBER,
da srce naše bude mu vrelo,
da poroci nas stari ne pokore.

. . . .

U nama,
iz nas,
pa u nama opet
za stotine ih, tisuće
u vremenu posrtanja,
što ih se stidismo,
kao i sebe samih
pred dušmanom što smo...

Đavolja kopilad da posrnu, uzmaknu,
krv da im se sledi u istom času.
ALLAHU EKBER, ALLAHU EKBER,
u jednom dahu, u jednom glasu,
na zemlji jednoj i jedinoj,
iz srca jednog složno, ponosno,
Bogu jedinom, jednom,
ALLAHU EKBER, ALLAHU EKBER,
bošnjački,
časno,
ponosno...

. . . .

Protiče i drugo ljeto, drugo, zatočeničko... Osjetim ga u zraku, udišem. U ćeliji sam. Sunce nisam vidio od polovine septembra prošle 1993. godine. Deset punih mjeseci nisam ga jutrom udahnuo zajedno sa zorom, nisam se okupao s njim, šetajući po jutarnjoj rosi, nisam se ogrijao u dane hladne, nisam mu zagrlio purpurnu boju pri zalasku, niti ono mene... Sunce moje, zlato moje, ne miluješ me kao prije. Živ sam. Kada te vidim, namiriću sve ove dane bez tebe, bez sunca. Svu ljubav, svih deset mjeseci sakrio sam duboko u sebi. Ako ikada izađem na slobodu, ako je udahnem i vidim te, raširit ću ruke, široko, široko, prema tebi... I poljubit ću te...

. . . .

Sunce moje,
zlato moje,
ne miluješ
me kao
prije

Niko me ne obilazi, niko me ne izvodi. Drugi zarobljenici, naši, Bošnjaci, rade vani na polju uz hangare. Uz hangare vojnog zatvora "Usora" nalazi se veliko polje. Naši ga obrađuju. Siju, sade povrće. Ništa ne vidim jer me ne izvode vani ni na šetnju. Čujem, međutim glasove. Čujem kada se postrojavaju, kada ih četnički čuvari postrojavaju. Najčešće ime koje čujem je SINIŠA, ACO, ŽARA, JOKSIM... Sinišom zovu malog Nermina iz Malešića kod Gračanice. I Nermin me vrijeđa i izaziva pod rešetkama prozora zajedno sa Acom. Ne vidim ih, ne mogu. Na prozoru su pokovani stolnjaci...

Po cijeli dan, a i do kasno u noć, čujem borbe između naših boraca i četnika. Od hangara do ušća rijeke Usore u rijeku Bosnu zračnom linijom nije više od 1200 - 1300 metara. S druge strane Bosne i Usore su naši, Dobojlije, Tešnjaci, Maglajlije. Čujem i borbe s druge, suprotne strane, Gračaničke. To bojište je nešto udaljenije, ali ni do njega zračnom linijom nema više od 2,5 do 3 kilometra. Naši gađaju zatvor "Usoru". Minobacačke granate često padaju na krug zatvora. Nekoliko ih je palo i na krovište hangara...

Često razmišljam o svojima o Edinu, Aiši i Jasminu. Oba sina su u

Sarajevu. Pripadnici su naše Armije. Isljednici su mi nekoliko puta lagali da je i Edin zarobljen. Lagali iz nemoći četničke, da me ubiju i time, podvedu, poraze, prisile na suradnju...

Uobražavam da mi je Jasmin poginuo. Već osam mjeseci nemam nikakvih vijesti ni od koga, ni o kome svome. Borim se sa sobom. Ubjeđujem se da je to uobrazilja. Uspijevam, pa ubrzo ponovo pokleknem, klonem...

Vani je ljeto. Prolaze sporo sunčani dani, a ja sam u ćeliji potpuno sam. Kada čujem borbe, puščanu paljbu, zvukove artiljerijskog oruđa, mnogo mi je lakše. Granate padaju u krug. Gotovo svakodnevno u više navrata čujem zvuk sirene iz Doboja koji označava opću opasnost. Neka se bore, nek se bitka bije. Tad mi je u samici lakše...

A onda borbe prestanu na dan, dva. Pomislim da je primirje. Vani je grobna tišina jer odvode sve zatvorenike na neke radove. Pretpostavljam da ih odvode na kopanje rovova. Najgore mi pada tišina. Tako je ledena, neprijateljska, gotovo stravična... Onda opet pomišljam da mi je Jasmin poginuo. S tom morom živim i borim se gotovo mjesec dana...

Teče moje drugo zatočeničko ljeto

A onda pobijedim sebe molitvama Bogu dž.š. Osokolim se. Povremeno čujem glasove iz kruga zatvora, sa betonskog dvorišta...

Teče moje drugo zatočeničko ljeto. Sunce sija. Volio bih da ga vidim. Pogledom želim da probijem zid...

SANJAM BOSNU

Svakoga dana i svake noći
zorom i smirajem sanjam Bosnu...
Sanjam Bosnu, dom,
braću i sestre,
narod svoj, bošnjački, mili...

U snu mi, u mašti, dimije
basmene, svilene,
što hiljade sestara ponosno ih nose...
... pa šamije naših majki,
kerane, vezene,
što mirisom i čistotom
dušmanu prkose...
. . . .

Nema dana, nema noći,
niti hefte, nit' mjeseca,
kad za Bosnom, dragom majkom
i na javi i u snu
srce moje ne zajeca...

. . . .

Teče i avgust mjesec 1994. godine... Čujem kako napolju padaju kiše. Već su česte.

Prije nekoliko dana u popodnevnim satima, prvi put po danu u sobu su mi upala dvojica mlađih četnika. Lica su im bila namazana potpuno crnom bojom. Nisu mi se uopće obraćali, nisu me psovali, vrijeđali. Jedan me je prihvatio za noge, a drugi za ruke. Njihali su me nekoliko puta a onda bacili visoko na zid. Kada sam se nakon pada sa zida našao na podu ćelije, počeli su me udarati i gaziti vojničkim čizmama. Tada su me počeli i vrijeđati, psovati mi majku balinsku. Sjećam se da su psujući me i udarajući, spominjali i brata mi Ediba i njegovu suprugu, sestru mi i zeta iz Zavidovića, Nađu i Suada...

Nakon što su me divljački izgazili ostavili su me u ćeliji. Mogli su biti četnici iz okoline Zavidovića ili možda iz Žepča kada su znali imena moga brata, sestre, snahe i zeta...

Odlučio sam da ponovo štrajkujem gladu

Odlučio sam da ponovo štrajkujem gladu. Ne mogu ovo više da podnesem. Nešto mi u podsvijesti govori da sam potreban četnicima, da pomoću mene, razmjenom, mogu dobiti svoje zarobljenike koji se nalaze u našim rukama. Zašto me onda maltretiraju, tuku? Zašto me ne tretiraju kao ratnog zarobljenika. Zarobljen sam kao branitelj Žepča, imam status ratnog zarobljenika. Zašto me ne izvode na obaveznu zatvoreničku šetnju? Zašto mi ne dozvoljavaju da robijam zajedno sa našim zarobljenicima, da spavam sa njima, da radim poslove koje i oni rade? Tako bi mi bilo lakše...

Sve ovo govorim Panti i odbijam da jedem. Hranu mi redovno unose. Pijem samo vodu...

Nakon pet, šest dana već se ne mogu podići sa ležišta. Nakon narednih dan, dva nuždu vršim poda se. Ponovo mi više puta dnevno ulazi Panto. Moli me da jedem. Govori mi da mi je prijatelj, da nije moćan

ništa više da učini, da će moliti doktora Ristića da mi se dozvoli šetnja, makar u kasnim večernjim satima...

Prihvatam prestanak štrajka glađu ako budem izvođen na šetnju. Panti govorim šapatom, izmoren i klonuo, gotovo do smrti, da ću početi jesti pod tim uvjetom. Panto mi ponovo unosi supu. Opet započinjem borbu s Božijom pomoću... I sa sobom i sa četnicima...

MOJ ROV JE ĆELIJA

Opet započinjem borbu s Božijom pomoću

Još jedno jutro u ćeliji samici sviće,
još jedan teče robijaški dan.
Kao bez obala i mostova
tužna zaboravljena rijeka,
sâm sam sa bolom i patnjom
kao i juče,
a sutra ponovo isto me čeka...

U duši košmar, nemir kao bura,
pred sobom sve ruši, slama,
a srce obuzela čežnja...
Bolan krik za milim,
za Bosnom,
dušom i srcem se prolama...

Sinovi moji i majka im,
rod moj mili,
da li su živi, gdje li su sada?
Gdje ljiljani zlatni
herojske bitke za slobodu biju?
O, Bože milostivi, da li će ikad
sunca slobode zrake
Bosnu da mi zgriju?

O, zrake sunca,
ptice sjajne, nevidljive,
ogrijte ih, pomilujte,
recite im da sam i ja s njima...
Moj rov, bojište moje,
patnje moje i pjesme ove je glas
i četnička samica ćelija.

. . . .

Jedem već gotovo heftu dana. Došao sam malo sebi... Čekam Pantu. Čekam da mi javi da li je major Ristić, doktor, odobrio da me izvode u šetnju, ali Pante nema. Pitam jednog od četnika koji mi unose hranu, gdje je pomoćnik upravnika. Odgovara mi da je na dopustu, da ga neće biti još desetak dana...

Znam da me Panto nije prevario. Siguran sam da je dobar čovjek. On je, međutim, oružje u rukama zločinaca. Vojni je obveznik vojske tzv. "Republike srpske" kao i Slobodan, Boban Đurić iz Gračanice. I Boban je korektan prema meni. On je vjerovatno nekakav komandir. Stariji je od vojnika koji me čuvaju. Nekoliko puta mi je lično unio hranu, upitavši me kako sam. Reče mi da je iz Gračanice, da mu je žena iz porodice Gopo, da je igrao nogomet u Gračanici. Zaključujem da pored Pante među četnicima ima još ljudi, da nisu svi zločinci. Hvala Bogu kad je tako. Ovi dobri ljudi su embrio, nukleus, iz koga će se roditi srpski razum i srpska ljudskost. Zbog takvih ljudi ne smijemo generalizirati srpski zločin, srpski fašizam. To mi daje nadu da će ovo ludilo jednom stati, da će pobijediti razum, pravednost, ljudskost, da ćemo opet biti ljudi...

I stoku, i psa bi povremeno izveli u šetnju

. . . .

Ulazim i u oktobar mjesec 1994. godine, u drugu zatočeničku jesen. Opet se nosim sa uobraziljom da mi je sin Jasmin poginuo. Ni od koga nemam nikakvih vijesti o mojima. Ne dozvoljavaju da u moju ćeliju uđe Crveni križ. Dolaze povremeno i razgovaraju sa našim zarobljenicima. Meni ih ne puštaju. Ponovo sam u apatičnom stanju. Teče šesnaesti mjesec moga zatočeništva u četničkim samicama u kojima me drže kao stoku, kao zvijer. I stoku, i psa bi povremeno izveli u šetnju, da udahne svjež zrak, da vidi sunce. Ja sam musliman, balija, Turčin, Bošnjak. Ja nemam pravo na to jer sam im u lice rekao istinu, jer sam im rekao da su zločinci. Istina ih boli. Ne mogu je podnijeti. Zato mi se svete, zato me pate, iznurivaju, tuku i fizički i psihički...

. . . .

Povremeno se otvore vrata ćelije. U ćeliju uđu oficiri četničke vojske, majori, potpukovnici, pukovnici. Gledaju me kao zvijer, likuju, uživaju, keze se, vrijeđaju me.

Sve podnosim. Oguglao sam i na torturu i na samicu i na njihove pijane poglede, i na njihove pijane psovke, na njihove pogane četničke pjesme... Neka me gledaju kao u cirkusu. Vrijedim im ako je tako. Neka što više četnika zna za mene, gdje se nalazim u zatočeništvu. Vrijeđaju me, dobacuju mi proste seljačke dosjetke, a ja im uzvraćam kvalitetnim i argumentiranim odgovorima, pa onda podviju rep i postiđeni se pokupe. Zatvore me u moju samicu...

. . . .

Opet sam ručao kore kruha pokvašene u vodi i bio sretan

Dobro se sjećam: jutro je 24. oktobar 1994. godine. Rano je počela žestoka artiljerijska borba između naših i četnika. Čujem i puščanu paljbu sa obje strane, i sa tešanjske i sa gračaničke. Borbe traju nekoliko sahata. Zaključujem da su naši u ofanzivi, da napadaju Doboj. Radujem se...

- Sa mnom neka bude što bude, samo neka naši uđu u Doboj... - govorim, nadajući se da dođu u ćeliju i da me iz nje izvedu, ubiju, ili zajedno sa ostalim našim zarobljenicima povedu sa sobom pri povlačenju...

Borbe su trajale gotovo do podneva. Osjećam, čujem uznemirenost četnika napolju, na krugu zatvora...

Tog dana mi nisu donijeli ručak. Kvasio sam kore kruha koje držim skrivene iznad uzglavlja. Opet sam ručao kore kruha pokvašene u vodi i bio sretan...

Nakon nekoliko dana posjetio me je major, doktor Ristić... Pita me kako sam. Jadam mu se da sam bolestan, da me bole bubrezi, da ne

mogu da gledam, da mi smeta očni tlak, da me bole rebra, da mi noge trnu zbog slabe cirkulacije, lijeva posebno, lijeva lomljena. Još sam sav modar i pod masnicama. Masnice po tijelu, po leđima i rukama stare mi više od jedne godine.

Doktor mi priča o ofanzivi naših na Doboj prije nekoliko dana. Vidim da želi ostaviti dojam samouvjerenosti i smirenosti:

-... Poginulo vam je 200 boraca, a zarobljeno 50. Ludost su napravili. Naši su čvrsti na svim linijama. Nikada nećemo odstupiti ni sa pedlja srpske zemlje... - govori mi, glumeći samouvjerenost.

Ne mogu a da mu ne odgovorim. Ne bih bio ja.

- Kako to, doktore, pa sve okrugle, pune cifre, 200 poginulih, a 50 zarobljenih. Ko ih tako lijepo i pedantno izbroji...

Javlja mi se i Sanela Efendić, djevojka moga sina Jasmina

. . . .

Bilo je tačno 500 dana 12. novembra 1994. godine kako sam četnički zatočenik. I baš na taj, na petstoti dan posjetio me je Crveni križ nakon devet mjeseci što mu četnici nisu dozvoljavali...

Pitam se za razlog novog odnosa prema meni. Tražim ga, ispipavam, pa odustajem. Donijeli su mi dosta poruka koje su u međuvremenu stizale u Banjaluku. Na svakoj poruci puno riječi, pa i cijelih rečenica premazano bijelim lakom. Cenzura četnička... Ipak, radostan sam. Primio sam poruke od Aiše, Edina, Jasmina, Ediba, Nađe, Hane, Nijaza, Seada, od Šahze i Ševke Dreca od jako dragih osoba. Od njih se nadam, očekujem da budu uz moje u Sarajevu, da im pomognu... I pišu mi upravo to. Javlja mi se i Sanela Efendić, djevojka moga sina Jasmina. Jako me raduje. Znam, zabavljaju se više od pet godina...

SUZA MUŠKA ROBIJAŠKA

Kako da skrijem suzu,
suzu robijašku tvrdu,
kako da skrijem tugu i bol,
kad to je sve što imam,
što blaži mi tugu, nespokoj...

U suzi mi slike drage,
u suzi gorkoj, ljutoj, muškoj ...
Tuga mi u suzi i ljubav
prema rodu svome,
prema majci zatočenoj...

U suzi mi i majka Bosna...
U suzi ruke prema meni širi.
Pogled joj gord, glava uzdignuta,
pod svoje tople, majčine skute
zove me ponosita...

Pa zašto da krijem suzu,
bola i suze muške da se stidim,
kad čovjeka ništa ne čini
tako gordim, plemenitim
k'o velika patnja,
k'o velika bol,
suzom iz srca što se kaže...

I zato kani suzo,
da mi makar malo lakše bude,
moje duše ti si topla rosa,
al' i sestra moje tuge,
moga bola i prkosa...

. . . .

Jako je hladno. Kao po pravilu i ovaj, drugi zatočenički novembar je jako hladan i sniježan. Vani pada snijeg. Čujem to od Bobana. Ušao mi je nekoliko puta. Vidim mu na licu, čujem u glasu potištenost. Znam da bi mi želio pomoći, izvesti me na šetnju, ali ne može. Mora slušati naredbe pretpostavljenih četničkih starješina...

Negdje u drugoj polovini novembra u ćeliju mi ulazi nekoliko četničkih viših oficira, dva potpukovnika i jedan major. Sa njima je i jedan kapetan. Poznajem ga, zove se Dejan Orlić, iz Prnjavora je. Sa mnom je služio vojsku u Bileći. Došli četnički oficiri da me vide, da vide zatočenog Irfana Ajanovića...

Došli četnički oficiri da me vide

Jedan od njih spominje mi moje govore. Zadržava se na mome poznatom govoru u Rudom. Tamo sam u maju mjesecu 1991. godine zajedno sa Senadom Šahinpašićem - Šajom, poslanikom Skupštine Bosne i Hercegovine, Safetom Hadžićem, predsjednikom SDA Novi Grad Sarajevo, Abdelom Brajancem, predsjednikom SDA Rudo i drugima rekao nekoliko neprikosnovenih istina o karakteru rata na prostorima Hrvatske, o pripremi za rat u Bosni i Hercegovini...

- Ako Bosna bude napadnuta, Bosna će se braniti i na Krki i na Korani, i na Ibru... rekao sam tada. Nekoliko puta sam i istakao vođu iza koga su se postrojili velikosrbi, Slobodana Miloševića. Nazvao sam ga firerom SDS-a i čovjekom koga vode sumanute, šizofrene velikosrpske ideje i porivi...

Četnički potpukovnik spominje mi moje riječi iz Rudog, a ja mu odgovaram da su se u vremenu nakon što sam ih izrekao do danas obistinile u potpunosti...

. . . .

Krajem novembra u ćeliju mi ulazi Panto. Dugo ga nisam bio vidio. Kaže mi onako s vrata:

- Ona vaša budala stigla do Petrovca, do Spasova...

Pitam ga koja to "naša", a Panto mi kaže:

- General Dudaković, komandant vašeg Petog korpusa...

Prije moga zarobljavanja komandant Petog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine bio je, dobro se sjećam, Ramiz Dreković. Pretpostavljam da je Dudaković novi komandant Petog korpusa...

- A što ti je SPASOVO - pitam ga. Panto mi odgovara da je Spasovo ono što se nekada zvalo Kulen Vakufom...

Ona vaša budala stigla do Petrovca, do Spasova

- Ma ostavi Panto i tu "našu budalu" (mislim na generala Atifa Dudakovića) i Petrovac i Spasovo. Gledaj od čega se živi... - govorim mu, glumeći indolenciju, nezainteresiranost za takve novosti, a u duši mi drago, srce mi ubrzano, uzbuđeno kuca...

. . . .

Početkom decembra mjeseca ponovo mi Panto ulazi u ćeliju. Osjećam, vidim mu na zacakljenim očima da je popio.

-... Povukao se Dudaković. Naši su u velikoj ofanzivi. Bihać sigurno pada.

Nastojim da budem miran, da ga ne izazovem i govorim mu:

- Neka pada. Mi nemamo ništa od toga. Da je Bog dao da nama ovdje kakva dobra padne za slobodu...- govorim mu u želji da podstaknem raspoloženje, a u duši mi tegoban osjećaj, steglo me nešto. Plašim se za Bihać, za Cazinsku Krajinu. Ako ona padne, bit ćemo u veoma teškoj

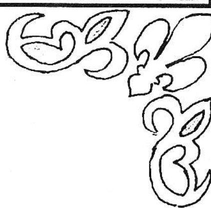
poziciji. Znam sigurno da Fikret Abdić sa svojom falangom, našom braćom, zavedenim Kladušacima, pomaže četnike. Izdajnik je, paradigma, obrazac našeg devastiranog duha, utjelovljenje, inkarnacija devastacije, opustošenosti, sagorjelosti našeg bošnjačkog duha; čovjek koji ne zna ni ko je, ni šta je, čovjek koji se sluganski prostro velikosrpskom fašizmu, a taj fašizam ga želio smoždití kroz aferu Agrokomerc. U njemu je tada vidio Muslimana, Bošnjaka. Sjećam se živo izvještaja iz beogradskih medija. Sve su stavljali u kontekst islamskog fundamentalizma. Sjećam se što su sve o Fikretu, personifikaciji muslimanstva, bošnjaštva, govorili Miroljub Jeftić, Dragoš Kalajić, Simo Gajin.

Taj Fikret sada služi četnicima i Beogradu

A mi smo 1990. godine Fikretu dali šansu. Pozvali ga da pođe za svojim narodom, za svojim duhom... Oprostili mu grijehe, abolirali, postavili na mjesto člana Predsjedništva Bosne i Hercegovine... Taj Fikret sada služi četnicima i Beogradu, koji stoji iza svega. Taj Fikret sada je sluga četnicima, izdajnik svoga naroda... "Hvala Bogu" - govorim sebi, - "takvih je sve manje i manje. Bošnjaci, muslimani se bude. Iz patnje, iz krvi, znoja i suza bošnjačkih niče cvijet preporoda, niče naš zapretani bošnjački duh. Vraćamo se sebi, svojim vrijednostima, svojoj tradiciji, identitetu, imenu časnom, svojoj dragoj majci Bosni...

U SEBI PREPOZNASMO POBJEDU

Da nas ne stiže krvava opomena
i danas bismo bili zagledani
u korak tuđi
što uzor ga njegov vodi i grije ...
I vuklo bi nas nešto za njim,
za uzorom njegovim, kletim
samo zato što je tuđ,
što naš nije.

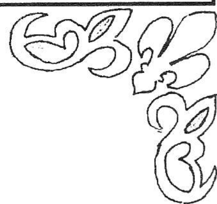

U osmjeh ljigav u dušu nam,
zagledani bismo bili,
kao u opsjenu razgolićenu
i smijali bismo se grohotom sa njim,
da mu i tako ugodimo,
da mu se prostremo bićem svim.

I plakali bismo nad sudbinom njihovom.
U njihovom bi se kupali nespokoju,
da olakšamo im u težak čas...
Pognuli bismo leđa i riječ svoju,
da umjesto njih
tegobni tovar pritisne nas...

. . . .

I ime njihovo, tuđe,
djeci svojoj i dalje bismo
ushićeno birali...
Da im pokažemo pognuti
kako su i djeca naša, njihova,
imena njihova djeci svojoj
i na čelo bismo tetovirali...
...Samo to smo trebali još zagledani
u vremena neka naša snena,
da nas ne stiže krvava opomena.

I jezik njihov, tuđi, cvjetao bi
iz daha našeg podaničkog
iz začudenog sna.
I danas bismo bili zagledani
u sve što je tuđe, što naše nije,
da nas ne stiže krvava opomena.

I braća naša što začuđeno rekoše:
"OVO NIJE NAŠ RAT..."
i htjedoše otići,
al' za bijeg od sebe bilo je kasno,
sad se ponose "SVOJIM RATOM"
i pobjedom svojom nad sobom,
što uslika se na ljiljan peludu.
U njemu, u svome sudbinskom ratu,
U SEBI PREPOZNAŠE POBJEDU...

. . . .

Ističe 1994. godina. Decembar je pri kraju. Jako sam bolestan. Pored starih bolesti, osjećam iznurenost, slabost, malaksalost. Gledam ruke i vidim kostur prstiju umotan kožom. Pipam se po tijelu, po stomaku, prsima, nogama. Jako sam smršavio...

Jednog jutra iskašljao sam krv. Hvata me panika. Pitam se da li je u pitanju ono najgore. Pokušavam da se utješim. Možda je od kašlja pukao neki od kapilara. To se ljudima dešava. Kašljem cijeli dan. Uvijek iskašljavam krv. To se ponavlja i sutra, nekoliko dana, heftu dana...

Zovem stražare, tražim da me pregleda doktor, pitam za Pantu, Bobana. Bobana nema. Premješten je. Panto je ponovo na odsustvu. Stražarima govorim da "bacam" krv, da trebam doktora. Oni sliježu ramenima. Neki se i smiju...

Stražarima govorim da "bacam" krv, da trebam doktora

Po treći put počinjem odbijati hranu, počinjem štrajkovati glađu. Stražari mi unose i vraćaju hranu. Ne obraćam im se više. Uzimam samo vodu, izlazim u zahod i mijenjam vodu, perem higijensku posudu...

Nakon nekoliko dana dolazi Panto. Sve mu kažem. Čujem ga vani kako se svađa s nekim. Predvečer dolaze po mene. Doslovno me unose u specijalno policijsko vozilo. Voze me u dobojsku bolnicu. Pregledaju mi pluća slušalicama, snimaju me, uzimaju uzorke pljuvačke...

Ništa mi ne govore.

Ponovo sam u ćeliji. Panto mi ulazi ujutro i kaže mi da sam obolio na plućima, da su u bolnici ljekari konstatirali TUBERKULOZU.

Sjećam se dobro, tako je bilo i u Banjaluci sa hrvatskim pukovnikom Vladimirom Šumanovcem. I on je bolovao tuberkulozu pluća. Odveli su ga bili negdje na nekoliko mjeseci iz Tunjica, pa ga ponovo vratili u Tunjice... Hoće li i mene?

Popodne je došao doktor Ristić i donio mi lijekove. Tri vrste. Tablete i kapsule. Čuo sam kada je u hodniku ispred ćelije, na odlasku Panti rekao da mi unose dnevno tri obroka...

Tako sam počeo da liječim tuberkulozu u ćeliji, ne u bolnici.

Krajem decembra u ćeliju mi ulazi neki vodnik. Čujem zovu ga Branko. Unosi mi paket. Kaže da su mi ga poslali moji rođaci. Kako poslali, pitam se, kada nema nikakvih komunikacija sa teritorijom koju naši kontrolišu. Otvaram paket. U njemu nešto odjeće, džemper, čarape, dvije košulje, rukavice. Nema donjeg rublja, a na meni samo jedne gotovo pocijepane gaćice i potkošulja. U paketu i konzerve, govedina, riblje meso, kompoti, mlijeko u prahu...

Bio sam težak samo 55 kilograma

Jedem na silu. Nemam apetita ali se prisiljavam. Panto mi kaže da su kada su me na pregledu u bolnici vagali, ustanovili da sam težak samo 55 kilograma. I on me hrabri. Tjera me da jedem. Terapiju drže izvan ćelije. Unose mi je stražari tri puta dnevno. Dajem Panti jednu košulju, čarape, kompot. Odbija me, a ja ga prisiljavam. Znam i kod njih je kriza za hranu, odjeću, kao što je i kod nas bila ranije. Prilike i neprilike se smjenjuju. Tako pravda hoće.

. . . .

Ušao sam i u 1995. godinu. Druga zatočenička zima uveliko teče. Hladno je u ćeliji. I ovdje ne lože. Po cijeli dan sam obučen u više košulja, džempera hlaća. Na rukama mi rukavice, na glavi crna robijaška kapa. Organizam se adaptirao na hladnoću. Ovu zimu podnosim teško. No, ipak mi je nešto lakše nego što je bilo prošle godine u Banjaluci...

. . . .

Bio je 5. ili 6. januar 1995. godine. Ponovo su došli po mene. Voze me u centar Doboja, u zgradu njihove operativne grupe.

Uvode me u poznatu prostoriju. U njoj jedan major u četničkoj uniformi i jedan sredovječan čovjek. Ćelav potpuno. Na nosu mu naočale sa jakom dioptrijom. Predstavlja mi se kao Adil Medić. Rukujemo se. Prvi puta nakon više od godinu i po dana rukujem se s našim čovjekom. Podsjeća me ko je. Sjećam ga se. Negdje pred rat smo se bili upoznali u Laktašima. Tada je bio radio magistarski rad. Nisam ga bio zaboravio. Sada radi u MERHAMETU Banjaluka. On mi je, kaže, poslao posljednji paket. Šapće mi da ga je nazvao i za to zamolio Salim Šabić iz Zagreba. Ne može govoriti otvoreno. Uz nas je major sve vrijeme. Obećava mi da će posjetiti rođake i prijatelje u Zagrebu, Salima Šabića, Azima Karamehmedovića, Ahmeta Ikanovića, Ševku Omerbašića, Hanu, Sakiba, Muniba. Poslaće mi još jedan paket. Govori mi da postoje dobre šanse da dođe do moje razmjene, da budem oslobođen...

Rastali smo se. Ponovo sam u ćeliji. Zadovoljan sam. Zatočeniku tako malo treba pa da bude zadovoljan. Topao pogled i topla riječ beskrajno vrijede. Ležim na svome ležištu. Razmišljam o svojoj, o našoj oporoj bošnjačkoj sudbini. U mislima mi otac, babo rahmetli, Ibrahimbeg Ajanović. Komunisti, Bošnjaci, čankolizi velikosrpski ga izvrijeđali, oduzeli mu pet kuća, gotovo hiljadu dunuma zemlje, ali ga nisu uništili. Nisu uništili njegovo dostojanstvo. Nisu uspjeli sojsuzi. Ostao je sa nama, sa četvero djece, gotovo u bijedi, ali u dostojanstvu...

Kao mlad i ja sam bio otrovan, zaveden

Živo se sjećam kako je nas mlade, pedesetih - šezdesetih godina zaokupila ideološka indoktrinacija komunističkog režima koji je bio u službi velikosrpske ideologije. I komunizam i Jugoslavija... Jugoslavija je bila samo nominacija, naziv za sve što se moglo podvesti pod zajednički nazivnik velikosrpske ideologije...

Kao mlad i ja sam bio otrovan, zaveden. Često sam se s babom rahmetli prepirao o politici. Nismo se slagali. Oponirao sam mu, a on bolestan, gotovo nepokretan okrenuo bi stolicu na kojoj je bio sjedio i ponovo sjeo na nju, okrenuvši mi leđa, prestajući da se prepire sa mnom, "otrovanim" junošom...

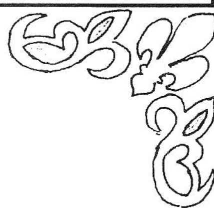
Tek pred njegovu smrt spoznao sam istine o kojima mi je pričao. Spoznao sam da je bio u svemu u pravu. Imao sam želju da mu sve to kažem, da mu pružim ruku. Bio sam dobar sin, pažljiv prema njemu, prema roditeljima. Nikada nisam imao nikakvih sukoba, osim tih ideoloških još u ranoj mladosti sa 17-18 godina. Nije bilo prilike da razgovaramo o tome jer ja sam pred očevu smrt živio sa porodicom u Sarajevu... Otac je umro 1973. godine. Sada, kada se sjećam oca rahmetli, sjećam se duga, jedinoga duga prema njemu, izvinjenja za jogunastost i priznanja da je u svemu bio u pravu...

Bio sam dobar sin, pažljiv prema njemu, prema roditeljima

BIO SI U PRAVU OČE

Koliko čovjeku treba da istinu spozna,
koliko snage, koliko duha?
U sebi, u pokretu svome,
koliko vremena mu treba
da krug magični zatvori,
na obzorju života znak da pročita,
sliku postojanja da u sebi
od sebe samog stvori?
Bio si u pravu oče
što mlade mi grijehe ukori...

Koliko čovjeku treba da otkrije tajnu,
koliko sudbina u sebi samom
da zatečen spozna,
kada sve prođe, kad sve se smiri,
u vremena neka pozna,
kad kao majka dobra,
majčinim srcem što prašta,
sunce nam opet se nasmješi?
Bio si u pravu oče
i to mi saznanje sada
uspomene gorke tješi...

Koliko čovjeku treba od mraka
do zvijezda,
koliko vjere, samopouzdanja?
Iz koliko riječi opomene treba,
iz sjemena roditeljske molbe,
da nikne cvijet pokajanja?

Nazad više ne mogu po opomenu tvoju,
po riječi tvoje...
Ispred su i vode me obojene
davnim mladalačkim podozrenjem,
ka istini, ka vjeri i nadi,
da se ogrnem sudbinom i njima,
amanetom tvojim, a svojim iskušenjem.

Iz tvojih riječi opomene tada
nije nikla ni sumnja ni bunt,
a kamoli da je niklo cvijeće...
... Iz riječi tvojih
tugu što zrcališe,
što bijahu nagovještaj patnje,
ali i njenog čeda,
zaslužene sreće...

Jednom, kad sve ovo prođe
i kada nebo bude nisko,
a dan obojen pepeljastom tugom,
napisaću stihove molbe sjetne
u nekom tužnom glazbenom molu,
kitnjastim slovom što srce ga kiti
u svome nijemom i pokornom bolu.

Za oprost ću te molit' oče
i samo pred milosnim Bogom
i mezarom tvojim
ponizno pognut ću glavu...
Smiren fatihom iz srca
ponosan ću reći:
".. RAHMET DUŠI NEK' TI JE OČE,
U SVEMU SI BIO U PRAVU..."

I vidjet ću te oče,
kao i sada što te vidim.
Osmijeh tvoj i strog i blag
u isti tren...
Osjetit' ću i srcem i okom
i čuti riječi tvoje...
One su tek sada vodilja mi prava,
poriva mojih ljudskih i htijenja...
Očinskim glasom ponovo ćeš reći:
"...ŽIVOT SE SINE NE ODUZIMA,
VEĆ SMRĆU NAŠOM SAMO MIJENJA..."

. . . .

Primio sam i drugi paket MERHAMETA Banjaluka 13. februara 1995. godine. U paketu burek, zeljanica i slatka pita "ružica". U paketu prilično puno mesnih konzervi, mlijeka u prahu, šećera, sokova. Sve mi je jako dobro došlo s obzirom na to da sam se liječio od tuberkuloze, da mi je trebala bolja i jača ishrana. No i pored toga ispostih do Bajrama 17 dana Ramazana. Nisam tačno znao vaktiju. Pretpostavljao sam kada je akšam, iftar, do kada je sehur. Raspoređivao sam hranu za sehur, za iftar. Imam pravi nijet za post. Molim se Bogu... Nikada neću zaboraviti tih 17 dana posta. To mi je bio najljepši Ramazan u životu...

Tih dana Panto je bio premješten na drugu dužnost i više mi nije ulazio u ćeliju...

Krajem februara posjećuje me Crveni križ. Delegat se zove Bertrand Levrat a prevoditelj je iz Banjaluke. Zove se Boris. Korektan je u prevođenju...

Mi jači, a dušmani nam sve slabiji

Gospodin Levrat mi govori da Crveni križ radi na mojoj razmjeni, ali da nema presudan uticaj. U mome slučaju se radi o posebnoj pogodbi između agresorske i naše, bošnjačke strane. Ulivaju mi nadu, podgrijavaju je. Drago mi je makar da sam dobio poruke od svojih, da im mogu poslati svoje...

Stalno sam u samici. Na šetnju me ne izvode, a tako bi mi dobro bilo da povremeno zbog bolesti izađem na čisti zrak... Družim se sâm sa sobom. Stalno sam u mislima i sa svojima, sa Bosnom, sa Našim borcima. Rat traje. Nismo slomljeni, nismo nestali onako kako nam je to želio, kako nam je to predvidio zločinac Radovan Karadžić. Siguran sam da ćemo izdržati, da smo jači iz dana u dan. Mi jači, a dušmani nam sve slabiji. Osjećam da ćemo se konsolidirati, zbližiti, složiti, ujediniti, da ćemo se vratiti sebi...

A bili smo gotovo pred nestankom, pred asimilacijom, pred umiran-

jem. U povijesti su se narodi rađali, živjeli stoljećima, ali i umirali, nestajali pod pritiskom, pod jarmom drugih naroda. Tako je bilo zapisano i nama. Trgli smo se uz Božju pomoć u zadnji čas, u zadnjoj prilici... Bolno, mučenički, ali opstaćemo, uz visoku cijenu.

Živo se sjećam juna 1991. godine. Sa Osmanom Brkom sam išao u službenu posjetu našim ograncima, ograncima SDA na Kosovu. Domaćin nam je bio dr. Numan Balić. U toj prilici obišli smo i Ibrahima Rugovu i njegove suradnike u Prištini. Predsjednik ogranka SDA iz Dragaša na Kosovu (više mu se ne sjećam imena) bio je jako uporan da posjetimo i Dragaš. U toj kosovskoj općini na sjevernim obroncima planine Šare žive Goranci. To im je domicilno ime. Inače, u nacionalno smislu osjećaju se Bošnjacima. Govore specifičnim bosansko-makedonskim jezikom. Na malom su prostoru, okruženi su Makedoncima, Albancima, Srbima, Turcima, Bošnjacima. Vrlo su podložni asimilaciji, posebno albanskoj...

Trgli smo se uz Božju pomoć u zadnji čas, u zadnjoj prilici

Posjetili smo Dragaš i Restelicu. Restelica je veliko selo u općini Dragaš na obroncima Šare. Tipično planinsko, stočarsko. Veliki broj muškaraca je u pečalbi. Poznati su i kao dobri poslastičari...

Došli smo nenajavljeni. Bio sam malo i ljut na domaćine što forsiraju posjet Restelici ako ranije nije najavljen. No, pogriješio sam. Dok smo u zbornici osnovne škole održali sastanak sa mjesnim odborom SDA, za 15 minuta, u holu škole se dozivanjem, skupilo preko 500 Resteličana. Tražili su da im se obratimo i to smo učinili. Govorili smo im nadahnuto Numan Balić, Osman Brka i ja...

Dok sam im govorio, gradio sam misao i izraz, poantu, za kraj govora. Govorio sam o bošnjačkim nacionalnim osobenostima, o genocidima nad Bošnjacima, o nastojanjima svih koji nas okružuju da nas progutaju, stope sa sobom, da nas nestane. Govorio sam veoma nadahnuto, čak i teatralno s namjerom da postignem što bolji efekt...

A onda iz dubine školskog hola čuo sam neki tih, pa sve jači i jači, gotovo veličanstven huk... Tiho, pa sve jače i jače se čulo, sve više ljudi

je preuzimalo, u horu ponavljalo, dok se nije cijeli školski hol orio od gromoglasnog povika muškaraca, starih i mladih: MI SMO MUSLIMANI, MI SMO MUSLIMANI, MI SMO MUSLIMANI...

Tako smo budili zaspale Bošnjake, tako su se Bošnjaci budili i vraćali sebi i svojim pradjedovskim korijenima...

STEĆAK, KAMEN' ZNAK

A kamen šuti šutnjom lednom...
Koliko samo glazbe u toj šutnji
i pjesme u kamenu tople, snene...
Na zemlji ostavljen postojan kamen,
leden, tvrd
o zemlji priča priču dugovjeku.
Koliko priče kamene, čedne
o zemlji, o vremenu, o čovjeku...

Na zemlji ostavljen stećak kameni,
na zemlji ostavljena priča davna...
Dotičem rukom kamen, djedovski znak
i slušam kako zemlji se vraća,
u zemlju o zemlji priča uranja...
. . . .

Slušam, u sebe upijam
poruku djedovsku, tih kameni glas.
U sebi ga čujem,
u meni stoljeća šume,
povijest bošnjačka slavna odzvanja.

Dok šuti šutnja mudra, skamenjena,
kamenom što ju je
predak nam davni BOGUMIL rekao,
stećak se kameni, glas djedovski,
slobodarski znak
o zemlji i nama
u svijesti našoj ponovo stekao...

Na zemlji, u meni, kameni leden glas
vjetrom me iz sebe u sebe uvija...
Šutnjom se nijemom, kamenom,
škrtom,
o zemlji pjeva pjesma sama...
Pričom se davnom, ledenom, tvrdom,
zemlja mi mati
kroz mene,
kroz stećak kamen'
toplinom blagom prolama...

. . . .

Već sam u aprilu mjesecu 1995. godine. Bolestan sam. Redovno, svakodnevno uzimam terapiju, liječim tuberkulozu pluća. Prije 15-ak dana posjetio me bio jedan mladi ljekar. Samo smo razgovarali. Kaže mi da napredujem sa liječenjem. Vidi se to, kaže, na licu, na podočnjacima. Vjerujem mu, moram...

Već dva mjeseca me ne posjećuje Crveni križ. Kolika li će biti nova pauza, koliko dugo ću ih opet čekati... Samica me gotovo smoždila. Samoća, samoća, tišina, besane noći...

Ne tuku me već dugo. Srpske četničke vlasti vjerovatno su zabranile da se četnici iživljavaju na meni. Znaju da bolujem tuberkulozu, da se liječim u ćeliji. Drže me kao džokera radi povoljne razmjene...

Jučer su u ćeliju ušli novi četnički oficiri. Ne zagledam ih. Ne dižem se kada uđu. Došli da vide Ajanovića, da vide kako je fizički propao, da se naslađuju... Vide kraj mene papir i olovku. Pitaju me što to pišem.

I hrvatski i srpski jezik iznikli su iz bosanskog jezika

- Pišem svašta - odgovaram im, - sve što mi padne na pamet...

- Kojim jezikom pišeš... - pitaju me.

- Bosanskim, kojim ću drugim. To mi je maternji jezik...- odgovaram im.

- Kako bosanskim - pitaju me. - Nema bosanskog jezika. Ima samo srpski jezik, hrvatski jezik. Bosanskog nema...

- Ima, itekako ima - odgovaram im. - I hrvatski i srpski jezik iznikli su iz bosanskog jezika. Bosanski jezik je izraz nacionalnog identiteta nas Bošnjaka i naše bosanske države. Mi, Bošnjaci i muslimani i pravoslavci i katolici, govorimo jednim jezikom, i to potpuno istim. Od Janje do Kladuše, do Lastve kod Trebinja. Na prostoru današnje Hrvatske govori se pet jezika, bolje rečeno pet različitih dijalekata. Isti slučaj je i sa Srbijom.

Posebno sa Srbijom. Vi u Srbiji u svome srpskom jeziku nemate ni najosnovnije riječi putem kojih se u svakodnevnom životu izdižete od stoke u stajama. Preci su vam, od kojih bi ste trebali da naučite jezik, spavali na slami. Zato i imaju u svom riječniku riječ slama. Druge riječi, koje bi ih izdizale iznad slame, iznad stoke, nisu ni imali. Uzeli su ih od nas. Na što ćete vi večeras leći? - pitam jednog od četničkih oficira.

Četnik šuti, ne odgovara...- Na DUŠEK - rekoh mu. A čija je to riječ? Je li riječ srpskog jezika? Što ćeš prostrijeti na dušek? - pitam ga dalje... Četnik šuti, ne odgovara...- ČARŠAF ćeš prostrijeti - pomažem mu. - Hrvat bi rekao plahtu. Što ćeš staviti na čaršaf, a pod glavu? - pitam četničkog oficira i ne čekam odgovor, jer je zanijemio, zajedno sa svojom bratijom... - JASTUK ćeš staviti. Čija je to riječ? Je li srpska? Čime ćeš se pokriti večeras? JORGANOM, a čija je to riječ? I sve ćeš to uraditi uz svjetlost sa FENJERA. A čija je to riječ? Je li srpska? Sutra kad ustaneš, otvorit ćeš ČESMU i umiti ćeš se. Obrisat ćeš se PEŠKIROM. Zatim ćeš popiti KAHVU sa ŠEĆEROM, sjedeći na SEĆIJI, nogama na ĆILIMU... I česma i peškir, kahva, šećer, i sećija i ćilim nisu srpske riječi, nemate ih u svome vokabularu, riječniku - rekoh mu, pa šta, bude da bude. Siguran sam da je bio sam ili sa mlađim četnicima da bi me, čuvši ovu neprikosnovenu istinu, pretukao. Ovako u društvu ostalih visokih oficira ostao je bez riječi. Nije, međutim, prijatelj mu, kolega do njega, koji mi povišenim tonom, otvarajući vrata ćelije, dobaci:

Rekoh mu, pa šta, bude da bude

- Ti ćeš, Ajanoviću, biti ili debelo razmijenjen u našu korist, ili ćeš čekati sami kraj rata, ili ga nećeš nikada ni dočekati.

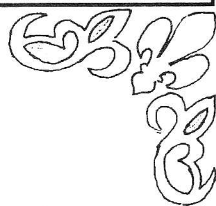
ZABRANILI SU BILI SVE ŠTO JE NAŠE

I

Zabranili su nam bili IME
djedovsko, BOŠNJAČKO,
jer ime naše iz Bosne izvire,
jer ono Bosnu nam majku
živom i postojanom čini u nama,
jer BOSNA JE MAJKA I IMENU našem,
jer time i Bosnu ZABRANJUJU,
ubijaju je mučki, bez srama...

Jer njima Bosna smeta,
brišu je i time s njenoga mjesta
na kome kao simbol suživota
živi tisuć ljeta,
kao OPOMENA, slika patnje
i prkosa,
kao bajka i kao ISTINA SVETA.

Zabranili su nam bili JEZIK
pod imenom dičnim BOSANSKIM,
jer i jezik naš BOSNU nam majku
živom i postojanom čini u nama.
Svojim ga nazvaše imenom,
u svoj ga jezik prometnuše
i nama ga mučki
pod imenom svojim, paganskim
silom nametnuše...

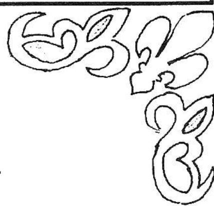

Jezik svoj paganski
kitnjastim oplemeniše ruhom,
uresiše zadah svoj,
jezikom našim k'o pjesma što je,
k'o jutarnji ptičiji poj...

Od djece naše i od nas samih
POVIJEST našu sakriše svijetlu,
štit i sablju ljutu, plamenu,
što poklič slobodarski
krvlju i znojem,
kao putokaz za budućnost
ispisaše na zemlji,
na vodi, na stećku tvrdu kamenu.

I POVIJEST nam sakriše,
knjigu mudru, baklju svijetlu,
što budućnost sobom osvjetljava...
Kroz mrak da lutamo,
da ne slijedimo ideale svete,
što POVIJEST ih kao nauk
zavještava...

Bez POVIJESTI svoje, simbola svjetlih,
slijedimo laž, gazimo bespuća...
Niko smo i ništa bez korijena svoga,
bez domoljubnog nadahnuća...

Sve ovo dušman kleti
stotinu godina čini nam, pa i više...
Nas želi da satre, uništi zbriše,
a zemlju nam domovinu milu
da otme, prisvoji,
"Đavoliji" velikoj, svojoj
svom podlom paganskom snu
da je pripoji...

B I V Š A da bude zemlja Bosna
i sve da bivše bude što je naše...
I zato bestidno, mučki
baštinu našu, simbole postojanja,
mezarja i bogomolje pale i ruše.
Četnička kama i pod njima svetim
zemlju i kamen ljuti ore,
da usahnu,
da ostanu bez svoje bošnjačke duše.

II

Zabranili su nam bili IME
djedovsko,
BOŠNJAČKO, rođeno,
al' muka krvava i patnja,
herojsko pregnuće naše
iz zaborava ga probudi...
I evo, ime naše BOŠNJAČKO
u srcima našim ponovo plamti,
nosi nas snagom svojom,
nadima nam grudi...

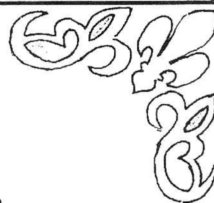

Zabranili su nam bili JEZIK
pod imenom dičnim BOSANSKIM,
al' prkos naš tvrdi, opori,
što tinjaše nam u duši,
k'o ugarak s djedovskog ognjišta,
JEZIKOM BOSANSKIM evo opet zbori.

Zalismo mu klicu uležanu
mukom svojom u zemlji posnoj,
b o s a n s k o j ...
I JEZIK nam BOSANSKI naš evo
opet polahko niče,
iz duše nam se napaja,
u dahu nam vrelom rudi,
iz srca oslobođenog raste, cvjeta,
iz dječijeg kliktaja,
iz oslobođenog duha,
iz slobodnih grudi...

III

Sakrili su nam bili POVIJEST,
učiteljicu života,
nauk, putokaz, opomenu ljutu,
al' zaboravili su,
ili nikad nisu znali,
da POVIJEST prava ISTINITA
samo puškom i srcem se piše,
bitkama slavnim, pobjedama,
al' i kobnim stratištima,
šehidskim mezarjima...

Djelom i okom, rukama našim
piše je i ljiljan cvijeće
i zato se kunemo Bosnom majkom
da nikada, nikada više
tuđin nam POVIJEST pisati neće.

IV

Zabranili su nam bili,
sakrili su nam bili,
sve što je BOSANSKO,
sve što je BOŠNJAČKO,
sve što Bosnu Bosnom čini...
Uništit' su htjeli
narod jedan cijeli...

Al' duh i vjeru ubili nam nisu...
Uništiti nisu mogli najvrijednije blago naše...

. . . .

Umjesto da "N E S T A N U"
Bošnjaci se probudiše,
N A S T A Š E...

Mi Bošnjaci k'o trava smo bosanska,
posna, al' krepka i prkosna...
Što nas kosa više kosi,
što nas dušman više gazi
i sudbina gorka tlači,
u korijenu svom stasamo,
sve smo postojaniji, sve smo jači...

. . . .

Već sam u julu mjesecu 1995. godine. Svi dani su mi gotovo isti. U samici se ništa ne događa. Izvan samice, u krugu zatvora, oko hangara, međutim, sve je više i više glasova, sve je više i više vozila. Među četnicima se osjeća nervoza. Čujem je, dopire mi do ušiju. Vidim je na licima četnika, stražara što mi unose hranu. Osjeća im se nezadovoljstvo, defetizam, demoralisanost na licima, vidi se u pokretu...

Jednog dana, iznenada, u krugu zavlada veselje, slavlje. Puca se, pjeva, šenluči. Čujem četnike. Pominju Srebrenicu. Čujem kako govore o završetku rata. I ja bih volio da je kraj rata, ali da nije kraj Bosni i Hercegovini. Nervira me njihova radost, njihovo slavlje. Ako se oni raduju, naši bi morali da tuguju. Iz ovog veselja i ponešto riječi koje sam mogao razabrati zaključujem da je Srebrenica pala. Kao da im je to bio krajnji cilj, pa zauzimanjem Srebrenice očekuju kraj rata, ili možda misle da će naši borci položiti oružje nakon pada Srebrenice. Juli je mjesec, a meni se srce ledi od tuge za Srebrenicom. Srebrenica je jedan od naših bošnjačkih, bosanskih simbola...

Prognanici i beskućnici sada su Srbi

Međutim, nije prošlo dugo vremena pa da početkom avgusta čujem i sasvim drugačije tonove od slavljeničkih. Sada mi do ćelije dopire uznemiravajući žagor, kuknjava četnika. Spominju koridor, spomunju mjesto Šešlije, Derventu, Modriču, traktore, izbjeglice. U ovoj priči o koridoru osjećam njihovu tugu i žalost. Ne mogu, međutim da dokučim o čemu se radi, zašto pominju koridor, izbjeglice, traktore...

Tek kasnije ću sve povezati i saznati istinu da je pala tzv. "Republika srpska krajina", da su izbjeglice Srbi iz Krajine, Like, Banije i Korduna, da se ponavlja izbjeglička, prognanička slika iz početka rata, ali da su uloge promijenjene. Prognanici i beskućnici sada su Srbi, oni isti koji su proganjali druge da bi stvorili "Veliku Srbiju"... Ima, ima pravde...

Krajem jula 1995. godine prvi put mi za ručak unose i mnogo slanine, pomiješane sa grahom. Moram jesti. Guram kašikom ispred sebe slaninu

a kusam grah. Na kraju je ostala slanina u porciji. Donose mi večeru, leću, sočivicu (Već više od godinu dana jedem samo grah za ručak, a leću za večeru. Sreća imam konzerve od MERHAMETA. Njima poboljšavam ishranu uz redovnu terapiju protiv tuberkuloze). Kada unose obrok u ćeliju, tada vraćaju praznu porciju od prethodnog obroka. Tako i sada uzimaju porciju ali u porciji sva slanina što su mi je poslali za ručak sa grahom. Sutradan mi unose ručak. U porciji, čini mi se, ona ista slanina, sa još dodatnom. Puna porcija slanine stoji mi kod ležaja, ispod nogu...

Opet kvasim korice kruha i jedem ih kao dodatak kruhu koji sam bio dobio za ručak uz slaninu. Otvaram konzervu... Navečer mi unose leću. Stražaru kažem da ću štrajkovati glađu ako mi i dalje nastave slati slaninu za ručak. Četnik mi bezobrazno odgovara:

- Slaninom se dobro liječi tuberkuloza...

Sutra, međutim, i narednih dana nisu mi više slali slaninu...

. . . .

Odjednom, u sekundu, dvije, zagrmi avion u niskom letu

Došao je i septembar mjesec 1995. godine, i to sasvim neobično. 4. ili 5. septembra čujem avione. Visoko su iznad Doboja. Kruže. Ništa neobično, čujem ih svo vrijeme dok sam u zatočeništvu. Odjednom, u sekundu, dvije, zagrmi avion u niskom letu, a onda se začu zastrašujuća detonacija. Ubrzo, nakon 5-10 minuta, druga, treća, četvrta. Doboj je bombardiran. Pitam se ko je to učinio, čiji su avioni???

Sutradan sam saznao da su to bili avioni NATO-a, da su razorili neka četnička postrojenja na Becnju, kasarnu u Miljkovcu, televizijske repetitore i druge objekte. Čujem to u ćeliji. O tome četnici nervozno pričaju...

Nakon 7-8 dana, bio je, mislim, 12. septembar 1995. godine, čujem žagor oko samice, na krugu zatvora. Četnici izvode zarobljenike. Prema gotovo grobnoj tišini koja je zavladala nakon ovog iznenadnog izvođenja, iseljavanja zatvorenika, zaključio sam da sam u hangarima ostao pot-

puno sam. Od 8-12 sahata, ništa nisam čuo iz kruga zatvora osim zastrašujuće tišine moje samice. Da li su me zaboravili ili su me namjerno ostavili samog u hangaru. Molim se Bogu... U 12 sahati iznenada, u jednoj sekundi čujem zastrašujući zvuk niskoletećeg aviona i detonaciju koja me iznad ležišta izdiže više od pola metra. Hangar je pogođen avionskom bombom. Bomba je pala na prednji otvoreni dio hangara, na nadstrešnicu hangara ispod koje su bila parkirana četnička vozila. Cijeli hangar je pod jednim krovom. NATO avion pogodio je prednji dio hangara, a ja sam bio zatvoren u stražnjem, zatvorenom, ozidanom dijelu. Imao sam sreću. Preživio sam. Nakon 1,5 sahat čujem četnike. Viču ispred ćelije:

- Jesi li živ?"

U dvorištu srećem i naše zarobljenike iz Grapske

- Živ sam - odgovaram im. Pokušavaju da otvore vrata ćelije. Nemaju ključa, pa ih razvaljuju pajserima i metalnim polugama. Traže da odmah pođem sa njima. Dižem se i spremam. Sve moje stvari ostaju u ćeliji. Kažu mi da će naknadno doći po njih. Ne mogu da idem, nemam snage, kondicije. Idemo pješke prema ušću Usore u Bosnu. Idemo još bliže našim linijama. Vuku me. Spotičem se, nemam daha. Nakon otprilike 800 metara skrećemo lijevo u jednu od kuća uz rijeku Bosnu. Kuća je velika, prostrana. Iznad prizemlja su dvije etaže i potkrovlje. To naselje zove se Vila. U dvorištu srećem i naše zarobljenike iz Grapske. Čujem kako razgovaraju, oslovljavaju se. Jednom je prezime Hibić ili Hidić. Drugi se zove Faruk...

Podosta ima i njihovih srpskih zatvorenika. Ponio sam bio sa sobom svesku sa zabilješkama i stihovima i još nešto od zabilježaka na odvojenim papirima. Sve mi oduzima četnik Miodrag Tripunović, zvani Čkalja. Saznao sam kasnije da je iz Gostovića kod Zavidovića. Nakon sahat-dva, donose mi i moje lične stvari koje su bile ostale u hangaru. Odvode me na drugi kat kuće, dok mi na vrata podrumske ložionice stavljaju željezne rešetke...

Popodne je, možda 17 ili 17,30. Opet se čuju avioni. Visoko su. Čuju

se i četnički topovi. Gađaju avione. Čini se bezuspješno. Sve traje oko pola sahata i nakratko vlada mir. To je bilo izviđanje aviona NATO-a...

Oko 18 sahati u razmacima od po nekoliko minuta 8 aviona je u brišućim letovima uz zastrašujuće zvukove nadletjelo kuću u kojoj se nalazimo. Prozori otvoreni zbog detonacija. Četnici bezglavo bježe na niže etaže, traže skloništa, a detonacije paraju nebo, bombe ruše, spaljuju sve pod sobom. Tako su avioni NATO-a sravnili sa zemljom vojni zatvor USORA, poznatiji kao mučilište HANGARI u Doboju...

Usplahireni i uplašeni četnici se vraćaju na kat gdje sam ostao potpuno sam... Šutim i likujem u sebi. I u srcu i u duši mi golemo, pregolemo zadovoljstvo...

Tu, na Vili ostajem šest dana. Kada praznim posudu za fiziološke potrebe, ili uzimam vodu, moram proći preko prostranog dvorišta. Čujem četnike kako razgovaraju o borbama oko Bosanskog Petrovca, Kulen Vakufa (zovu ga Spasovo). Pominju Ključ, Šipovo, Drvar. Pominju Hrvate. Zovu ih ustašama. Čujem, i to sa velikim zadovoljstvom, i prezime generala Dudakovića. Zaključujem da naši napreduju, da sadejstvuju sa Hrvatima. U tim razgovorima dosta je bučan jedan njihov zatvorenik, Srbin. Dok smo bili u hangarima njihovi zatvorenici, uglavnom dezerteri, kavgadžije, bili su u jednom, a naši u drugom hangaru. Zatvorenik Srbin, o kome pišem, zvao se Rambo. Još dok sam bio u hangaru čuo sam bio da je tukao naše zarobljenike i iživljavao se na njima. Meni je donosio hranu za vrijeme tih šest dana. Bio je korektan. Pitam ga u jednoj prilici odakle je. Kaže mi da je iz Botajice kod Modriče. Traži cigarete od mene, misleći da pušim: Izrazito je visok i krupan čovjek. Prava gromada kostiju i mesa. Težak sigurno 150 kilograma.

Četnici bezglavo bježe na niže etaže, traže skloništa

Jedne noći u pratnji stražara otišao sam preko dvorišta do česme da promijenim vodu. Na vodi jedan mladi četnik pere noge i dok čekam, dobaci mi:

- Vaši skoro cijelu Bosnu oslobodiše.

Ne reagiram. Pravim se da ga nisam čuo, a u duši mi se radost širi...

Nakon šest dana provedenih na Vili ulazi mi sumanuti Tripunović, zvani Čkalja i nadmeno naređuje da se spremim za minutu.

Tog 18. septembra odvezen sam u novi, osmi po redu zatvor. Nisam dugo razmišljao i pitao se gdje me vode, da li idem u bolje, ili u gore, a već smo bili stigli u Kotorske, udaljeno 16 kilometara od Doboja. Uvode me u privatnu kuću pod kućnim brojem (čini mi se) 454. Uvode me ponovo u samicu.

U sobi ležaj sa dvije deke, mali stolić i peć, furuna. Nakon više od 800 dana zatočeništva ulazim u sobicu koja liči na nešto. Soba ima i prozor sa rešetkama. Mali je ali nije zastrt kao što je bilo u hangarima. Mogu vidjeti sunce, mogu vidjeti ljude, prirodu, život...

U razmjenu se više ne pouzdajem

- Hvala ti, dragi Bože, što si uz mene, što mi pomažeš...- obratih se Milosniku...

Osjećam u zraku bolju klimu. Četnici skrušeni, pognutih glava. Blizu je kraj rata, a meni ga je čekati. U razmjenu se više ne pouzdajem...

24. septembra s iskrenim nijetom počinjem postiti, odlučan da postim, uz Božju pomoć, do oslobađanja iz četničkih kazamata. U kotorskom zatičem Iliju Pantelića - Pantu. Nisam ni zao da je premješten ovamo. Tu je pomoćnik upravnika. I zatvor Usora (Hangari) i zatvor u Kotorskom su pod jednom komandom.

U Kotorskom, to vidim kroz prozorčić, mnogo zarobljenika. Kasnije saznajem da ih je najviše iz Srebrenice. Među, zarobljenicima je i nekoliko Hrvata...

Gledam zatvorenike kroz prozor. I oni mene vide. Izgleda da me četnici više ne skrivaju. Nakon NATO bombardovanja svi su me vidjeli za vrijeme onih šest dana na Vili. Nisam više, dakle LJUBIŠA NIKOLIĆ, ponovo sam IRFAN AJANOVIĆ.

Iznad mene na katu čujem glasove. Kada mi donose hranu, odnose je i gore. Uz moju sobu je kupatilo. Prvo odnesu hranu na kat nekom od zatvorenika, svedu ga do moje sobe u kupatilo da promijeni vodu, opere higijensku posudu i potom ga vrate na kat. Potom to isto čine i sa mnom.

U sobu mi ulazi Panto. Razgovaramo nekoliko minuta. Saznajem da su naši oslobodili Vozuću i gotovo pola Ozrena, zatim Bosansku Krupu, Kulen Vakuf, Bosanski Petrovac, Ključ, Donji Vakuf. Kontroliram se. Neću pred njim da izrazim svoje oduševljenje, ali ne mogu ni da mu odšutim neke stvari iz prošlosti. Naime, Panto je veoma nezadovoljan stanjem i odnosima u njihovoj vojsci. Optužuje majora Škondrića i zastavnika Ostoju Trifunovića. Nezadovoljan je i socijalnim statusom, plaćom, psuje sve redom... Umirujem ga, govoreći mu da se čuva, da se ne zamjeri sa ljudima, sa starješinama posebno.

Vidiš, Bihać nije pao, pala je Vozuća, tvoje rodno mjesto

- Teška su vremena. Sebi i svojoj porodici si najpreči - govorim mu u želji da mu podvučem potrebu da se ne zamjera sa ljudima, pa nastavljam: - Sjećaš se kada si mi u decembru prošle godine ušao u pripitom stanju u ćeliju u Usori i rekao da će Bihać pasti. Ja sam tada to teško primio, iako to nisi primjetio. Vidiš, Bihać nije pao, pala je Vozuća, tvoje rodno mjesto... Ljetos mi je isto tako ušao Žara i rekao likujući da mi je poginuo imenjak Irfan Ljubijankić, a s njim i poslanik Izet Muhamedagić. Meni je tada to bilo veoma teško podnijeti. Na Vili sam čuo da su Žari poginula dva brata na Ozrenu. Sve se vraća, sve se plaća...

Govorim to Panti i ne plašim se da ću zbog toga zažaliti. Odobrava mi, razočaran je. Priča o divljanju četnika sa Ozrena u Doboju, o protjerivanju Dobojlija nakon pada Ozrena...

"Stvari polahko, ali sigurno, kao i istina, dolaze na svoje..." - govorim sebi sa velikim zadovoljstvom.

Panto mi govori da je u sobi iznad mene samica za njihove zatvorenike, za Srbe. Provode u samici nekoliko dana, pa ih ponovo puštaju

među njihove zatvorenike.

- Danas smo gore doveli Ramba. Da zna da si ti ovdje, razvalio bi ti vrata kada silazi sa našim policajcima u kupatilo do tvoje sobe... - govori mi Panto, očito u namjeri da ostavi dojam kod mene. Kuća mu je ostala u Vozući.

Pouzdava se u mene.

Nakon nekoliko dana Rambo je od četničkih policajaca saznao da sam ja u donjoj sobi i tako jednom zakuca na moja vrata, pitajući me:

- Kako si, Ajanoviću?

Javih mu se i upitah koliko još ostaje u samici. Rambo mi odgovori da ostaje još desetak dana. Zaključan sam, ali ništa se ne zna. Ne želim da ga izazivam. Nikad se ne zna. Četnički zatvorenici i njihovi čuvari četnici jedno su te isto. To sam gorko iskusio na svojoj koži...

Nećeš ti, Rambo, nikada više doći na Vozuću. Ona je naša

Nakon 12-13 dana čujem kako ga svode sa gornjeg kata. Razabirem razgovor. Puštaju ga. Rambo ponovo kuca na moja vrata i viče:

- Vidjet ćemo se, Irfane.

Ja mu odgovaram: - Hoćemo, hoćemo.

Za mene je njegovo "vidjet ćemo se" bio pozdrav. On međutim nastavlja:

- Vidjet ćemo se na Vozući, Irfane, ja na jednoj, ti na drugoj strani...

Ne razmišljajući o eventualnim posljedicama, odgovorih mu ko s nokta:

- Nećeš ti, Rambo, nikada više doći na Vozuću. Ona je naša. Vidjet ćemo se mi u tvojoj Botajici kod Modriće, kad-tad."

. . . .

Bio je 20. oktobar kada su došli da me upozore da otvorim oba mala okna na prozoru, pošto će se popodne minirati neke kuće, temelji.

Od eksplozije bi, ako bi prozori bili zatvoreni, mogla popucati stakla... Tog dana, saznao sam kasnije, minirali su temelje čuvene kotorske džamije. U novembru mjesecu kada je jako zahladilo, donijeli su mi i prva drva za loženje. Među njima, na moju veliku žalost i tugu, bila su i drva sa mihraba i mimbere kotorske džamije.

Džamiju u Kotorskom srušio je sa svojim policajcima komandant četničke vojne policije u Doboju zastavnik Ostoja Trifunović uz znanje majora Škondrića. Džamiju su zapalili, munaru srušili još 1992. godine. U oktobru 1995. godine minirali su zidove, okov i temelje, prisilivši robijaše da sve uklone i očiste, zasiju travu na mjestu gdje su bili ukopani temelji, da se nikada ne prepozna da je na tom mjestu nekada bila džamija, iz koje su se vjernici muslimani obraćali Bogu dž.š.

Mi smo ih srušili Božijim određenjem a dušmanskim rukama

Razmišljam o gnusnom zločinu četničkom, o genocidu nad ljudima, urbocidu nad gradovima, kulturocidu nad spomenicima kulture, o četničkom rušenju džamija, mezarja, svetišta jednog naroda, da se na zemlji nikada ne bi prepoznalo da je jedan narod živio na njoj, ispoljavao svoju osobenost na njoj...

Srušili su četnici džamije u Foči, Višegradu, Čajniču, Rudom, Zvorniku, Trebinju, Banjaluci, Prijedoru, Bijeljini; srušili su bojovnici HVO džamije u Stocu, Mostaru, Jajcu, Prozoru, Žepču, u... ali u zemlji, na zemlji ostao je duh njihov islamski, bosanski, bošnjački. Ostala je klica duha našeg neuništivog. Nisu četnici srušili džamije i naša mezarja, nisu to učinili ni ekstremisti HVO-a. Mi smo ih srušili Božijim određenjem a dušmanskim rukama, jer su zjapile prazne, jer su plakale na vjetrovima, pod vatrom vremena i razmeđa. I kamen džamijski je proplakao moleći da se makne sa svoga opustjelog, jalovog mjesta, da se premjesti u plod-

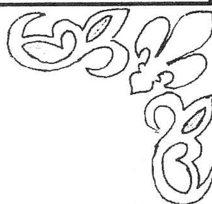
no tlo, da iz sebe na drugom tlu izrači svoj duh, da opet bude kamenom, pravim džamijskim... I rodile su se i rodiće se ponovo u nama i Aladža i Arnaudija i Ferhadija i moja džamija (prva moja) Alibegova u mome Žepču. Ćutim im miris, ćutim im glas, poj, pjesmu uzvišenu svud oko sebe, u sebi. Opet će Bosna Bosnom biti, opet ćemo i mi biti ljudi, Bošnjaci...

ZEMLJA, VATRA, ČOVJEK

I rodile su se i rodiće se ponovo u nama i Aladža i Arnaudija i Ferhadija i moja džamija

U nama i oko nas
zemja i vatra strasno se grle...
Jedna sa drugom, istine dvije,
u toplom stisku,
u vatru jednu se stapaju.
Slike vječnosti i prolaznosti
oko nas i u nama
same se slikaju...

Da li to zemlja vatru rađa
iz utrobe svoje,
il' vatrom svojom
snaga sunčeva, vječna
zemlju opominje?
Da l' sunce zemlju ognjem, k'o mačem
sebi vraća?
Il' sve je to za nas,
sve je to u nama...
Da l' nam se Istina Svevišnja
još jednom vatrom obraća?

Na zemlji majci
čovjek sa zemljom gori.
Vatru iz njega s ognjem rata
sunce u buktinju jednu stapa
i svud se buktinja širi,
otvara širom istine vrata...

I sve je istina, sve je tako,
na svom smo kraju, al' i na početku...
Džehennem, pakao, opomena,
kada u čovjeku više nisu,
sami se na zemlji slikaju čovjeku...

. . . .

Provirujem kroz prozorčić. Ispred zgrade u kojoj sam zatvoren šetka stražar. Povremeno čujem tutanj, bat više ljudskih koraka. Privučem se prozoru i provirujem. Četnici vode naše zarobljenike na rad ili sa rada. Čujem kada ih postrojavaju, prozivaju, kada vrše smotru. Mene ne izvode na šetnju ni u Kotorskom, ali jako sam sretan. Imam svjetla u sobici, imam prozor sa rešetkama. Vidim dan, vidim sunce, život. Mirišem ih...

Jednog jutra čujem neko kuckanje malo dalje od zgrade u koju sam zatvoren. Provirim kroz prozorčić, kroz rešetke. Malo dalje, ispred jedne od kuća grupa zatvorenika demontiraju snopove željezne armature, pa onda armaturu, dugu između 2 i 10 metara, ispravljaju teškim čekićima na drvenim gredama. Prepoznajem, osjećam, da nikog i ne pitam, da je to armatura sa kotorske džamije. Najčešće je ispravljaju dvojica zarobljenika. Stražari četnici nazivaju ih ustašama. Jednog od njih, starog oko 55 godina, nekada nazivaju i majorom...

Vidim dan,
vidim sunce,
život.
Mirišem ih

Tih dana učestalo čujem i pješadijsku paljbu, ali u plotunima. Po tri neusklađena plotuna, pa onda ponovo opet tri plotuna i tako nekoliko puta, sve po tri plotuna... Vježbaju četnici svečane vojničke sahrane svojih poginulih. Sjećam se, čuo sam ova uvježbavanja i krajem ljeta u vojnom zatvoru Usora u Doboju. Četnici ovdje u Kotorskom vježbaju svaki dan, doslovno svaki dan...

Pobili su naše žene i starce i nemoćne. Sada sahranjuju svoje borce, četnike, svoju mladost. Teško je govoriti o kvalitetima ljudi, teško je dijeliti ljude na vrijedne i više vrijedne od vrijednih, ali moram reći, napisati u ovoj prilici: Oni nama stare i nemoćne, a mi njima njihovu mladost, njihov biološki, genetski potencijal...

. . . .

Polovinom novembra Hana mi javlja iz Zagreba porukom Crvenog križa da mi se mlađi sin Jasmin oženio. Oženio se Sanelom. Presretan sam. Kada god sam imao priliku da se javim svojima putem Crvenog križa, molio sam ih da se žene, da me ne čekaju. Jasmin me poslušao, oženio se i to svojom (mojom) Sanelom. Hana mi javlja da su je posjetili Abdulah i Mirela sa curicom Merjem. Mirela mi je bratična, kćerka mog brata Ediba. Nakon moga zarobljavanja kao prognanica iz Žepča udala se za Arapina Abdulaha, mudžahedina. Kroz Zagreb su, javlja mi Hana, prošli za Englesku, Abdulahovima u posjetu...

Dolaze bolji dani i za mene i za Bosnu i Hercegovinu, razmišljam veoma zadovoljan. Bosanci i Bošnjaci se bore, ginu, ali se i žene udaju, rađaju. Mi smo neuništivi. Bošnjaci ne mogu NESTATI. Bošnjaci će ponovo NASTATI...

Bosanci i Bošnjaci se bore, ginu, ali se i žene udaju, rađaju. Mi smo neuništivi

. . . .

Panto mi je unio papira i olovku, bankovne perforirane izvode iz kompjutera, ali čiste s druge strane. Mogu pisati ali mi se ne mili. Miodrag Tripunović zvani Čkalja oduzeo mi je sve što sam bio napisao do bombardovanja Doboja, sve zabilješke, stihove, za koje sam intimno vezan. Hoće li mi ih vratiti. Posebno mi žao poeme KAMENA BAJKA o Mostarskom starom mostu. Sve što sam pisao kao svoje zabilješke pisao sam tajnovito da se nikada ne prepozna što sam htio reći, što sam zapisao. Žao mi i poeme GORAŽDU. Pisao sam je tako da nigdje ne pominjem Goražde, Drinu, planinu Jabuku, Bisernu, četnike, Mladića. Napisao sam je kao poemu o borbama između naših boraca i ekstremista HVO-a u Lašvanskoj dolini. Drinu u poemi zovem Lašvom, četnike bojovnicima, Goražde Vitezom...

Kada pominjem zločinca Mladića u poemi kažem: "Ime mu tiho, mirno", a ne kako sam zamislio: "Ime mu RATNO". Dok sam pisao, razmišljao sam što bi se moglo desiti ako mi oduzmu zabilješke, stihove.

Zato sam i pisao "tiho, mirno...". Četnicima bih rekao da sam mislio na TIHOMIRA Blaškića, zapovjednika HVO ekstremista u Vitezu...

Ne plašim se da će se četnici prepoznati. Sve sam pisao mudro i često u nekim svojim šiframa. Bojim se samo da mi zabilješke i stihove ne oduzmu, unište...

Ipak pišem. Otimam se, borim u sebi. Prepun sam nekim domoljubnim, plemenitim, patriotskim, bosanskim nadahnućem. Panto mi je ispričao što se desilo 25. maja u Tuzli, kod "Kapije" u samom centru grada. Rekao mi je da je topovska granata sa Ozrena pogodila centar grada i tuzlansku mladost. Rekao mi je da je poginulo sedamdesetdvoje mladih ljudi, momaka, djevojaka.

Život se produži u nama, vječan posta

Pogodila me je, ali i ponijela ta surova istina. Iz smrti se rađa novi život, iz plemenitog gubitka, iz žrtve, još plemenitiji dobitak, nova, neprocjenjiva vrijednost, život. Duh naš ponosni, prkosni oslobađa se...

Uzimam papir i olovku. Zatvaram oči i za tren sam opet slobodan, u Tuzli, u dragom mi gradu, među Tuzlacima, među porodicama koje djecu svoju, mladost našu, za Bosnu našu nesebično dadoše...

I pođe stih pod rukom, rodi se pjesma, rodi se ideja da svakog 25. maja u Tuzli kod Kapije, mladi pjesnici kažu svoj iskreni rodoljubni stih, da na glas, što glasnije recitiraju poeziju u spomen, u slavu tuzlanskoj mladosti...

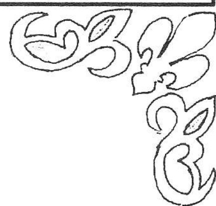
Danas u mojoj zatočeničkoj samoći rodi se pjesma... Život se produži u nama, vječan posta, ponese nas, kao što pjesma ponese mladost, kao što madost pjesmu u 72 stiha ponese...

SEDAMDESET I DVA STIHA TUZLANSKOJ MLADOSTI

I

A htjeli su dan sunčan da zagrle,
u buket želja spleteni
cvijetovi slobodarski - tuzlanski...
... Zov slobode u suncu majskom
željom poletnom da naslute,
da čuju ga, pročitaju...
U pjesmi mladosti majskoj
slobodarsku nadu htjeli su
u suncu da okupaju...

Iz buketa želja plamenih
dvadeset i petog maja devedeset pete
cvijet mladosti jedan, samo jedan
iz sebe izviše visoko ka suncu...
Iz cvijeta puče želja zadnja
i kliknu želja kao da je znala
da je slađa kad se samo sanja:
"O sunce slobode, osnaži nam vjeru
i njome podgrij nadanja..."

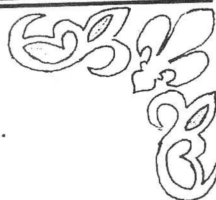
II

I zemlja ranjena od bola vrisnu,
vrisnu majka nad čedom mrtvim
kod KAPIJE mladosti i života...
I puče želja, umuknu, zaspa
usred svoga mladalačkog leta.
U trenu jednom mržnja bljesnu,
pade i puče prokleta...
Satanskom mržnjom s Ozren gore
čeličnom smrću procvjeta
zbog pobjeda bošnjačkih, slavnih
četnička, kukavna osveta...

Iznad krika krvi i smrti,
s kikotom mladosti, s bošnjačkim prkosom,
pjesma se gorda u kolo uhvati
šehidska, herojska, mučenička...
da iz nje se preporodi iz inata
u sedamdeset i dva izvezena stiha
pjesma slobodarska, pobjednička.

Nad Tuzlom, nad Bosnom, nad pobjedom
razvi se bajrak nastajanja,
kao poljubac mladalački, prvi
i užitak iz njega što sija...
... Da vihori, da prkosi i da plamti,
kao pjesma rađanja života,
što stanište usred srca svija...

Neda se mladost, neda se ljubav,
pjesma slobodarska cvjeta na prsima...
Iz nje se izdiže, iz nje se izvija
snaga, pobjeda, sloboda
čelikom tuče Bosna u grudima.

Dvadeset petog maja devedeset pete
snaga najveća, jedina, Božija
u nama i iz nas oglasi pobjedu.
Dvadeset petog maja devedeset pete
usred bola i majčina krika
mladost tuzlanska, snaga procvjetala
porazu četničkom bila je slika...

III

Jer nisu umrli, nisu pali
cvijetovi TUZLANSKE MLADOSTI...
U pobjedi slavnoj baklja su
šehidska, junačka, svijetla.
Iz šehidskog, iz svjetla junačkog
sedamdeset dva života vječna
u nama, u Bosni rodiše se,
slobodarski u nama raspališe plamen...
Utisnuše u nas vremena jednog,
zemlje jedne, patnje i uzdizanja
povijesni pečat, slovo i znamen...

Dvadeset petog maja devedeset pete
pjesma slobodarska ote se iz grudi
u sedamdeset i dva topla stiha,
u TUZLANSKE MLADOSTI nevinom cvijetu...
... U žrtvi prepoznasmo snagu svoju,
a u sebi pobjedu slavnu i svetu...

REKVIJEM HEROJIMA - ŠEHIDIMA

Kad padoste, kad umrijeste
na zemlji, za zemlju
za Bosnu,
za vašu žrtvu zemlja posta jača...
Hrabrija posta za vašu hrabrost,
bogatija za vaše djelo,
poletnija, ljepša, za vašu mladost...

Kad padoste na zemlji, za zemlju,
iz žrtve vaše nad Bosnom zasja svjetlo.
Iz vaših ruku, iz vaše krvi,
iz vašeg djela,
vremenu da osvjetli mjesto...
. . . .

Između istine i laži,
između ljubavi i mržnje,
između zla i Bosne ste stali...
Istinu i ljubav, hrabrost i čast
imenima vašim tad smo nazvali.

Od vas, od praha što ste sada
riječi su ove i svaki stih...
I ništa od nas ne bi bilo,
sve bi se rodno, sve bi se plodno
od nas poniženih skrilo...
Majčin bi bolni prolam'o se krik,
iz srca vašeg da ne buknu
slobodarski plamen vreo,
bošnjačkog preporoda gromki usklik.

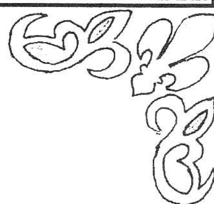

I niko nikad neće moći
sve rane časne izbrojat' vaše,
jer njih je toliko, koliko i nas,
koliko i ljubavi u nama...
Svaka vaša rana časna
bila je nova pobjeda.

Kad zemlja vas mati na branik pozva
u ognju se prvi nađoste vrelom...
Svjetlo ste i poruka sveta,
što pjesmom ovom svijetli uznesena,
u snu našem dosanjanom, zrelom.

Sobom ste i Bosnom,
ponovo što cvjeta tisućljetna,
iz žrtve Vaše
slovo izdigli naše, sveto,
knjigu našu, Istinu prvu...
... kao na Bedru braća naša što su,
iz vaših ruku, ka bratu i sestri,
opomene da bude strijela odapeta,
Bosnom ste i žrtvom svojom,
sjedinili opet sa njima samim
braću našu s kraja na kraj svijeta...

Da l' pali ste, da l' zauvjek nestali,
kad nama se kreće, kada nas vodi
vaš vječan, neuništiv duh...
Sve je vječno što nestane
i nikad neće prestati.
Iz sebe rodit' će se opet,
iz praha, pepela, opet nastati.

Da l' pali ste, da l' zauvijek nestali?
Ne, niste, sa nama ste i svud oko nas,
vaša je snaga u našem koraku...
... Gdje god da svjetlo sija,
od sunca pa do nade,
u našem razigranom srcu...
U povratku sebi, u našoj slobodi
pečat ste i glas najjači.
Iz očiju dječijih, radosnih, velikih,
suncem slobode vaše djelo zrači...

Znali ste da život se častan
rađa samo iz časne smrti,
da smrt zauzvrat samo život hoće
i s njime velika ljudska djela,
hrabrost i čistotu...
... Da iz njih rodi svoju, vašu djecu...
Cvjećem što niknut' će iznad vas,
da udahne im besmrtnu ljepotu.

. . . .

Kad padoste na zemlji, za zemlju,
nad zemljom Bosnom svjetlo zasja,
zemlja se vama, plodom svojim,
sjemenom svojim oplodi, rodom
i posta opet zemlja junačka...
Iz klice vaše, u rukama vašim,
što niču ponovo,
nad zemljom se izdižu,
opet svijetli baklja bošnjačka.

Svjetlost iz krvi, krv u svjetlosti...
Mezarje mlado sija žrtvom časnom.
Pupaju ljiljani imenom vašim,
suncu se zahvaljuju i zemlji,
a zemlja vas blažena,
k'o trudna mati
cvijećem k'o pjesmu svečanu,
k'o molitvu izgovara...
... Njezin ste đulistan, mirisni vrt.
Da l' ljepši je, časniji,
isprazan život,
il' vaša šehidska, junačka smrt...

. . . .

Početkom decembra 1995. godine u samicu mi hranu unosi mršav čovjek, tridesetpetih godina, smeđekos koliko se to može vidjeti ispod robijaške kape. Oči mu blage, dobrodušne sve govore. Iza njega četnik stražar s ključem u rukama... Poznajem čovjeka u tuđem kaputu. Velik mu. Očito nije ni šivan, ni pri kupovini biran za njega. Prepoznajem ga. Njega najčešće vidim kroz svoj prozorčić, kroz rešetke. Jedan je od naših zarobljenika. Unosi mi i spušta plastičnu zdjelu sa grahom, a uzima zdjelu od večere, od sehura. Postim neprekidno od 24. septembra. Grah od ručka ostavljam za iftar, a leću od večere za sehur...

Osmjelih se i upitah stražara: "Koji ti je ovo kolega?". Stražar, mladi četnik mi odgovori, čini mi se sa zadovoljstvom, sa željom da mi ugodi: "To je zarobljenik iz Srebrenice..." Postavih naredno pitanje: "Smijem li se pitati sa njim? Kako se zove?" Mladi četnik mi odgovori: "Ime mu je Izet. On će ti od danas sa nama unositi hranu..."

Poznajem čovjeka u tuđem kaputu. Velik mu

Šta se to dešava, upitah se nakon što se za Izetom i četnikom zatvoriše vrata? Dobro stojimo, ratu se vjerovatno bliži kraj, prostiru mi se četnici...

Nekoliko dana kasnije u samicu mi uđe Panto sa Izetom. Izet mi unese ručak, a Panto mu reče da ostane u sobi 15-tak minuta, da je počisti, pomete, da mi unese drva koje je Izet tog dopodneva bio donio pred kuću u kojoj sam zatvoren...

I tako prvi put ostah nakratko makar sa jednim od naših zarobljenika. Jako sam uzbuđen, uznemiren. Pitam Izeta kako se preziva. Kaže mi da se zove Izet Đanić, a da je u julu 1995. godine zarobljen u Srebrenici. Porodica mu je, žena i troje djece, izbjegla iz Srebrenice početkom 1993. godine i nalaze se u okolini Lukavca. Kaže mi da iz Srebrenice ima veliki broj zarobljenika u Kotorskom, zatim iz Cazinske Krajine, da ima mnogo Abdićevaca, da s njima teško izlaze na kraj jer su za Abdića, ali da se bore s njima, da ih ubjeđuju da prihvate, da priznaju pravu istinu, da je Abdić izdajnik bošnjačkog naroda i četnički sluga... Govorim mu da

pozdravi sve naše od mene, da budu istrajni i jaki, da očekujem svršetak rata i našu slobodu, kao i slobodu za sve naše Bošnjake u rovovima, u izbjeglištvu...

. . . .

Bio sam u pravu kada sam zaključio da se nešto značajno dešava na bojištima širom Bosne i Hercegovine, da dobro stojimo. To mi i Izet kada unosi hranu daje do znanja. Pred stražarom mi govori kako se negdje u Americi vode pregovori, te kako bi razmjena mogla biti ubrzo... "Kraj je rata..." govori iza njegovih leđa četnik Čatić. Za njegovo prezime sam ga bio upitao. I rekao mi ga je bez ustezanja.

Nekoliko dana kasnije u samicu mi ulazi Panto i nosi mali tranzistor. "Izgleda da su se naši i vaši dogovorili u Americi", - govori mi i spušta na ležaj tranzistor. "Evo ti ga na jedan sat, sat i po. Slušaj ga ispod jastuka. Doći ću po njega za sat i po..." - reče mi Panto i napusti sobu, jer spolja se čula neka galama, svađa između četničkih stražara...

Milina je bila slušati naše ljude, pa još naše pjesme, prelijepe sevdalinke

Tih dana, u nekoliko navrata po sahat, sahat i po, najviše dva sahata Panto mi unese, pa iznese mali tranzistor. U nekoliko navrata čuo sam bio i vijesti na Radio Zagrebu. Sarajevo nisam mogao čuti, ali jako sam dobro čuo Radio TEŠANJ, Radio GRAČANICU, i neku našu, po programu i pristupu informiranju, veoma atraktivnu radio stanicu. Mislim da se zove radio SAJGON. Zapamtio sam i neke od voditelja. Iz Tešnja Fahrudina Hrvića i Senada Durkalića, iz Gračanice Mirsada Čamđića, Hasana Čalića, Nihada Krajinovića i Mehmeda, sa Radio Sajgona nisam zapamtio nikakvo ime, ali jesam simpatične pseudonime kao što su "Mujo od Doboja", "major Kriger" i sl. Milina je bila slušati naše ljude, pa još naše pjesme, posebno naše prelijepe sevdalinke...

. . . .

Subota je bila, 23. decembra 1995. godine. Sunce izviruje kroz maglu, nadurava se sa posavskom maglom što je pritisla ravnicu.

Oko 11 sahata dolaze po mene. Izvode me iz zgrade. Teško se krećem, nemam kondicije, snage. Prolazim pored naših zarobljenika. Jedan od njih uporno me gleda. Izaziva, mami i moj pogled. Želi očito da mu uzvratim. Gledam ga i ja, a on mi onako crn, simpatičan, namiguje. Nikada ga neću zaboraviti...

Uvode me u policijsko vozilo i odvoze ravno u Doboj. Na vozilu su stakla, ne više lim. Vidim Kotorske, Foču, Johovac, Rudanku...

Svud okolo razvaline i paljevine. Zapalili nam dušmani kuće da se u njih nikada ne vratimo. Zaboravljaju da su nas djedovi naučili svojim iskustvom, da kuće, stvari mogu izgoriti, ali zemlja ne može. Ona je vječna kao i ljubav domoljubna. Zemlja se može oteti, ali se zemlja može i osloboditi. Vratit ćemo se na svoju zemlju kad, tad... Zemlju neće ni vuk ni hajduk. Zemlja ostaje čovjeku.

Zemlju neće ni vuk ni hajduk. Zemlja ostaje čovjeku

Ponovo, po ko zna koji put ulazim u zgradu četničke operativne grupe u Doboju. Tamo me dočekuje moj stari "znanac" četnički vojvoda Milovan Stanković koji me je preuzeo od HVO, inače veliki prijatelj Ive Lozančića i Drage Dragičevića iz Žepča. Lozančić je zbog dobre suradnje sa četničkim vojvodom unaprijeđen u čin generala HVO, a od strane Tuđmana na "demokratskim" izborima "imenovan" za saborskog zastupnika u Hrvatskom saboru. Drago Dragičević je zbog dobre saradnje sa Milovanom Stankovićem unaprijeđen u čin brigadira i postavljen za zapovjednika ZBORNOG PODRUČJA VITEZ...

Gledam četničkog vojvodu u uniformi oficira vojske tzv. "Republike Srpske". I on napredovao. Nije više major. Unaprijeđen je u čin podpukovnika. Gledam ga i pitam se koliko je nedužnih života morao uništiti, koliko dobara popaliti, kakav genocid učiniti, posebno (kako sam kasnije saznao) u GRAPSKOJ kod Doboja, da bi zaradio ovaj čin, ovo unapređenje...

Potpukovnik Stanković sa jednim majorom. "Namještaju" mi se, smijulje, umiljavaju... Kažu mi da sam OSLOBOĐEN. "Oslobodila Vas je

BEOGRADSKA POLITIKA na čelu sa SLOBODANOM MILOŠEVIĆEM" govori mi major i nastavlja: "To je akt dobre volje Slobodana Miloševića..."

Gledaju me, očekuju radost na mome licu, a ja se ne dam. Nastojim da ne trepnem. Razmišljam ubrzano. Sigurno se radi o RAZMJENI... Gledaju me četnički oficiri i smiju se usiljeno. Gledam im oficirske činove na prsima, gledam u njima suze i kletve bosanske, paćeničke... Kad, tad, stići će ih. To im je zapisano...

Zovu jednog od svojih posilnih i traže da im se donesu tri porcije ćevapa. Rekoše mi da ću popodne biti prevezen u Banjaluke radi oslobađanja. Vraćaju mi moje zabilješke i svesku sa stihovima. Zahvaljujem im, jer mi je do njih bilo jako stalo. Žele da se iskupe, da me odobrovolje, da mi se serviraju...

Odbijam ih, govoreći da POSTIM

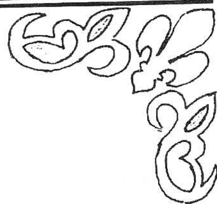
Posilni nakon 20-ak minuta unosi ćevape. Nude me jednom porcijom. Odbijam ih, govoreći da POSTIM. "Postiš" začudiše se obojica. "Još nije Ramazan" rekoše mi značajno. Kažem im da postim jer to želim, jer imam naum, nijet, da postim. "Postit se može kad god se ima iskren nijet za post. Može se i napostiti opravdano propušteni post..." odgovaram im. Oni se na sve ovo smiju i nazdravljaju jedan drugome. Postio sam pored njih. Odbio sam bio i jelo i piće.

Nakon pola sahata vratili su me bili u moju samicu u Kotorsko. Spremio sam svoje stvari za 15-20 minuta i legao miran na svoj ležaj. Ležim i kontroliram se. Ko zna što će iz svega izaći. "Čini Irfane što od tebe traže i ne raduj se unaprijed" - govorim sebi smireno. Već mi sumnje postaju opipljive. Ulazim u noć a niko ne dolazi po mene. Iftario sam to veče tačno nakon tri mjeseca neprekidnog posta... Nisam zaspao dugo. Molio sam se Bogu, razmišljao o svojima najmilijim, o Bosni, o slobodi...

SAMO ĆU VAS RUKAMA NIJEMIM TAKNUTI...

Ako se ikad' najdraži moji
iz ovog pakla,
s robije crne slobodan vratim,
sva moja čežnja ostarjela
u njedrima mojim svijena će biti.
Od sunca slobode i pogleda vaših
u suzi će se prigušenoj kriti.

I ne očekujte najdraži moji
u susreta prvog magičnom trenu
ni pogled moj, nit' riječ ijednu...
I pogled i sve riječi moje
kriti će se nijemi
u suzi prigušenoj,
u mome suhom grlu svijeni
u grčevit otkucaj uzbuđenja...
Od čežnje preduge krit' će se
u suzi bola i ushićenja.

Na dlanu mome rumeni cvjetovi
otvoreni ćete biti
i tu ćete od sebe sebi
i pogled i riječi moje čuti...
Samo ću vas rukama nijemim
T A K N U T I. . .
i sakrit' se u zagrljaju,
i ostat' u zagrljaju,
i otpatit' u zagrljaju...

Ni riječ jedinu jednu
prozborit' neću moći,
dok pjesma ova ne progovori
iz vulkana boli,
iz čežnje ostarjele,
što drhtat' će je moji prsti
iz grla nijemog,
iz okovane radosti...

. . . .

Sutradan, 24. decembra, u nedjelju u 10 sahata dolaze po mene. Traže da ponesem sve svoje stvari i pođem za njima. U zatvoru sam bio pune dvije i po godine, tačno 907 dana. Crveni križ mi je bio donio odjeće. Imao sam i konzervi koje sam čuvao od sebe samog. Čekao sam slobodu, uzdao se u milost Božiju, nadao se izlasku iz četničkog zatočeništva. Nisam htio pojesti sve konzerve ni dok sam bolovao od tuberkuloze. Stalno sam očekivao oslobađanje. Znao sam da sam 28. aprila 1993. godine, kada sam preko aerodromske piste sa borcima naše armije izašao iz Sarajeva, ostavio gladno i hladno Sarajevo, a u njemu i svoje. Konzerve sam čuvao za njih, da ih iznesem iz zatočeništva i donesem svojima u Sarajevo. Isto tako sam postupao i sa odjećom. Sve ću što sam dobio iznijeti i dati onima kojima je potrebno, koji zebu na sarajevskoj zimi...

Prolazim pored postrojenih zarobljenika, pored moje braće

Nisam mogao sam ponijeti dvije torbe i crnu plastičnu vreću, pa su stražari zovnuli nekoliko naših zarobljenika koji su također tog dana išli u razmjenu, da mi pomognu, ponesu moje torbe...

Prolazim pored postrojenih zarobljenika, pored moje braće Srebreničana, Grabčana, Kladušaka, Cazinjana. Ima ih mnogo. Čini mi se više od stotinu. Čitam im radost i sliku slobode sa lica, ispaćenih, izmorenih, okoštalih lica svoje braće Bošnjaka. Prolazim pored njih i gledam ih. Kimaju mi neprimjetno glavama na pozdrav i poštovanje. Kao da idem pored počasnog stroja braće po sudbini, zarobljenika. Četnici to sigurno nisu htjeli, ali ispalo je tako. Samnom su kasnili zbog mojih stvari... Prolazim pored braće i nosim na pognutim leđima 907 dana samice, četničkog zatočeništva, sa kraćom nogom, izlomljenom rukom, rebrima, bez lijevog bubrega, sa tuberkulozom u plućima. Prolazim pored braće robijaša pored njihovih izmučenih, izlomljenih kostiju, pored njihovih bolesti, tegoba i muka, pored više od stotinu godina robije...

Uveli su me u poluotvoreno terensko vozilo. Stvari mi nose dva momka i unose u vozilo. Pitam ih, sada potpuno slobodno, pomalo i bezo-

brazno, odakle su, kako se zovu. Mlađi mi odgovara: - Iz Srebrenice smo. Ja se zovem Kemo, a ovo je Dahmo." Pogledah ih i prepoznah DAHMU, prepoznah brata robijaša koji mi je jučer bio namignuo...

. . . .

Prolazimo kroz centar Kotorskog. Gledam na desnu stranu iz vozila. Očima tražim džamiju, čuvenu kotorsku džamiju sa dva šerefeta na munari. Očima je tražim. Nema je više na svome mjestu, ali je ima, ima u mome sjećanju, u mojoj uspomeni. Gledam je umjesto Kotorana koji su prognani sa svojih ognjišta i vidim je u svom njenom sjaju, osjećam je u srcu. Niknuće nova, ista, ljepša, kada nikne ponovo u srcu svim Kotoranima, svim Bošnjacima... I biće puna i molitve i ljubavi...

Vozimo se, izlazimo iz gotovo potpuno razrušenog Kotorskog. Ubrzo smo došli i u Derventu. I u Derventi je sve porušeno, spaljeno sve što je bošnjačko, islamsko. Srce me boli za Derventom, za gradom u kome sam imao puno prijatelja, rođaka. Vozeći se dalje prolazimo pored Prnjavora, približavamo se Banjaluci. Očekujem da ispred Banjaluke skrenemo prema Prijedoru, jer rekli su nam da ćemo biti razmijenjeni u Sanskom Mostu. Sa mnom u džipu još su zarobljenik iz Donjeg Vakufa Salih i jedan krupan plavokos, sredovječan zarobljenik iz Odžaka. Pitam ga je li Hrvat. Odgovara mi da je Bošnjak, kazuje mi i me, ali ga nisam upamtio...

Svih šesnaest banjalučkih džamija su srušili

Vozač međutim ulazi vozilom u Banjaluku. Vozimo se gotovo kroz cijelu Banjaluku, kroz centar, pored holeta "Palas" i "Slavija". Lijevo ispred vidim Kastel, a pravo ispred tražim džamiju "Ferhadiju", čuvenu, petstogodišnju banjalučku "Ferhadiju"... Nema je, ne vidim je. Četnici su je srušili. Svih šesnaest banjalučkih džamija su srušili. Uz "Ferhadiju" džamiju srušili su, spalili i poravnali i harem džamije u kome je bio sahranjen moj rahmetli amidža HAMZALIJA AJANOVIĆ, jedan od najbližih suradnika rahmetli MEHMEDA SPAHE u okviru JUGOSLOVENSKE MUSLIMANSKE ORGANIZACIJE. Amidža Hamzalija je prvi poslanik i najbolji govornik Ustavotvorne skupštine Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca,

Kraljevine Jugoslavije. Po amidži se zvao i moj poginuli brat rahmetli Hamzalija. Četnicima je smetalo sve što je bošnjačko, islamsko. Malo ranije, jedan kilometar nazad, gledajući lijevo iz vozila, u strogom centru Banjaluke četnici grade pravoslavni hram. Zlikovci i palikuće ruše naše, a u isto vrijeme grade svoje, pravoslavne bogomolje... Hoće li im se primiti kod Boga svevišnjega, jednog jedinoga, zajedničkog nam, pitam se, slušajući u mislima, u mašti zvuk ezana sa "Ferhadije", osjećajući u oku zelenilo njenog harema, šum, žubor šadrvana u uhu...

Tako potišten sjetio sam se na koji način je poginuo moj rahmetli amidža Hamzalija Ajanović. Bilo je to pri vožnji iz Tešnja u pravcu Banjaluke, davne 1931. godine. Na tom putu u mjestu Vrbanja bio je porušen most na rijeci. Sva upozorenja na cesti, znakovi, zapreke, fenjeri, te kobne noći bili su uklonjeni pred sam nailazak vozila. Srbozlikovci i tada su znali ko će naići u vozilu i sklonili su sva upozorenja. Vozilo je na tom mjestu sletilo u ambis, u rijeku. Amidža mi je tada poginuo. Vozač, strina mi Nasihahanuma i pratioci ostali su živi. Strina Nasiha, inače kćerka čuvenog ADEMAGE MEŠIĆA bila je bremenita, noseća. Rodila je u Zagrebu poslije sina i nadila mu ime po ocu Hamzaliji. I amidžić Hamzalija naprasno je umro veoma mlad u Požegi, kao i moj brat sa 27 godina, također po imenu Hamzalija, dobivenom od moga oca u znak sjećanja na amidžu...

Četnicima je smetalo sve što je bošnjačko, islamsko

Merhum Hamzalija Ajanović osnovatelj „Narodne Uzdanice“

Dovezli smo se pred jednu zgradu na drugoj strani Vrbasa. Tu su mi bezbjednjaci bivše JNA, a sada četnički oficiri, predali ličnu kartu i vozačku dozvolu koje su mi oduzeli još davnog 1. jula 1993. godine. Pasoš mi međutim, nisu vratili. Trudili su se da pri ovom susretu poprave ranije negativan dojam kada su me do iznemoglosti tukli i šikanirali kroz isljeđivanje u Tesliću i Banjaluci, a zatim u ćeliju slali mlade četnike da me lome i premlaćuju do besvjesti. Trudili su se ali bezuspješno. Ostao sam potpuno sabran i miran ne reagirajući na njihovo dodvoravanje...

Tu u Banjaluci nas trojicu zarobljenika iz Kotorskog premjestili su u jedan manji autobus sa još jedanaest zarobljenika iz Bosanske Gradiške, Ključa i Sanskog Mosta.

Vraćajući se kroz Banjaluku ka raskrsnici za Prijedor na ulicama se moglo vidjeti mnoštvo naroda, gomile ljudi u neredu zajedno sa stokom, zaprežnim vozilima, traktorima. U samom centru Banjaluke toliko je bilo stoke da je Banjaluka ličila na ogromnu stočnu pijacu. Na sve strane, smrad, prljavština, gomile smeća. Ljudi izmiješani sa stokom, smećem, civili, pijani četnički vojnici. Sve me podsjeća na srbijanske vašare, na razvrhu i nered. Ko bi ranije mogao pomisliti da će u decembru 1995. godine u samome centru Banjaluke biti toliko smrada, prljavštine, smeća, stoke i četnika pijanaca sa izbjeglim, obezglavljenim civilima...

Banjaluka ličila na ogromnu stočnu pijacu

Vozimo se prema Prijedoru, prolazimo pored četničkog kazamata TUNJICE, pored jednog od osam zatvora u kojima sam robovao. Uz cestu od Banjaluke prema Prijedoru ne vide se tragovi rata i razaranja. Iza Prijedora prema Sanskom Mostu sve ih je više i više. Zarobljenici u autobusu tiho govore o sukobima u tom kraju. Čujem ih, naši su bili gotovo pred Prijedorom. Kako se približavamo Sanskom Mostu, srušenog i popaljenog bilo je sve više i više. Prošli smo Oštru Luku. Dobro poznajem i ovaj kraj. Znam od ranije, od Prijedora do Sanskog Mosta je 29 kilometara, od Prijedora do Oštre Luke 16. Prolazimo Oštru Luku i nakon 2 - 3 kilometra autobus se zaustavlja. Mjesto se, kažu, zove Koprivna. I autobus i prateća vozila okrenula su se odmah u suprotan smjer, u pravcu odakle smo došli, prema Prijedoru. Uz nas su i borna vozila na kojim čitam natpise IFOR. Ne znam čija su to vozila. Zarobljenici mi objašnjavaju da su to vozila međunarodnih snaga koje su zamijenile UNPROFOR nakon sporazuma o primirju, postignutom u Americi. Tu bi trebala biti izvršena razmjena zarobljenika.

Čekali smo gotovo dva sahata i postajali sve nervozniji. Gledali smo vani prema četničkim vozilima, prema četnicima, nastojali pročitati na njihovim licima da li ima nekih problema. Osluškivali smo povremene

razgovore uz sami autobus i onda smo "dokučili" da je naša razmjena u Koprivni kod Sanskog Mosta uvjetovana još jednom razmjenom kod Sočkovca blizu Gračanice. Tamo su trebali biti razmijenjeni ostali naši zarobljenici za četnike u tuzlanskim, gračaničkim, lukavačkim zatvorima. Komisije za razmjenu su očito imale radiovezu. Pretpostavljali smo da se čeka da prođe razmjena kod Gračanice, pa da se onda izvrši i naša razmjena kod Sanskog Mosta. Lahnulo nam je kada su u autobus ušli novinari i snimatelji tzv. srpske, "srneće" televizije sa Pala. To je bio znak da sve ide po planu...

Ekipa "srneće" televizije tražila je razgovor sa mnom. Iako ranije nikada, ni po cijenu teških batina, nisam pristajao bilo što reći za četničku televiziju, radio, sada sam to prihvatio. Prije svega želio sam srpskom narodu koji gleda taj program, ili ga sluša, reći da mu je budućnost u obnovljenoj, reintegriranoj Bosni i Hercegovini. U tom smislu dao sam vrlo političnu i odmjerenu izjavu... kada sam međutim došao u Sarajevo, saznao sam da je "srneća" televizija emitovala vijest o razmjeni, ali da je emitovala samo sliku uz komentar iz studija. Moju izjavu srpskom narodu na okupiranim područjima Bosne i Hercegovine nisu smjeli pustiti..

Teško me je bilo prepoznati, iznurenog i lakšeg za gotovo 40 kilograma

Po izlasku televizijske ekipe srbočetničke televizije u autobus je ušao mlad, naočit momak u uniformi Armije Republike Bosne i Hercegovine. Bio je to SAMIR SEFER, kapetan. Pitao nas je jesmo li svi na broju i da li je Irfan Ajanović među zarobljenicima. Dok nam se obraćao stajao je pored mene, ali me nije prepoznao. Javio sam mu se i pružio mu ruku. Tada je u čovjeku, robijašu sa bradom i robijaškom kapom prepoznao čovjeka za koga je pitao. Teško me je bilo prepoznati, iznurenog i lakšeg za gotovo 40 kilograma... Od njega smo saznali da su razmijenjeni i naši prijatelji, zarobljenici, zatočenici iz Kotorskog kod Doboja. U toj prilici mi je Samir Sefer saopćio da mi je on po srpskoj komisiji za razmjenu u Doboju, poslao paket sa hranom i odjećom u avgustu mjesecu 1995. godine, četiri mjeseca prije razmjene. Sjećam se tada sam dobio i pismo od Samira. Nismo se poznavali. Samir je mene znao iz štampe i sa TV

ekrana, ja njega ne. Samir mi je u pismu pisao da se strpim, da budem istrajan, da izdržim kada sam to uspio do tada. Napisao mi je da on aktivno radi na mojoj razmjeni, kao i razmjeni naših prijatelja, članova Merhameta Banjaluke, koji su 10 mjeseci bili zatočeni u četničkom zatvoru u Banjaluci. I ispunio je bio svoje obećanje, prvo za mene, a nešto kasnije u januaru mjesecu 1996. godine i za članove Merhameta Banjaluke...

Izašli smo iz vozila sa svojim stvarima. Postrojili su nas. Meni su naši zarobljenici ostavili mjesto na čelu kolone. I krenuli smo na našu stranu, u slobodu.

ISTINA OBORI ONOGA KOJI SE BORI PROTIV NJE! (hz. ALIJA r.a.)

I krenuli smo na našu stranu, u slobodu

S druge, naše strane krenuli su i četnici, zarobljenici naše armije. U mimohodu smo se mimoišli sa njima. Poslije toga su autobusi, i naš i njihov, vozeći u rikverc, unazad, prišli jedan drugom na razdaljinu od oko 50 metara, tako da se odmah moglo ući u vozila. Mene su povezli vozilom naše komisije za razmjenu...

Stigli smo u hotel "Sanos" u Sanskom Mostu, gdje nam je priređen ručak. Tamo me je dočekao i pozdravio stranački prijatelj Mirzet Karabeg, predsjednik Ratnog predsjedništva općine Sanski Most.

Dok sam sjedio za ručkom, pred dragim prijateljima sam se sageo, zadigao nogavice od hlača na obje noge i ispod čarapa dokoljenica izvadio svesku i zabilješke koje sam tako iznio iz četničkog zatvora Kotorsko. Plašio sam se bio da opet neko od četnika ne izvrši premetačinu mojih stvari, nađe i oduzme mi sve bilješke i stihove koje sam bio uspio napisati, a hvala Bogu na ovaj način i iznijeti zajedno sa sobom na slobodu, da bih sve ovo mogao napisati, oteti od zaborava...

Pred dragim prijateljima sam se sageo i ispod čarapa dokoljenica izvadio svesku i zabilješke

Iz hotela "Sanos" moji novi prijatelji odvezli su me u Ratnu bolnicu u Sanskom Mostu. Tamo me je dočekao komandant ratne bolnice Behzad Hadžić i veoma susretljivo osoblje, ljekari, sestre, medicinski tehničari. U bolnici su me pregledali i konstatirali da su mi pluća u redu, da ima tragova, ali da je tuberkuloza izliječena.

Veoma brzo po mom smještanju u bolnicu, posjetio me je dragi prijatelj, komandant Sedmog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine, brigadni general Mehmed Alagić. Poslije njega posjetili su me i Midhat Karadžić, predsjednik Skupštine Okruga Banjaluka, Mirza Mujadžić, poslanik Skupštine Bosne i Hercegovine, Rasema Cero, poslanik Skupštine, dr. Šemso Tanković, predsjednik SDA i Faris Nanić, sekretar SDA Hrvatske i mnogi dragi i dobri prijatelji. U Ratnoj bolnici Sanski Most zadržao sam se tri dana, a onda me je predsjednik komisije za razmjene ratnih zarobljenika Sedmog armijskog korpusa Samir Sefer preko Ključa, Mrkonjić Grada, Jajca i Donjeg Vakufa dovezao u Travnik. U Travniku su me dočekali sestra Nađa i zet Suad sa sinovima Adisom i Danisem, brat

Edib sa snahom Mirom...

Tako sam nakon 30 mjeseci provedenih u samicama četničkih kazamata, nakon 907 dana zatočeništva ponovo bio sa svojima...

Dočekali su me brat i sestra sa svojima. Nije me međutim, dočekala stara majka koja je zajedno sa unukom, mojim sestrićem Adisom, zbog mene provela 6 mjeseci u četničkim zatvorima u Tesliću.

Majka mi je umrla 17. septembra 1995. godine, učeći, moleći se Bogu, gotovo danonoćno i čekajući da budem oslobođen. Nije me dočekala. Rahmet nek joj je njenoj plemenitoj duši...

Dočekala me je međutim, snaha Sanela kojom se moj mlađi sin Jasmin oženio tri i po mjeseca prije moga oslobađanja.

Slobodan sam, a nisam toga svjestan. Ne osjećam to

Dočekali su me moji najmiliji u Sarajevu, moji prijatelji, rođaci. Divan je osjećaj strujio mojim cijelim bićem dok sam se u armijskom vozilu vozio prema Sarajevu sa Samirom Seferom i Zaimom Kablarom, predsjednicima komisija za razmjenu Sedmog i Trećeg armijskog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Vozimo se preko Igmana. Cesta pod snijegom, ali očišćena budi mi asocijacije, sjećanja na 28. aprila 1993. godine kada sam izišao iz Sarajeva. Bilo je to trčanje preko piste pod mjesečinom i kišom četničkih metaka, pa onda vožnja noću preko Igmana, bez osvjetljenja. Tada sam izlazio iz gladnog i hladnog, ali nepokorenog Sarajeva. Sada se vraćam u svoje, u naše, svima drago, zajedničko Sarajevo. Preko Hrasnice "Kapije života", preko slobodarske Dobrinje, koju je zajedno sa zelenim beretkama, pa kasnije pripadnicima naše armije, odbranio brigadir Ismet Hadžić, ulazim u Sarajevo...

Nakon dva mjeseca boravka na slobodnim prostorima izvan Sarajeva, nakon trideset mjeseci zatočeništva u četničkim kazamatima, slobodan sam, a nisam toga svjestan. Ne osjećam to, toliko očekivano uzvišeno

osjećanje. Sanjao sam o slobodi, stihove pisao o slobodi, a još je ne osjećam ni blizu onako kako sam to zamišljao, kako sam to želio... I bolje je tako. Neka blagi osjećaj slobode traje što duže, nek traje do smrti. Bolji je takav blagi a duži, postojaniji, nego ustreptao, buran, ali kratak osjećaj najdražeg Božijeg dara, slobode...

Svima kojima Bosna i Hercegovina domovinu znači slijedi nova borba za reintegraciju, za obnovu zemlje, njenog neslomivog duha.

Milenijska logika suživota religija, kultura i naroda na prostorima Bosne i Hercegovine, sobom sama govori da će se Bosna i Hercegovina ponovo reintegrirati, učvrstiti u svojim milenijskim granicama, kao što je to više puta do sada u svojoj povijesti.

Bosna se ne da, Bosna istrajava

Bilo je više pokušaja i s jedne i s druge strane, i s istoka i sa zapada da se Bosna i Hercegovina podijeli, dovede do raspada, ali Bosna se ne da, Bosna istrajava, pati, klone, posrće, ali uvijek se diže iz pepela, uspravlja...

Bog dž.š. postavio je Bosnu na njeno mjesto i kao zemlju i kao državu i nas u njoj koji je ljubimo i u srcu nosimo... Bosnu kao simbol i kao svoj ZNAK, ZNAMEN BOŽIJI.

Otvorimo se jedni drugima na naš bosanski način, otvorimo Bosnu na naš bosanski način, kao što je svima i svakome bila otvorena kroz svoju povijest...

Otvorimo procese reintegracije Bosne, povratka Bosni i sve će po prirodnim zakonitostima doći na svoje. Mora! Na korist svih koji Bosnu i Hercegovinu osjećaju svojom domovinom, na korist Bošnjaka, bosanskih Srba, bosanskih Hrvata, na korist susjeda Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Srbije, Hrvatske... Bosna je tu gdje je već cijeli milenij i tu će ostati... "Kada je i ne bi bilo, Bosnu bi trebalo izmisliti i postaviti na njeno sadašnje mjesto..." Davno neko reče ovu svetu istinu...

BOSNA NAM JE OPET POBJEDNICA

BOSNA NAM JE OPET POBJEDNICA.
Nikli smo iz nje,
u njoj smo i ona u nama,
neslomiva živa...
I opstajemo u njoj,
na zemlji koja poklekne samo,
pa opet se digne gorda,
N E U N I Š T I V A ...

Bosna, majka nam mila
od nas sada uznesena čeka
i za svoje i za njeno srce
i za svoju i za njenu dušu
patnji i trudu
oduška da damo...
PODIGNIMO GLAVU VISOKO
prkosno, bezobrazno,
onako kako samo
mi BOŠNJACI znamo...

Mi to možemo, mi to smijemo,
pred Bogom smo,
pred sobom smo čisti,
A ONI...
Prljavo nedjelo ZNAK im
pogan na čelu.
BOSNA NAM JE OPET POBJEDNICA,
a oni su poraženi,
oni to ne mogu...
... A glavu potom
istini jednoj pognimo samo
i za sebe i za BOSNU MAJKU
pravednom se zahvalimo Bogu.

PREPOZNASMO SE U TEBI BOSNO, MAJKO

Prepoznasmo se u tebi, Bosno, majko
kao pred ogledalom,
pred ogledalom sudbine.
U tebi ime svoje blistavo
na čelu svome pročitasmo,
Bosno, majko mila...
... u korijenu svome, što u tebi se,
za tebe se grčevito drži
u tisuću ljeta, u tisuću žila...

Prepoznasmo se u tebi, Bosno, majko
kao pred ogledalom,
pred ogledalom istine,
što šapće se postojana
svjetlošću svojom i tamom
i prožima nas užitkom slatkim,
prkosom strasnim, sobom samom.

I zato te htjedoše ubiti, Bosno majko
lažju zlom
nesini tvoji zabludjeli,
pohotom sramnom
nekćeri tvoje omamljene...

. . . .

...Htjedoše razbiti sliku svoju
u sebi, u otrovanoj duši,
u svome mitomanskom mraku...
Jer i njima si ogledalo istine,
slika opomene, usud neumitni...
U svakom si im dahu,
u svakom si im koraku...

. . . .

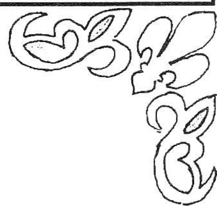
Prepoznasmo se u tebi, Bosno majko
digosmo se, uspravismo,
pred tobom Bosno i u Tebi,
istino svijetla i sudbino...
U tebi podojismo, Bosno majko,
kao i oci naši, Bogumili preci,
i tugu i radost,
i slast i patnju,
i bol tešku i užitak ubav,
darove neizmjerive, nedodirive,
darove neprocjenjive, neizrecive
SLOBODU I LJUBAV...

BIT ĆE BOSNE JOŠ I VIŠE

Ima jedna zemlja...
i BILA JE,
bajkovita, zmajevita,
a l' i stvarna, istinita.
I BILA JE I IMA JE
I BIT ĆE JE...

Kažu neki, žele NEKI
da je BIVŠA,
da je PROŠLA, da je MRTVA.
S vragolijom svojom
žele da je spoje...
Da je NEMA, da NESTANE
i mi sa njom, što u njenom
prepoznasmo IME SVOJE.

Žele neki da je BIVŠA,
da ispari, da izgori,
u pepeo da se stvori,
da joj otmu, da nam otmu
rijeke njene, polja, gore...
I to žele, tome strijeme
i zlim srcem mržnju vrište,
ime zemlje mržnjom zbore...

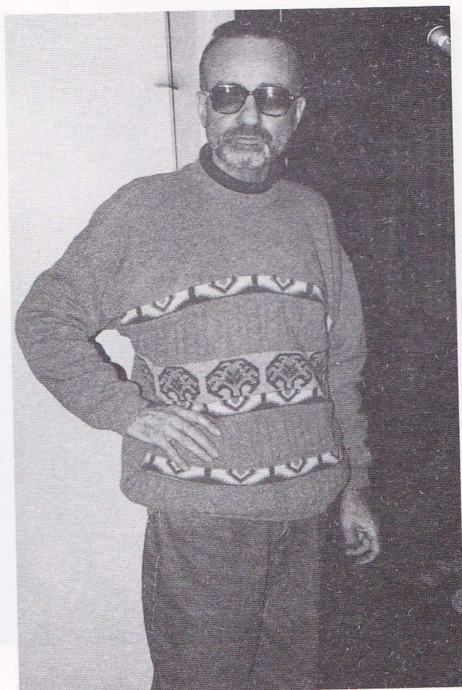
Ime mržnje zle njihove,
ime zemlje majke naše,
mračnom duhu im prkosi.
U njemu im, plamti, gori
i PRKOSOM klija, kliče...
O njega se tamo neki,
dušman bijedni i prokleti
na satanskoj stazi svojoj
vatrom pali i spotiče...

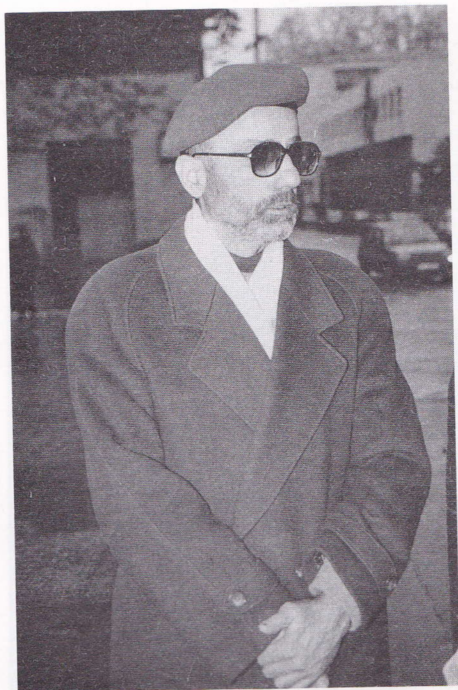
Ima jedna zemlja,
IMA, IMA...
Uzvišena patnja, uzvišena radost,
imenom joj sviću stoljećima...
I BILA JE, I IMA JE
i zemlje će vječno biti.
U vrijeme je utisnuta,
kao simbol kao znamen
opstanka i bitisanja,
da prkosom u njem' cv'jeta.
Putokaz je, svjetionik
za sve ljude,
za sve strane svijeta...

Ima jedna zemlja...
I BILA JE I SADA JE,
I SAD BIVA I BITIŠE...
Pati klone, uspravlja se,
AL' BIT ĆE JE,
BIT ĆE ZEMLJE,
BIT ĆE BOSNE, BIT ĆE BOSNE
JOŠ I VIŠE...

DRAGA MOJA MAJKO BOSNO

VRIJEME JE NAJPAMETNIJE
Ne traži očima sile
objesti i nestrpljenja...
. . . .
ČEKAJ STRPLJIVO
sa vremenom u vremenu.
Dok vrijeme na prozor ne zakuca,
'mjesto dužeg, put ne traži KRAĆI...
Kad trava pokošena
osuši se, slegne,
tad ćeš ga NAĆI...

Vrijeme najbolje vidi,
vrijeme najbolje čuje
i srce nema ustreptalo.
Vrijeme se razumom kazuje
i strpljenjem zrači...
. . . .
VRIJEME JE NAJPAMETNIJE,
Ono će, sve što tražiš,
n a ć i ...

Irfan Ajanović